

สมองซีกขวา มีค่ามากกว่าที่คิด

สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา

กระทรวงศึกษาธิการ

371.2	สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ
ส 691 ส	สมองซีกขวา มีค่ามากกว่าที่คิด/กรุงเทพฯ : 2563.
	102 หน้า
	ISBN 978-616-564-021-3
	1. การเรียนรู้ 2. ชื่อเรื่อง

หนังสืออิเล็กทรอนิกส์ สกศ.	สมองซีกขวา มีค่ามากกว่าที่คิด
เผยแพร่ครั้งที่ 1	อันดับที่ 8/2563
ผู้เผยแพร่	มกราคม 2563
	กลุ่มพัฒนานโยบายด้านการเรียนรู้
	สำนักมาตรฐานการศึกษาและพัฒนาการเรียนรู้
	สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ
	ถนนสุขุมวิท เขตดุสิต กรุงเทพฯ 10300
	โทร. 0 2668 7974 หรือ 0 2668 7123 ต่อ 2560
	โทรสาร 0 2243 1129
	Web site: http:// www.onec.go.th

คำนำ

ยุทธศาสตร์ชาติด้านการพัฒนาและเสริมสร้างศักยภาพทรัพยากรมนุษย์ มีเป้าหมายการพัฒนาที่สำคัญเพื่อพัฒนาคนในทุกมิติและในทุกช่วงวัยให้เป็นคนดี เก่ง และมีคุณภาพ เพื่อพัฒนาคนไทยให้มีความพร้อมทั้ง กาย ใจ สติปัญญา มีพัฒนาการที่รอบด้าน และมีสุขภาวะที่ดีในทุกช่วงวัย โดยในแผนแม่บทด้านการเรียนรู้ แผนย่อยการตระหนักถึงพหุปัญญาของมนุษย์ที่หลากหลาย มุ่งเน้นการพัฒนาศักยภาพทรัพยากรมนุษย์อย่างรอบด้าน อาทิ ภาษา ตรรกะ และคณิตศาสตร์ ด้านทักษะและมิติดนตรี กีฬา และการเคลื่อนไหวของร่างกาย และแผนแม่บทด้านการปรับเปลี่ยนค่านิยมและวัฒนธรรม แผนย่อยการปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรม ค่านิยม และการเสริมสร้างจิตสาธารณะ และการเป็นพลเมืองที่ดี ได้เน้นการจัดการเรียนการสอนทั้งในและนอกสถานศึกษา โดยสอดแทรกการปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรม และการมีจิตสาธารณะเข้าไปในทุกสาระวิชาและในทุกกิจกรรม

คณะกรรมการสภาการศึกษา โดยคณะอนุกรรมการสภาการศึกษา ด้านศาสนา ศิลปะ วัฒนธรรม กีฬา และภูมิปัญญา ได้ตระหนักถึงความสำคัญของการพัฒนาและเสริมสร้างศักยภาพทรัพยากรมนุษย์ดังกล่าว จึงได้แต่งตั้งคณะทำงานจัดทำข้อเสนอการบูรณาการการศึกษากับศาสนา ศิลปะ วัฒนธรรม กีฬา และภูมิปัญญา เพื่อดำเนินการศึกษารวบรวม วิเคราะห์ และสังเคราะห์ข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับสภาพปัญหาการจัดการศึกษา และจัดทำข้อเสนอการบูรณาการศาสนา ศิลปะ วัฒนธรรม กีฬา และภูมิปัญญากับการศึกษา ทั้งข้อเสนอในระดับนโยบายและระดับปฏิบัติ ซึ่งการดำเนินการดังกล่าวได้ผลการศึกษาเสร็จเรียบร้อยแล้ว

สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษาขอขอบพระคุณคณะอนุกรรมการสภาการศึกษา ด้านศาสนา ศิลปะ วัฒนธรรม กีฬา และภูมิปัญญา และคณะทำงานจัดทำข้อเสนอการบูรณาการการศึกษากับศาสนา ศิลปะ วัฒนธรรม กีฬา และภูมิปัญญา รวมทั้งผู้ทรงคุณวุฒิทุกท่านเป็นอย่างยิ่ง ที่กรุณาช่วยดำเนินการให้รายงานฉบับนี้แล้วเสร็จบรรลุวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ เอกสารฉบับนี้จะเป็นประโยชน์ต่อหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาทั้งในและนอกกระทรวงศึกษาธิการ เพื่อการบูรณาการการจัดการศึกษาให้สามารถพัฒนาผู้เรียนอย่างรอบด้านทั้ง กาย ใจ และสติปัญญา มีพัฒนาการของสมองทั้งสองซีกที่สมดุล และได้รับการพัฒนาอย่างเต็มตามศักยภาพต่อไป

(นายสุภัทร จำปาทอง)
เลขาธิการสภาการศึกษา

บทสรุปผู้บริหาร

การศึกษาเป็นรากฐานของการพัฒนาประเทศ เป็นเครื่องมือสำคัญของการยกระดับคุณภาพชีวิตของคนในสังคม การจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาศักยภาพของคนทุกช่วงวัยจึงเป็นพันธกิจสำคัญของรัฐและทุกภาคส่วนของสังคมในการกำหนดเป้าหมายการจัดการศึกษา มาตรฐานการศึกษา การพัฒนาหลักสูตร กระบวนการเรียนรู้ สื่อ แหล่งการเรียนรู้ และการวัดและประเมินผลของผู้เรียนในทุกระดับ ประเภท การศึกษา เพื่อพัฒนาคนไทยให้เป็นทรัพยากรบุคคลที่มีคุณภาพ มีความรู้ ความสามารถ มีทักษะและคุณลักษณะที่พึงประสงค์ สามารถศึกษาเรียนรู้ และพัฒนาศักยภาพของตนได้สูงสุดเต็มความสามารถ ความถนัดและความสนใจ สามารถประกอบอาชีพและดำรงชีวิตอยู่ได้อย่างเป็นสุขในสังคมไทย

สังคมไทยมีลักษณะเป็นพลวัตร มีความเป็นพหุวัฒนธรรม การเลื่อนไหลของกระแสวัฒนธรรมโลก ที่ผสมผสานกับวัฒนธรรมท้องถิ่น ความก้าวหน้าของเทคโนโลยีดิจิทัลอย่างก้าวกระโดดที่เข้ามามีผลกระทบต่อการดำรงชีวิต เศรษฐกิจ สังคม การเมือง สิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติ รวมทั้งการก้าวสู่ประเทศไทย ๔.๐ จึงเป็นเรื่องท้าทายว่า สังคมไทยจะมีการเตรียมพร้อมเพื่อรับมือการเปลี่ยนแปลงดังกล่าวได้อย่างไร เพื่อให้คงความเป็นเอกลักษณ์ของตนเอง โดยเฉพาะคนรุ่นใหม่ที่เป็นกำลังสำคัญของการพัฒนาประเทศ จำเป็นต้องมีทักษะในด้านวิชาความรู้ มีความคิดสร้างสรรค์ มีสุขภาพกาย ใจสมบูรณ์ ควบคู่กับการมีคุณธรรม จริยธรรมโดยน้อมนำแนวคิดตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาปฏิบัติเพื่อนำไปสู่การเป็นพลเมืองที่ดี มีคุณภาพ เป็นพลโลกที่สมบูรณ์พร้อม ดังนั้น การจัดการเรียนการสอนจึงจำเป็นต้องนำศาสตร์ในแขนงต่าง ๆ มาบูรณาการ จัดสาระวิชาอย่างสมดุล ให้ผู้เรียนได้เพิ่มพูนทักษะ สมรรถนะ ได้คิดอย่างมีเหตุผล ได้คิดวิเคราะห์ ได้คิดสร้างสรรค์เป็นนวัตกรรมเพื่อผลิตนวัตกรรมได้ทั้งในระดับชาติและนานาชาติ

ในการจัดการศึกษาอย่างมีคุณภาพ สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษาได้ศึกษาคุณลักษณะของผู้เรียนทั้งในด้านหลักสูตร การเรียนการสอน การวัดผลและประเมินผลในปี พ.ศ. ๒๕๖๒ พบว่า

๑) เด็กไทยมีความรู้ท่วมหัวเอาตัวไม่รอด คือ เรียนรู้เนื้อหาสาระจำนวนมากแต่ไม่สามารถประยุกต์ใช้ให้เกิดประโยชน์ในการดำรงชีวิตได้

๒) หัวโต ตัวลีบ มีการเรียนรู้ที่ขาดความสมดุล เน้นด้านสติปัญญาความรู้ แต่ขาดการพัฒนาในด้านอื่น ๆ เช่น การลงมือปฏิบัติ การพัฒนาลักษณะนิสัย เป็นต้น

๓) รู้ธรรมะ แต่ไม่มีธรรมะ ขาดการฝึกฝนอย่างเพียงพอ และขาดประสบการณ์ที่ช่วยให้ทราบซึ่งในคุณค่าและความหมายของสิ่งที่เรียน

๔) นักแกว่นกขุนทอง จดจำความรู้ความเข้าใจในระดับผิวเผินไม่รู้ลึก รู้จริง

๕) เก่งแบบเปิด ไม่มีความเชี่ยวชาญ ไม่รู้จักตนเอง ไม่รู้ศักยภาพและความถนัดของตนเอง

๖) เรียนเพื่อสอบ เรียนเพื่อให้ได้เกรดหรือให้สอบผ่าน

๗) เรียนแบบตัวใครตัวมัน

๘) ไม่เห็นคุณค่าของการเรียน

นอกจากนี้ยังมีรายงานของสถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศ (ทีดีอาร์ไอ) ปี พ.ศ. ๒๕๕๗ เรื่องการปฏิรูประบบวัดและประเมินผลการเรียนได้ระบุว่า การวัดและประเมินผลการเรียนในปัจจุบันนั้น เน้นการทดสอบเป็นหลัก ไม่สามารถนำพานักเรียนให้มีทักษะแห่งศตวรรษที่ ๒๑ อันได้แก่ (๑) ทักษะการคิด ทั้งการสร้างสรรค การคิดแก้ปัญหา และการคิดอย่างมีวิจารณญาณ (๒) ทักษะการสื่อสาร ซึ่งคนในศตวรรษที่ ๒๑ ควรมีทักษะทางภาษาอย่างน้อยสองภาษาขึ้นไป (๓) ทักษะการอยู่ร่วมกันในสังคมพหุวัฒนธรรม (๔) ทักษะการทำงานเป็นทีม

(๕) ทักษะการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ รวมทั้งด้านคุณธรรม จริยธรรม และทักษะการเรียนรู้ด้วยตนเองได้ เนื่องจากข้อสอบส่วนใหญ่มีลักษณะท่องจำและมุ่งเน้นเนื้อหา ไม่เป็นไปเพื่อส่งเสริมการคิดวิเคราะห์ และไม่ช่วยส่งเสริมทักษะอื่นที่จำเป็น เช่น ความคิดสร้างสรรค์ การทำงานเป็นทีม ฯลฯ เป็นต้น รายงานฉบับดังกล่าวได้เสนอให้มีการปฏิรูประบบทดสอบมาตรฐานในระดับประเทศ โดยปรับระบบ O – NET และอื่น ๆ ให้เป็นการทดสอบเพื่อวัดความรู้ความเข้าใจและทักษะ (Literacy – based test) ซึ่งจะทำให้ผู้เรียนสามารถประยุกต์เนื้อหาเข้ากับโจทย์ในชีวิตประจำวันได้ สำหรับการวัดและประเมินผลนั้นควรมีลักษณะที่หลากหลาย เช่น การใช้ระบบแฟ้มงาน โครงการ การสอบวัดความรู้ และการแก้ปัญหาในชีวิตจริง เป็นต้น

ในการแก้ไขปัญหาดังกล่าว รัฐบาลโดยกระทรวงศึกษาธิการได้กำหนดนโยบาย “ลดเวลาเรียน เพิ่มเวลารู้” เพื่อจัดกิจกรรมและเวลาให้เยาวชนไทยได้พัฒนากระบวนการคิดสร้างสรรค์ นอกเหนือจากวิชาความรู้ที่ได้รับจากครูผู้สอนภายในชั้นเรียน มีการทำกิจกรรมเชิงสร้างสรรค์สำหรับฝึกกระบวนการคิดอย่างมีระบบ เน้นการจัดกระบวนการเรียนรู้ที่ยึดผู้เรียนเป็นสำคัญ โดยคำนึงถึงความแตกต่างของแต่ละบุคคล วัตถุประสงค์หลักเพื่อให้ผู้เรียนได้พัฒนาสมองทั้ง ๒ ซีกซึ่งมีความสำคัญต่อการพัฒนาจิตใจ อารมณ์ ทักษะ และความสามารถไปพร้อมกัน โดย **สมองซีกซ้าย** จะมีหน้าที่ในการใช้ภาษา (Language) การคิดเชิงตรรกะ (Logic) การคิดอย่างมีวิจารณ์ญาณ (Critical Thinking) ตัวเลข (Numbers) และความมีเหตุผล (Reasoning) และ **สมองซีกขวา** จะมีหน้าที่เกี่ยวข้องกับจิตใจและความรู้สึกของมนุษย์ เช่น ความตระหนักรู้ในตนเอง (Self – Awareness) ความเห็นใจผู้อื่น (Empathy) ความน่าเชื่อถือ (Trust) อารมณ์ (Emotion) การสื่อสารไม่ใช่จิตสำนึก (Nonconscious Communication) ความน่าดึงดูด (Attachment) และการแสดงอารมณ์ออกทางสีหน้า (Recognition of Emotional Faces) (ปัญจนาว วรวิเศษชัย, ๒๕๕๙) ผู้สอนจึงจำเป็นต้องมี ความรู้ ความเข้าใจถึงความแตกต่างเหล่านี้ เพื่อสามารถจัดการเรียนการสอนที่พัฒนาผู้เรียนได้เต็มตามศักยภาพของแต่ละบุคคล

อย่างไรก็ดี จากการดำเนินนโยบาย “ลดเวลาเรียน เพิ่มเวลารู้” พบว่า โรงเรียนหลายแห่งใช้จัดการเรียนการสอนในรายวิชาหลักเพิ่มเติม เช่น การติวข้อสอบ NT, O – NET หรือ PISA (Programme for International Student Assessment) มากกว่ากิจกรรมที่จะส่งเสริมและพัฒนาสมองในด้านการคิดเชิงสร้างสรรค์และการคิดวิเคราะห์ตามวัตถุประสงค์หลักของนโยบาย และหากได้ศึกษาถึงรายละเอียดในหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. ๒๕๕๑ แล้วจะเห็นว่าได้มีการจัดหลักสูตรไว้ครอบคลุมทุกกลุ่มสาระที่จำเป็น หากแต่การจัดการเรียนการสอนรายชั่วโมง/สัปดาห์ พบว่า ในรายวิชาสุขศึกษาและพลศึกษา ศิลปะ และการงานอาชีพและเทคโนโลยี ซึ่งเป็นการพัฒนาสมองซีกขวาในเรื่องของความคิดสร้างสรรค์ จินตนาการ ความรู้สึก อารมณ์นั้น ยังมีจำนวนรายชั่วโมงน้อยกว่าสมองซีกซ้าย อันได้แก่ รายวิชาภาษาไทย คณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์ สังคม และภาษาต่างประเทศอยู่มาก สะท้อนให้เห็นความเป็นจริงว่าผู้เรียนยังคงไม่ได้รับการพัฒนาสมองทั้ง ๒ ซีกอย่างสมดุล ไม่สามารถนำไปสู่การพัฒนาคนไทยให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์พร้อม เป็นคนดี มีความสุขและเก่งได้

ความสำคัญของการจัดการศึกษาด้านศาสนา ศิลปะ วัฒนธรรม กีฬา และภูมิปัญญา

ศาสตร์ทุกศาสตร์ไม่อาจแยกกันได้โดยเด็ดขาด เช่นเดียวกับวิถีชีวิตของคนที่ต้องดำรงอยู่อย่างกลมกลืนเป็นองค์รวม การจัดการเรียนการสอนให้ผู้เรียนได้เรียนรู้เนื้อหาต่าง ๆ ฝึกทักษะหลาย ๆ ทักษะอย่างเชื่อมโยง จะทำให้เกิดการเรียนรู้ที่สอดคล้องสัมพันธ์กับชีวิตจริง เข้าใจความคิดรวบยอด เรียนได้อย่างลึกซึ้ง

ได้เพิ่มพูนทักษะ สมรรถนะ ได้คิดอย่างมีเหตุผล ได้คิดวิเคราะห์ ได้คิดสร้างสรรค์เป็นนวัตกรรมเพื่อผลิตนวัตกรรม ได้ทั้งในระดับชาติและนานาชาติ

การจัดการศึกษาที่ทำให้ผู้เรียนเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ ควรเน้นการจัดการเรียนการสอนที่พัฒนาสมอง ทั้ง ๒ ซีกของผู้เรียนให้ใช้ได้เต็มศักยภาพ ให้มีการพัฒนาสมองทั้งสองซีกไปด้วยกันในเวลาเดียวกัน เพื่อให้ผู้เรียนเกิดสมดุลในการคิดได้อย่างมีประสิทธิภาพ ไม่เอนเอียงไปในหลักการเหตุผลมากจนติดอยู่ในกรอบของความคิดแบบเดิม และไม่คิดด้วยจินตนาการเพ้อฝันมากเกินไป จนไม่มีความสัมพันธ์ระหว่างความฝันกับความสมเหตุสมผล จนไม่สามารถนำไปปฏิบัติให้เป็นจริงได้ การจัดการเรียนการสอนจึงต้องมีการบูรณาการศาสตร์ ทั้ง ๕ ด้านนี้ไว้เนื่องจากแต่ละด้านมีความสำคัญ ดังนี้

ด้านศาสนา เป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจ เป็นหลักในการดำเนินชีวิตให้คนในสังคมอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข เป็นรากฐานการสร้างเสริมให้คนในชาติมีคุณธรรม จริยธรรม ขนบธรรมเนียม ประเพณีอันดีงาม ช่วยหล่อหลอม กล่อมเกล่าจิตใจของคนในชาติให้เป็นพลเมืองที่ดีของสังคมและพลเมืองโลก ผู้เรียนสามารถนำหลักธรรมคำสอน ไปปฏิบัติในการพัฒนาตนเอง รู้จักปฏิบัติตนตามหลักคำสอนของตนและศาสนาอื่น เป็นการสร้างการยอมรับ ในความแตกต่างและอยู่ร่วมกันในสังคมได้อย่างสันติสุขเป็นผู้กระทำความดี มีค่านิยมที่ดีงามและบำเพ็ญตน เป็นประโยชน์ต่อส่วนรวม

ด้านศิลปะ เป็นสาระความรู้ที่ใช้ความรู้สึกเป็นฐานการเรียนรู้ที่นำไปสู่การคิดอย่างมีเหตุผล ประกอบด้วย สาระทัศนศิลป์ ดนตรีและนาฏศิลป์ มีเป้าหมายเพื่อพัฒนาผู้เรียนให้มีความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ ศิลปศึกษาจึงเป็นวิชาที่มีบทบาทเป็นแกนกลางในการจัดการเรียนรู้โดยบูรณาการทัศนศิลป์ ดนตรีและนาฏศิลป์ กับรายวิชาอื่น การเรียนรู้ศิลปะช่วยพัฒนาสมองทั้งสองซีกให้มีความสมดุล ช่วยแก้ปัญหาในกระบวนการเรียนรู้ ลดความซับซ้อนในเนื้อหาสาระ และสร้างความเข้าใจได้ด้วยตนเอง ส่งเสริมให้เกิดจินตนาการ มีความคิด สร้างสรรค์ คิดต่อยอดเชื่อมโยงสิ่งต่าง ๆ อย่างเป็นระบบ

ด้านวัฒนธรรม ในสังคมที่จำเป็นต้องติดต่อสัมพันธ์กับสังคมอื่น จึงจำเป็นที่จะต้องเรียนรู้มรดก วัฒนธรรมของสังคมอื่น เพื่อให้สามารถอยู่ร่วมกันได้อย่างสันติ และนำความรู้ มรดกภูมิปัญญาของสังคมอื่น มาปรับประยุกต์เพื่อให้สังคมวัฒนธรรมไทยมีความก้าวหน้า เพิ่มคุณค่าให้กับมรดกวัฒนธรรมไทยที่มีอยู่ โดยไม่เสียเอกลักษณ์ อัตลักษณ์ของวัฒนธรรมไทย ช่วยให้ผู้เรียนเข้าใจและปฏิบัติตนเป็นพลเมืองดี มีค่านิยมที่พึงประสงค์ อารมณ์รักชาติประเพณีและวัฒนธรรม ดำรงชีวิตอยู่ร่วมกันในสังคมไทยและสังคมโลกได้ อย่างสงบสุข

ด้านกีฬา มีบทบาทสำคัญอย่างยิ่งต่อการพัฒนาสุขภาพและสมรรถภาพของมนุษย์ให้มีความสมบูรณ์ มีความสมดุลและมีคุณภาพ ให้ผู้เรียนมีความสามารถเรียนรู้และเกิดการพัฒนากับความมั่นใจในตนเอง ความสามารถของตนเอง เกิดวิธีการเรียนรู้ด้วยพลัง มีความสามารถในการนำความรู้และทักษะไปปรับ ประยุกต์ใช้ เกิดความตระหนักและความรับผิดชอบต่อสุขภาพและสมรรถภาพทางกายของตนเอง สามารถ ตัดสินใจและเลือกวิธีปฏิบัติในการดูแลสุขภาพ ตลอดจนการมีส่วนร่วมในการสร้างความมั่นใจในชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีและความปลอดภัยของผู้อื่น ส่งเสริมให้คนมีระเบียบวินัย เคารพกติกา และเคารพสิทธิผู้อื่น สร้าง ความสามัคคี ตลอดจนพัฒนาคุณภาพชีวิตและสุขภาวะที่ดีให้แก่คนทุกช่วงวัย บนพื้นฐานของความเป็นไทย

ด้านภูมิปัญญา เป็นสาระความรู้ที่เกิดจากประสบการณ์และความทรงจำนำมาสู่การถ่ายทอด สื่อสาร อนุรักษ์ และส่งเสริม ภูมิปัญญานับเป็นมรดกที่สืบทอดกันมาจากรุ่นหนึ่งไปสู่อีกรุ่นหนึ่ง เป็นการนำเอา

ทรัพยากรในแต่ละท้องถิ่นมาใช้ได้อย่างมีคุณค่า เกิดประโยชน์ต่อท้องถิ่นและรู้จักวิธีการดูแลรักษาสิ่งแวดล้อมรวมถึงทรัพยากรต่าง ๆ ให้คงอยู่กับชุมชน ภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นความรู้ที่ได้สั่งสมจากประสบการณ์ของคนในชุมชนมาเป็นระยะเวลานาน มีการเชื่อมโยงศาสตร์ต่าง ๆ การจัดการศึกษาโดยนำหลักสูตรภูมิปัญญาท้องถิ่นหรือภูมิปัญญาไทยเข้ามาจัดการเรียนรู้จะส่งเสริมเด็กและเยาวชนรุ่นหลังได้เรียนรู้ รักษา ประยุกต์ใช้ได้อย่างสอดคล้องตรงกับสภาพสังคมปัจจุบัน ตอบสนองต่อการพัฒนาอย่างยั่งยืน และการเรียนรู้ตลอดชีวิต

สภาพปัญหาที่เกิดจากการจัดการเรียนการสอนในปัจจุบัน

ในการจัดการเรียนการสอนสาระวิชาต่าง ๆ อย่างสมดุลอย่างมีประสิทธิภาพนั้นยังไม่สามารถดำเนินการได้อย่างเป็นรูปธรรม เนื่องจากสาเหตุต่าง ๆ สรุปได้ดังนี้

๑. ระดับนโยบายให้ความสำคัญกับกลุ่มสาระการเรียนรู้ด้านศาสนา ศิลปะ วัฒนธรรม กีฬา และภูมิปัญญาน้อยกว่ากลุ่มสาระการเรียนรู้อื่น ทำให้ระดับปฏิบัติการในสถานศึกษาลดบทบาทของกลุ่มสาระการเรียนรู้เหล่านี้ซึ่งเป็นวิชาสามัญของกลุ่มวิชาแกนหลักในการพัฒนาศักยภาพสมองลง อันเป็นการขัดแย้งกับการพัฒนาศักยภาพของสมองสองซีกตามเจตนารมณ์ของการจัดการศึกษา

๒. การจัดอัตรากำลังแก่ครู ณาจารย์ และบุคลากรทางการศึกษาในกลุ่มสาระการเรียนรู้ทั้ง ๕ ด้านถูกละเลย สืบเนื่องจากการกำหนดสัดส่วนเวลาเรียนลดลง รวมทั้งการจัดสรรงบประมาณได้ลดลงตามไปด้วย

๓. การบรรจุผู้บริหาร ครูและบุคลากรทางการศึกษาไม่เหมาะสมกับโรงเรียนเฉพาะทาง

๔. การพัฒนาบุคลากรสำหรับผู้สอน ผู้บริหาร ให้เข้ารับการอบรม ฝึกฝนทักษะ ความรู้เพิ่มเติมให้เพียงพอและมีประสิทธิภาพ ประกอบด้วย

๔.๑ ผู้สอนในระดับปฐมวัยและประถมศึกษา ขาดการฝึกฝนทักษะการสอนและทักษะเฉพาะในแต่ละสาขาเพิ่มเติมจากสาระหลักสูตรการฝึกหัดครู

๔.๒ ผู้สอนในระดับมัธยมศึกษาตอนต้นและตอนปลาย ขาดการฝึกฝนทักษะการสอนและทักษะเฉพาะในแต่ละสาขา เพื่อเพิ่มความชำนาญเฉพาะด้าน รวมทั้งให้มีความสามารถในการแนะแนวการประกอบอาชีพต่าง ๆ ตามแต่ละสาขาอาชีพ

๔.๓ ผู้บริหารในระดับพื้นที่ สถานศึกษา และผู้ปกครอง ขาดความรู้ความเข้าใจ เรื่องความรู้สามัญและความรู้เฉพาะในด้านศาสนา ศิลปะ วัฒนธรรม กีฬา และภูมิปัญญาที่เน้นทักษะความรู้และสมรรถนะแตกต่างกัน จำเป็นต้องได้รับการอบรมและเข้าร่วมกิจกรรม/มีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมทั้ง ๕ ด้าน เพื่อให้เกิดความเข้าใจอย่างลึกซึ้ง รวมทั้งเข้าใจบทบาทของตนเองว่าเป็นผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในการจัดการศึกษาที่มีคุณภาพของผู้เรียน ควรให้การสนับสนุนการจัดการความรู้ การจัดการเรียนการสอนทั้ง ๕ ด้านในสถานศึกษา และในพื้นที่ของตน

๕. วัสดุและอุปกรณ์ที่ใช้ในการจัดการเรียนการสอนมีราคาแพง ในกรณีนำเข้าจากต่างประเทศ มีอัตราภาษีสูงเพราะถูกมองว่าเป็นสินค้าฟุ่มเฟือย เป็นอุปสรรคยากแก่การจัดหาวัสดุอุปกรณ์ที่ทันสมัยมาใช้ในการจัดการเรียนการสอนเพื่อพัฒนาศักยภาพของผู้เรียนอันเป็นหัวใจสำคัญของการจัดการศึกษา

๖. หน่วยงานกลางในระดับประเทศที่ทำหน้าที่จัดทำ/เก็บรวบรวมข้อมูลของงานด้านการศึกษาทั้ง ๕ ด้านอย่างเป็นระบบ ยังไม่ได้ถูกกำหนด/ระบุไว้ชัดเจนทำให้ข้อมูลกระจัดกระจาย ยากแก่การค้นหา และมีข้อมูลที่ล้าสมัย

๗. การกระตุ้น ส่งเสริม สนับสนุนให้มีการผลิตสื่อ เทคโนโลยีและนวัตกรรมการเรียนรู้ที่ทันสมัย สอดคล้องกับความก้าวหน้า การเปลี่ยนแปลงในปัจจุบันที่เป็นสังคมดิจิทัลยังมีน้อย

๘. การจัดทำระบบการบริหารจัดการเครือข่าย รวมทั้งการระดมทรัพยากรและการลงทุน มาพัฒนาการจัดการเรียนการสอน การวิจัยและพัฒนา การจัดตลาด การพัฒนาต่อยอดและสร้างมูลค่าเพิ่ม ในภาคธุรกิจและอุตสาหกรรมอย่างเหมาะสมยังไม่ชัดเจน

๙. การสร้างความรู้ความเข้าใจในการจัดการศึกษาเชิงบูรณาการ เพื่อให้สถานศึกษานำไปใช้ จัดทำคู่มือหลักสูตรที่บูรณาการทั้ง ๕ ด้านตามบริบทของแต่ละแห่งนั้นต้องเร่งดำเนินการทั่วประเทศ

๑๐. การจัดการศึกษาในแหล่งการเรียนรู้ซึ่งเป็นการขยายโอกาสการเข้าถึงการเรียนรู้ ช่วยคนไทยให้มีอาชีพ มีงานทำ คุณภาพชีวิตดีขึ้นมีอยู่เป็นจำนวนมาก แต่ยังไม่ถูกต้องตามกฎหมาย ควรมีการดำเนินการให้ แหล่งเรียนรู้เหล่านี้ถูกต้องตามกฎหมายโดยเร็ว พร้อมสำหรับการจัดการเรียนรู้อย่างครบวงจร

ข้อเสนอสู่การบูรณาการศาสนา ศิลปะ วัฒนธรรม กีฬา และภูมิปัญญากับการศึกษา

การดำเนินงานการจัดการเรียนการสอนอย่างมีคุณภาพ มีข้อเสนอเชิงนโยบายและข้อเสนอ สู่การปฏิบัติ ดังนี้

๑. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

ระยะสั้น

๑.๑ กระทรวงศึกษาธิการโดยสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานพัฒนาและปรับปรุง หลักสูตรการเรียนการสอน/การฝึกอบรมให้เป็นหลักสูตรฐานสมรรถนะ มุ่งเน้นการพัฒนาทักษะ สมรรถนะ และคุณลักษณะของผู้เรียน โดยจัดสภาพแวดล้อมในการเรียนรู้ที่สอดคล้องกับสภาพแวดล้อมในการทำงาน จริง/สถานการณ์จริงในการศึกษาของแต่ละด้าน เช่น ด้านกีฬา วัฒนธรรม และภูมิปัญญา เป็นต้น โดยความร่วมมือกับผู้เกี่ยวข้องทุกระดับ

๑.๒ กระทรวงศึกษาธิการเป็นเจ้าภาพร่วมกับกระทรวงที่เกี่ยวข้องในการจัดการศึกษา ออกมาตรการพิเศษสำหรับการยกเว้น/ลดหย่อนภาษีการนำเข้าวัสดุ อุปกรณ์ เครื่องมือเพื่อการศึกษา วิจัย และ การพัฒนาทั้ง ๕ ด้าน รวมทั้งติดตามการดำเนินงานตามมาตรการพิเศษให้มีผลบังคับใช้ได้อย่างแท้จริง

๑.๓ ส่งเสริม สนับสนุน กระตุ้น ออกกฎระเบียบที่เอื้อต่อการผลิตสื่อ เทคโนโลยีและนวัตกรรม การเรียนรู้ที่ทันสมัยสอดคล้องกับความก้าวหน้าในปัจจุบันที่เป็นสังคมดิจิทัล

๑.๔ ส่งเสริม/สนับสนุน/ระดมทรัพยากรจากทุกภาคส่วนเพื่อร่วมในการจัดเวที บรรยายภาค สภาพแวดล้อมที่เอื้อให้เกิดความร่วมมือการทำงานระหว่างผู้ทำงานด้านศาสนา ศิลปะ วัฒนธรรม กีฬา และ ภูมิปัญญา กับนักวิจัย นักพัฒนา นักลงทุน นักการตลาดเพื่อประโยชน์ของการขับเคลื่อนงานทั้ง ๕ ด้าน สู่สาธารณชนและสู่สากล

ระยะยาว

๑.๕ รัฐบาลเห็นความสำคัญ โดยมอบหมายให้กระทรวงศึกษาธิการเป็นเจ้าภาพหลักดำเนินการ ร่วมกับกระทรวง ทบวง กรม และสถาบันผลิตครูที่เกี่ยวข้อง พัฒนาหลักสูตร/ปรับหลักสูตรการผลิตครู ที่บูรณาการด้านศาสนา ศิลปะ วัฒนธรรม กีฬา และภูมิปัญญา เพื่อให้สามารถพัฒนาผู้เรียนทั้งร่างกาย จิตใจ และสมองทั้ง ๒ ซีกได้อย่างสมดุล เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ตามเจตนารมณ์ของการจัดการศึกษาของชาติ

๑.๖ กระทรวงศึกษาธิการควรพัฒนาปรับปรุงกฎหมาย กฎ ระเบียบ หลักเกณฑ์ที่เกี่ยวข้อง เช่น การจัดการเรียนการสอนในแหล่งการเรียนรู้/ศูนย์การเรียนรู้ครูภูมิปัญญาไทย เป็นต้น ซึ่งเป็น “โรงเรียน

เพื่อชีวิต” ของผู้ที่ไม่มีโอกาสได้เรียนในระบบในสถานศึกษาให้ถูกต้องตามกฎหมาย เป็นกลไกและช่องทางขับเคลื่อน เปิดโอกาสให้คนไทยเข้าถึงการศึกษาได้รู้หนังสือ มีอาชีพ มีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นทัดเทียมกับนานาชาติ

๑.๗ รัฐบาลโดยกระทรวงศึกษาธิการและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องให้ความสำคัญ ส่งเสริม สนับสนุนงบประมาณ/บุคลากรและ/ความเชี่ยวชาญแก่ผู้บริหาร ครู (ครูประจำการและครูนอกระบบ) และบุคลากรทางการศึกษาในการวิจัย การจัดทำสื่อ อุปกรณ์ เทคโนโลยี นวัตกรรมการเรียนรู้ที่ทันสมัย

๑.๘ กระทรวงศึกษาธิการเร่งส่งเสริมในการนำความรู้ทั้ง ๕ ด้านที่มีการสั่งสมมาชานานสู่การเทียบโอนความรู้และประสบการณ์อย่างเป็นระบบรวมทั้งมีการติดตาม ประเมินผลเพื่อการปรับปรุงพัฒนาอย่างสม่ำเสมอ

๑.๙ กระทรวงศึกษาธิการมอบหมายให้คณะกรรมการศึกษาธิการจังหวัด มีกลไกในการบริหารจัดการ ประสาน ส่งเสริม รวมทั้งรวบรวมฐานข้อมูลศาสตร์ทั้ง ๕ ด้าน อย่างเป็นระบบ เพื่อประโยชน์ของการจัดทำหลักสูตร บุคลากร สื่อเพื่อการเรียนรู้ และแหล่งการเรียนรู้ให้เข้าถึงได้ง่าย ข้อมูลทันสมัย แลกเปลี่ยนเรียนรู้ได้อย่างมีประสิทธิภาพเป็นปัจจุบัน ในระดับท้องถิ่น ระดับชาติ และนานาชาติ

๑.๑๐ กระทรวง ทบวง กรมที่เกี่ยวข้อง นำมาตรการลดหย่อนภาษีจากการบริจาคเงินสนับสนุนงานทั้ง ๕ ด้าน สำหรับผู้มีรายได้พึงประเมินหลังจากหักค่าใช้จ่ายและค่าลดหย่อนเป็นจำนวนสองเท่าของจำนวนที่บริจาคเช่นเดียวกับการบริจาคประเภทอื่น

๑.๑๑ กระทรวงศึกษาธิการเป็นเจ้าภาพร่วมกับกระทรวงที่เกี่ยวข้องในการจัดการศึกษา กำหนดให้มีหน่วยงานในกระทรวงฯ รับผิดชอบการจัดทำระบบการจัดเก็บข้อมูล (Big Data) งานการศึกษาทั้ง ๕ ด้านอย่างเป็นระบบ เป็นเอกภาพ เพื่อนำมาใช้ในการพัฒนางานทั้ง ๕ ด้าน อย่างมีประสิทธิภาพ

๒. แนวทางการพัฒนาและเสริมสร้างความเข้มแข็งในการจัดการศึกษา

ในการพัฒนาและเสริมสร้างความเข้มแข็งการจัดการศึกษาทั้ง ๕ ด้านนั้นมี ข้อเสนอแนะดังนี้

๒.๑ ด้านหลักสูตร

๑) สถานศึกษาจัดทำคู่มือและหลักสูตรบูรณาการด้านศาสนา ศิลปะ วัฒนธรรม กีฬา และภูมิปัญญากับกลุ่มสาระอื่น ๆ เพื่อให้นำไปปฏิบัติได้จริง

๒) การปรับปรุงหลักสูตรแกนกลางควรมีภาคประชาสังคมในแต่ละพื้นที่ร่วมแสดงความคิดเห็นเพื่อให้สอดคล้องกับบริบทของสถานศึกษา หน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรชี้แจง แนะนำ ชักจูงให้เห็นความสำคัญของการพัฒนาผู้เรียนตามศักยภาพ ตามความสามารถของผู้เรียนในระดับประถมศึกษาและมัธยมศึกษาตอนต้นนั้น จำเป็นต้องให้ผู้เรียนได้รับการพัฒนาอย่างครบถ้วนรอบด้านตามสาระหลักสูตร ไม่ควรตัดสาระวิชาที่เป็นวิชาแกนกลางออก เพราะวิชาสามัญเหล่านี้ล้วนเป็นพื้นฐานในการเรียนรู้สาระอื่น ๆ ต่อไป และเป็นรากฐานของการสร้างสรรค์ความรู้ใหม่

๓) เพิ่มหลักสูตรศิลปะ วัฒนธรรม กีฬา และภูมิปัญญาของกลุ่มประเทศอาเซียนเพื่อเกิดการร่วมมือ แลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน

๔) จัดให้มีระบบสะสมหน่วยการเรียนรู้ (Credit Bank System) เปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ ได้พัฒนาตนเองตามโอกาส เวลา และสถานที่ได้ตามศักยภาพ ตอบสนองเจตนารมณ์ประเภทของการจัดการศึกษาในระบบ นอกระบบ และตามอัธยาศัย

๕) หน่วยงานที่เกี่ยวข้องของทางการศึกษาเก็บข้อมูลทั้ง ๕ ด้านจัดทำเป็น Big Data สำหรับการนำไปวิเคราะห์และจัดทำหลักสูตรแนวใหม่ และนำไปพัฒนาต่อยอด

๒.๒ ด้านผู้บริหาร ครูและบุคลากรทางการศึกษา

๑) บรรจุผู้บริหารที่มีความเข้าใจในศาสตร์และศิลป์ของแต่ละด้าน (๕ ด้าน) เห็นความสำคัญของการจัดการศึกษาที่มีความสมดุลของสมองทั้ง ๒ ซีก มีทักษะในการบริหารจัดการแผนการเรียนรู้แบบบูรณาการในโรงเรียนเฉพาะทาง

๒) หน่วยผลิตและใช้ครูต้องมีการคัดกรอง ผลิต พัฒนา อารงรักษาครูเฉพาะทางทุกระดับและประเภทการศึกษา โดยเน้นการปรับหลักสูตรการผลิตครูให้สอดคล้องกับหลักสูตรที่ใช้สมรรถนะเป็นฐาน

๓) ปรับปรุงหลักสูตรการผลิตครูปฐมวัยและประถมศึกษา เช่น การเพิ่มหน่วยกิต รายวิชา พลศึกษา ปรับหน่วยกิตเพื่อเรียนพื้นฐาน การเสริมสร้างการออกกำลังกาย เพื่อให้ครูมีความรู้ ความเข้าใจ ปรับเปลี่ยนเทคนิคและวิธีการสอน รวมทั้งมีความรู้พื้นฐาน เพื่อแก้ปัญหาโรงเรียนขนาดเล็กที่ขาดแคลนครูพลศึกษา เป็นต้น

๔) ให้การฝึกอบรมและพัฒนาผู้บริหารและครูเชิงลึก โดยเฉพาะครูประจำการที่ไม่มีวุฒิเฉพาะใน ๕ ด้านอย่างสม่ำเสมอ สำหรับครูที่ไม่ใช่ครูประจำการ เช่น ครูภูมิปัญญา ควรจัดให้มีการอบรมเพื่อพัฒนาทักษะและต่อยอดองค์ความรู้สามารถยกระดับผลงานให้เกิดคุณค่าและสร้างมูลค่าเพิ่ม สร้างรายได้ แก่ชุมชน ท้องถิ่นและเศรษฐกิจโดยรวมของประเทศ เป็นต้น

๕) ส่งเสริม สนับสนุนให้ผู้บริหารและครูมีงานวิจัย สร้างสรรค์นวัตกรรมสื่อการเรียนการสอนที่บูรณาการด้านศาสนา ศิลปะ วัฒนธรรม กีฬา และภูมิปัญญา รวมทั้งเผยแพร่ให้เพื่อนครูและผู้สนใจได้นำไปใช้เป็นแนวทางในการจัดการเรียนการสอน

๖) ยกย่อง ให้ขวัญกำลังใจแก่ผู้บริหาร ครูและบุคลากรทางการศึกษาและสถานศึกษาที่มีผลงานเป็นแบบอย่างในการจัดการเรียนการสอนที่บูรณาการศาสตร์ทั้ง ๕ ด้าน

๒.๓ ด้านสื่อและอุปกรณ์การเรียนการสอน

๑) ผลิตสื่อสร้างสรรค์โดยเปิดโอกาสให้ผู้ปกครองและชุมชนซึ่งเป็นผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในการจัดการศึกษา มีส่วนร่วมในการคิด มีสาระครบถ้วนและตรวจสอบได้

๒) ส่งเสริม สนับสนุน ให้เกิดนวัตกรรมและสื่อการเรียนการสอนที่หลากหลายทันสมัย มีเวทีเผยแพร่ผลงานทั้งในระดับท้องถิ่น ระดับชาติ และนานาชาติ

๓) ผลิตสื่อโซเซียล เพื่อเป็นช่องทางการเข้าถึงการเรียนรู้อีกช่องทางหนึ่งของผู้เรียนในสังคมดิจิทัล

๔) จัดหาวัสดุ อุปกรณ์ให้พร้อมสำหรับการเรียนการสอนผ่านเครือข่ายอินเทอร์เน็ต ซึ่งการเรียนการสอนผ่านเครือข่าย (Web - based Instruction) จะช่วยสนับสนุนการศึกษาตามความต้องการของผู้เรียนที่ต้องศึกษาค้นคว้าด้วยตนเอง ซึ่งเป็นทางเลือกใหม่ในการส่งเสริมการเรียนรู้ในปัจจุบัน

๕) มีการกำกับติดตาม ตรวจสอบ พัฒนา ช่วยเหลือการจัดทำสื่อให้เกิดการเรียนรู้แก่ผู้เรียนอย่างสม่ำเสมอต่อเนื่อง

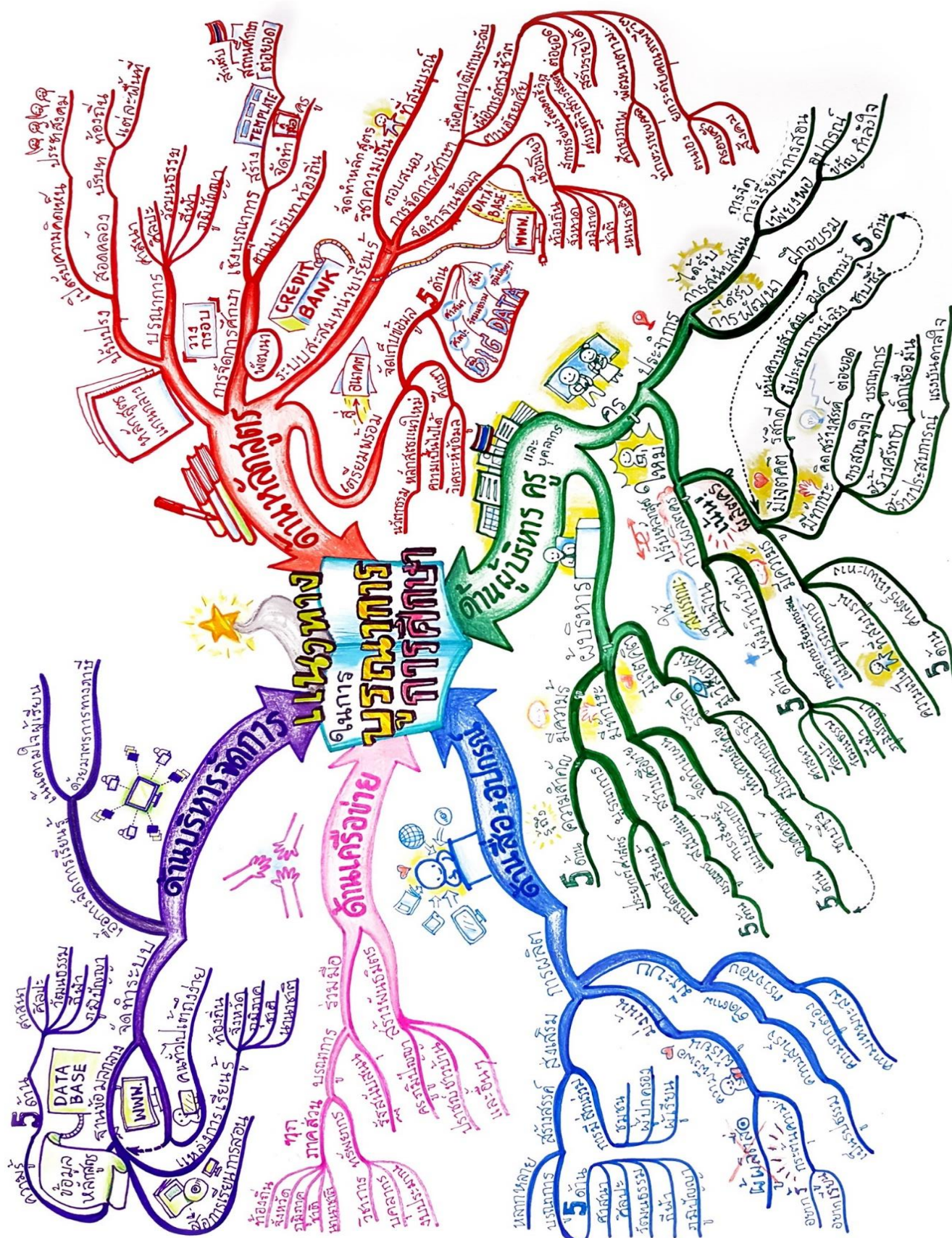
๒.๔ ด้านเครือข่ายความร่วมมือ

๑) จัดให้มีเครือข่ายความร่วมมือในการส่งเสริมการจัดการเรียนรู้ที่บูรณาการศาสนา ศิลปะ วัฒนธรรม กีฬา และภูมิปัญญา ในระดับท้องถิ่น ระดับจังหวัด ระดับภูมิภาค และระดับชาติ

๒) แสวงหาความร่วมมือ การมีส่วนร่วมจากหน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชน โดยจัดกิจกรรมกระตุ้นสังคมอย่างต่อเนื่อง เช่น กิจกรรมที่ตอบสนองทางสังคมและเศรษฐกิจ อาทิ การท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ วิถีพุทธ การปลูกฝังค่านิยมที่ดีงาม ความรักความสามัคคีของคนในชาติ

๓) บูรณาการความร่วมมือกับหน่วยงานภาครัฐและเอกชนอย่างเป็นรูปธรรมทั้งการระดมทุนและสนับสนุนทรัพยากรบุคคลที่มีความรู้ เพื่อสร้างโอกาสให้ผู้เรียนในแต่ละระดับได้มีโอกาสฝึกอบรมในสถานที่จริง

๔) สนับสนุนการสร้างสรรคศิลปะ วัฒนธรรม กีฬา และภูมิปัญญาไทย เพื่อกระตุ้นกระแสนิยม วัฒนธรรมไทย พัฒนาต่อยอดและสร้างมูลค่าเพิ่มในภาคธุรกิจและอุตสาหกรรมอย่างเหมาะสม

ปัจจัยสู่ความสำเร็จ

การจัดการเรียนการสอนที่บูรณาการด้านศาสนา ศิลปะ วัฒนธรรม กีฬา และภูมิปัญญา เพื่อให้ผู้เรียนป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์นี้จะสามารถดำเนินการได้โดยมีปัจจัยเอื้อต่อความสำเร็จ ดังนี้

๑. รัฐบาลเห็นความสำคัญ นำมาเป็นนโยบายหลักของกระทรวงศึกษาธิการ ผลักดันให้เกิดการดำเนินงานร่วมกับกระทรวง ทบวง กรมที่เกี่ยวข้องอย่างเป็นรูปธรรม

๒. รัฐบาลให้การสนับสนุนจริงจังและต่อเนื่องในเรื่องงบประมาณ บุคลากร วัสดุอุปกรณ์ เทคโนโลยี นวัตกรรมการเรียนรู้ที่จำเป็นและทันสมัย รวมทั้งการบริหารจัดการที่เอื้อต่อการพัฒนาศักยภาพของสถานศึกษา

๓. กระทรวงศึกษาธิการแต่งตั้งคณะกรรมการติดตาม ประเมินผลการดำเนินการบูรณาการ การศึกษากับศาสนา ศิลปะ วัฒนธรรม กีฬา และภูมิปัญญา เพื่อสร้างความรู้ ความเข้าใจ พัฒนาเทคนิค การจัดการเรียนการสอนในสถานศึกษาทุกระดับ

๔. กระทรวงศึกษาธิการและกระทรวง ทบวง กรมที่เกี่ยวข้อง ร่วมมือกันเป็นเครือข่ายพัฒนาต่อยอด และสร้างมูลค่าเพิ่มในภาคสังคม ธุรกิจและอุตสาหกรรมอย่างเหมาะสมในงานทั้ง ๕ ด้านต่อไป

สารบัญ

	หน้า
คำนำ	
บทสรุปผู้บริหาร	ก
บทนำ	๑
ความสำคัญของศาสนา ศิลปะ วัฒนธรรม กีฬา และภูมิปัญญา	๖
๑. ด้านศาสนา	๖
๒. ด้านศิลปะ	๒๑
๓. ด้านวัฒนธรรม	๓๔
๔. ด้านกีฬา	๔๖
๕. ด้านภูมิปัญญา	๖๑
เงื่อนไข/ปัจจัยความสำเร็จ	๗๔
บรรณานุกรม	๗๕
คณะผู้จัดทำ	๘๕

บทนำ

การศึกษาเป็นรากฐานของการพัฒนา เป็นเครื่องมือสำคัญของการยกระดับคุณภาพชีวิตของคนในประเทศ รัฐบาลจึงได้กำหนดให้คนไทยทุกคนต้องได้รับการศึกษาขั้นพื้นฐานภาคบังคับที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิตและการประกอบสัมมาอาชีพ โดยรัฐธรรมนูญ พ.ศ. ๒๕๖๐ ในมาตรา ๕๔ ได้กล่าวว่า **“การศึกษาทั้งปวงต้องมุ่งพัฒนาผู้เรียนให้เป็นคนดี มีวินัย ภูมิใจในชาติ สามารถเชี่ยวชาญได้ตามความถนัดของตน และมีความรับผิดชอบต่อครอบครัว ชุมชน สังคม และประเทศชาติ”** ในยุทธศาสตร์ชาติ ๒๐ ปี (พ.ศ. ๒๕๖๑ - ๒๕๘๐) ได้กำหนดวิสัยทัศน์ไว้ว่า **“ประเทศไทยมีความมั่นคง มั่งคั่ง ยั่งยืน เป็นประเทศพัฒนาแล้วด้วยการพัฒนาตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง”** โดยมียุทธศาสตร์ชาติด้านการพัฒนาและเสริมสร้างศักยภาพทรัพยากรมนุษย์ กำหนดเป้าหมายไว้ว่า **“คนไทยเป็นคนดี คนเก่ง มีคุณภาพ พร้อมสำหรับวิถีชีวิต ในศตวรรษที่ ๒๑ และสังคมไทยมีสภาพแวดล้อมที่เอื้อและสนับสนุนต่อการพัฒนาคนตลอดช่วงชีวิต”** คนไทยในอนาคตจะต้องมีความพร้อมทั้งกาย ใจ สติปัญญา มีพัฒนาการที่รอบด้าน มีสุขภาวะที่ดีในทุกช่วงวัย มีจิตสาธารณะ รับผิดชอบต่อสังคมและผู้อื่น มัธยัสถ์ อดออม โอบอ้อมอารี มีวินัย รักษาศีลธรรม และเป็นพลเมืองดีของชาติ มีหลักคิดที่ถูกต้อง มีทักษะที่จำเป็นในศตวรรษที่ ๒๑ มีทักษะสื่อสารภาษาอังกฤษและภาษาที่สาม และอนุรักษ์ภาษาท้องถิ่น มินิษฐ์รักการเรียนรู้และการพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต สู่การเป็นคนไทยที่มีทักษะสูง เป็นนวัตกรรม นวัตกรรม ผู้ประกอบการ เกษตรกรยุคใหม่ และอื่น ๆ โดยมีสัมมาชีพตามความถนัดของตนเอง

นอกจากนี้ การก้าวสู่ประเทศไทย ๔.๐ ยังได้วางรากฐานของประเทศโดยเสริมสร้างผ่านการศึกษาและทรัพยากรมนุษย์ เพื่อการพัฒนาทักษะที่จำเป็น ก้าวสู่การเป็น **“ประเทศที่มีรายได้สูง”** ด้วยนวัตกรรมที่มีการนำเทคโนโลยีเข้ามาประยุกต์ใช้ ลดการพึ่งพาต่างชาติ ลดความเหลื่อมล้ำต่าง ๆ อันจะเป็นการสร้างสมดุลทางเศรษฐกิจและสังคมได้อย่างแท้จริง สอดคล้องกับแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ ๑๒ (พ.ศ. ๒๕๖๐ - ๒๕๖๔) ในยุทธศาสตร์ที่ ๑ การเสริมสร้างและพัฒนาศักยภาพทุนมนุษย์ซึ่งกำหนดเป้าหมายและตัวชี้วัดเพื่อปรับเปลี่ยนให้คนในสังคมไทยมีค่านิยมตามบรรทัดฐานที่ดีทางสังคม เตรียมคนในสังคมไทยให้มีทักษะในการดำรงชีวิตสำหรับโลกศตวรรษที่ ๒๑ ส่งเสริมให้คนไทยมีสุขภาวะที่ดีตลอดช่วงชีวิต และเพื่อเสริมสร้างสถาบันทางสังคมให้มีความเข้มแข็งเอื้อต่อการพัฒนาคนและประเทศ

กระทรวงศึกษาธิการ โดยสำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษาได้จัดทำแผนการศึกษาแห่งชาติระยะ ๒๐ ปี (พ.ศ. ๒๕๖๐ - ๒๕๗๙) ไว้ด้วย โดยมีเป้าหมายเพื่อนำประเทศก้าวสู่การเป็นประเทศพัฒนา มุ่งเน้นพัฒนาคุณภาพคนไทยให้มีความรู้ คุณลักษณะและทักษะการเรียนรู้ในศตวรรษที่ ๒๑ สามารถพัฒนาศักยภาพ และเรียนรู้ได้ด้วยตนเองอย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต

สถานการณ์และแนวโน้มการศึกษาไทย

สังคมไทยมีลักษณะเป็นพลวัต มีความเป็นพหุวัฒนธรรม การเลื่อนไหลของกระแสวัฒนธรรมโลกที่ผสมผสานกับวัฒนธรรมท้องถิ่น เทคโนโลยีที่เจริญก้าวหน้าตลอดเวลาทั้งในด้านความรู้และการเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมต่าง ๆ ของชุมชนและสังคม สิ่งแวดล้อมและทรัพยากรทางธรรมชาติ การเปลี่ยนแปลงเหล่านี้ล้วนเป็นเรื่องท้าทายว่าสังคมไทยจะรู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลงและเตรียมความพร้อมเพื่อรับมือกับการเปลี่ยนแปลงดังกล่าวได้อย่างไร เพื่อให้พลเมืองไทยคงความเป็นอัตลักษณ์ของตนเอง โดยเฉพาะคนรุ่นใหม่ที่เป็นกำลังสำคัญของการพัฒนาประเทศ จำเป็นต้อง มีทักษะในด้านวิชาความรู้ ควบคู่คุณธรรม จริยธรรม อันจะนำไปสู่การเป็นพลเมืองที่ดี

ของประเทศ และการเป็นพลเมืองโลกที่สมบูรณ์พร้อม อยู่ร่วมกันได้อย่างสันติสุข การจะก้าวสู่ประเทศไทย ๔.๐ ได้นั้น จำเป็นต้องพัฒนาทักษะวิชาความรู้ ความคิดสร้างสรรค์และจินตนาการ อันจะนำไปสู่การสร้างนวัตกรรมใหม่ ๆ ในด้านต่าง ๆ การจัดการเรียนการสอนจึงจำเป็นต้องนำเอาศาสตร์วิชาในแขนงต่าง ๆ มาบูรณาการร่วมกัน เพื่อเพิ่มทักษะและสมรรถนะให้ผู้เรียนได้มีการคิดอย่างมีเหตุผล คติวิเคราะห์ คิดสร้างสรรค์ เป็นนวัตกรรมเพื่อผลิตนวัตกรรมของประเทศ

คณะรัฐมนตรีในการประชุมเมื่อวันที่ ๒ ตุลาคม ๒๕๖๑ ได้มีมติเห็นชอบมาตรฐานการศึกษาของชาติ พ.ศ. ๒๕๖๑ ตามที่สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษาเสนอ เพื่อใช้เป็นข้อกำหนดเกี่ยวกับคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของคนไทย ให้สถานศึกษาทุกแห่งยึดเป็นกรอบสำหรับการสร้างคนไทย ๔.๐ ตามบริบทของท้องถิ่นและสถานศึกษา โดยมีจุดหมายร่วมกัน คือ การ “**ธำรงความเป็นไทยและแข่งขันได้ในเวทีโลก**” (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา : ๒๕๖๒) ซึ่งได้กำหนดคุณลักษณะไว้ ดังนี้

ผู้เรียน เป็นผู้มีความเพียร ใฝ่เรียนรู้ และมีทักษะการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อก้าวทันโลกยุคดิจิทัลและโลกอนาคต และมีสมรรถนะที่เกิดจากความรู้ ความรอบรู้ด้านต่าง ๆ มีสุนทรียะ รักและประยุกต์ใช้ภูมิปัญญาไทย มีทักษะชีวิตเพื่อสร้างงานหรือสัมมาอาชีพ บนพื้นฐานของความพอเพียง ความมั่นคงในชีวิต และคุณภาพชีวิตที่ดีต่อตนเอง ครอบครัว และสังคม

ผู้ร่วมสร้างสรรค์นวัตกรรม เป็นผู้มีความทักษะทางปัญญา ทักษะศตวรรษที่ ๒๑ ความฉลาด ดิจิทัล ทักษะการคิดสร้างสรรค์ ทักษะข้ามวัฒนธรรม สมรรถนะการบูรณาการข้ามศาสตร์และมีคุณลักษณะของความเป็นผู้ประกอบการ เพื่อร่วมสร้างสรรค์และพัฒนา นวัตกรรมทางเทคโนโลยีหรือสังคม เพิ่มโอกาสและมูลค่าให้กับตนเองและสังคม

พลเมืองที่เข้มแข็ง เป็นผู้มีความรักชาติ รักท้องถิ่น รู้ถูกผิด มีจิตสำนึกเป็นพลเมืองไทยและพลโลก มีจิตอาสา มีอุดมการณ์และมีส่วนร่วมในการพัฒนาชาติ บนหลักการประชาธิปไตย ความยุติธรรม ความเท่าเทียม เสมอภาค เพื่อการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่ยั่งยืน และการอยู่ร่วมกันในสังคมไทยและประชาคมโลกอย่างสันติ

นอกจากนั้น ยังได้กำหนดแนวทางการนำมาตราฐานสู่การปฏิบัติในระดับสถานศึกษา ตลอดจนแนวทางการประเมินคุณภาพการจัดการศึกษาในระดับชั้นเรียน ระดับโรงเรียน/เขตพื้นที่ และการประเมินระดับชาติไว้อย่างชัดเจน สอดคล้องกับกระทรวงศึกษาธิการซึ่งได้จัดการเรียนรู้ตามกลุ่มสาระต่าง ๆ ไว้ครอบคลุมทั้งความรู้พื้นฐานและการดำรงชีวิต สำหรับหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. ๒๕๕๑ (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. ๒๕๖๐) ได้กำหนดสาระการเรียนรู้เป็น ๘ กลุ่มไว้ ดังนี้

- ๑) กลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทย
- ๒) กลุ่มสาระการเรียนรู้คณิตศาสตร์
- ๓) กลุ่มสาระการเรียนรู้วิทยาศาสตร์
- ๔) กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม
- ๕) กลุ่มสาระการเรียนรู้สุขศึกษาและพลศึกษา
- ๖) กลุ่มสาระการเรียนรู้ศิลปะ
- ๗) กลุ่มสาระการเรียนรู้การงานอาชีพและเทคโนโลยี
- ๘) กลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาต่างประเทศ

นอกจากนี้ ยังได้กำหนดมาตรฐานการเรียนรู้และตัวชี้วัดกลุ่มสาระการเรียนรู้คณิตศาสตร์และวิทยาศาสตร์ (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. ๒๕๖๐) ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช ๒๕๕๑ เพื่อใช้เป็นกรอบในการพัฒนาหลักสูตร และเป็นแนวทางให้ผู้เกี่ยวข้องเข้าใจเป้าหมายของการพัฒนาผู้เรียนอีกด้วย

อย่างไรก็ดี จากการศึกษาการจัดการเรียนการสอนที่ผ่านมา พบว่า ปัญหาคุณภาพของผู้เรียนเป็นสิ่งสำคัญซึ่งระบบการศึกษาไทยทั้งในระดับชาติและนานาชาติยังด้อยคุณภาพอยู่ในขั้นวิกฤติ รวมถึงขีดความสามารถในการแข่งขันอยู่ในระดับต่ำ ซึ่งสะท้อนได้จากผลการทดสอบ O – NET ที่มีค่าเฉลี่ยที่ต่ำกว่ามาตรฐานในทุกกลุ่มสาระการเรียนรู้ (ปี พ.ศ. ๒๕๖๑ ภาษาไทย ได้คะแนน ๕๕.๙๐ วิทยาศาสตร์ ได้คะแนน ๓๙.๙๓ คณิตศาสตร์ ได้คะแนน ๓๗.๕๐) ผลการทดสอบวัดความรู้ของนักเรียนนานาชาติ (Programme for International Student Assessment – PISA) ที่ใช้ประเมินเด็กอายุ ๑๕ ปี ในเรื่องสมรรถนะเกี่ยวกับความรู้และทักษะ ๓ ด้าน คือ วิทยาศาสตร์ คณิตศาสตร์และการอ่าน ของเด็กไทยอยู่ในระดับต่ำกว่าค่าเฉลี่ย โดยในปี 2015 วิทยาศาสตร์ ได้คะแนน ๔๒๑ คณิตศาสตร์ ได้คะแนน ๔๑๕ และการอ่าน ได้คะแนน ๔๐๙ จากการวิเคราะห์ข้อมูลทางสถิติ พบว่า ความสามารถด้านการอ่านมีความสัมพันธ์กับด้านคณิตศาสตร์และด้านวิทยาศาสตร์ หากความสามารถ ด้านการอ่านต่ำ จะทำให้ผลการประเมินด้านอื่นมีคะแนนต่ำไปด้วย ดังนั้น ระบบการศึกษาไทยจึงต้องยกระดับความสามารถด้านการอ่านของนักเรียนอย่างเร่งด่วน และผลจากการศึกษาคุณลักษณะของผู้เรียนทั้งในด้านหลักสูตร การเรียนการสอน การวัดผลและประเมินผล (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, ๒๕๖๒) โดยภาพรวมพบว่า

- ๑) เด็กไทยมีความรู้ท่วมหัวเอาตัวไม่รอด คือ เรียนรู้เนื้อหาสาระจำนวนมากแต่ไม่สามารถประยุกต์ใช้ให้เกิดประโยชน์ในการดำรงชีวิตได้
- ๒) หัวโต ตัวลีบ มีการเรียนรู้ที่ขาดความสมดุล เน้นด้านสติปัญญาความรู้ แต่ขาดการพัฒนาในด้านอื่น ๆ เช่น การลงมือปฏิบัติ การพัฒนาทักษะนิสัย
- ๓) รู้ธรรมชาติ แต่ไม่มีธรรมชาติ ขาดการฝึกฝนอย่างเพียงพอ และขาดประสบการณ์ที่ช่วยให้ทราบซึ่งในคุณค่าและความหมายของสิ่งที่เรียน
- ๔) นักแกว่นกขุนทอง จดจำความรู้ความเข้าใจในระดับผิวเผินไม่รู้ลึกไม่รู้จริง
- ๕) เก่งแบบเบ็ด ไม่มีความเชี่ยวชาญ ไม่รู้จักตนเอง ไม่รู้จักศักยภาพและความถนัดของตนเอง
- ๖) เรียนเพื่อสอบ เรียนเพื่อให้ได้เกรดหรือให้สอบผ่าน
- ๗) เรียนแบบตัวใครตัวมัน
- ๘) ไม่เห็นคุณค่าของการเรียน

นอกจากนี้ยังมีรายงานของสถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศ (ทีดีอาร์ไอ) พ.ศ. ๒๕๕๗ เรื่อง การปฏิรูประบบวัดและประเมินผลการเรียนได้ระบุว่า การวัดและประเมินผลการเรียนในปัจจุบัน เน้นการทดสอบเป็นหลัก ไม่สามารถนำพานักเรียนให้สัมผัสทักษะแห่งศตวรรษที่ ๒๑ ได้ เนื่องจากข้อสอบส่วนใหญ่มีลักษณะท่องจำและมุ่งเน้นเนื้อหา ไม่เป็นไปเพื่อส่งเสริมการคิดวิเคราะห์ และไม่ช่วยส่งเสริมทักษะอื่นที่จำเป็น เช่น ความคิดสร้างสรรค์ การทำงานเป็นทีม เป็นต้น ซึ่งรายงานฉบับดังกล่าวได้เสนอให้มีการปฏิรูประบบทดสอบมาตรฐานในระดับประเทศ โดยปรับระบบ O – NET และอื่น ๆ เป็นการทดสอบเพื่อวัดความรู้ความเข้าใจและทักษะ (Literacy – based test) ซึ่งสามารถประยุกต์เนื้อหาเข้ากับโจทย์ในชีวิตประจำวันได้

การวัดและประเมินผลควรมีลักษณะที่หลากหลาย เช่น การใช้ระบบแฟ้มงาน โครงงาน การสอบวัดความรู้ และการแก้ปัญหาในชีวิตจริง เป็นต้น (สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศ : ๒๕๕๓)

เพื่อแก้ไขปัญหาดังที่กล่าวมาแล้ว รัฐบาลจึงได้กำหนดนโยบาย “ลดเวลาเรียน เพิ่มเวลารู้” เพื่อให้เวลา กับเยาวชนไทยได้พัฒนากระบวนการคิดสร้างสรรค์ นอกเหนือจากวิชาความรู้ที่ได้จากครูสอนในชั้นเรียน มีการทำ กิจกรรมเชิงสร้างสรรค์เพื่อฝึกกระบวนการคิดอย่างมีระบบ เน้นการจัดกระบวนการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ โดยคำนึงถึงความแตกต่างในแต่ละบุคคล วัตถุประสงค์หลักเพื่อให้ผู้เรียนได้พัฒนาสมองทั้งสองซีกไปพร้อมกัน เพราะความสำคัญของสมองแต่ละซีกนั้นประกอบด้วย

สมองซีกซ้าย (Left Hemisphere) หรือที่นักวิทยาศาสตร์เรียกว่า “สมองแห่งเหตุผล” (Rational Brain) จะทำหน้าที่ควบคุมการคิดการหาเหตุผลการแสดงออกเชิงนามธรรมที่เน้นรายละเอียด เช่น การนับจำนวนเลข การบอกเวลา และความสามารถในการเรียบเรียงถ้อยคำที่เหมาะสม เป็นต้น กล่าวได้ว่าสมองซีกซ้ายจะมีหน้าที่ในการใช้ภาษา (Language) การคิดเชิงตรรกะ (Logic) การคิดอย่างมีวิจารณญาณ (Critical Thinking) ตัวเลข (Numbers) และความมีเหตุผล (Reasoning)

สมองซีกขวา (Right Hemisphere) หรือที่นักวิทยาศาสตร์เรียกว่า “สมองแห่งสัญชาตญาณ” (Intuitive Brain) จะทำหน้าที่เกี่ยวกับความคิดสร้างสรรค์ การจินตนาการ การสังเคราะห์ ความซาบซึ้งในดนตรีและศิลปะ ความสามารถในการหยั่งหามิติต่าง ๆ และการใช้ประโยชน์จากรูปแบบและรูปทรงเรขาคณิต กล่าวได้ว่าสมอง ซีกขวามีหน้าที่เกี่ยวข้องกับจิตใจและความรู้สึกของมนุษย์ เช่น ความตระหนักรู้ในตนเอง (Self – Awareness) ความเห็นใจผู้อื่น (Empathy) ความน่าเชื่อถือ (Trust) อารมณ์ (Emotion) การสื่อสารไม่ใช้จิตสำนึก (Nonconscious Communication) ความน่าดึงดูด (Attachment) และการแสดงอารมณ์ออกทางสีหน้า (Recognition of Emotional Faces) เป็นต้น (Elkhononet al., ๑๙๙๔ : ๓๗๑ – ๓๗๔ ; สรวงมนต์ สิทธิสมาน , ๒๕๔๒ : ๓๙ – ๔๒ ; พัชรวิทย์ เกตุแก่นจันทร์, ๒๕๔๔ : ๒๓ – ๒๗

อย่างไรก็ดี จากการดำเนินนโยบายดังกล่าวมาได้ระยะหนึ่งพบว่า โรงเรียนหลายแห่งได้นำนโยบาย ดังกล่าวไปใช้ในจัดการเรียนสอนในรายวิชาหลักเพิ่มเติม เช่น การติวข้อสอบ NT, O - NET หรือ PISA (Programme for International Student Assessment) มากกว่ากิจกรรมที่จะส่งเสริมและพัฒนาสมองในด้าน การคิดเชิงสร้างสรรค์ การคิดวิเคราะห์ที่จะทำให้ผู้เรียนมีความสมบูรณ์ทางร่างกายและจิตใจ สติปัญญา อารมณ์ และสังคม มีวินัยมุ่งมั่นในการทำงาน สามัคคีรักใคร่กลมเกลียว เอื้ออาทร ดำรงตนตามครรลองของศาสนา รู้จัก แสวงหาความรู้เพื่อแก้ปัญหาและจัดการชีวิตของตนเองได้อย่างมีประสิทธิภาพ ปรับตัวอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข เมื่อพิจารณาถึงหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. ๒๕๕๑ แม้จะมีการจัดหลักสูตรไว้ ครอบคลุมทุกกลุ่มสาระที่จำเป็น เพื่อพัฒนาคนไทยให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์แล้วก็ตาม แต่การจัดการเรียนการสอนรายชั่วโมง/สัปดาห์ พบว่า ในรายวิชาสุขศึกษาและพลศึกษา ศิลปะ และการงานอาชีพและเทคโนโลยี ซึ่งเป็นการพัฒนาสมองในเรื่องของความคิดสร้างสรรค์ จินตนาการ ความรู้สึก อารมณ์ มีจำนวนรายชั่วโมงน้อยกว่ารายวิชา ภาษาไทย คณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์ สังคม และภาษาต่างประเทศอยู่มาก ทำให้สมองของเด็กไม่ได้ รับการพัฒนาทั้ง ๒ ด้านอย่างสมดุล เหล่านี้สะท้อนถึงรูปแบบสถานศึกษาในศตวรรษที่ ๒๑ การจัดการเรียนการสอน หลักสูตร รวมทั้งศักยภาพของผู้บริหารสถานศึกษา ผู้สอนและแนวนโยบายต่าง ๆ ที่สะท้อนภาพอนาคต การศึกษาของประเทศ

จากสภาพสังคมที่เปลี่ยนไปสู่โลกไร้พรมแดนผ่านการสื่อสารที่ทันสมัย จากระบบทำด้วยมือสู่ระบบ ดิจิทัล จากรุ่น Baby Boomer ที่มีชีวิตเพื่อการทำงาน ประหยัด อดออม รอบคอบ สู่รุ่นลูก Generation X

ที่เริ่มมีชีวิตมั่งคั่ง โดมากับวิดีโอเกมและคอมพิวเตอร์ เป็นตัวของตัวเองสูง มีความคิดสร้างสรรค์ สู่ Generation Y ยุคเทคโนโลยีและอินเทอร์เน็ตรุดหน้า คนรุ่นนี้ชอบทำงานกับอินเทอร์เน็ต มีความคิดสร้างสรรค์มองโลกในแง่ดี ไม่ค่อยมีความอดทน สู่ Generation Z เติบโตพร้อมกับสิ่งอำนวยความสะดวก มีความสามารถในการใช้เทคโนโลยี เรียนรู้เร็ว และ Generation C รุ่นดิจิทัล มีพฤติกรรมการเล่นติดการเชื่อมต่อและแชร์ คนรุ่นใหม่ที่มีสภาพแวดล้อมมีผลต่อการดำเนินชีวิต จะสื่อสารผ่านสื่อที่ทันสมัย รวดเร็ว เรียนรู้ทันทีที่สงสัยหรือไม่เข้าใจโดยไม่จำกัดเวลาและสถานที่ จะชอบเรียนรู้สิ่งที่ตนสนใจและไม่อดทนกับการรอคอย

ดังนั้น ในการจัดการเรียนการสอน จึงจำเป็นต้องปรับระบบการเรียนรู้ เปลี่ยนโฉมครูเป็นครูยุคใหม่ เพิ่มประสิทธิภาพระบบบริหารจัดการการศึกษาในทุกระดับและประเภท เน้นการเรียนรู้แบบบูรณาการที่เชื่อมโยงความรู้ ความคิดรวบยอดหรือทักษะเข้าด้วยกันเพื่อให้เกิดการเรียนรู้โดยองค์รวมทั้งด้านพุทธิสัย จิตพิสัย และทักษะพิสัย ให้ผู้เรียนได้เข้าถึงการศึกษาค้นคว้าด้วยตัวเอง มีประสบการณ์ที่สัมพันธ์และต่อเนื่องกับประสบการณ์ตรง นำความรู้และประสบการณ์ที่ได้รับไปใช้ในชีวิตจริงได้อย่างเหมาะสม สำหรับผู้สอนเอง ต้องเป็นผู้อำนวยความสะดวก (Facilitator) เป็นผู้จุดประกายความคิด ให้คำปรึกษา จัดหาสื่อการเรียนการสอนที่น่าสนใจเอื้อให้ผู้เรียนได้ทำกิจกรรมหลากหลาย มีส่วนร่วมในกิจกรรมการเรียนรู้ รวมทั้งในข้อจำกัดของเวลาในห้องเรียนที่ไม่เพียงพอที่จะทำให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ตามหลักสูตรที่กำหนด ผู้สอนที่ไม่มีความรู้ความสามารถในบางสาระกลุ่มวิชา ควรเชิญผู้รู้ในท้องถิ่นเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการเรียนการสอน

การจัดการศึกษาเพื่อให้ผู้เรียนเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์

ในพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๔๒ และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๔๕ และ (ฉบับที่ ๓) พ.ศ. ๒๕๕๓ หมวด ๔ แนวการจัดการศึกษา มาตรา ๒๓ การจัดการศึกษา ทั้งการศึกษาในระบบ นอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย ต้องเน้นความสำคัญทั้งความรู้ คุณธรรม กระบวนการเรียนรู้และบูรณาการตามความเหมาะสมของแต่ละระดับการศึกษา (๓) ความรู้เกี่ยวกับศาสนา ศิลปะ วัฒนธรรม กีฬา และภูมิปัญญาไทย และการประยุกต์ใช้ภูมิปัญญา

ในการจัดการเรียนการสอน จึงมีความจำเป็นที่ผู้สอนจะได้รู้ถึงความสำคัญของด้านศาสนา ศิลปะ วัฒนธรรม กีฬา และภูมิปัญญา เพื่อนำไปจัดทำหลักสูตร จัดเตรียมรูปแบบการเรียนการสอน การจัดเตรียมผู้บริหาร ผู้สอน และอื่น ๆ ในอันที่จะเป็นประโยชน์ต่อการจัดการเรียนการสอนที่สามารถพัฒนาศักยภาพสมองทั้งสองซีกของผู้เรียนได้อย่างสมดุล เพื่อให้ผู้เรียนได้มีความรู้ทั้งเรื่องเกี่ยวกับตนเอง สังคม ชุมชน ความรู้เกี่ยวกับประวัติศาสตร์ความเป็นมาของสังคมไทย ระบอบการเมืองการปกครองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข ความรู้เกี่ยวกับวิทยาศาสตร์เทคโนโลยี ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม คณิตศาสตร์ ภาษา ทักษะในการประกอบอาชีพ และความรู้ที่เกี่ยวกับ *ศาสนา* เพื่อให้รู้สึก รู้ซึม เกิดศรัทธา จนเข้าใจชีวิตตนเองและผู้อื่น *ศิลปะ* เพื่อให้เกิดความซาบซึ้ง สนุกสนาน และสร้างสรรค์ *วัฒนธรรม* เพื่อให้เข้าใจ ซาบซึ้งถึงอัตลักษณ์อันแสดงถึงวิถีชีวิตของคนและชุมชนที่สั่งสมสืบเนื่องจนกลายเป็นลักษณะจำเพาะ *กีฬา* เพื่อให้สามารถฝึกเคลื่อนไหวด้านร่างกายในสถานการณ์แข่งขันที่มีกฎกติกา รู้แพ้ – รู้ชนะ และ *ภูมิปัญญา* เพื่อตระหนักรู้ถึงองค์ความรู้ด้านต่าง ๆ ในแต่ละพื้นที่และนำองค์ความรู้นั้นมาลงมือทำผ่านประสบการณ์ที่สั่งสม ถ่ายทอดจากรุ่นสู่รุ่น ความรู้เหล่านี้ทำให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ที่สัมพันธ์กับชีวิตจริง เข้าใจความคิดรวบยอด เป็นระบบ ถ่ายโอนความเข้าใจจากเรื่องหนึ่งไปยังอีกเรื่องหนึ่งได้ดี รวมทั้งผู้เรียนเกิดสมรรถนะ ๕ ประการ ได้แก่ (ก) ความสามารถในการสื่อสาร (ข) ความสามารถในการคิด (ค) ความสามารถในการแก้ปัญหา

(ง) ความสามารถในการใช้ทักษะชีวิต และ (จ) ความสามารถในการใช้เทคโนโลยี อันเป็นเป้าหมายหลักของการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ของประเทศ

ความสำคัญของศาสนา ศิลปะ วัฒนธรรม กีฬา และภูมิปัญญา

๑. ด้านศาสนา

๑.๑ สถานการณ์/สภาพปัจจุบัน และความสำคัญของศาสนา

ประเทศไทยให้เสรีภาพในการนับถือศาสนา มีการเผยแพร่ศาสนาได้อย่างเสรี จึงมีศาสนา ลัทธิ นิกาย ความเชื่อต่าง ๆ มากมายพยายามเผยแพร่ให้คนไทยยอมรับนับเอาเป็นความเชื่อความศรัทธา เปลี่ยนไปนับถือศาสนานั้น ๆ ความพยายามนี้มีมานานตั้งแต่สมัยอยุธยาจนถึงปัจจุบัน ในอดีตจะพบเห็นเป็นชาวยุโรปหรืออเมริกันแต่งกายเรียบร้อย สวมเสื้อขาว กางเกงสีเข้ม ผูกเน็คไท ชี้อกรยานหรือเดินไปตามชุมชนหมู่บ้าน เพื่อแจกเอกสารอธิบายศาสนาของตนเป็นภาษาไทยด้วยสำเนียงตะวันตก แต่ปัจจุบันมีผู้เผยแพร่ศาสนามากขึ้น และหลายเชื้อชาติ อาทิ จีน และแอฟริกัน ออกเดินเท้าชักชวนคนในหมู่บ้านต่าง ๆ ด้วยรูปแบบและกลวิธีหลากหลาย มีการใช้สื่อต่างๆประเภทให้คนไทยเป็นสมาชิก รวมทั้งเข้าร่วมกิจกรรมทางศาสนาของตน การดำเนินการดังกล่าว อาจกล่าวได้ว่าเป็นความงดงามและแสดงถึงการให้เสรีภาพการนับถือศาสนาในประเทศไทยและช่วยให้บุคคลที่ขาดสิ่งยึดเหนี่ยวทางจิตใจได้พบกับสิ่งที่เหมาะสมกับตนเอง

จากการสำรวจของสำนักสถิติพยากรณ์ สำนักสถิติแห่งชาติ ๒๕๖๑ ได้ทำการสำรวจสภาวะทางสังคม วัฒนธรรม และสุขภาพจิต (ความสุข) คนไทยในปี พ.ศ. ๒๕๖๑ พบว่า ประชากรของประเทศไทยส่วนใหญ่นับถือศาสนาพุทธ (ร้อยละ ๙๓.๕) รองลงมาคือ ศาสนาอิสลาม (ร้อยละ ๕.๔) ศาสนาคริสต์ (ร้อยละ ๑.๑) และผู้ที่นับถือศาสนาอื่น ๆ รวมทั้งผู้ที่ไม่มีศาสนา (ร้อยละ ๐.๑)

๑.๑.๑ ศาสนาเป็นตัวหล่อหลอมจิตใจคนให้เป็นพลเมืองที่ดีของสังคมและพลเมืองโลก

ศาสนามีความสำคัญต่อสังคมไทย เพราะศาสนาเป็นหลักในการดำเนินชีวิต แต่ละศาสนามีความสำคัญในวิถีชีวิตของชาวไทยที่เห็นเด่นชัดคือ เป็นเครื่องยึดเหนี่ยวทางจิตใจ ด้านสังคมศาสนาเป็นเครื่องมือของคนในการอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุข ศาสนาเป็นบ่อเกิดของคุณธรรม จริยธรรม นอกจากนี้ ศาสนายังเป็นที่มาของประเพณีต่าง ๆ ในสังคมไทยอีกด้วย ศาสนาในประเทศไทยที่ได้รับการรับรอง ประกอบด้วย ๕ ศาสนา ได้แก่ พุทธ อิสลาม คริสต์ พราหมณ์ - ฮินดู และซิกข์ และมีเครือข่ายการดำเนินงานทุกศาสนาสำหรับมหาวิทยาลัยสงฆ์จะมีมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย มีครูพระสอนศีลธรรม มีพระธรรมวิทยากร ผู้ทำคุณประโยชน์ต่อพระพุทธศาสนา สำหรับเครือข่ายศาสนสถาน มีศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนวันอาทิตย์จำนวน ๓,๗๐๐ แห่ง มีชุมชนคุณธรรม จำนวน ๓,๐๑๑ แห่ง ลานธรรมลานวิถีไทย จำนวน ๑,๐๑๑ แห่ง

การเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์นั้นต้องมีหลักธรรมทางศาสนา ทุกศาสนาสอนให้เป็นคนดีมีคุณธรรม ซึ่งคุณธรรมสำคัญที่ดำรงความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ ได้แก่ (๑) ไม่เอาเปรียบคนอื่น (๒) ไม่ละเมิดสิทธิของคนอื่น (๓) ไม่ก้าวร้าว ไม่เสียดสีคนอื่น และ (๔) ประกอบสัมมาชีพสร้างความเจริญให้สังคม โดยประพฤติตนตามหลักคำสอนของศาสนา อาทิ *ศาสนาพุทธ* สอนให้ละเว้นความชั่ว ทำความดี ทำจิตใจให้บริสุทธิ์ด้วยการเจริญสมาธิ จนเกิดปัญญาหรือจิตที่หลุดพ้นจากความโลภ ความโกรธ และความหลง การเป็นคนมีจิตที่เมตตา กรุณา มุทิตา และอุเบกขา รวมถึงการมี “hiri โอตตัปปะ” ที่หมายถึง การละอายชั่ว กลัวบาป *ศาสนาอิสลาม* สอนให้เชื่อมั่นในพระเจ้า ทำความดีละเว้นความชั่ว ไม่ฉ้อโกงผู้อื่น ไม่ละเมิดสิทธิผู้อื่น ไม่ใส่ร้ายส่อเสียดผู้อื่น ประกอบอาชีพสุจริตและปฏิบัติตามพิธีในศาสนา *ศาสนาคริสต์* สอนให้เชื่อมั่นในพระเจ้าทำความดี รักและปรารถนาให้คนอื่นมีความสุข ทำประโยชน์ต่อสังคมและส่วนรวม *ศาสนาพราหมณ์ - ฮินดู* สอนให้รู้จักความละอายต่อการทำชั่ว

และยึดหลักสามานยธรรมหรือนุชยธรรม ๑๐ ข้อ คือ อตถน สันโดช อภัยผู้อื่น ช่มใจ ทำใจให้บริสุทธิ์ ไม่ลักขโมย อดกลั่น มีปัญญาหาทางหลุดพ้น มีสัจจะ ไม่โกรธ และทำจิตให้สงบ ส่วน ศาสนาซิกข์ สอนให้มีขันติ มีเมตตาต่อเพื่อนมนุษย์ บำเพ็ญภาวนาและชำระล้างจิตใจให้สะอาดอยู่เสมอ

๑.๑.๒ แนวคิดการจัดการศึกษาในมุมมองของศาสนา

การศึกษาวิถีพุทธเป็นการศึกษาที่มุ่งเน้นให้ผู้ศึกษาเข้าใจธรรมชาติของโลกและชีวิตที่แท้จริง และฝึกให้ผู้ศึกษาสามารถดำเนินชีวิตได้อย่างถูกต้องเหมาะสม ตั้งแต่ระดับการดำเนินชีวิตประจำวันของคนทั่วไป คือ การกิน อยู่ ดู ฟัง จนถึงระดับการดำเนินชีวิตของนักบวชผู้มั่งมีชีวิตที่บริสุทธิ์ และในทุกะดับยังผลให้ผู้ศึกษาเองมีความสุขพร้อม ๆ กับช่วยให้คนรอบข้างและสังคมมีความสุขพร้อมกันไปได้อย่างชัดเจน

โดยทั่วไปแล้วคนไทยนำคำว่า ศึกษา (รากศัพท์มาจากภาษาสันสกฤต) มาใช้แต่ก็มีความหมายเดียวกันกับคำว่า ศึกษา (รากศัพท์มาจากภาษาบาลีหรือมคธ) ในที่นี้จะให้ความหมายของคำว่า ศึกษา ที่มาจากภาษาบาลี แต่ให้เข้าใจว่ามีความหมายเดียวกันกับคำว่า ศึกษาเช่นเดียวกันคำว่า ศึกษา (ศึกษา) ก็จะมีหมายถึง การศึกษาเล่าเรียนหรือการเรียนรู้ ประสบการณ์ในด้านต่าง ๆ อันเกิดจากการเห็นเอง เห็นร่วมกัน ส่งผลให้เกิดความรู้ที่เป็นความรู้ที่ดีที่ขอบประกอบด้วยประโยชน์พระพุทธศาสนา จึงมีหลักการของการศึกษาไว้ ๓ ประการ เรียกว่า “ไตรสิกขา” ประกอบด้วย ศีล สมาธิ ปัญญา เป็นกระบวนการศึกษาที่สามารถพัฒนาชีวิตได้อย่างครบวงจร หมายถึงว่า สามารถพัฒนาศักยภาพทางกาย จิต และสมองไปพร้อม ๆ กัน และยังเป็นกระบวนการศึกษาที่ใช้ได้ทั้งทางโลกและทางธรรม ก่อนจะทำความเข้าใจเรื่องไตรสิกขา ซึ่งเป็นหลักธรรมคำสอนของพระพุทธศาสนา ต้องมองให้เห็นก่อนว่า การศึกษาทุกอย่างมีจุดประสงค์เพื่อให้เกิดการเรียนรู้ เข้าใจในองค์ความรู้ต่าง ๆ ทั้งทางโลกและทางธรรม เมื่อรู้และเข้าใจแล้ว สามารถนำไปปฏิบัติจริงได้ นั่นคือ เป้าหมายหรือความสำเร็จ

พุทธศาสนาได้กล่าวเป้าหมายหรือความสำเร็จที่เกิดจากกระบวนการเรียนของไตรสิกขาอย่างครอบคลุมไว้ ๒ ประการ คือ

๑) เป้าหมายทางโลกหรือโลกียะ หรือเป้าหมายของชาวโลก คือ การได้ทำงานดี มีความสุข มีรายได้ที่เหมาะสม เพื่อหลุดพ้นจากความทุกข์ความลำบากตามวิสัยของชาวโลก

๒) เป้าหมายทางธรรมหรือโลกุตตระ หรือเป้าหมายที่สูงกว่าชาวโลก คือ การบรรลุธรรมหลุดพ้นจากความทุกข์ทั้งปวง

ดังนั้น พุทธศาสนาก็มองกระบวนการนี้ว่าเป็นการศึกษาเพื่อเอาชนะความทุกข์ เพื่อที่จะหลุดพ้นจากความลำบากในชีวิตประจำวันหรือเอาชนะความทุกข์ในสังสารวัฏด้วยการบรรลุธรรม เพื่อหลุดพ้นจากการเวียนว่ายตายเกิด ความรู้ทุกอย่างจึงเป็นเครื่องมือที่จะเอาไปต่อสู้เพื่อชนะความทุกข์ต่าง ๆ ที่กล่าวมาทั้งหมด ไตรสิกขา หรือการศึกษา ๓ อย่าง คือ

๑. ศีลสิกขา คือการศึกษาในการควบคุมหรือรักษากาย วาจาให้เรียบร้อย ไม่ให้ล่วงละเมิดศีล โดยเฉพาะศีลที่เป็นพื้นฐานของมนุษย์หรือนิจศีล คือ ไม่ฆ่าผู้อื่นหรือสัตว์อื่น ไม่เบียดเบียนผู้อื่นให้เจ็บ ไม่ลักทรัพย์ ไม่เป็นชู้กับลูก – เมีย – สามีนคนอื่น ไม่พูดโกหก พูดส่อเสียด พูดคำหยาบ พูดเพ้อเจ้อ ไม่ดื่มสุราและเสพสิ่งมีเมาทุกอย่าง การควบคุมกายและวาจานั้นถือว่าเป็นสิ่งสำคัญ เพราะการล่วงละเมิดสิกขาบททุกอย่างล้วนมาจากพฤติกรรมทางกายและวาจาทั้งสิ้น กายและวาจาเป็นอาการอยู่ในร่างกายของเรา ซึ่งร่างกายของเรานั้นมีช่องทางในการทำให้ผิดศีลอยู่ ๖ ช่อง ท่านเรียกว่าทวาร ๖ คือ ทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกายและทางใจ ดังนั้นหากรู้จักการควบคุมอินทรีย์ทั้ง ๖ อย่างในตัวเราก็คือเป็นผู้สำรวมกาย วาจา และใจ คือ การรักษาศีลนั่นเอง

ศีลอีกประการหนึ่ง คือ ปาริสุทธิศีล แปลว่า ศีลเป็นเครื่องทำให้บริสุทธิ์ ศีลเป็นเหตุให้บริสุทธิ์ หรือความประพฤติบริสุทธิ์มี ๔ อย่าง คือ

- ๑) ปาฏิโมกขสังวรศีล หมายถึง ศีลคือการสำรวมในปาฏิโมกข์หรือสำรวมในพระวินัย
- ๒) อินทริยสังวรศีล หมายถึง ศีลคือการสำรวมในอินทริย์ ๖ คือ สำรวมในตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ
- ๓) อาชีวปาริสุทธิศีล หมายถึง ศีลคือการประกอบอาชีพที่บริสุทธิ์หรือชอบธรรม
- ๔) ปัจจยสันนิสิตศีล หมายถึง ศีลคือการพิจารณาจนจบบริโศกปัจจยสี่

๒. จิตตสิกขา หมายถึง ฝึกทำสมาธิกรรมฐานไปตามลำดับหรือเจริญสมณะ ฝึกกำหนดอารมณ์ของกรรมฐาน (๔๐ อย่าง) ฝึกตั้งแต่สมาธิที่เป็นพื้นฐานหรือขณิกสมาธิ คือ สมาธิหนึ่งชั่วขณะ ฝึกชั้นอุปปจารสมาธิ คือ สมาธิที่สูงขึ้น มีภาวะจิตที่นิ่งบ้างไมนิ่งบ้าง ถ้าเจริญสติมั่นคงก็จะนิ่งนาน หากฝึกสมาธิสม่ำเสมอจิตก็เข้าสู่อุปนาสมาธิ คือ สมาธินิ่งแน่วแน่ จิตตั้งมั่น มีอารมณ์เป็นหนึ่ง อยู่กับความว่างปราศจากกิเลส ผลของการฝึกสมาธิมีผลตั้งแต่ระดับโลกียะ คือ มีสมาธิในการทำงาน เรียนหนังสือ มีจิตจดจ่อกับการงานนั้น ๆ มีจิตใจมั่นคงไม่ลุ่มหลงอบายมุข และระดับโลกุตตระ คือ มีจิตสูงถึงขั้นบรรลุนิพพาน

๓. ปัญญาสิกขา คือ ความรอบรู้ในหลักวิชาการต่าง ๆ ซึ่งมี ๒ ลักษณะ คือ

๑) ปัญญา หมายถึง มีความรอบรู้ในหลักวิชาการต่าง ๆ ที่ตั้งใจศึกษาเล่าเรียนให้รู้ทั้งทางโลกและทางธรรม

๒) ปัญญา หมายถึง ความรู้แจ้งเห็นจริง พิจารณาตัวเราเป็นขั้น ๕ มองเห็นขั้น ๕ เป็นไตรลักษณ์ เจริญสติปัญญาให้เห็นอย่างชัดเจน

การจะให้ประสบความสำเร็จ ต้องฝึกให้ครบทั้ง ๓ กระบวนการ เพราะทุกขั้นตอนเป็นปัจจัยที่สำคัญทั้งสิ้น ต้องทำความเข้าใจทั้งหลักทฤษฎี คือ ความหมายของแต่ละอย่างและเข้าใจหลักของการปฏิบัติ คือ ฝึกปฏิบัติให้เป็นผลว่าเป็นไปตามความหมายหรือไม่

ปัญญา คือ ความรอบรู้หรือรู้ทั่วถึงเหตุถึงผล รู้อย่างชัดเจน รู้สิ่งใดควรทำสิ่งใดควรเว้น รู้บาปบุญคุณโทษ ถือว่าเป็นที่สุดของความคิดและความสำเร็จของมนุษย์ เป็นสัญลักษณ์ของความรู้ จึงกล่าวแยกให้เห็นปัญญาเป็น ๒ ลักษณะ คือ

(๑) ปัญญาทางโลก หมายถึง ความรอบรู้ในหลักวิชาการต่าง ๆ ที่ได้ศึกษาเล่าเรียนเพื่อนำไปประกอบสัมมาอาชีพจนประสบความสำเร็จในการดำเนินชีวิตตาม “โลกียวิสัย การอยู่อย่างชาวโลก”

(๒) ปัญญาทางธรรม เป็นปัญญาขั้นสูง หมายถึง ความรอบรู้ความจริงของชีวิต ความรู้อย่างแจ่มแจ้งนำไปสู่ความรู้ธรรมเป็นเครื่องพ้นทุกข์ตาม “โลกุตตรวิสัย การอยู่อย่างผู้ปฏิบัติธรรม” ปัญญาทั้งสองทางนี้เกิดขึ้นและพัฒนากิจการจากเหตุ ๓ วิธีคือ

(๒.๑) สุตมยปัญญา ปัญญาเกิดขึ้นจากการฟังหรือการศึกษาเล่าเรียนจากครูบาอาจารย์

(๒.๒) จินตามยปัญญา ปัญญาเกิดขึ้นจากการคิด พิจารณา ตรึกตรองสิ่งที่ได้ฟังหรือได้ศึกษามาแล้ว

(๒.๓) ภาวนามยปัญญา ปัญญาเกิดขึ้นจากการลงมือทำหรือลงมือปฏิบัติให้เห็นผลจริง ๆ

สรุปว่า “ปัญญา” นั้น หมายถึง การศึกษาทำให้เกิดการพัฒนาปัญญาเพราะปัญญาเป็นตัวนำทางและควบคุมพฤติกรรมทั้งหมด ปัญญาที่ได้รับการศึกษาจะเป็นตัวปลดปล่อยจิตใจให้ทางออกแก่จิตใจอันได้แก่ ปัญญาที่ได้รับการศึกษาย่อมช่วยให้ดำเนินชีวิตอย่างมีประสิทธิภาพประสบความสำเร็จผลการศึกษาทำให้เกิดปัญญาดำเนินชีวิตเข้าสู่ชีวิตที่ถูกต้องดีงามสามารถบรรลุจุดหมายสูงสุดของชีวิตที่ดีงามได้

ไตรสิกขา เมื่อเปรียบกับกลไกการศึกษาของโลกอยู่ที่ศีล สมาธิ ปัญญา ความมองในมิติของการประยุกต์ สามารถยกตัวอย่างได้ ดังนี้

๑) ศีล การศึกษาเพื่อความไม่ประพฤติชั่วทางกายและวาจา เช่น ครูผู้สอนวิชาใดก็ตามสามารถให้ศีลกับนักเรียนได้ โดยควบคุมไม่ให้นักเรียนทะเลาะวิวาทกัน ลักขโมย ไม่ทุจริตในการสอบ เป็นต้น

๒) สมาธิ เป็นเรื่องของการพัฒนาจิตใจ เช่น ครูผู้สอนสามารถฝึกให้ผู้นเรียนมีความตั้งใจเรียน มีจิตใจที่เข้มแข็ง และมีทัศนคติที่ดีต่อการเรียน

๓) ปัญญา คือ หลักวิชาการความรู้ที่ได้จากการเรียนในวิชานั้น ๆ

การศึกษานับว่ามีความสำคัญมากต่อการพัฒนาบุคลากรตลอดจนไปถึงเป็นพื้นฐานของการพัฒนาส่วนอื่น ๆ ด้วย เพราะไม่ว่าจะทำการพัฒนาส่วนใดต้องเริ่มมาจากการพัฒนาคนเสียก่อน

ดังนั้น การพัฒนาคนสามารถทำได้หลายรูปแบบ ที่สำคัญที่สุดของการพัฒนาคน คือ การให้การศึกษา การพัฒนาท้องถิ่นต้องพัฒนาควบคู่ไปกับการพัฒนาคนโดยต้องคำนึงถึงการศึกษาเป็นสำคัญ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การศึกษาวิถีพุทธ เป็นการศึกษาที่มุ่งเน้นให้ผู้ศึกษาเข้าใจธรรมชาติของโลกและชีวิตที่แท้จริง และฝึกให้ผู้ศึกษาสามารถดำเนินชีวิตได้อย่างถูกต้องเหมาะสม ตั้งแต่ระดับการดำเนินชีวิตประจำวันของคนทั่วไป คือ การกิน อยู่ ดู ฟัง จนถึงระดับการดำเนินชีวิตของนักบวชผู้มั่งมีชีวิตที่บริสุทธิ์ และในทุกะดับยังผลให้ผู้ศึกษาเองมีความสุขพร้อม ๆ กับช่วยให้คนรอบข้างและสังคมมีความสุขพร้อมกันไปได้อย่างชัดเจน

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต) มองเห็นความสำคัญของการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาคนให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ เพื่อให้เกิดการพัฒนาทุกด้านไปพร้อม ๆ กัน จึงได้กล่าวย้ำหลักการศึกษามาตามแนวทางแห่งไตรสิกขาอยู่เป็นประจำว่า “มนุษย์เกิดมาแล้วต้องมีสิกขา เพราะมนุษย์เป็นสัตว์ที่ต้องศึกษาหรือเป็นสัตว์ที่ต้องฝึก คือ ต้องเรียนรู้ต้องฝึกฝนพัฒนา ถ้าไม่ศึกษา มนุษย์จะมีชีวิตที่ดีไม่ได้ อันนี้เป็นเรื่องธรรมชาติของมนุษย์” เป็นการตระหนักถึงแนวทางการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาคนในสังคมให้มีคุณภาพเพราะคุณภาพของคนอยู่กับการพัฒนาการศึกษา ดังนั้นคนหรือประชากรที่ได้รับการศึกษาที่ถูกต้องดีงามมีคุณธรรมย่อมเป็นเครื่องมือของการพัฒนาประเทศที่มั่นคง ซึ่งพระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต) ยังได้กล่าวเน้นหลักการศึกษเพื่อพัฒนาคนในฐานะเป็นทรัพยากรมนุษย์ไว้ว่า

“มนุษย์เป็นสัตว์ที่ต้องฝึก” หมายถึง การดำเนินชีวิตของมนุษย์อยู่ได้อย่างมีความสุขแทบไม่มีอะไรที่ได้มาเปล่า ๆ ล้วนแล้วแต่ได้มาจากการศึกษาเรียนรู้ มีการฝึกหัดพัฒนาขึ้นมาทั้งสิ้น ต่างจากสัตว์ที่ดำเนินชีวิตอยู่ด้วยสัญชาตญาณไม่ต้องเรียนรู้ฝึกฝนพัฒนาเหมือนมนุษย์ มนุษย์เป็นสัตว์ที่ฝึกได้ หมายถึง การศึกษาเรียนรู้ฝึกฝนพัฒนาได้ถือเป็นลักษณะพิเศษของมนุษย์ ทำให้มนุษย์ดำเนินชีวิตอยู่ด้วยความดีงาม ประเสริฐเลิศล้ำจนแทบเป็นอะไรได้ทุกอย่าง อย่างที่กล่าวไว้ว่าฝึกตนจนเป็นมนุษย์ประเสริฐเลิศกว่าเทวดา แม้แต่พรหมก็ยังเคารพนบถต่างจากสัตว์ที่เกิดมาด้วยสัญชาตญาณตายไปก็ด้วยสัญชาตญาณด้วยเหมือนกัน

ผลผลิตของการศึกษาวิถีพุทธ คือ การเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ “กิน อยู่ ดู ฟังเป็น เก่ง ดี มีสุข และพึ่งตนเองได้” สอดคล้องกับเป้าหมายของกระทรวงศึกษาธิการในการมุ่งให้คนไทยได้เรียนรู้ตลอดชีวิตอย่างมีคุณภาพเป็นคนดีคนเก่งมีความสุขมีภูมิคุ้มกันรู้เท่าทันในเวทีโลก

๑.๒ ผลการวิเคราะห์ด้านศาสนาในประเทศไทย

ปัจจุบันคนไทยพูดถึงเรื่องของเศรษฐกิจตลอดเวลาว่า เศรษฐกิจของประเทศนั้นกำลังเติบโต แข่งหน้าประเทศต่าง ๆ หากแต่มาวิเคราะห์ในด้านสังคมและวัฒนธรรมแล้ว ประเทศไทยกำลังอยู่ในสถานะที่น่าเป็นห่วงยิ่ง ขณะที่ประเทศกำลังพัฒนาด้านเศรษฐกิจ แต่มีทิศทางสังคม วัฒนธรรม คุณธรรม สิ่งแวดล้อม กลับถดถอยลงไปมากกว่าเดิม ซึ่งขัดจากหลักการทางพุทธศาสนาที่ให้ความสำคัญกับการพัฒนาในทุกมิติ เพราะสุขภาวะที่ดีในทางพุทธศาสนา ต้องประกอบไปด้วย ๔ ส่วน ได้แก่ ๑) สุขภาวะทางกาย

หรือกายภาวนา คือ มีปัจจัยสี่ ๒) สุขภาวะทางสังคมหรือศีลภาวนา คือ การเอื้อเพื่อเกื้อกูลกันไม่เอาเปรียบ เอาเปรียบ ๓) สุขภาวะทางจิตหรือจิตภาวนา คือ การมีจิตที่ผาสุกมีสมรรถภาพและคุณภาพที่ดี รวมถึงมีจริยธรรมและ ๔) สุขภาวะทางปัญญาหรือปัญญาภาวนา คือ การมีปัญญาที่พัฒนา คิดเป็นและคิดชอบ สามารถแก้ทุกข์ได้

ชีวิตและสังคมที่ดำรงต้องประกอบไปด้วยความเจริญทั้ง ๔ ส่วนนี้อย่างสมดุล แต่ขณะนี้กำลังพุ่งเป้าไปเพียงแค่เศรษฐกิจอย่างสุดโต่ง จึงต้องให้การศึกษาเพื่อส่งเสริมให้ประเทศไทยพัฒนาไปอย่างสมดุล หรือพัฒนาอย่างเป็นองค์รวม ครอบคลุมทั้งมิติทางกาย ศีล จิต และปัญญา การศึกษาที่มีคุณค่าจะต้องเป็นไปเพื่อการพัฒนาอย่างครบทั้ง ๔ ส่วน ประเทศไทยมีพุทธศาสนาเป็นพื้นฐาน สามารถที่จะเป็นแรงบันดาลใจหรือขับเคลื่อนให้การพัฒนาเดินไปสู่แนวทางที่ทำได้ หรือทำให้เกิดการพัฒนาที่ขับเคลื่อนด้วยปัญญาและคุณธรรม เพื่อให้ถึงพร้อมด้วยความเจริญในทุกมิติการพัฒนา แต่ที่เป็นอยู่ในปัจจุบันนี้ไม่ได้ขับเคลื่อนด้วยปัญญาและคุณธรรม หากแต่ยึดความสำเร็จทางเศรษฐกิจเป็นตัวตั้ง กระตุ้นให้เกิดโรคภัยอาศัยโรคภัยเป็นแรงดึงและอาศัยความทุกข์เป็นแรงผลัก สถาบันการศึกษาโดยเฉพาะระดับอุดมศึกษา จึงควรเป็นสถาบันทางสติปัญญา กระตุ้นให้ผู้คนเกิดปัญญาเพื่อนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมมิใช่กระตุ้นเพื่อให้ผู้คนเกิดความโลภหรือเอาความโลภมาเป็นแรงจูงใจในการปรับเปลี่ยนพฤติกรรม

กระบวนการทางปัญญานั้นจะเกิดขึ้นได้ต้องอาศัยการสร้างสรรค์ปัญญาแบบพุทธ กระบวนการเรียนรู้ที่ถูกต้อง พุทธศาสนานั่นในเรื่องกระบวนการเรียนรู้ตามหลักพุทธศาสนา เริ่มต้นตั้งแต่การได้ใกล้ชิดกับกัลยาณมิตรหรือสัตบุรุษ เมื่อใกล้ชิดได้สดับฟังสิ่งที่ดีงาม จนเกิดโยนิโสมนสิการตามมาและนำไปสู่ธรรมมานุปฏิบัติหรือการปฏิบัติโดยสมควรแก่ธรรมมี ๔ ขั้นตอน คือ ประการแรก เริ่มต้นด้วยการได้ใกล้ชิดบุคคลที่ดีงามแล้วเกิดสุตะ คือ การฟังรวมทั้งการอ่าน แล้วจึงเกิดประการที่สอง คือ การคิดที่ถูกต้อง จากนั้นจึงนำไปสู่การปฏิบัติเป็นประการที่สาม เมื่อได้ปฏิบัติก็จะเกิดประการที่สี่ คือ การเรียนรู้เพิ่มมากขึ้น **หัวใจของการศึกษานั้นไม่ได้อยู่ที่การสอนแต่อยู่ที่การเรียนรู้** ขอให้สังเกตว่าพระพุทธองค์ได้ทรงเทศนาเพียงอย่างเดียว บ่อยครั้งพระองค์ใช้วิธีการกระตุ้นให้คนคิดด้วยการตั้งคำถามหรือย้อนถามกลับ บางครั้งก็ทรงชี้แนะให้คิดจากประสบการณ์จริง

การเรียนรู้จากสถานการณ์จริง เป็นกระบวนการเรียนรู้อย่างหนึ่งที่พระพุทธองค์ใช้เพื่อนำไปสู่การบรรลุธรรม ในสมัยพุทธกาลมีตัวอย่างแบบนี้อยู่มากมาย ที่กล่าวมานี้มิได้ปฏิเสธการสอน เพียงแต่ต้องการกล่าวว่า การสอนเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา แต่ไม่ใช่ส่วนสำคัญที่สุดของการศึกษา ส่วนที่สำคัญที่สุดของการศึกษา คือ การเรียนรู้ ซึ่งการสอนอาจไม่ได้ทำให้เกิดการเรียนรู้ก็ได้ ในขณะที่การเรียนรู้นั้นสามารถเกิดขึ้นได้โดยไม่ต้องมีผู้สอน เด็กในปัจจุบันมีความเชี่ยวชาญเรื่องโทรศัพท์มือถือหรือเกมโดยไม่ต้องสอนแต่เรียนรู้โดยอาศัยข้อมูลที่ป้อนจากสื่อหรือโฆษณา เพราะสื่อในปัจจุบันมีบทบาทมากในการส่งเสริมการเรียนรู้ของเด็ก แต่ส่วนใหญ่เป็นการเรียนรู้ที่ไม่ถูกต้องนัก เพราะเป็นการเรียนรู้ที่ตอบสนองกิเลสหรือบริโภคนิยม ทำอย่างไรจึงจะส่งเสริมให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ที่นำไปสู่คุณภาพชีวิตที่ดีงาม โดยมีปัญญาเป็นตัวขับเคลื่อนเท่านั้นล้วนเป็นโจทย์สำคัญ

พุทธศาสนาให้ความสำคัญกับเรื่องการเรียนรู้ กล่าวคือ เห็นว่าการเรียนรู้เกิดขึ้นได้ตลอดเวลา และสามารถเรียนรู้ได้จากทุกสรรพสิ่ง สามารถสอนเรื่องอนิจจัง ทุกขัง อนัตตา ท่านพุทธทาสได้ย้ำว่าควรรู้จักฟังเสียงต้นไม้พูด ฟังก้อนหินสอนธรรมะ แม้กระทั่งความเจ็บไข้ก็สามารถทำให้เกิดปัญญาได้ ท่านจึงมักกล่าวว่า “ความเจ็บไข้มาเตือนให้เราฉลาดขึ้น” จะเห็นได้ว่าทุกสิ่งรอบตัวและที่เกิดขึ้นสามารถสอนธรรมได้ทั้งสิ้น หากเข้าใจและมีวิธีการเรียนรู้อย่างถูกต้อง เช่น มีโยนิโสมนสิการ คือ การรู้จักคิดจะสามารถเรียนรู้ได้ตลอดเวลา แม้กระทั่งจากความทุกข์ ความล้มเหลว ทุกอย่างสามารถเป็นครูได้ ไม่เว้นแม้แต่เด็กหรือแมลงตัวเล็ก ๆ

กระบวนการเรียนรู้ของไทยปัจจุบัน เป็นการกระตุ้นค้นหา ส่งเสริมบริโภคนิยมในทางสนองกิเลส คนฉลาดมากในเรื่องการทำทุจริต ไม่ว่าในวงราชการ ธุรกิจ หรือในวงการศึกษา ตั้งแต่โรงเรียนประถม ไปจนถึงระดับมหาวิทยาลัย มีการโกงข้อสอบกันอย่างแพร่หลาย และกำลังแทรกซึมไปถึงวงการสงฆ์ คำว่า “คอร์ปชั่น” ยังเป็นคำที่แสบ เพราะมีความหมายเพียงฉ้อราษฎร์บังหลวง เป็นการทุจริตเฉพาะเรื่อง เงินทองหรือทรัพย์สิน แต่คำว่า “ทุจริต” เป็นคำที่กว้างกว่า เพราะกินความไปถึงการโกงข้อสอบหรือการโกงในลักษณะอย่างอื่นที่ไม่ใช่แค่เรื่องเงิน ขณะนี้สังคมไทยเป็นสังคมที่ทุจริตอย่างมีประสิทธิภาพ เพราะว่าง่ายในเรื่องการเรียนรู้เพื่อสนองกิเลสด้วยวิธีที่เหนียวน้อยที่สุด ฉะนั้นหากจะกล่าวถึงการศึกษา จึงต้องให้ความสำคัญในเรื่องของการศึกษาเพื่อพัฒนากระบวนการเรียนรู้ เพื่อให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ที่มีฉันทะ เป็นแรงจูงใจ ไม่ใช่โลภะหรือตัณหา เป็นการเรียนรู้ที่มุ่งศึกษาจากความจริงโดยไม่จำกัดที่ตำรา เป็นการเรียนรู้จากประสบการณ์ทั้งทางบวกและทางลบ ทั้งจากความสำเร็จและความล้มเหลว โดยมีเป้าหมาย คือ การพัฒนาคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น

จากการศึกษาปัญหาของศาสนาที่พบในสังคมไทยนั้น สรุปได้ว่า มี ๑๑ ประการ คือ

- ๑) การเหินห่างจากศาสนาของประชาชน เด็ก และเยาวชน
- ๒) การมีทัศนคติที่ไม่ถูกต้องเกี่ยวกับศาสนา
- ๓) การขาดความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับเรื่องศาสนา ศีลธรรมเสื่อม
- ๔) การไม่ประพฤติปฏิบัติตามหลักศาสนาที่ตนเคารพนับถือ
- ๕) การขาดนโยบาย แผนการดำเนินงานที่ชัดเจนของรัฐบาลที่จะส่งเสริมงานด้านศาสนา
- ๖) การขาดความเชื่อมโยง ความสัมพันธ์ ความเข้าใจอันดีระหว่างศาสนา
- ๗) การขาดจิตสำนึกด้านคุณธรรม จริยธรรม
- ๘) การขาดความรู้ความเข้าใจในสถานการณ์โลกที่เปลี่ยนแปลงไป
- ๙) หลักสูตรการสอน ข้อจำกัดของเวลา การขาดความเข้าใจอย่างลึกซึ้งของผู้สอนในคำสอนของแต่ละศาสนา ไม่สามารถเข้าใจและตีความได้อย่างลึกซึ้ง ถูกต้อง ถ่องแท้ รวมทั้งการขาดแคลนบุคลากรที่มีความรู้สำหรับการสอนในทุกระบบ

๑๐) ระบบ/รูปแบบ/วิธีการ/ข้อจำกัดของเวลาหรือหน่วยกิตที่น้อย ในการจัดการเรียนการสอนการศึกษาเพื่อการดำรงชีวิต

๑๑) ผลกระทบจากปัจจัยภายในและภายนอก อันได้แก่ หลักสูตร ครูผู้สอน โขเขียน สังคม ที่ส่งผลต่อความรู้ความเข้าใจในเรื่องของศาสนา

๑.๒.๑ การจัดการศึกษาเรื่องศาสนาในและนอกสถานศึกษา ด้วยความสำคัญของศาสนาจะเห็นได้ว่าการจัดการเรียนการสอนเรื่องศาสนานั้น ได้ถูกบรรจุไว้ในการศึกษาทุกระบบ/ประเภท และมีการดำเนินการร่วมกันในหลายกระทรวง ดังตัวอย่างต่อไปนี้

๑) โรงเรียนวิถีพุทธ กระทรวงศึกษาธิการ

โรงเรียนวิถีพุทธ เกิดขึ้นปลายปี พ.ศ. ๒๕๔๕ เป็นการดำเนินการส่งเสริมวัดธรรมการเรียนการสอนโดยใช้ระบบสมัครใจของแต่ละสถานศึกษา ดำเนินการตามบริบทของโรงเรียนตนมีวัตถุประสงค์เพื่อมุ่งพัฒนาศักยภาพของผู้เรียน โดยนำหลักพุทธธรรมหรือองค์ความรู้ที่เป็นคำสอนในพระพุทธศาสนา มาประยุกต์ใช้ในระบบการพัฒนาผู้เรียนโดยรวมของสถานศึกษาให้ผู้เรียนสามารถ กิน อยู่ ดู ฟัง เป็น คือ ใช้ ปัญญา และเกิดประโยชน์แท้จริงต่อชีวิต สถานศึกษาจะจัดสภาพแวดล้อมและบรรยากาศ (ปรโตโมสะ) ที่เป็นกัลยาณมิตรเอื้อต่อการพัฒนาผู้เรียนรอบด้านด้วยวิถีวัฒนธรรมแสงปัญญา การพัฒนาผู้เรียนดังกล่าวจัดผ่านระบบ “ไตรสิกขา” ที่ผู้เรียนได้ศึกษาปฏิบัติอบรม ทั้งศีล หรือพฤติกรรม หรือวินัยในการดำเนินชีวิตที่งดงาม

สำหรับตนและสังคม *สมาธิ* หรือด้านการพัฒนาจิตใจที่มีคุณภาพ มีสมรรถภาพ มีจิตใจที่ตั้งมั่นเข้มแข็งและสงบสุข และ *ปัญญา* ที่มีความรู้ที่ถูกต้อง มีศักยภาพในการคิด การแก้ปัญหาที่เหมาะสม (โยนิโสมนสิการ) โดยมีครูและผู้บริหารสถานศึกษาเป็นกัลยาณมิตรสำคัญที่รักและปรารถนาดี ที่จะพัฒนาผู้เรียนอย่างดีที่สุดด้วยความเพียรพยายาม ระบบพัฒนาผู้เรียนด้วยไตรสิกขา โรงเรียนควรจัดสภาพในทุก ๆ ด้าน เพื่อสนับสนุนให้ผู้เรียนพัฒนาตามหลักพุทธธรรมอย่างบูรณาการ ปัจจุบันมีโรงเรียนวิสุทธิพุทธที่ลงทะเบียนทั้งสิ้น ๒๒,๗๘๕ โรงเรียน วิสุทธิพุทธชั้นนำ จำนวน ๙๓๒ โรงเรียน และโรงเรียนวิสุทธิพุทธพระราชทาน จำนวน ๕๙ โรงเรียน (ข้อมูล ณ วันที่ ๑๘ มีนาคม ๒๕๖๒)

๒) โรงเรียนสัตยาไส

ดร.อาจอง ชุมสาย ณ อยุธยา ผู้ก่อตั้งโรงเรียนสัตยาไส ได้กล่าวถึงปลายทางการศึกษาของเยาวชน คือ การมีอุปนิสัยที่ดีงาม ในปัจจุบันการศึกษากำลังเฟื่องฟู สถาบันการศึกษาเกิดขึ้นมากมายแต่คุณภาพความเป็นมนุษย์ห่างไกลจากคำว่า “คุณธรรมความดีงาม” สาเหตุอาจเนื่องมาจากปัจจุบันสังคมมีการแข่งขันกันแทบทุกด้าน ทั้งด้านการค้า เศรษฐกิจ การเมือง เทคโนโลยี ไม่ใช่แข่งขันกันเฉพาะผู้ใหญ่เท่านั้น แต่รวมไปถึงเยาวชน ในวงการการศึกษาซึ่งปกติแล้วเยาวชนที่อยู่ในวงการศึกษาคควรจะมีเป้าหมาย ความดีเพื่อพ่อแม่ ความเมตตาช่วยเหลือซึ่งกันและกัน หากกลับพบว่าการแข่งขันแทรกอยู่ในโรงเรียนซึ่งมุ่งสร้างแต่นักเรียนเก่งเพื่อแข่งขันทักษะทางด้านวิชาการ นักเรียนที่ไปแข่งขันแล้วชนะได้รับมอบรางวัลและการยกย่อง เด็กที่ทำคะแนนได้สูงสอบแข่งขันเข้าโรงเรียนและมหาวิทยาลัยที่มีชื่อเสียงได้ นักเรียนเริ่มห่างไกลความเป็นมนุษย์ที่มีคุณธรรม มีความดีงามที่ควรจะมีอยู่ในจิตสำนึกของเด็ก

โรงเรียนสัตยาไสจึงมีรูปแบบการจัดการศึกษาแบบวิสุทธิพุทธ โดยจัดกระบวนการเรียนรู้แบบบูรณาการคุณธรรม จริยธรรมกับกิจกรรมของหลักสูตรในทุกกลุ่มสาระการเรียนรู้ เชื่อมโยงสมาธิเข้ากับชีวิตให้นักเรียนเห็นความสำคัญ กิจกรรมแบบวิสุทธิพุทธที่นักเรียนทุกคนต้องปฏิบัติเป็นประจำทุกวัน คือ กิจกรรมสวดมนต์ นั่งสมาธิด้วยแสงสว่าง รับประทานอาหารมังสวิรัต เรียนวิชาคุณค่าความเป็นมนุษย์ ซึ่งจะเน้นให้นักเรียนเกิดคุณค่าความเป็นมนุษย์ทั้ง ๕ ประการ เรียนวิชาตามกลุ่มสาระการเรียนรู้ที่จัดไว้ในตารางสอน นอกจากนี้ยังได้นำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์ใช้กับการดำเนินชีวิตในโรงเรียน โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อให้สามารถพึ่งพาตนเองได้อย่างเข้มแข็งและยั่งยืน มีการพัฒนาทั้งทางร่างกาย ใจ และจิตวิญญาณ รวมทั้งสร้างอุปนิสัยที่ดีงามให้กับผู้เรียน

โรงเรียนมีรูปแบบในการจัดการเรียนการสอนให้เป็นโรงเรียนแห่งการเรียนรู้ตามแนววิสุทธิพุทธ โดยนำหลักการของกระทรวงศึกษาธิการสู่การปฏิบัติให้สอดคล้องกับธรรมชาติของโรงเรียน ผู้บริหารมีบทบาทในการเป็นผู้นำด้านองค์ความรู้ ด้านการจัดการเรียนการสอนใหม่ ๆ เป็นแบบอย่างที่ดีทั้งชีวิตการทำงานและชีวิตส่วนตัวให้กับครู นักเรียน และผู้ปกครอง ครูมีบทบาทในการเป็นแบบอย่างที่ดีและมีการพัฒนาดตนเองอย่างต่อเนื่อง โรงเรียนสัตยาไสและชุมชนมีปฏิสัมพันธ์กันตลอดเวลาเพื่อให้เกิดการเรียนรู้ร่วมกัน ผู้ปกครองมีบทบาทมีความสำคัญในกระบวนการเรียนรู้ เข้าร่วมกิจกรรมต่าง ๆ ของโรงเรียนในลักษณะของชมรม ผู้ปกครองและครูโรงเรียนมีบรรยากาศที่เต็มไปด้วยความสงบ ความรักความเมตตา เอื้อต่อการเรียนรู้แบบคุณธรรมนำความรู้โรงเรียนสัตยาไสจัดกิจกรรมการเรียนการสอนโดยใช้หลัก “Educare” ในการสร้างแรงบันดาลใจ

ดังนั้น สิ่งที่การศึกษาควรมอบให้แก่เด็ก ๆ คือ การศึกษาไม่ควรมุ่งเน้นให้เด็กแข่งขันช่วงชิงเพื่อเป็นคนเก่ง ในทางตรงกันข้ามการศึกษาจะต้องช่วยให้ผู้เรียนเป็นคนดี มีชีวิตที่เต็มไปด้วยความสงบสุข การศึกษาไม่ใช่แค่สอนให้ผู้เรียนมีความสามารถในการทำงานเพื่อประกอบอาชีพเท่านั้น แต่ควรสอนให้ผู้เรียนรู้จักเส้นทางนำไปสู่การมีชีวิตที่สมบูรณ์ การเห็นถึงคุณค่าความดีงามมากกว่าความเก่งและมี

คุณลักษณะอันพึงประสงค์ที่สามารถออกสู่สังคมได้ ผู้ที่เป็นปุชนียบุคคลจึงควรตอบคำถามประเด็นต่อไปนี้ได้ว่า เราอยากให้เด็กของเราเป็นคนแบบไหน ? เราได้สอนอะไรให้แก่เด็กบ้าง ? คำตอบคือ เราควรนำคุณค่าหลักทั้ง ๕ ประการ ซึ่งได้แก่ ความประพฤติชอบ ความสงบ ความจริง ความรักความเมตตา การไม่เบียดเบียน ไปบูรณาการเข้ากับการเรียนการสอน เพื่อเป็นการบ่มเพาะยกระดับจิตสำนึกของเด็กให้ถึงระดับสูงสุดเป็นการพัฒนาเด็กในทุกด้าน อีกทั้งเป็นโอกาสดีที่ครูและเด็กจะเป็นผู้ที่มีอุปนิสัยที่ดีงามไปพร้อมกันอีกด้วย

อุปนิสัยที่ดีงามทั้ง ๕ ประการ เมื่อหล่อหลอมรวมกันเป็นสมรรถนะที่สำคัญเกิดการพัฒนาศักยภาพอย่างสมบูรณ์ในตัวและหัวใจของเด็ก คุณครูและพ่อแม่ควรสอนให้เด็กรู้จักใช้มือของเขาทำแต่สิ่งที่ดี ช่วยเหลือผู้อื่น และทำหน้าที่ของตนเองให้ดีที่สุดเท่าที่จะทำได้ รู้จักใช้ลิ้นและปากพูดแต่ความจริง พูดแต่สิ่งที่ดีมีประโยชน์ และใช้คำพูดที่มีความอ่อนหวานเต็มไปด้วยความรักความเมตตา สอนให้ใช้หูฟังแต่สิ่งที่ดี ใช้ตามองแต่สิ่งที่ดี และเห็นบทเรียนจากสิ่งที่อยู่รอบตัว การประพฤติชอบจึงเป็นการบ่มบ่มข้อมูลที่จำเป็นและสำคัญให้กับจิตสำนึก เพื่อที่จะยกระดับจิตใจให้สูงขึ้น ในขณะที่เดียวกันความประพฤติชอบจะสร้างโปรแกรมที่สำคัญให้กับชีวิตและทุกสิ่งจะถูกบันทึกไว้ในจิตใต้สำนึก นอกจากนี้เด็ก ๆ ควรได้รับการสอน การพัฒนาเรื่องความสงบ ให้เขารู้จักป้องกันตนเอง ไม่ให้เกิดความโกรธความต้องการความอิจฉาริษยา ความยึดมั่นถือมั่น ความหยิ่งยโส และอารมณ์ในด้านลบจากจิตสำนึกของตนเอง ซึ่งการกระทำเช่นนั้นจะเกิดขึ้นได้ต้องสร้างความรักความเมตตาให้เกิดขึ้นในหัวใจของตนเองเสียก่อน เพราะความรักจะช่วยให้เกิดความสงบเราต้องสอนเด็กให้รู้จักควบคุมตนเองและจิตใจของเขาด้วย

๓) โครงการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน

กรมการศาสนา กระทรวงวัฒนธรรมได้ดำเนินการโครงการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน มาตั้งแต่ปีงบประมาณ ๒๕๔๘ - ๒๕๕๐ โดยแรกเริ่มรัฐบาลได้จัดสรรงบประมาณให้จำนวน ๑๐,๐๐๐,๐๐๐ บาท เพื่ออุดหนุนเป็นค่าใช้จ่ายถวายพระสอนธรรมในโรงเรียนที่เข้าไปสอนในสถานศึกษา ระดับประถมศึกษา ระดับมัธยมศึกษา และระดับอาชีวศึกษา ทั้งในส่วนกลางและในส่วนภูมิภาค ประมาณ ๖๐๐ รูป ต่อมาภายหลังพบว่า กระทรวงศึกษาธิการมีความต้องการครูพระไปสอนในโรงเรียนเฉพาะสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (สพฐ.) ไม่น้อยกว่า ๕๘,๐๗๓ รูป โดยเฉพาะโรงเรียนวิถิพุทธ ซึ่งมีอยู่จำนวนมากกว่า ๑๐,๐๐๐ แห่ง

ในปีงบประมาณ ๒๕๕๑ กรมการศาสนาได้เปลี่ยนบทบาทการบริหารโครงการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน ที่ดำเนินการมาแต่เดิมไปสนับสนุนกิจกรรมคุณธรรมอื่นๆ โดยได้โอนภาระงานพร้อมงบประมาณให้กระทรวงศึกษาธิการรับดำเนินการ และได้มอบให้มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยรับโครงการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน มาดำเนินการจัดเข้าในพันธกิจประเภทงานให้บริการวิชาการแก่ชุมชน โดยได้ประสานงานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ๕ หน่วยงาน ดังนี้ ๑. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยและมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย มีพระสงฆ์ที่มีความพร้อมและมีพระที่สอนอยู่ในสถานศึกษาต่าง ๆ อยู่แล้ว ๒. สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ มีศึกษานิเทศก์และสถานศึกษา/โรงเรียนที่มีความต้องการพระสอนฯ ๓. กรมการศาสนา กระทรวงวัฒนธรรม มีวัฒนธรรมจังหวัดซึ่งเป็นผู้ดูแลโครงการ ฯ มาแต่เริ่มแรก ๔. สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ มีผู้อำนวยการพระพุทธศาสนา จังหวัดเป็นผู้ส่งเสริมพระสอนฯ ที่เข้าไปทำการสอนในโรงเรียน ๕. ภาคคณะสงฆ์ทั้ง ๑๘ ภาค มีเจ้าคณะภาค เจ้าคณะจังหวัดซึ่งปกครองดูแลพระสอน ฯ ทั่วประเทศ

๔) คลินิกคุณธรรมในสถานศึกษา

ดำเนินการโดยกรมการศาสนา กระทรวงวัฒนธรรม เน้นเรื่องการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรม ในสถานศึกษาในกลุ่มอาชีวศึกษา มีการส่งพระธรรมวิทยากรไปประสานยังสถาบันการศึกษาให้จัดห้องเรียน คลินิกคุณธรรม ให้คำปรึกษาแก่ของเด็กและเยาวชนที่มีปัญหา รวมทั้งบ่มเพาะความรู้เรื่องคุณธรรม จริยธรรม ปัจจุบันมีอยู่เป็นจำนวน ๓๑ แห่งทั่วประเทศ โดยในส่วนกลางมีจำนวน ๔ แห่ง ส่วนภูมิภาค มีจำนวน ๒๗ แห่ง กระจายอยู่ในส่วนของสถาบันอาชีวศึกษาทั้งของรัฐและเอกชน

๕) ลานธรรมวิถีไทยและชุมชนคุณธรรม

เป็นโครงการสำคัญของกรมการศาสนา กระทรวงวัฒนธรรม เน้นเรื่องพลังบวร (บ้าน วัด โรงเรียน) และกลไกประชารัฐ เป็นเรื่องการส่งเสริมและความร่วมมือระหว่าง ๕ ศาสนา ทั้งพุทธ อิสลาม คริสต์ พราหมณ์ - ฮินดู ซิกข์ ในการที่จะร่วมขับเคลื่อนโดยใช้ศาสนสถานเป็นฐาน เป็นศูนย์การเรียนรู้เรื่องหลักธรรม การพัฒนาคุณภาพชีวิตภายใต้หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง เน้นเรื่องการนำวิถีวัฒนธรรมในท้องถิ่นมา พัฒนาการเรื่องเสริมสร้างรายได้ อาชีพ ให้กับคนในชุมชน

๖) โครงการศาสนิกสัมพันธ์

กรมการศาสนาดำเนินการภายใต้ความร่วมมือระหว่าง ๕ ศาสนา ดำเนินงานด้านศาสนิกสัมพันธ์และงานค่ายเยาวชนสมานฉันท์ สำหรับงานศาสนิกสัมพันธ์เป็นการจัดประชุมสังสรรค์กับกรมการศาสนา เพื่อหารือการทำงานกิจกรรม การส่งเสริมคุณธรรม และงานศาสนิกสัมพันธ์ หากมีข้อขัดแย้งด้านศาสนา เวทีนี้ จะเป็นเวทีสำคัญสำหรับการแลกเปลี่ยนเรียนรู้แก้ปัญหาาร่วมกัน การดำเนินงานมีทั้งในส่วนกลางและส่วนภูมิภาค สำหรับในส่วนภูมิภาคมีการจัดตั้งคณะกรรมการศาสนิกสัมพันธ์จังหวัดขึ้นครบทั้ง ๗๖ จังหวัด ในส่วน ของค่ายเยาวชนสมานฉันท์ มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้วิถีชีวิตเรื่องหลักธรรม เรื่องการดำเนินชีวิตว่าควรปฏิบัติตน อย่างไร โดยนำเยาวชนทั้ง ๕ ศาสนา มาอยู่ในค่ายร่วมกันจำนวน ๕ วัน เพื่อให้เกิดการเรียนรู้ การทำกิจกรรม ร่วมกัน มีการละลายพฤติกรรมเพื่อให้สามารถอยู่ร่วมกันได้อย่างเป็นสุขในสังคม

๑.๒.๒ ตัวอย่างการบูรณาการการเรียนการสอน กรณีศึกษาโรงเรียนวิถีพุทธ

โรงเรียนวิถีพุทธเป็น ๑ ใน ๕ ของโครงการโรงเรียนรูปแบบใหม่ของกระทรวงศึกษาธิการ (โครงการโรงเรียนรูปแบบใหม่ ๕ รูปแบบ ได้แก่ โรงเรียนในกำกับของรัฐ โรงเรียนวิถีพุทธ โรงเรียนสองภาษา โรงเรียนใช้ ICT เพื่อการเรียนรู้ และโครงการนาร่องสรรหา พัฒนา และส่งเสริมผู้มีความสามารถพิเศษด้านต่าง ๆ) การศึกษาแนวพุทธอยู่คู่กับสังคมไทยตลอดมา เมื่อริเริ่มโครงการโรงเรียนวิถีพุทธได้ศึกษาแนวทางของ ๓ โรงเรียนที่ได้ใช้แนวพุทธเป็นหลักในการจัดการศึกษา ประกอบด้วย โรงเรียนทอสี โรงเรียนรุ่งอรุณ โรงเรียนอนุบาลหนูน้อย (ปัจจุบันเปลี่ยนชื่อเป็นโรงเรียนสยามสามไตร) และได้เชิญบุคลากรทั้งสามโรงเรียนมาร่วมเป็น คณะทำงาน โดยมีพระพรหมคุณาภรณ์ ฉายาในขณะดำเนินโครงการ คือ พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต) เป็น ประธาน รวมเรียกชื่อโรงเรียนจัดการศึกษาแนวพุทธว่า “โรงเรียนวิถีพุทธ” นับแต่นั้นมา คณะทำงานนี้มีการ ประชุมหลายครั้งต่อเนื่อง เพื่อเรียนรู้และสร้างความเข้าใจในการดำเนินงานร่วมกัน ต่อมามีการเปิดรับโรงเรียน วิถีพุทธรุ่นแรกของการโครงการด้วยการประกาศรับสมัครและมีโรงเรียนเข้าร่วม จำนวน ๘๙ โรงเรียน

พ.ศ. ๒๕๕๓ ถึงปัจจุบัน สพฐ. ได้ขอความร่วมมือจากมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย จัดการเยี่ยม ประเมิน เสนอแนะ เพื่อการพัฒนาโรงเรียนคุณธรรมชั้นนำและโรงเรียนวิถีพุทธใน ๒ ปีงบประมาณจำนวนเกือบ ๔,๐๐๐ โรงเรียน อีกทั้งได้คัดเลือกโรงเรียนวิถีพุทธชั้นนำ จำนวน ๑๐๐ โรงเรียน โดยคัดเลือกมาถึงปีที่ ๓ ปีละ ๑๐๐ โรงเรียน ปีที่ ๔ พ.ศ. ๒๕๕๖ เป็นโอกาสเฉลิมฉลอง ๑๐๐ พระชันษา สมเด็จพระสังฆราชฯ จึงได้คัดเลือก ๒๓๐ โรงเรียน รับมอบทุนการพัฒนาโรงเรียนวิถีพุทธชั้นนำรุ่น ๔ รุ่น ๕

(๑๐๐ โรงเรียน) เป็นความร่วมมือของโครงการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยและวัดประยุรวงศาวาส ซึ่งได้จัดทำข้อมูลเป็นเอกสารและแผ่น CD เผยแพร่แก่สถานศึกษาอื่น

พ.ศ. ๒๕๕๓ ถึงปัจจุบัน สฟฐ. ร่วมกับสำนักงานเครือข่ายองค์กรงดเหล้า (สคล. สสส.) จัดกิจกรรมหลากหลายเพื่อรณรงค์ให้นักเรียน ตลอดจนผู้ปกครองเห็นพิษภัยของการดื่มเหล้า ความทุกข์ของนักเรียนที่มีผู้ปกครองดื่มเหล้า โดยจัดทำโครงการงานคุณธรรมเพื่อให้ทุกภาคส่วนบ้าน วัด โรงเรียน ลด ละ เลิก อบายมุขเหล้า บุหรี่ สิ่งเสพติด ค้นความสุขมาสู่นักเรียน ตัวอย่างกิจกรรมเหล่านี้ เช่น โรงเรียนปลอดเหล้าด้วยคำพ่อสอน โครงการโพธิสัตว์น้อยชวนพ่อ โครงการแม่เลิกเหล้า โครงการงดเหล้าเข้าพรรษาในโรงเรียนวิถิพุทธ โดยมีการให้กำลังใจ ยกย่องมอบโล่และเกียรติบัตรครูดีไม่มีอบายมุข เป็นต้น

พ.ศ. ๒๕๕๘ ร่วมกับสำนักงานผู้ตรวจการแผ่นดินและมูลนิธิยุวสถิรคุณ พัฒนาโรงเรียนเสริมสร้างคุณธรรมทั้งระบบ ๕ โรงเรียน ได้แก่ โรงเรียนสบปราบวิทยาคม โรงเรียนปรังค์กู โรงเรียนชลบุรีสุขบพ โรงเรียนนราสิกขาลัย และโรงเรียนตะเคียนวิทยาคม คณะดำเนินงานได้สังเคราะห์ความรู้การดำเนินงานโรงเรียนวิถิพุทธที่ดำเนินการต่อเนื่องได้เป็นบทสรุปว่า เงื่อนไขสำคัญที่โรงเรียนจะดำเนินการโรงเรียนวิถิพุทธอย่างเป็นรูปธรรมมี ๒๙ ประการสู่ความเป็นโรงเรียนวิถิพุทธประกอบด้วย

๑. ด้านกายภาพ ๗ ประการ ได้แก่ ๑) มีป้ายโรงเรียนวิถิพุทธ ๒) มีพระพุทธรูปหน้าโรงเรียน ๓) มีพระพุทธรูปประจำห้องเรียน ๔) มีพระพุทธรูปศาสนสุภาษิต วาเชธรรม พระราชดำรัสติดตามที่ต่าง ๆ ๕) มีความสะอาด สงบ ร่มรื่น ๖) มีห้องพระพุทธรูปศาสนาหรือลานธรรม ๗) ไม่มีสิ่งเสพติดเหล้าบุหรี่ ๑๐๐ %

๒. ด้านกิจกรรมประจำวันพระ ๔ ประการ ได้แก่ ๑) ใส่เสื้อขาวทุกคน ๒) ทำบุญใส่บาตร ฟังเทศน์ ๓) รับประทานอาหารมังสวิริตในมื้อกลางวัน ๔) สวดมนต์แปล

๓. ด้านการเรียนการสอน ๕ ประการ ได้แก่ ๑) บริหารจิต เจริญปัญญา ก่อนเข้าเรียน เข้า บ่าย ทั้งครูและนักเรียน ๒) บูรณาการวิถิพุทธ ทุกกลุ่มสาระ และในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา ๓) ครูพานักเรียนทำโครงการคุณธรรม กิจกรรมจิตอาสาสัปดาห์ละ ๑ ครั้ง ๔) ครู ผู้บริหารและนักเรียนทุกคนไปปฏิบัติศาสนกิจที่วัดเดือนละ ๑ ครั้ง มีวัดเป็นแหล่งเรียนรู้ ๕) ครู ผู้บริหาร และนักเรียนทุกคน เข้าค่ายปฏิบัติธรรมอย่างน้อยปีละ ๑ ครั้ง

๔. ด้านพฤติกรรม ครู ผู้บริหารโรงเรียนและนักเรียน ๕ ประการ ได้แก่ ๑) รักษาศีล ๕ ๒) ยิ้มง่าย ไหว้สวย กราบงาม ๓) ก่อนรับประทานอาหารจะมีการพิจารณาอาหาร รับประทานอาหารไม่ดั่ง ไม่หก ไม่เหลือ ๔) ประหยัด ออม ถนอมใช้ เงิน และสิ่งของ ๕) มีนิสัยใฝ่รู้ สู้งาน

๕. ด้านการส่งเสริมวิถิพุทธ ๘ ประการ ได้แก่ ๑) ไม่มีอาหารขยะขายในโรงเรียน ๒) ไม่ดูด่านักเรียน ๓) ชื่นชมคุณความดี หน้าเสาธงทุกวัน ๔) โฮมรูมเพื่อสะท้อนความรู้สึก เช่นความรู้สึกที่ได้ทำความดี ๕) ครู ผู้บริหาร และนักเรียน มีสมุดบันทึกความดี ๖) ครู ผู้บริหาร และนักเรียน สอบได้ธรรมศึกษาตรีเป็นอย่างน้อย ๗) บริหารจิต เจริญปัญญา ก่อนการประชุมทุกครั้ง ๘) มีพระมาสอนอย่างสม่ำเสมอ

โดยได้สื่อสารเผยแพร่ตั้งแต่เดือนพฤศจิกายน ๒๕๕๓ เป็นต้นมาและดำเนินการเยี่ยมประเมินการดำเนินการ ดูความพร้อม ส่งเสริมสนับสนุนให้โรงเรียนดำเนินการอย่างต่อเนื่องให้เห็นเป็นรูปธรรม นำเป็นคะแนนในตัวชี้วัดตามคำรับรองการปฏิบัติราชการ

พ.ศ. ๒๕๕๘ คณะดำเนินงานได้ขอพระราชทานรางวัลโรงเรียนวิถิพุทธพระราชทานจากสมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี และได้ทรงตอบรับในการพระราชทานรางวัลดังกล่าว จำนวน ๓ ปีต่อเนื่อง โดยในปี ๒๕๕๘ นับเป็นรุ่นที่ ๑ จำนวน ๒๗ โรงเรียน และได้ขอความอนุเคราะห์โรงเรียนรุ่งอรุณในการให้มีคุณภาพและยั่งยืนสืบไป

โดยสรุปโรงเรียนวิถีพุทธมีสามระดับ คือ

ระดับที่ ๑ โรงเรียนวิถีพุทธ จำนวน รวม ๒๑,๕๗๔ โรงเรียน (ข้อมูล ณ วันที่ ๑๓ ก.ย. ๒๕๕๘) ตัวชี้วัด อัตลักษณ์ ๒๙ ประการ เป็นเครื่องมือในการพัฒนา ผู้รับผิดชอบ ศึกษาวิเคราะห์ผู้รับผิดชอบ โรงเรียนวิถีพุทธ ประจำ สพม. สพป.ทั่วประเทศ

ระดับที่ ๒ โรงเรียนวิถีพุทธชั้นนำ ๖ รุ่น จำนวน รวม ๖๐๐ โรงเรียน ตัวชี้วัด อัตลักษณ์ ๒๙ ประการ ที่เป็นผล ผู้รับผิดชอบ พระนิเทศก์วิถีพุทธ คณะกรรมการดำเนินงานขับเคลื่อนโรงเรียนวิถีพุทธ แห่งประเทศไทย (คชวท.) และมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย (มจร.)

ระดับที่ ๓ โรงเรียนวิถีพุทธพระราชทาน จำนวน รวม ๒๗ โรงเรียน ตัวชี้วัด ตัวบ่งชี้โรงเรียน วิถีพุทธพระราชทาน ๕ มาตรฐาน ๕๔ ตัวบ่งชี้ ผู้รับผิดชอบ มจร.โรงเรียนรุ่งอรุณ สำนักพัฒนานวัตกรรมการ จัดการศึกษา (สนก.) สังกัด สพฐ. และพระนิเทศก์วิถีพุทธ

ผลการดำเนินงานโครงการโรงเรียนวิถีพุทธ (๒๕๔๕ – ๒๕๕๘) เชิงปริมาณ

พ.ศ. ๒๕๔๖	มีจำนวน	๘๙	โรงเรียน
พ.ศ. ๒๕๔๙	มีจำนวน	๒๐,๔๗๕	โรงเรียน
พ.ศ. ๒๕๕๐	มีจำนวน	๒๑,๗๖๔	โรงเรียน
พ.ศ. ๒๕๕๑	มีจำนวน	๒๒,๑๙๐	โรงเรียน
พ.ศ. ๒๕๕๒	มีจำนวน	๒๓,๓๓๗	โรงเรียน
พ.ศ. ๒๕๕๔	มีจำนวน	๒๔,๒๑๒	โรงเรียน
พ.ศ. ๒๕๕๕	มีจำนวน	๑๒,๑๕๙	โรงเรียน
พ.ศ. ๒๕๕๖	มีจำนวน	๑๘,๕๕๕	โรงเรียน (ข้อมูลตุลาคม ๒๕๕๖)
พ.ศ. ๒๕๕๗	มีจำนวน	๑๙,๓๘๒	โรงเรียน (ข้อมูลมิถุนายน ๒๕๕๗)
พ.ศ. ๒๕๕๘	มีจำนวน	๒๐,๓๑๐	โรงเรียน (ข้อมูลมีนาคม ๒๕๕๘)
พ.ศ. ๒๕๕๘	มีจำนวน	๒๑,๕๗๔	โรงเรียน (ข้อมูล ณ ๑๓ ก.ย. ๒๕๕๘)

ผลความสำเร็จของโรงเรียนวิถีพุทธ (๒๕๔๕ - ๒๕๕๘) เชิงคุณภาพ

๑. พระภิกษุสงฆ์ มหาเถรสมาคม กรมการศาสนา สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ มหาวิทยาลัยสงฆ์ และองค์กรภาคเอกชนหลายแห่งเช่นมูลนิธิโรงเรียนรุ่งอรุณ กลุ่มกัลยาณมิตรเพื่อการ เสริมสร้างเครือข่ายวิถีพุทธ กลุ่มโรงเรียนวิถีพุทธสามประสาน (โรงเรียนรุ่งอรุณ โรงเรียนทอสี โรงเรียนสยาม สามไตร) สำนักงานเครือข่ายองค์กรงดเหล้า ฯลฯ ให้การสนับสนุนโรงเรียนวิถีพุทธ เพราะเห็นว่าเป็นทางรอด ของสังคมไทย

๒. ผู้รับผิดชอบโรงเรียนวิถีพุทธ ระดับเขตพื้นที่การศึกษา ๒๒๕ เขต เกิดการตื่นตัวที่จะ เยี่ยมเยียน นิเทศก์ โรงเรียนวิถีพุทธ เพื่อให้โรงเรียนสามารถนำหลักพุทธธรรมไปใช้ในการบริหารจัดการ ในโรงเรียนทั้งระบบ

๓. ผู้บริหารโรงเรียน ครูผู้สอนตระหนักถึงความสำคัญ เริ่มปรับตัวนำหลักพุทธธรรมเข้าไป ใช้ในการบริหารจัดการทั้งระบบโรงเรียน รวมทั้งในการดำเนินชีวิตตนเอง ลด ละ เลิก อบายมุข

๔. นักเรียนได้เรียนรู้และเริ่มปรับตัว นำหลักพุทธธรรมไปปฏิบัติในชีวิต โดยเน้นการกิน อยู่ ดู ฟังเป็นตามหลักไตรสิกขา เป็นคนดี คนเก่ง และมีความสุข นักเรียนมีมารยาท เอื้อเฟื้อ เผื่อแผ่ รู้จักบาป บุญ คุณ โทษ และช่วยกับสืบสานประเพณีวัฒนธรรมของท้องถิ่น

๕. ผู้ปกครอง ชุมชนชื่นชมยินดีให้การสนับสนุนงานของโรงเรียนมากขึ้นเกิดความ สมานฉันท์ ของ บ้าน วัด โรงเรียน (บวร) นำสู่ความสงบและสันติสุขของสังคม

พุทธธรรมเพื่อการศึกษาพัฒนาคนด้วยไตรสิกขา

๑. ศีล ฝึกฝนพัฒนาในด้านระเบียบวินัย

๒. สมาธิ ฝึกฝนอบรมใจให้สุขสงบร่มเย็น

๓. ปัญญาฝึกฝนพัฒนากระบวนการคิดให้รู้เท่าทันโลกและชีวิตตามความเป็นจริง
 วัดผลการพัฒนาด้วยภาวนา ๔ ได้แก่ ๑) กายภาวนา มีความสัมพันธ์ด้านกายภาพที่ดีกับผู้อื่นและสิ่งแวดล้อม
 สรรวมอายนตะ ๒) ศีลภาวนา มีความสัมพันธ์ทางสังคมที่ดีกับผู้อื่นได้ดี มีมนุษยสัมพันธ์ดีเยี่ยม ๓) จิตตภาวนา
 มีจิตแน่วแน่ สุข สงบร่มเย็นในการศึกษาและปฏิบัติหน้าที่และรู้จักเจริญภาวนาและ ๔) ปัญญาภาวนา มีความ
 เข้าใจ รู้ทันปรากฏการณ์ตามความเป็นจริง มีสัมผัสบริสุทธิ์ ปลอ่ยวางได้

๑.๓ ข้อเสนอการดำเนินงานสู่การปฏิบัติ

ในการดำเนินการจัดการเรียนการสอนด้านศาสนาให้เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพส่งผลให้ผู้เรียน
 เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ มีคุณลักษณะ ๓ ด้านของคนไทยที่คาดหวัง เป็นผู้เรียนรู้เพื่อสร้างงานและคุณภาพชีวิตที่ดี
 เป็นผู้ร่วมสร้างสรรค์นวัตกรรมเพื่อสังคมที่มั่นคงและยั่งยืน และท้ายสุดเป็นพลเมืองที่เข้มแข็ง เพื่อสันติสุขจึงได้
 มีข้อเสนอแนะในการดำเนินงานสู่การปฏิบัติใน ๒ ประเด็นได้แก่ ข้อเสนอแนะด้านนโยบาย ยุทธศาสตร์และ
 การบูรณาการกับการศึกษา และแนวทางการพัฒนาและเสริมสร้างความเข้มแข็งในการจัดการศึกษา โดยมี
 รายละเอียด ดังนี้

๑.๓.๑ นโยบาย ยุทธศาสตร์ และการบูรณาการกับการศึกษา

๑. รัฐให้การสนับสนุนการสร้างสังคมไทยให้เป็นสังคมคุณธรรมโดยเน้นพลังความร่วมมือประชา
 บ้าน วัด และโรงเรียน (บวร)

๒. ส่งเสริมสนับสนุนการบูรณาการความร่วมมือกับเครือข่ายทุกศาสนาในการขับเคลื่อน
 หลักธรรมสู่ประชาชนทุกกลุ่มเป้าหมาย

๓. ส่งเสริมให้มีชุมชนคุณธรรมในระดับจังหวัดเพิ่มมากขึ้นโดยจัดลานธรรมวิถีไทยและชุมชน
 คุณธรรม เสริมสร้างความร่วมมือระหว่างศาสนาพุทธ อิสลาม คริสต์ พราหมณ์ - ฮินดู ชิกข์ โดยใช้ศาสนสถาน
 เป็นศูนย์การเรียนรู้เรื่องหลักธรรม การพัฒนาคุณภาพชีวิตภายใต้หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง เน้นเรื่อง
 การนำวิถีวัฒนธรรมในท้องถิ่นมาพัฒนาการเรื่องเสริมสร้างรายได้ อาชีพ ให้กับคนในชุมชน เน้นการใช้วัด
 และศาสนสถานเป็นฐาน

๔. วางระบบและกลไกในการได้มาของศาสนทายาทในเรื่องของการสรรหา การผลิต พัฒนา
 และรักษาไว้

๕. ส่งเสริมสนับสนุน ระดมทุนในการทำวิจัยเกี่ยวกับศาสนากับการศึกษา

๖. มีการบูรณาการนโยบาย ยุทธศาสตร์ ของกระทรวง ทบวง กรม ที่เกี่ยวข้องด้านศาสนา เพื่อให้เกิดการทำงานร่วมกันอย่างมีเอกภาพและเกิดสัมฤทธิ์ผลอย่างเป็นรูปธรรม

๗. สร้างและส่งเสริมเครือข่ายความร่วมมือด้านศาสนาระหว่างรัฐ เอกชน และองค์กรต่าง ๆ ทั้งในและต่างประเทศ

๘. สนับสนุนให้เกิดกระบวนการทางศาสนาเพื่อการพัฒนาสังคม

๙. ส่งเสริม สนับสนุนให้มีการนำศาสนาเป็นจุดเชื่อมโยงในประชาคมอาเซียน (Empowerment)

๑.๓.๒ แนวทางการพัฒนาและการเสริมสร้างความเข้มแข็งในการจัดการศึกษา

๑. ด้านหลักสูตร

๑) จัดการเรียนการสอนที่สร้างความเข้าใจเรื่องศาสนสัมพันธ์

๒) ส่งเสริมคุณธรรม และงานศาสนิกสัมพันธ์/ศาสนสัมพันธ์ เพื่อความเข้าใจในหลักคำสอนของศาสนาอื่นอย่างถ่องแท้

๓) ปรับเปลี่ยนรูปแบบและเทคนิคการจัดการเรียนการสอนให้ทันสมัยสอดคล้องกับสภาพปัจจุบัน

๔) ให้สถานศึกษาจัดทำคู่มือและหลักสูตรบูรณาการระหว่างศาสนาเข้ากับกลุ่มสาระการเรียนรู้อื่น ๆ

๕) สร้างภูมิคุ้มกัน ส่งเสริมการนำพุทธศาสนาให้อยู่ในวิถีปฏิบัติ พุทธศาสนาเพื่อสังคม (Engaged Buddhism) ให้สามารถเข้าถึงได้อย่างแท้จริง

๒. ด้านครูและบุคลากรทางการศึกษา

๑) จัดให้มีการฝึกอบรมและพัฒนาผู้สอน สำหรับครูที่ไม่มีวุฒิทางศาสนาแต่ต้องรับผิดชอบการสอน ให้มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับหลักธรรมทางศาสนาที่เหมาะสมกับผู้เรียนแต่ละช่วงวัย

๒) ส่งเสริม สนับสนุนให้มีการทำผลงานทางวิชาการที่เกี่ยวกับศาสนา

๓) จัดการอบรมครูและบุคลากรทางการศึกษาในหลักสูตรการจัดการเรียนการสอนแบบบูรณาการอย่างเข้มข้น โดยศึกษานิเทศก์ทำหน้าที่ให้คำปรึกษา แนะนำ ติดตาม ประเมินผล และรายงานผลเพื่อปรับปรุงการปฏิบัติงาน

๔) สร้างความตระหนักให้แก่ผู้บริหาร ครู คณาจารย์และบุคลากรทางการศึกษาให้เห็นความสำคัญเกี่ยวกับสาระด้านศาสนา คุณธรรม จริยธรรม

๕) ส่งเสริมและให้ความรู้แก่ครูผู้สอนในการเลือกใช้สื่อที่น่าสนใจ ทันสมัยและเหมาะสมเพื่อกระตุ้นการเรียนรู้ของผู้เรียน

๓. ด้านสื่อและอุปกรณ์การเรียนการสอน

๑) จัดทำสื่อ นวัตกรรมการเรียนการสอนที่หลากหลายทันสมัย ผู้เรียนเข้าถึงได้รวดเร็ว อาทิ สื่อโซเชียล สื่อดิจิทัลต่างๆ

๒) สร้าง ส่งเสริม และพัฒนาการเข้าถึงศาสนา ด้วยสื่อที่หลากหลาย เพื่อสร้างความเข้าใจและเกิดความร่วมมือระหว่างทุกศาสนา

๓) สนับสนุนครูสร้างสื่อการเรียนการสอนด้านศาสนาที่บูรณาการกับวิชาอื่น ๆ

๔. ด้านเครือข่ายความร่วมมือ

๑) แสวงหาความร่วมมือจากหน่วยงานภาครัฐและเอกชนโดยจัดกิจกรรมกระตุ้นกิจกรรมสังคมอย่างต่อเนื่อง เช่น กิจกรรมที่ตอบสนองทางเศรษฐกิจ อาทิ การท่องเที่ยววิถีพุทธ การท่องเที่ยว

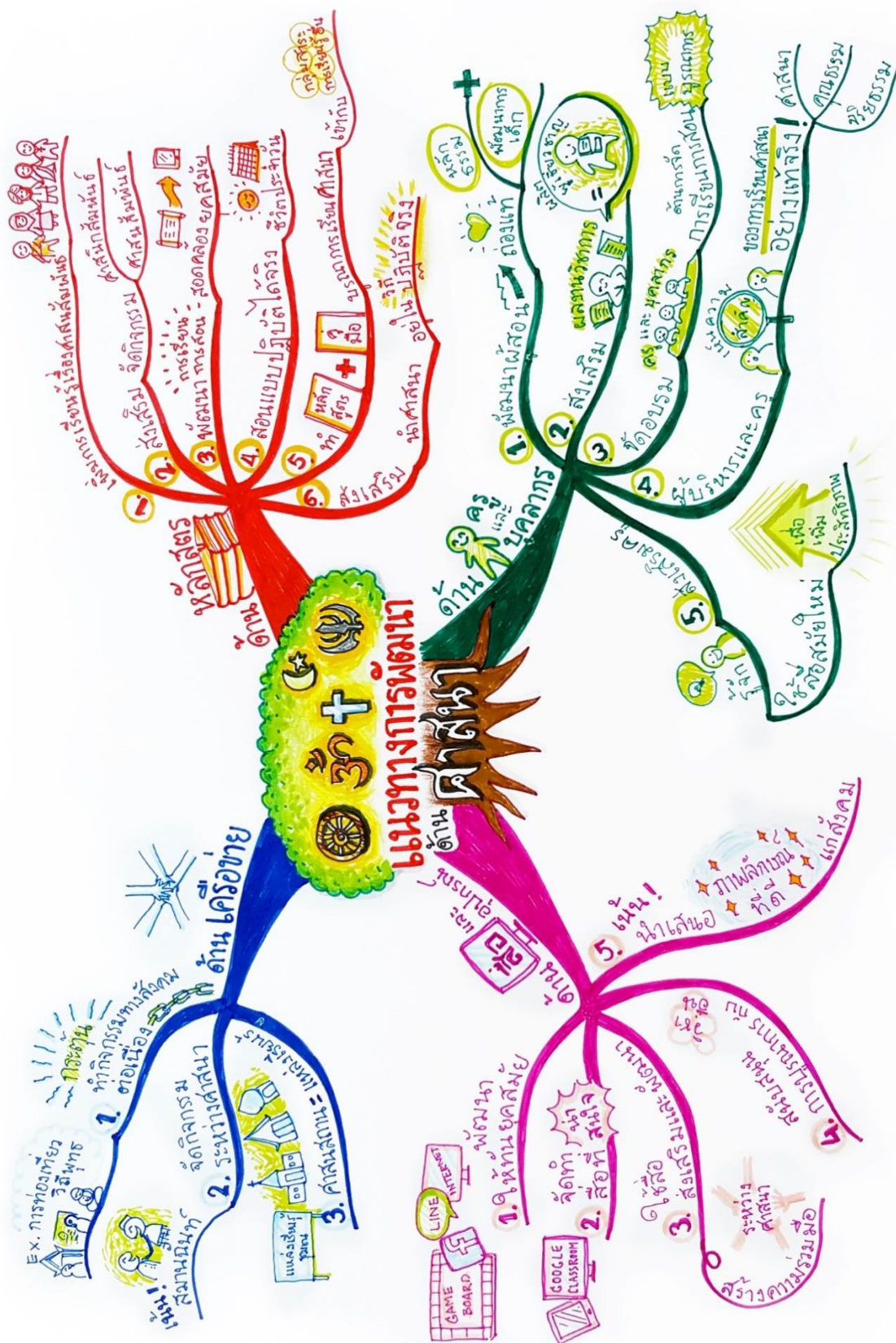
เชิงสุขภาพวิถีพุทธ เป็นต้นการปลูกฝังค่านิยมที่ดีงาม ความรักความสามัคคีของคนในชาติ และการอยู่ร่วมกันอย่างสันติ

๒) ระดมทรัพยากรจากศาสนาต่าง ๆ จัดทำกิจกรรมเพื่อให้เกิดความสมานฉันท์ ร่วมมือกันพัฒนาสังคมไทย

๓) ส่งเสริม สนับสนุนการดำเนินการให้ศาสนสถานเป็นแหล่ง/อุทยานการเรียนรู้ (กระตุ้นความคิด) ต่อยอดภูมิปัญญาด้านศาสนา

๔) ประสาน สร้างความรู้ความเข้าใจกับกับสื่อมวลชนในการนำเสนอเรื่องศาสนา ให้นำเสนอภาพลักษณ์เรื่องศาสนาที่ดีแก่สังคมมากกว่านำเสนอเพียงความสนุกสนาน

สำหรับแนวทางการพัฒนาการศึกษา กับ ศาสนา สามารถสรุปได้โดยใช้แผนภาพแนวทางการพัฒนาการศึกษา ด้าน ศาสนา (Mindmap) ดังต่อไปนี้

๒. ด้านศิลปะ

๒.๑ สถานการณ์/สภาพปัจจุบัน และความสำคัญด้านศิลปกรรมศาสตร์

ความรู้ศิลปกรรมศาสตร์ถือเป็นความรู้สามัญทั่วไปที่มนุษย์ทุกคนต้องเรียนรู้ที่มนุษย์มีต่อธรรมชาติ วิถีชีวิต และความเชื่อซึ่งเป็นสายธารของมรดกทางวัฒนธรรมในฐานะภาษาสากลของโลกและจักรวาลโดยไม่ต้องผ่านการแปลความ แต่ผ่านการตีความเชิงคุณค่าทางจิตใจที่สามารถสื่อสารถึงกันได้ โดยใช้รูปแบบงานศิลปกรรมเป็นเครื่องมือในการสื่อสารได้ในระดับสากลและระดับจักรวาลตามกฎของธรรมชาติการเรียนรู้ศิลปกรรมในหลักสูตรการจัดการศึกษาของประเทศไทยในระยะแรกได้แยกเนื้อหาสาระวิชาไว้ใน ๔ กลุ่มวิชา คือ วาดเขียน ขั้วร้องและดนตรี งานช่างและฝีมือ อุตสาหกรรมศิลป์ สำหรับงานช่างพื้นบ้านอื่น ๆ ก็จัดให้มีโรงเรียนช่างเฉพาะสาขาในแต่ละท้องถิ่น ในแง่มุมภาษาเพื่อการสื่อสาร ระบุไว้ว่า ให้เรียนรู้เพื่อการสื่อสารกับช่างว่ามีความต้องการงานแบบ และใช้เป็นการประดิษฐ์สิ่งต่าง ๆ เพื่อเป็นการพักผ่อนหย่อนใจและเพื่อความบันเทิง

ศิลปกรรมศาสตร์ในฐานะชุดทางด้านวัฒนธรรมของเผ่าพันธุ์งานศิลปกรรมเป็นภาษาสากลที่แสดงถึงมรดกเชิงคุณค่าทางวัฒนธรรมของชนชาติที่แสดงถึงการมีอารยธรรมทางความคิดที่ใช้สืบทอดต่อกันจากชนรุ่นก่อนสู่ชนรุ่นหลัง ซึ่งเป็นการแสดงถึงความเป็นตัวตน ความโดดเด่นและแตกต่างของตนเองอย่างผู้มีอารยธรรมของเผ่าพันธุ์ตนเองในยุคสังคมพหุวัฒนธรรม ซึ่งเป็นความภาคภูมิใจของผู้มีอารยธรรมของตนเอง

นอกจากนี้ ศิลปกรรมศาสตร์ยังมีส่วนสำคัญในการการสร้างสรรค์วัฒนธรรมและการพัฒนานวัตกรรม โดยมนุษย์สร้างอารยธรรมและวัฒนธรรมโดยใช้ความรู้และความเชื่อในการดำรงชีวิตเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตให้ดีขึ้น เพื่อแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นในแต่ละงานและการแก้ไขปัญหาต่าง ๆ นั้นทำให้เกิดแนวคิดในการสร้างสรรค์ผลงานเพื่อนำไปประยุกต์ใช้ในวิถีชีวิตประจำวัน ในวิถีปฏิบัติ (ขนบ) ธรรมเนียม ประเพณี และวัฒนธรรม และเป็นการใช้ความรู้เพื่อการแก้ไขปัญหาเป็นการพัฒนานวัตกรรมในเชิงความรู้และพัฒนาขึ้นเป็นวงรอบตามกระบวนการพัฒนาความรู้จากความรู้ที่สร้างสรรค์ใหม่ก็จะกลายเป็นการปฏิบัติตามขั้นตอนจนเป็นประเพณีในการปฏิบัติและมีการคิดปรับแก้ไขกระบวนการใหม่ ทบทวนกระบวนการใหม่จนสามารถค้นหาวិธีการใหม่ กระบวนการพัฒนาความรู้ที่ซับซ้อนเช่นนี้เรียกรวม ๆ กันว่า “เทคโนโลยี” ซึ่งมีหลายระดับ เช่น เทคโนโลยีขั้นต้น เทคโนโลยีขั้นกลาง และเทคโนโลยีขั้นสูง

ศิลปกรรมศาสตร์กับการจัดการศึกษา

๑. ที่มาของความรู้ศิลปกรรมศาสตร์

ธรรมชาติเป็นแหล่งเกิดศิลปกรรมได้อย่างไร ด้วยศักยภาพทางปัญญาจากการรู้คิด ทำให้มนุษย์บางคนเป็นผู้ช่างสังเกตปรากฏการณ์ทางธรรมชาติแล้วสรุปความได้ว่า ในธรรมชาติมีความเป็นธรรมชาติ ๓ ลักษณะ คือในธรรมชาติมีรูปลักษณ์ (ภาพลักษณ์) ในธรรมชาติมีการเคลื่อนไหวในธรรมชาติมีเสียงธรรมชาติจึงเป็นบ่อเกิดของงานศิลปกรรม โดยมีชื่อเรียก ดังนี้

ทัศนศิลป์ (Visual Art) เป็นคำที่ใช้เรียกกระบวนการศิลปกรรมทางภาพลักษณ์ (The Art of Imagery) รวมไปด้วยศาสตร์ทางการเห็นหรือทัศนศิลป์ (Visual Arts) การรับรู้และการแปลความหมาย การปฏิบัติทักษะวัสดุและสื่อของการแสดงออกรูปแบบของทัศนศิลป์ (Visual Form) และแบบอย่าง (Styles) ผลิตภัณฑ์ผลงานทัศนศิลป์และสิ่งอื่นที่เกี่ยวข้องผลงานศิลปะด้านทัศนศิลป์มีงานจิตรกรรม ประติมากรรม ภาพพิมพ์ ภาพถ่าย ภาพการออกแบบ สื่อผสม และสถาปัตยกรรม ทั้งในระดับสากล ระดับชาติ และระดับพื้นบ้าน

ดนตรี (Music) เป็นคำที่ใช้เรียกกระบวนการศิลปะทางเสียง (The Art of Sound) รวมไปด้วยศาสตร์ทางการได้ยินและองค์ความรู้ที่ครอบคลุมบรรดาเสียงที่นำมาสร้างสรรค์ ซึ่งอาจเป็นเสียงร้องของคนและบทเพลง (Song) หรือกลุ่มเสียงที่เกิดจากเครื่องดนตรี (Music) แยกกันหรือประสานกัน เป็นรูปแบบของดนตรี

(Form of Music) สู่แบบอย่าง (Styles) จากการจัดวง (Band) ออกมาเป็นผลงานเพลงหรือดนตรีและสื่ออื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกับผลงานศิลปะด้านดนตรีมี การประพันธ์เพลง การเรียบเรียงเสียงประสาน การแสดงดนตรี และการขับร้องทั้งในระดับพื้นบ้านระดับชาติและระดับสากล

ศิลปะการแสดง (Performing Arts) เป็นคำที่ใช้เรียกระบบการศิลปะทางการเคลื่อนไหว (The Art of Movement) ครอบคลุมศาสตร์ทางการเห็น การได้ยินและการเคลื่อนไหวพร้อมกันในบท (Script) รูปแบบ : ร้อง – รำและแสดง (Performative forms) แบบอย่าง (Styles) แสดงบนเวที (Performing on stage) หรือผ่านเทคโนโลยีอัดลงบนแผ่นฟิล์มหรือวีดิทัศน์ หรือวีซีดี หรือดีวีดี อินเทอร์เน็ตอื่น ๆ หรือนำเข้าสู่ศิลปะการสร้างภาพยนตร์ (Cinematography) เป็นผลิตภัณฑ์ของการแสดงหรือสิ่งอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกับผลงานศิลปะด้านการแสดงมี การฟ้อนรำ (Dance) การละคร (Theatre) ทั้งในระดับสากล ระดับชาติ และระดับพื้นบ้าน

๒. ฐานการเรียนรู้ศิลปกรรมศาสตร์

ธรรมชาติของความรู้ศิลปกรรมศาสตร์มีพื้นฐานการเรียนรู้มาจากฐานเดียวกัน กล่าวคือ เป็นการสัมผัสรับรู้จากประสบการณ์ภายนอก แล้วแปรค่าเข้าสู่จิตภายในทำให้จิตตีความ ขบซึ่ง ปิติเลิศลอย ลักษณะการแปรค่าความงามเข้าสู่จิตมี ๒ แบบ คือ การนำเข้าสู่จิตโดยตรง (สุนทรียศาสตร์แบบตะวันตก) และนำเข้าสู่จิตโดยทางอ้อม (สุนทรียศาสตร์แบบตะวันออก) ฐานการเรียนรู้ศิลปกรรมศาสตร์ในแต่ละด้านมี ๖ ฐาน ดังนี้

๑) ฐานการรับรู้ เป็นการเรียนรู้เพื่อฝึกฝนการรับรู้แบบต่าง ๆ ของแต่ละสาขาวิชาเพื่อเป็นข้อมูลในการแปรค่าเข้าสู่จิตและนำไปสู่ความรู้แบบต่าง ๆ ของแต่ละสาขาวิชา

๒) ฐานการรู้จากประวัติศาสตร์ เป็นการเรียนรู้ด้วยการสืบค้นที่มาของผลงานศิลปกรรมแต่ละสาขาวิชาที่ถูกบันทึกไว้ในประวัติศาสตร์ว่า ผลงานศิลปกรรมชิ้นนั้นสร้างขึ้นมาจากใคร สร้างเมื่อใดที่ใดและใครเป็นผู้สร้าง เพื่อใช้เป็นข้อมูลในการหาคุณค่าต่าง ๆ

๓) ฐานการรู้จากหลักการและทฤษฎี เป็นการเรียนรู้เชิงเกณฑ์และทฤษฎีแบบต่าง ๆ ที่ใช้ในการถ่ายทอดเป็นผลงานศิลปกรรมของแต่ละสาขาวิชา และใช้เป็นเกณฑ์ในการตัดสินคุณค่าของความงาม

๔) ฐานการรู้จากการแปลความหมาย เป็นการเรียนรู้การแปรค่าการรับรู้จากรูปลักษณ์ การเคลื่อนไหวและเสียง เข้าสู่ความรู้สึกเพื่อการรู้คุณค่าของความงามหรือความไพเราะ หรือการแปรค่าเข้าสู่ความรู้สึกแล้วถ่ายทอดความรู้สึกนั้นออกเป็นผลงานศิลปกรรม หรือการเรียนรู้การแปลความหมายจากผลศิลปกรรมในแต่ละสาขา

๕) ฐานการรู้จากการวิจารณ์ เป็นการเรียนรู้วิธีการวิเคราะห์ สืบหาคุณค่าของความงามในงานศิลปกรรมที่นำไปสู่การสังเคราะห์เพื่อการตัดสินคุณค่า มาก น้อย ในผลงานศิลปกรรมแต่ละชิ้นในแต่ละสาขาวิชา

๖) ฐานการรู้จากการปฏิบัติการ เป็นการเรียนรู้เชิงการคิดสร้างสรรค์ กระบวนการ เทคนิค วิธีการ วัสดุที่นำมาใช้เพื่อสื่อของการแสดงออกของผลงานศิลปกรรมแต่ละชิ้นงานในแต่ละสาขาวิชา

ฐานการเรียนรู้ทั้ง ๖ ฐาน จะเป็นแหล่งเรียนรู้ที่จะฝึกฝนให้ผู้เรียนเกิดความรู้แบบต่าง ๆ ได้ตามความถนัดของแต่ละบุคคล สำหรับผู้เรียนที่ไม่มีความถนัดด้านศิลปกรรมก็เป็นผู้เสพศิลปกรรมที่สามารถรับรู้เข้าใจ และเสพศิลปกรรมอย่างซาบซึ้งสุนทรีย์ รู้คุณค่าและมีรสนิยม ผู้เรียนที่มีความถนัดก็สามารถสร้างสรรค์งานที่มีคุณภาพและมีรสนิยมที่ดีงาม สำหรับผู้เรียนที่มีความสามารถในการปรับประยุกต์ใช้งานศิลปกรรม

ในแต่ละสาขาที่สามารถสร้างสรรค์งานให้สอดคล้องกับศาสตร์สาขาอื่นๆ ที่ตนเองต้องการได้อย่างเป็นผู้มี
รสนิยมทางศิลปกรรมชั้นสูง

๓. ศิลปกรรมศาสตร์ในหลักสูตรการจัดการศึกษาไทย

การจัดการศึกษาตามแนวพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๔๒ และที่แก้ไข
เพิ่มเติม (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๔๕ และ (ฉบับที่ ๓) พ.ศ. ๒๕๕๓ กำหนดให้มีการศึกษา ๓ รูปแบบ คือ การศึกษา
ในระบบ การศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย การศึกษาในระบบมี ๒ ระดับ คือ การศึกษา
ขั้นพื้นฐานและการศึกษาระดับอุดมศึกษา กฎกระทรวงว่าด้วยการแบ่งระดับและประเภทของการศึกษา
ขั้นพื้นฐาน พ.ศ. ๒๕๔๖ แบ่งออกเป็น ๓ ระดับ ดังนี้

การศึกษาก่อนประถมศึกษา โดยปกติเป็นการจัดการศึกษาให้แก่เด็กที่มีอายุสามปีถึงหกปี
เพื่อเป็นการวางรากฐานชีวิตและการเตรียมความพร้อมของเด็กทั้งร่างกายและจิตใจ สติปัญญา อารมณ์
บุคลิกภาพ และการอยู่ร่วมในสังคม

การศึกษาระดับประถมศึกษา เป็นการศึกษาที่มุ่งวางรากฐานเพื่อให้ผู้เรียนได้พัฒนาคุณลักษณะ
ที่พึงประสงค์ ทั้งในด้านคุณธรรม จริยธรรม ความรู้และความสามารถขั้นพื้นฐาน โดยปกติใช้เวลาเรียนหกปี

การศึกษาระดับมัธยมศึกษา แบ่งเป็น ๒ ระดับ

(ก) การศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้น เป็นการศึกษาที่มุ่งให้ผู้เรียนได้พัฒนาคุณลักษณะ
ที่พึงประสงค์ในด้านต่าง ๆ ต่อจากระดับประถมศึกษา เพื่อให้รู้ความต้องการ ความสนใจและความถนัด
ของตนเองทั้งในด้านวิชาการและวิชาชีพ ตลอดจนความสามารถในการประกอบการทำงานและอาชีพตามสมควร
แก่วัย โดยปกติใช้เวลาเรียนสามปี

(ข) การศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย เป็นการศึกษาที่มุ่งส่งเสริมให้ผู้เรียนได้ศึกษาตาม
ความถนัดและความสนใจ เพื่อเป็นพื้นฐานสำหรับการศึกษาต่อหรือประกอบอาชีพ รวมทั้งการพัฒนาคุณธรรม
จริยธรรมและทักษะทางสังคมที่จำเป็น โดยปกติใช้เวลาเรียนสามปี

การศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย แบ่งเป็น ๒ ประเภท

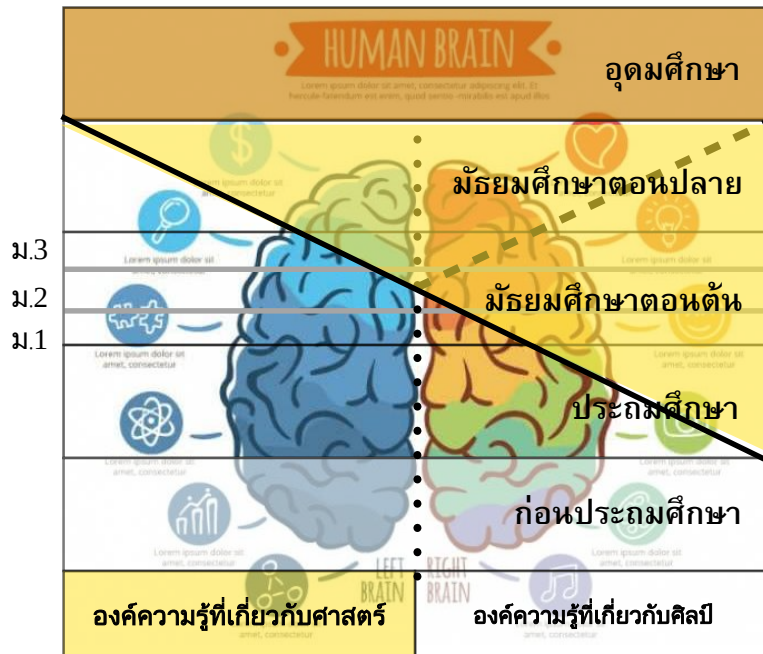
(๑) ประเภทสามัญศึกษา เป็นการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาผู้เรียนตามความถนัดความสนใจ
ศักยภาพ และความสามารถพิเศษเฉพาะด้าน เพื่อเป็นพื้นฐานสำหรับการศึกษาต่อในระดับอุดมศึกษา

(๒) ประเภทอาชีพศึกษา เป็นการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาความรู้และทักษะในการประกอบ
อาชีพให้เป็นกำลังแรงงานที่มีฝีมือ หรือศึกษาต่อในระดับอาชีพขั้นสูงต่อไป

กลุ่มสาระการเรียนรู้วิชาศิลปะเป็นกลุ่มสาระวิชาที่มี ๓ รูปแบบแตกต่างกันและต่างก็เป็นสาระ
วิชาที่มีรูปแบบการเรียนรู้ที่เป็นแกนกลางซึ่งสามารถพัฒนาให้ผู้เรียนมีทักษะในการเรียนรู้ได้หลากหลาย
ตามความถนัดของผู้เรียน หากแต่การเรียนรู้วิชาศิลปะถูกลดความสำคัญลงและถูกจัดวางให้เป็นเพียงสาระวิชา
หนึ่งในการเรียนรู้เพื่อเสริมสร้างให้ครบองค์ประกอบของการเรียนรู้

ดังนั้น การพัฒนาศักยภาพการรับรู้ การรู้จักคิดวิเคราะห์ สังเคราะห์ และแยกแยะแบบต่าง ๆ
ซึ่งมีรากฐานการพัฒนาจากฐานศาสตร์ ๖ ฐานของศิลปกรรมทั้ง ๓ สาขา จึงถูกละเลยไป

หากยึดตามกรอบคำนิยามและฐานศาสตร์การเรียนรู้ศิลปกรรมรูปแบบในการออกแบบหลักสูตร
แกนกลาง ควรมีลักษณะ ดังนี้

เส้นเฉียง แสดงการจัดวางเนื้อหาระหว่างศาสตร์กับศิลป์

เส้นประเฉียง แสดงเนื้อหาศิลป์ หากเด็กเลือก

..... เส้นจุดประ แสดงเนื้อหาวิทยาศาสตร์กับศิลป์

พื้นที่สีขาวย หมายถึง การจัดเนื้อหาที่เน้นเกี่ยวข้องกับศิลป์

พื้นที่สีเหลือง หมายถึง การจัดเนื้อหาที่เน้นเกี่ยวข้องกับศาสตร์

แผนภาพที่แสดงการจัดเนื้อหาการเรียนรู้แต่ละระดับชั้นเรียนที่มีความสมดุลกับสมองมนุษย์

๓.๑ สัดส่วนการจัดการเรียนรู้ในหลักสูตร

(๑) การศึกษาขั้นพื้นฐาน สัดส่วนสาระการจัดการเรียนรู้ในการศึกษาขั้นพื้นฐานได้กำหนดสาระวิชาแกนไว้สอดคล้องตามกรอบที่ได้วิเคราะห์ไว้ในแผนภาพที่ ๓ ซึ่งวางสัดส่วนสาระวิชาแกนกลางไว้ดังนี้

ปฐมวัย ไม่ได้กำหนด แต่วางแผนการพัฒนาความพร้อมตามศักยภาพของผู้เรียนตามช่วงวัยและช่วยส่งเสริมพัฒนาให้ผู้เรียนมีพื้นฐานในการรับรู้ที่ดีพร้อมได้รับการพัฒนาการเรียนรู้ในระดับประถมศึกษา

ประถมศึกษา เป็นการพัฒนาผู้เรียนให้รู้และเข้าใจในวิธีการเรียนรู้แบบต่าง ๆ โดยใช้สาระวิชาเป็นเครื่องมือฝึกทักษะและวิธีการในระดับเบื้องต้น

ช่วงชั้น ป. ๑ - ๓ วิชาแกน ๘๐ กิจกรรมพัฒนาผู้เรียน ๒๐

ช่วงชั้น ป. ๔ - ๖ วิชาแกน ๗๕ เลือกเสรี ๕ กิจกรรมพัฒนาผู้เรียน ๒๐

มัธยมศึกษา เป็นการพัฒนาผู้เรียนให้รู้และเข้าใจในวิธีการเรียนรู้แบบต่าง ๆ โดยใช้สาระวิชาเป็นเครื่องมือฝึกทักษะและวิธีการในระดับกลาง รวมทั้งสามารถค้นหาความถนัดของตนเองได้ และพร้อมที่จะพัฒนาเข้าสู่วิชาชีพตามความถนัด

ช่วงชั้น ม. ๑ - ๓ วิชาแกน ๕๐ เลือกแกน ๓๐ เลือกเสรี ๕ กิจกรรมพัฒนาผู้เรียน ๑๕

ช่วงชั้น ม. ๔ - ๖ วิชาแกน ๓๐ เลือกแกน ๕๕ เลือกเสรี ๕ กิจกรรมพัฒนาผู้เรียน ๑๐

โดยให้สถานศึกษาออกแบบการจัดการเรียนรู้ได้ตามสภาพของสถานศึกษาแต่ละโรง

สภาพปัญหาที่พบคือ สถานศึกษาไม่ได้ออกแบบหลักสูตรตามสภาพจริงในแต่ละท้องถิ่น การจัดการเรียนการสอนได้ลอกเลียนหลักสูตรการจัดการเรียนรู้ตามรูปแบบที่กระทรวงศึกษาธิการได้จัดทำ แนวทางการจัดการเรียนการสอนไว้ให้ ซึ่งเป็นรูปแบบที่กำหนดให้สาระการเรียนรู้ที่เน้นไปทางการพัฒนาในด้านวิทยาศาสตร์ ซึ่งเป็นทิศทางที่แตกต่างไปจากการพัฒนาที่เน้นไปทาง มนุษยศาสตร์

(๒) อุดมศึกษา สัดส่วนของหลักสูตร ปรับปรุง ปรับเปลี่ยนไปตามสาระวิชาที่เป็นสาขาวิชาหลักในแต่ละศาสตร์ เพื่อเป็นผู้เชี่ยวชาญในสาขาของตนเอง พร้อมเข้าสู่การประกอบอาชีพในแต่ละสาขา

๓.๒ ครูผู้สอนและบุคลากรที่เกี่ยวข้อง

(๑) ระดับเขตพื้นที่ บุคลากรที่เกี่ยวข้องในระดับเขตพื้นที่ ใช้กิจกรรมทางศิลปกรรม เป็นกิจกรรมที่แสดงออกเพื่อการแข่งขันทักษะทางวิชาการที่ตัดสินด้วยผลผลิตที่เกิดขึ้นในระยะเวลาที่จัดการแข่งขัน แต่เกณฑ์การตัดสินไม่ได้ประเมินพัฒนาการของผู้เรียนว่ามีศักยภาพตามที่ต้องการหรือไม่ หรือมีทักษะและพัฒนาการที่สูงกว่าเกณฑ์ตามที่กำหนดไว้ในหลักสูตร

(๒) ระดับสถานศึกษา ครูก่อนประถมศึกษา ควรมีความสามารถในการจัดกิจกรรมที่ผสมผสานกันระหว่างการเรียนรู้กับการเล่น การเล่นเพื่อการพัฒนาส่วนต่าง ๆ ของร่างกายที่บกพร่อง ให้สมบูรณ์พร้อมในการเรียนรู้และมีความสามารถในการคัดกรองและประเมินศักยภาพขั้นพื้นฐานในเบื้องต้นของเด็กได้ในระดับตำบล อำเภอและจังหวัดจังหวัดควรมีหน่วยคัดกรองศักยภาพผู้เรียนในวัยก่อนประถมศึกษา ทั้งนี้เพื่อให้พ่อ แม่ ผู้ปกครองได้รับรู้ว่าเด็กเล็ก เด็กวัยปฐมที่ตนเองดูแลอยู่นั้นมีพัฒนาการที่สมวัยหรือไม่ เพราะเด็กแต่ละคนมีพัฒนาการที่ต่างกันไป ต้องส่งเสริมให้เด็กแต่ละคนพัฒนาตามศักยภาพของตน ซึ่งภาระส่วนนี้เป็นภาระที่พ่อ แม่ ผู้ปกครองต้องให้ร่วมมือเพื่อพัฒนาให้เด็กมีความพร้อมในการเรียนรู้

ครูประถมศึกษา ควรมีความสามารถในการบูรณาการสาระวิชาการเรียนรู้ที่จัดอยู่ในกลุ่มเดียวกัน ทั้งมีความสามารถในการจัดกิจกรรมเพื่อให้เกิดการเรียนรู้ที่ใช้ฝึกฝนทักษะต่าง ๆ ขั้นพื้นฐานที่ใช้สำหรับการเรียนรู้ในแต่ละสาระวิชาได้ตามที่สารวิชานั้นต้องการในแต่ละสาขาวิชา ทั้งนี้เพื่อเป็นการฝึกทักษะขั้นเบื้องต้นและมีความพร้อมในการเรียนรู้ในระดับกลางต่อไป

ครูมัธยมศึกษาตอนต้น ควรมีความรู้ ความสามารถด้านศิลปศึกษาที่หลากหลายด้านที่เชื่อมโยงและใกล้เคียงกัน เพราะต้องทำหน้าที่ฝึกฝนให้ผู้เรียนเข้าใจตนเองและสามารถค้นหาศักยภาพของตนเองได้ ทั้งนี้เพื่อผู้เรียนสามารถพัฒนาตนเองบนพื้นฐานความสามารถและความถนัดของตน และสามารถใช้เป็นวิชาพื้นฐานสำหรับการประกอบอาชีพในขั้นเบื้องต้นได้

ครูมัธยมศึกษาตอนปลาย ควรมีความรู้ ความสามารถด้านศิลปกรรมสาขาใด สาขาหนึ่ง เฉพาะด้านเพราะผู้เรียนที่เลือกสาขานี้ ในระดับมัธยมศึกษาตอนปลายเป็นผู้ที่ต้องการฝึกฝนทักษะความชำนาญเฉพาะด้านตามความถนัดของตนเอง และพร้อมฝึกให้มีความสามารถในการประกอบอาชีพในสาขาวิชาที่ตนเองเลือกเรียนรู้ได้

๓.๓ วัสดุ อุปกรณ์ และพื้นที่เพื่อการจัดการเรียนรู้ อาคาร สถานที่ ศิลปกรรมเป็นสาระวิชาที่ต้องใช้พื้นที่เรียนรู้ที่ต่างกัน ทั้งสามสาระวิชากลุ่มวิชาทัศนศิลป์ งานวาดภาพใช้พื้นที่ห้องเรียนทั่วไปได้ แต่วิชาการปั้น แกะสลัก การหล่อ ภาพพิมพ์ต้องมีพื้นที่เฉพาะ เพราะมีเครื่องมือและอุปกรณ์เสริมสำหรับการปฏิบัติงานที่ต่างกันไป กลุ่มดนตรี และนาฏศิลป์ อาจใช้พื้นที่รวมกันได้ เพราะอุปกรณ์บางอย่างใช้ร่วมกัน แต่สาระวิชาทั้งสองใช้พื้นที่ในการเรียนรู้ที่ต่างกัน เช่น ห้องดนตรี อาจเป็นห้องที่สามารถเก็บเสียงได้เพราะเมื่อเรียนรู้ต้องใช้เสียงจากเครื่องดนตรีที่ต่างกัน

สถานศึกษาที่การจัดการห้องเรียนเฉพาะสาขาวิชาพร้อมทุกสาขาวิชาไม่มากนัก แต่หากสถานศึกษาใดจัดได้พร้อมก็สามารถพัฒนาความสามารถในการเรียนรู้ให้แก่ผู้เรียนได้มากขึ้น

สำหรับผู้เรียน สื่อการเรียนการสอน เอกสารแบบเรียน ใช้เอกสารจากส่วนกลางได้ แต่วัสดุและอุปกรณ์ที่เป็นวัสดุฝึก เป็นภาระที่ผู้เรียนต้องจัดเตรียมเอง วัสดุและอุปกรณ์ที่ใช้ในการเรียนรู้บางรายการมีราคาแพง เพราะถูกจัดให้เป็นสินค้าประเภทที่ไม่จำเป็นหรือฟุ่มเฟือย ต้องเสียภาษีนำเข้าราคาสูง ทำให้วัสดุและอุปกรณ์มีราคาสูงไปด้วย

สำหรับครู ผู้สอน เอกสารคู่มือครู เอกสารแบบเรียนสำหรับครู และสื่อการเรียนการสอน สถานศึกษา ครูเป็นผู้จัดหา

วัสดุอุปกรณ์ เป็นภาระสำหรับสถานศึกษา ครูผู้สอน วัสดุและอุปกรณ์ที่ใช้ในการเรียนรู้บางรายการมีราคาแพง เพราะถูกจัดให้เป็นสินค้าประเภทที่ไม่จำเป็นหรือฟุ่มเฟือย ต้องเสียภาษีนำเข้าราคาสูง ทำให้วัสดุและอุปกรณ์มีราคาสูงไปด้วย

(๓) สถานภาพของศิลปกรรมนอกระบบการศึกษาและการศึกษาตามอัธยาศัย

การจัดการศึกษานอกระบบ การจัดการศึกษาด้านศิลปกรรมแต่ละสาขาในปัจจุบันพัฒนาบนพื้นฐานความเข้าใจเฉพาะกลุ่มคนที่ต้องการเรียนรู้ เพราะมุมมองที่มีต่อความรู้ด้านศิลปกรรมนี้เป็นความรู้เฉพาะ ฝึกฝนได้เฉพาะผู้ที่มีพรสวรรค์ติดตัวตามสายเลือด ซึ่งเป็นความเข้าใจที่ผิดพลาด พันธุกรรมเป็นเพียงส่วนหนึ่งที่ทำให้มีทักษะเพราะเกิดมาท่ามกลางสิ่งแวดล้อมที่มีศิลปกรรมเป็นเครื่องเลี้ยงชีพ จึงปรับตัวปรับความสนใจได้ตามสิ่งแวดล้อม

การจัดการศึกษาตามอัธยาศัย การจัดการศึกษาในแหล่งเรียนรู้ทางศิลปกรรมในปัจจุบันมีหลากหลาย สำหรับผู้สนใจสามารถสร้างเสริมประสบการณ์ของตนเองได้ อย่างไรก็ตามการพัฒนาถูกต้องจำเป็นต้องอาศัยหลักการที่ชัดเจน และเหมาะสมกับแต่ละบุคคล ดังนั้นหากต้องการพัฒนาความรู้ด้านศิลปกรรมโดยใช้การจัดการศึกษาตามอัธยาศัย จึงจำเป็นต้องสร้างความเข้าใจขั้นเบื้องต้นให้แก่ผู้สนใจเรียนรู้ ซึ่งความรู้ในส่วนนี้จำเป็นต้องใช้ผู้รู้ ผู้เชี่ยวชาญในแต่ละสาขา การรับรู้เช่นนั้นจึงจะเป็นฐานในการเรียนรู้ที่ต่อไปได้ตามธรรมชาติของแต่ละบุคคล

ศาสตร์ความรู้ด้านศิลปกรรมประจำชาติของไทย แตกต่างไปจากความรู้ศิลปกรรมสากลในส่วนที่มีความงดงาม ความไพเราะ และความงดงามตามลีลาการเคลื่อนไหวในรายราตามอุดมคติของไทย แตกต่างไปจากความรู้สากล ซึ่งจำเป็นต้องแจ่มแจ้งให้ชัดเจน เพราะฐานความรู้ทางสุนทรียศาสตร์ของไทยเป็นฐานความรู้สุนทรียศาสตร์แบบทางอ้อม ส่วนฐานความรู้ทางสุนทรียศาสตร์สากลเป็นฐานความรู้สุนทรียศาสตร์แบบทางตรง ซึ่งเป็นเหตุให้รูปแบบและวิธีการถ่ายทอดแตกต่างกัน

การเข้าใจความหมายและความเข้าใจในงานศิลปกรรมแบบต่างๆ จึงมีความไขว่ไขว่ไปจากตัวชิ้นงานศิลปกรรมเอง ความไม่เข้าใจในงานนั้นๆ นำพาให้เกิดความสับสน ความไม่เข้าใจ และมองว่างานศิลปกรรมเป็นเรื่องยากต่อการทำความเข้าใจ ทั้ง ๆ ที่ทุกวันเส่งงานศิลปกรรมที่ปรับประยุกต์แล้วอยู่ตลอดเวลา เพียงแต่ชิ้นงานที่ปรับประยุกต์นั้นตอบสนองโดยตรงต่อความต้องการของเราจนลึบรูปแบบในการสื่อสารที่ใช้ผ่านชิ้นงานศิลปกรรมแต่ละชิ้นที่สนองตอบต่อความต้องการของบุคคลนั้น

กล่าวโดยสรุปศิลปกรรมศาสตร์พัฒนาผู้เรียนที่ได้รับการฝึกฝนให้เกิดคุณสมบัติต่าง ๆ ในตนของผู้เรียน ดังนี้

- รู้จักคุณค่าของงานศิลปกรรม
- มีความมั่นใจและมีบุคลิกภาพอย่างมีศิลปะ
- ในการสื่อสารมีการคิดอย่างมีศิลปะ

- พัฒนาทักษะอย่างมีศิลปะ
- มีการคิดแก้ปัญหาอย่างสร้างสรรค์
- พัฒนาความสนใจในการรับรู้
- แสดงออกถึงความรู้ทางศิลปะอย่างมีประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมอยู่เบื้องหลัง
- แสดงความสามารถในการวิจารณ์อย่างมีศิลปะ
- แสดงพัฒนาการทางด้านสุนทรียภาพตามความถนัดในงานศิลปะแต่ละสาขา
- มีทักษะในการแก้ปัญหาและการตัดสินใจ
- มีทักษะในการให้ความร่วมมือในกลุ่มเพื่อการแก้ไขปัญหา
- มีความสามารถในการสร้างงานศิลปะตามความถนัดของตนในแต่ละสาขา
- เรียนรู้การหาคุณค่า น้ำหนักและความหมายจากการประเมินค่าจากการรับรู้
- มีความซาบซึ้ง ความเข้าใจและความตระหนักในความแตกต่างของวัฒนธรรมและ

ค่านิยมทางวัฒนธรรม ฯลฯ

ตัวอย่างการบูรณาการศิลปะกับรายวิชาอื่น ๆ

กิจกรรมศิลปะทุกแขนงช่วยพัฒนาผู้เรียนทุกด้าน ทั้งด้านร่างกาย จิตใจ สติปัญญา อารมณ์ สังคม หากเราได้อบรมการกลุ่มสาระการเรียนรู้ศิลปะกับวิชาต่าง ๆ น่าจะเกิดผลดีไม่น้อยเลย (จุฬพล ทองตัน, ๒๕๖๒) เช่น

๑. ใช้ดนตรีบูรณาการการเคลื่อนไหวของร่างกาย

๑.๑ เพื่อประกอบเพลงและจังหวะผ่านคำศัพท์ทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ รวมทั้งฝึกร้องเพลง และทำท่าประกอบการร้อง ผ่านบทเพลงที่เกี่ยวกับคณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์ สังคม ฯลฯ พร้อมสัมผัสร่างกายตนเองและร่างกายของเพื่อนอย่างสุภาพอ่อนโยน ฯลฯ เป็นต้น

๑.๒ เพื่อประกอบการเล่นแอโรบิกในช่วงเวลาพลศึกษา เช่น เปิดเพลงตามยุคสมัยที่นักเรียนชื่นชอบมาประกอบการเต้น

๒. ใช้ทัศนศิลป์บูรณาการความสงบนิ่งในการทำงาน

๒.๑ ในช่วงเวลาพุทธศาสนาให้วาดภาพในแนวทางพุทธศิลป์ เช่น รอยพระพุทธรูป เศียรพระพุทธรูปสมัยต่าง ๆ ให้เห็นความแตกต่างของลายเส้นบนใบหน้าพระพุทธรูปที่ไม่เหมือนกันของยุคสมัยต่าง ๆ พร้อมให้ความรู้ผ่านคำสอนของพระพุทธเจ้าไปในขณะเดียวกัน ฯลฯ เป็นต้น

๒.๒ ในช่วงเวลาสังคมศึกษาให้หัวข้อการวาดภาพเพื่อต่อต้านยาเสพติด พร้อมให้ความรู้เรื่องพิษภัยโทษของยาเสพติด

๓. ใช้นาฏศิลป์บูรณาการวิชาภาษาไทย

๓.๑ ในช่วงเวลาวรรณคดีไทย ฝึกให้เด็กรำท่าทาง ๆ เพราะนาฏศิลป์ต้องรำไปกับบทร้อง ซึ่งบทร้องก็ใช้เรื่องราวจากวรรณคดีหลายเรื่องมาประพันธ์เพื่อการรำ

๓.๒ ใช้นาฏศิลป์บูรณาการกับการเล่นนิทานคุณธรรม ขณะเล่าไปให้เด็ก ๆ เคลื่อนไหวตามลักษณะท่าทางของตัวละคร เรียกชื่อเด็กแทนตัวละครที่ทำความดี

๔. ศิลปะบูรณาการการทำงานร่วมกันเป็นกลุ่ม เช่น ในการทำงานศิลปะประดิษฐ์ชิ้นใหญ่ ๆ การเล่นเกมเป็นวง จะส่งผลไปถึงการปลูกฝัง การทำรายงานเป็นกลุ่ม ฯลฯ เป็นต้น ช่วยให้เด็กฝึกฝนการคิดของตนให้มีความถูกต้องสอดคล้องกับผู้อื่น ไม่ขัดแย้งกัน แสวงหาหนทางแก้ปัญหา คิดและทำสิ่งต่าง ๆ ที่ก่อให้เกิดประโยชน์โดยภาพรวม

๕. ศิลปะบูรณาการกระบวนการทำงาน เด็กได้ใช้กระบวนการทำงานทางศิลปะ เช่น การคิดเรื่องสี แสงเงา การแต่งเพลง ฯลฯ ทำให้ได้ฝึกทักษะการเรียนรู้ ทักษะชีวิต และได้ลงมือปฏิบัติจริง จนสามารถคิด

พิจารณา ใคร่ครวญ จนมีผลไปถึงการทำงานในเรื่องอื่น ๆ ได้ และคุณครูควรให้ความสนใจและเห็นคุณค่าของการทำงานของเด็ก ด้วยการเปิดโอกาสให้เด็กได้แสดงผลงานและนำเสนอถึงที่มาของผลงานนั้น ๆ

๖. ศิลปะบูรณาการความรับผิดชอบ การรักษาความสะอาดของสถานที่และอุปกรณ์ต่าง ๆ รวมถึงการดูแลจัดเก็บอุปกรณ์ที่นำมาใช้ ความเข้าใจถึงหน้าที่ มีความรับผิดชอบต่อตนเอง ผู้อื่น และห้องเรียน

การจัดอบรมความรู้เบื้องต้นการสอนทัศนศิลป์ให้คุณครูที่ไม่มีพื้นฐาน

การจัดอบรมกิจกรรมขับขานประสานเสียง การร้องเพลงชาติและเพลงไทยให้ไพเราะ

การจัดการอบรมการเป่าขลุ่ยไทยสู่สากล (เพลงพระราชนิพนธ์เบื้องต้น)

๒.๒ การวิเคราะห์สถานภาพด้านศิลปะในประเทศไทย

สถานภาพของความรู้ศิลปกรรมในระดับสากลถือว่าเป็นภาษาสามัญที่มนุษย์ทุกคนพึงมีและต้องพัฒนาให้เกิดความรู้ ความเข้าใจ เพราะเป็นระบบภาษาที่เชื่อมโยงเข้าสู่จิตใจได้โดยตรง ซึ่งเป็นภาษาหนึ่งที่ใช้ในการสื่อสารโดยไม่ต้องไม่ผ่านการแปรความหมายตามระบบภาษาของแต่ละชาติ แต่เป็นภาษาที่เข้าถึงภาวะจิตใจของทุกคนได้ ถ้าบุคคลนั้นมีความเข้าใจขั้นพื้นฐานตามระบบภาษาศิลปกรรมทั้งสามรูปแบบ คือ ภาษาทางทัศนศิลป์ (ศิลปะที่รับรู้ความงามได้ด้วยการมอง) ภาษาทางดนตรีและการร้องเพลง (การรับรู้ความไพเราะได้ด้วยการฟังเสียง) และภาษาทางนาฏศิลป์และศิลปะการแสดง (การรับรู้ความงามของเคลื่อนไหวที่สอดคล้องกับจังหวะ) ความรู้ ความเข้าใจ ภาษาของศิลปกรรมทั้ง ๓ สาขา เป็นพื้นฐานในการสร้างสรรค์งานต่าง ๆ ได้หลากหลายตามความต้องการของมนุษย์ รวมทั้งมีความเป็นเอกลักษณ์เฉพาะตนทางวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณี และภูมิปัญญาเฉพาะถิ่น

สถานภาพของความรู้ด้านศิลปกรรมในระดับสากล จึงถือเป็นความรู้สามัญที่ทุกคนสามารถเรียนรู้และรับรู้ได้ และเป็นความรู้เฉพาะที่ทุกคนมีทักษะในการถ่ายทอดที่แตกต่าง ๆ กัน รวมทั้งเป็นความรู้พื้นฐานที่จำเป็นสำหรับทุกคน เพราะเป็นการพัฒนาศักยภาพสมองของทุกคน

สถานภาพความรู้ศิลปกรรมในประเทศไทย คนโดยทั่วไปมองว่าเป็นความรู้ศิลปกรรมเป็นความรู้เฉพาะตนของบุคคล ซึ่งแต่ละบุคคลมีความสามารถไม่เท่ากันและนับว่าความรู้นั้นเป็นพรสวรรค์ของบุคคลนั้น

๒.๒.๑ สภาพปัญหา

จากการศึกษาพบว่าการจัดการศึกษาด้านศิลปะนั้นมีสภาพปัญหา สรุปได้ดังนี้

๑) ระดับนโยบายให้ความสำคัญกับกลุ่มสาระการเรียนรู้ศิลปกรรมน้อยกว่ากลุ่มสาระการเรียนรู้อื่น ซึ่งขัดแย้งกับการพัฒนาศักยภาพของสมองสองซีกให้สอดคล้องกัน ระดับปฏิบัติการในสถานศึกษาจึงลดบทบาทกลุ่มสาระการเรียนรู้ศิลปกรรมลง ทั้งที่เป็นวิชาสามัญของกลุ่มวิชาแกนหลักในการพัฒนาศักยภาพสมอง

๒) ความสำคัญในการจัดอัตรากำลังครูถูกละเลย เพราะกลุ่มสาระการเรียนรู้ศิลปกรรมถูกลดระยะเวลาเรียน สืบเนื่องจากการกำหนดสัดส่วนเวลาดังที่กล่าวมาข้างต้น

๓) ครูผู้สอนในระดับปฐมวัยและประถมศึกษา จำเป็นต้องได้รับการฝึกฝนทักษะการสอน และทักษะเฉพาะในแต่ละสาขาบางเรื่องเพิ่มเติมจากความรู้ที่ได้จากสาระหลักสูตรการฝึกหัดครูในระดับปฐมวัยและประถมศึกษา เพื่อนำความรู้ใหม่มาปรับปรุง เพิ่มเติมทักษะ และเทคนิคการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่หลากหลาย และสอดคล้องกับบริบทในพื้นที่

๔) ครูผู้สอนในระดับมัธยมศึกษาตอนต้นและตอนปลาย จำเป็นต้องได้รับการฝึกฝนทักษะการสอนและทักษะเฉพาะในแต่ละสาขาบางเรื่องเพิ่มเติม เพื่อเพิ่มพูนทักษะความชำนาญเฉพาะด้าน รวมทั้งให้มีความสามารถในการแนะแนวทางการประกอบอาชีพต่างๆ ตามแต่ละสาขาอาชีพ

๕) ผู้บริหารในระดับพื้นที่ สถานศึกษา และผู้ปกครอง ขาดความเข้าใจเรื่องความรู้สามัญและความรู้เฉพาะด้าน ที่เน้นทักษะการเรียนรู้ที่แตกต่างกัน จึงขาดความเข้าใจบทบาทของความรู้ศิลปกรรมในส่วนที่เป็นความรู้สามัญว่าเป็นสาระวิชาที่ไม่จำเป็นสำหรับมนุษย์ ซึ่งเป็นความเข้าใจผิดอย่างมาก

๖) ความเข้าใจผิดดังที่กล่าวในข้อ ๕ ทำให้มีผลกระทบต่อนโยบายการจัดการศึกษาที่เกี่ยวข้องความรู้ด้านศิลปกรรมทั้งในส่วนของความรู้สามัญทั่วไปและความรู้เฉพาะสาขาวิชาและการบริหารจัดการ อาทิ อัตรากำลัง งบประมาณ และการจัดสรรเวลาการเรียนรู้

๗) วัสดุและอุปกรณ์ที่ใช้ในการจัดการเรียนการสอนบางชิ้นมีอัตราภาษีที่สูงเพราะถูกมองว่าเป็นสินค้าฟุ่มเฟือย ทำให้ยากต่อการหาวัสดุและอุปกรณ์ในการจัดการเรียนการสอน

๒.๒.๒ แนวทางการแก้ไข

๑) ปรับทัศนคติผู้บริหารในทุกระดับรวมถึงพ่อแม่ ผู้ปกครองให้มีความรู้ เข้าใจ ในหลักการของความรู้สามัญและความรู้เฉพาะ เพื่อร่วมกันกำหนดทิศทางในการพัฒนาและปรับปรุงหลักสูตรการจัดการเรียนรู้ในแต่ละระดับ ประเภทการศึกษา

๒) กำหนดมาตรการภาษีวัสดุและอุปกรณ์ที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาเพื่อให้มีศักยภาพเพียงพอในการจัดหาวัสดุอุปกรณ์ที่ทันสมัย สอดคล้องและทันต่อเทคโนโลยีสมัยใหม่

๓) กำหนดให้มีการอบรมความรู้ฝึกทักษะใหม่และเทคนิคการสร้างความรู้ความชำนาญระดับสูงให้แก่ครูผู้สอนในแต่ละพื้นที่ ในระดับมัธยมศึกษาตอนต้นและตอนปลายตามความเหมาะสมของแต่ละทักษะและความชำนาญในแต่ละสาขาวิชา เพื่อเป็นฐานในสร้างทักษะการศึกษาเพื่ออาชีพ

๔) กำหนดให้มีหน่วยงานกลางสำหรับวางแนวทางพื้นฐานในการใช้ความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในส่วนที่เกี่ยวข้องกับความรู้ด้านศิลปกรรมสาขาวิชาต่าง ๆ เพื่อประโยชน์ของการพัฒนาและต่อยอดความรู้ให้เป็นนวัตกรรมใหม่ ๆ ในแต่ละภูมิภาค

๒.๓ ข้อเสนอแนะการดำเนินการสู่การปฏิบัติ

เนื่องจากความรู้ด้านศิลปกรรมเป็นทั้งความรู้สามัญและความรู้เฉพาะอย่างตามแต่ละสาขาวิชา การสร้างสรรค์และพัฒนาศาสตร์ความรู้ด้านนี้ จำเป็นต้องใช้ทั้งมาตรการทั่วไปและมาตรการเฉพาะ ซึ่งจะเป็นทิศทางในการใช้ฐานความรู้ด้านศิลปกรรมเพื่อการพัฒนาศักยภาพมนุษย์ให้สมบูรณ์พร้อมและสามารถสร้างสรรค์งานในแต่ละสาขาได้อย่างมีความสุข จึงขอเสนอแนวทางที่จำเป็นในการจัดการศึกษาศิลปะเพื่อส่งผลให้ผู้เรียนเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์มีคุณลักษณะ ๓ ด้านของคนไทยที่คาดหวัง อันได้แก่ เป็นผู้เรียนรู้เพื่อสร้างงานและคุณภาพชีวิตที่ดี เป็นผู้ร่วมสร้างสรรค์นวัตกรรมเพื่อสังคมที่มั่นคงและยั่งยืน และท้ายสุดเป็นพลเมืองที่เข้มแข็ง เพื่อสันติสุขไว้ ดังนี้

๒.๓.๑ นโยบาย ยุทธศาสตร์ และการบูรณาการกับการศึกษา

๑) รัฐให้ความสำคัญเกี่ยวกับการพัฒนาสมองทั้ง ๒ ซีก เพื่อสร้างสังคมไทยที่มีคนคุณภาพ มีความคิดอย่างมีเหตุมีผล มีจินตนาการและความคิดสร้างสรรค์ เกิดนวัตกรรมเข้าสู่ประเทศไทย ๔.๐

๒) ปรับปรุงหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน โดยส่งเสริมพัฒนาการทางสมองทั้ง ๒ ซีก ไปพร้อมกัน ในทุกระดับ ประเภการศึกษา

๓) จัดสรรอัตรากำลังครูสอนศิลปะในโรงเรียนที่ขาดแคลน

๔) จัดทำฐานข้อมูลกลางเกี่ยวกับครูสอนศิลปะหรือผู้ทำงานด้านศิลปะในแต่ละพื้นที่

๕) จัดให้มีการบูรณาการนโยบาย ยุทธศาสตร์ ของกระทรวง ทบวง กรม ที่เกี่ยวข้องด้านศิลปะ เพื่อให้เกิดการทำงานร่วมกันอย่างมีเอกภาพและเกิดสัมฤทธิ์ผล เช่นงบประมาณ บุคลากร ฯลฯ เป็นต้น

๖) สร้างและส่งเสริมเครือข่ายความร่วมมือระหว่าง รัฐ เอกชน และองค์กรต่าง ๆ ทั้งในประเทศ และต่างประเทศ

๗) ลด/ยกเว้นภาษีการนำเข้าวัสดุและอุปกรณ์ที่เกี่ยวกับงานศิลปะและดนตรี เพื่อให้สถานศึกษาทุกระดับมีศักยภาพเพียงพอในการจัดหา

๒.๓.๒ แนวทางการพัฒนาและการเสริมสร้างความเข้มแข็งในการจัดการศึกษา

(๑) ด้านหลักสูตร

๑) เพิ่มจำนวนชั่วโมงการจัดการเรียนการสอนศิลปะในโรงเรียนระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน

๒) ปรับปรุงหลักสูตรเนื้อหาวิชาศิลปะเทคโนโลยีพื้นบ้าน

๓) ปรับเปลี่ยนรูปแบบและเทคนิคการจัดการเรียนการสอนให้สอดคล้องกับสภาพปัจจุบัน

๔) ให้สถานศึกษาจัดทำคู่มือและหลักสูตรที่บูรณาการระหว่างศิลปะเข้ากับกลุ่มสาระการเรียนรู้อื่น ๆ

๕) เพิ่มหลักสูตรศิลปะอาเซียน

(๒) ด้านผู้บริหารสถานศึกษา

- ๑) ต้องให้การสนับสนุนและเห็นความสำคัญของวิชาศิลปะ
- ๒) จัดทำแผนจัดการเรียนรู้ที่บูรณาการทั้ง ๕ ด้านและสาระอื่น ๆ อย่างชัดเจนและเป็น

รูปธรรม

- ๓) มีวิสัยทัศน์กว้างไกล เปิดโอกาสในการใช้ความคิดสร้างสรรค์
- ๔) กระตุ้นและสนับสนุนให้เกิดนวัตกรรมด้านศิลปะภายในสถานศึกษา
- ๕) จัดหา/จัดให้มีห้องเรียนในสถานศึกษาสำหรับการสอนศิลปะ ดนตรี นาฏศิลป์ และการ

แสดงโดยเฉพาะ

(๓) ด้านครูและบุคลากรทางการศึกษา

๑) จัดให้มีการฝึกอบรมและพัฒนาผู้สอน โดยเฉพาะครู/ผู้สอนที่ไม่มีวุฒิด้านศิลปะแต่ต้องรับผิดชอบการสอนศิลปะให้มีความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับศิลปะเทคโนโลยีพื้นบ้านให้เหมาะสมกับผู้เรียนในแต่ละช่วงวัย และระดับ ประเภทการศึกษา

- ๒) ส่งเสริมการทำผลงานทางวิชาการที่เกี่ยวกับศิลปะ
- ๓) สร้างความตระหนักให้ครูเห็นความสำคัญเกี่ยวกับด้านศิลปะซึ่งสามารถใช้ประกอบ

อาชีพได้

- ๔) สนับสนุนให้ครูสร้างนวัตกรรมการเรียนการสอนด้านศิลปะที่บูรณาการกับวิชาอื่น ๆ
- ๕) ส่งเสริมให้ครูรู้จักเลือกใช้สื่อที่น่าสนใจ ทันสมัย หลากหลายและเหมาะสม

เพื่อกระตุ้นการเรียนรู้ของผู้เรียน

๖) สร้างบรรยากาศการจัดการเรียนการสอนให้น่าสนใจ ให้ผู้เรียนเห็นความสำคัญของการเรียนด้านศิลปะ

(๔) ด้านสื่อและอุปกรณ์การเรียนการสอน

๑) จัดรูปแบบการจัดการศึกษาให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงของสื่อและการเรียนรู้ของผู้เรียน

- ๒) จัดทำสื่อการเรียนการสอนที่ทันสมัย และน่าสนใจ
- ๓) สร้าง ส่งเสริม และพัฒนาการเข้าถึงศิลปะเทคโนโลยีพื้นบ้าน ด้วยสื่อที่หลากหลาย

(๕) ด้านเครือข่ายความร่วมมือ

๑) จัดกลุ่มโรงเรียนเปิดโอกาสให้ครูศิลปะทำงานร่วมกัน โดยจัดสรรเวลาและกิจกรรมที่สอดคล้องกัน

- ๒) ระดมทรัพยากรของทุกภาคส่วนจัดให้มีห้องเรียนศิลปะของชุมชน
- ๓) สนับสนุน ส่งเสริม ให้มีแหล่งการเรียนรู้ด้านศิลปะในชุมชนท้องถิ่น

๒.๓.๓ มาตรการการดำเนินการ

(๑) ระยะสั้น

๑) ส่งเสริม สร้างเสริม เพิ่มพูนความรู้ แลกเปลี่ยนประสบการณ์ระหว่างผู้สอนศิลปะแขนงต่างๆ โดยจัดเป็นกลุ่มสถานศึกษาที่อยู่ใกล้เคียงกัน ในกลุ่มนี้ผู้สอนจะจัดช่วงเวลาการสอนและจัดกิจกรรม

ค่าวิชาการที่สามารถแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ประยุกต์และต่อยอดการจัดการเรียนการสอนทั้งของตนเองและสถานศึกษา

๒) จัดให้มีการอบรมการสอนศิลปศึกษาขั้นพื้นฐานสำหรับครูที่ทำหน้าที่สอนศิลปศึกษา แต่ไม่มีวุฒิด้านศิลปศึกษา สำหรับครูที่ผ่านการอบรมขั้นพื้นฐานและจบด้านนี้โดยตรงให้เข้ารับการอบรมวิธีการสร้างทักษะชั้นกลางและขั้นสูง เพื่อเพิ่มเติมและแลกเปลี่ยนประสบการณ์ เทคนิคและกระบวนการ อันเป็นการพัฒนาการสอนในแต่ละระดับชั้นเรียน

๓) กำหนดให้สถานศึกษาจัดสรรพื้นที่ห้องเรียนเฉพาะ ให้เหมาะสมและสอดคล้องกับบริบทการจัดการเรียนการสอนวิชาศิลปศึกษา โดยไม่ให้รบกวนการจัดการเรียนการสอนวิชาอื่น ๆ

๔) กำหนดให้ส่วนกลาง เขตพื้นที่ สถานศึกษา ชี้แจง แนะนำ ชุมชนและผู้ปกครองให้เห็นความสำคัญของการพัฒนาผู้เรียนตามศักยภาพ ความสามารถของผู้เรียนในระดับประถมศึกษาและมัธยมศึกษา ต่อดันจำเป็นต้องให้ผู้เรียนได้รับการพัฒนาครบถ้วน รอบด้านตามสาระหลักสูตรไม่ควรตัดสาระวิชาที่เป็นวิชาแกนกลางออก เพราะวิชาต่าง ๆ ที่เป็นวิชาสามัญล้วนเป็นพื้นฐานในการเรียนรู้สาระอื่น ๆ เป็นรากฐานของการสร้างสรรค์ความรู้ใหม่ และกลุ่มสาระวิชาศิลปศึกษาสามารถนำไปใช้ประกอบเป็นวิชาชีพได้

๕) รูปแบบการจัดกิจกรรมการแข่งขันทักษะควรวางเกณฑ์การตัดสินที่เน้นการพัฒนาของแต่ละบุคคลที่สามารถพัฒนาได้ตามกรอบเกณฑ์มาตรฐานในแต่ละระดับ มิใช่การแข่งขันตามลำดับคะแนน

(๒) ระยะยาว

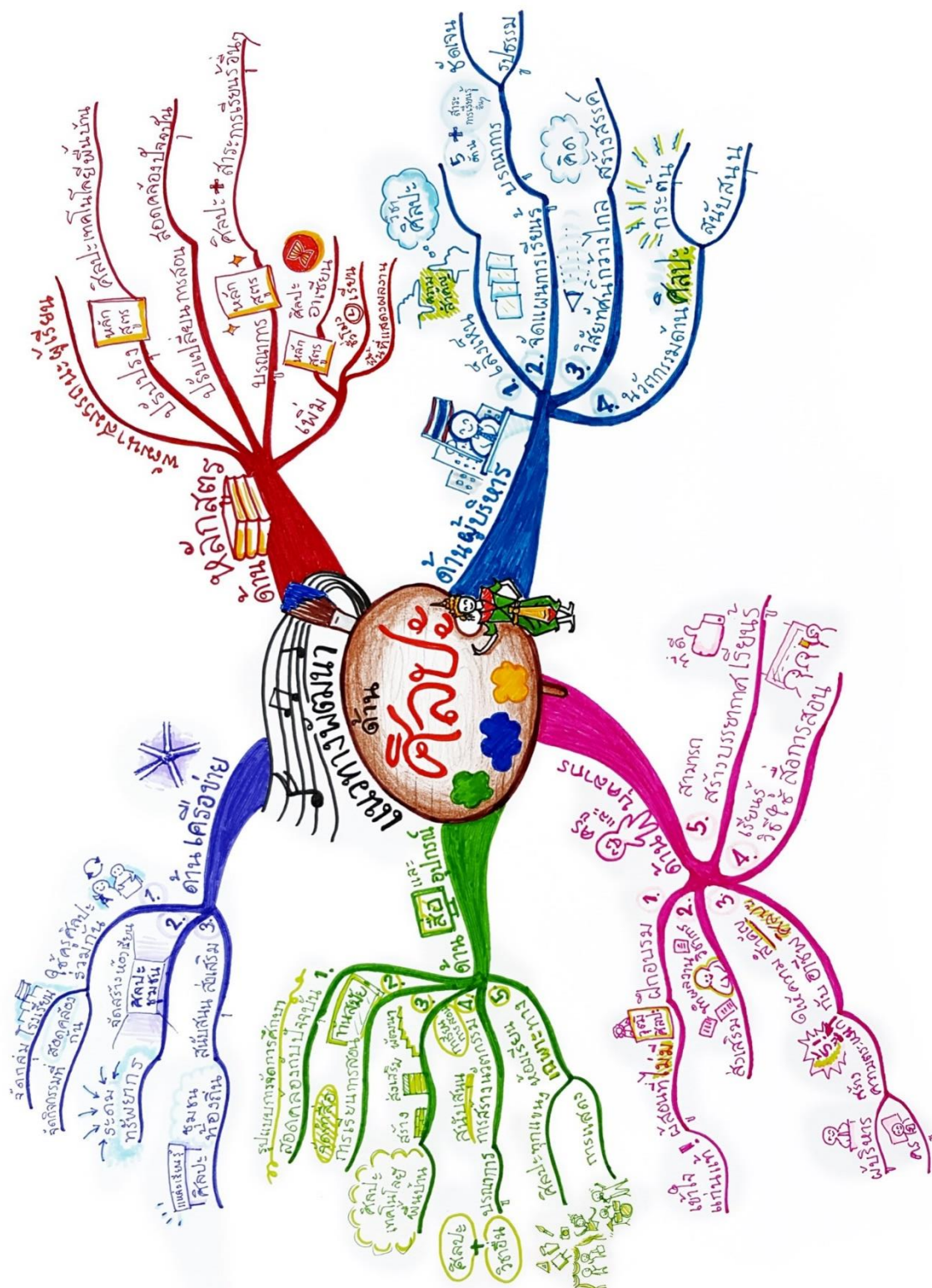
๑) จัดสรรตำแหน่งครูและบุคลากรทางการศึกษาสาขาวิชาศิลปศึกษาสำหรับสถานศึกษาในพื้นที่ขาดแคลนให้ครบ

๒) กำหนดให้มีมาตรการพิเศษที่เกี่ยวกับภาษีการนำเข้าวัสดุและอุปกรณ์บางชนิดที่เกี่ยวข้องกับการจัดการเรียนการสอนสาระวิชาด้านศิลปศึกษา อาทิ เครื่องดนตรีสากล วัสดุและ อุปกรณ์สำหรับการสร้างงานศิลปกรรม สาขาต่างๆ เช่น ภู่กัน สี กระดาษ และวัสดุอุปกรณ์อื่น ๆ ที่ใช้ในการสร้างสรรค์งานด้านศาสนา ศิลปะ วัฒนธรรม กีฬาและภูมิปัญญา

๓) สร้างโอกาสการเข้าถึงการศึกษาทั้งการศึกษาในระบบ นอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย เปิดโอกาสให้ทุกแหล่งการเรียนรู้สามารถจัดการเรียนรู้ได้โดยมีหน่วยงานกลางให้การสนับสนุน ดูแลพัฒนา ให้ความช่วยเหลือตามสภาพปัญหาในแต่ละแหล่งการเรียนรู้ เพื่อเป็นการสร้างงานและแนวทางในการประกอบอาชีพตามความถนัดและความต้องการในแต่ละพื้นที่

๔) กำหนดให้มีศูนย์ศึกษาวิจัยและพัฒนาศิลปะและเทคโนโลยีพื้นบ้านในแต่ละพื้นที่ ในสถานศึกษาหรือแหล่งการเรียนรู้ที่มีความพร้อม เพื่อเปิดโอกาสให้มีการนำเทคโนโลยีพื้นบ้าน ความรู้ศาสตร์สาขาต่าง ๆ และภูมิปัญญาท้องถิ่นมาต่อยอดพัฒนาเป็นเทคโนโลยีระดับกลางและระดับสูง

สำหรับแนวทางการพัฒนาการศึกษา ศิลปะสามารถสรุปโดยใช้แผนภาพแนวทางการพัฒนาการศึกษาด้านศิลปะ (Mindmap) ดังต่อไปนี้

๓. ด้านวัฒนธรรม

๓.๑ สถานการณ์/สภาพปัจจุบัน และความสำคัญของวัฒนธรรม

การรักษาวัฒนธรรม คือ การรักษาชาติ สมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา เจ้าฟ้ามหาจักรีสิรินธร มหาวชิราลงกรณวรราชภักดี สิริกิจการิณีพิริยพัฒน์ รัฐสีมาคุณากรปิยชาติ สยามบรมราชกุมารี มีพระราชดำรัสเนื่องในพิธีเปิดวันรณรงค์วัฒนธรรมไทย เมื่อวันที่ ๒ เมษายน ๒๕๓๗ ความว่า

“ชาติไทยเรามีความเจริญด้วยศิลปกรรมและศิลปวัฒนธรรมอันครบถ้วนสาขาที่สืบทอดต่อเนื่องมาแต่บรรพกาล สิ่งเหล่านี้เป็นสมบัติล้ำค่า เป็นนิมิตหมายสำคัญอย่างเอก ที่แสดงให้เห็นความเป็นชาติไทย คนไทย ซึ่งแตกต่างจากชาติอื่น คนอื่น จึงเป็นสิ่งที่คนไทยพึงศึกษาให้เห็นแจ้งถึงคุณค่า และพยายามถนอมรักษาไว้ด้วยความรู้ ความสามารถ และความฉลาดรอบคอบ เพื่อมิให้ต้องสูญหายและแปรสภาพไปในทางเสื่อม ในการนี้ทุกคนต้องหมั่นใส่ใจและตระหนักว่า การศึกษาและรักษาวัฒนธรรมไทยแท้จริง คือ การจรรโลงรักษา อีสราภาพและความเป็นไทยและคนไทยแต่ละคนไว้นั่นเอง”

การดำรงชีพตามแบบแผนที่คนไทยยึดถือปฏิบัติสืบเนื่องมาแต่อดีต มีส่วนสร้างสรรค์วัฒนธรรมและภูมิปัญญาไทยในแต่ละช่วงเวลา ทำให้ประเทศไทยสามารถดำรงบทบาทสำคัญในฐานะดินแดนที่มีภูมิหลังทางประวัติศาสตร์อันยาวนาน พัฒนาการทางวัฒนธรรมในสังคมไทย บ่งชี้ถึงการผสมผสานวัฒนธรรมกับชนชาติที่ติดต่อกับอย่างชาญฉลาด ส่งผลให้วัฒนธรรมที่สืบทอดต่อกันมามีคุณค่าและความหมายต่อวิถีชีวิตคนไทย ทั้งในด้านการเมือง การปกครอง ศาสนา เศรษฐกิจ และสังคมโดยรวม แต่เมื่อโลกปัจจุบันเคลื่อนเข้าสู่สังคมฐานความรู้ การประยุกต์และการบูรณาการมีมากขึ้น มิติทางวัฒนธรรมถูกนำมาใช้ในการพัฒนาประเทศด้วยการสร้างรายได้ผ่านสินค้าทางวัฒนธรรม เช่น สาธารณรัฐเกาหลีส่งออกวัฒนธรรมตั้งแต่อาหาร ความบันเทิง ทั้งภาพยนตร์ ละคร ซีรีส์ เพลง และเกม เป็นต้น กระแสความเปลี่ยนแปลงดังกล่าวจึงมีผลกระทบต่อสังคมไทยเป็นอย่างยิ่ง ประกอบกับสังคมไทยยังมีจุดอ่อนในหลายประเด็น ดังนี้

๑. วัฒนธรรมอันดีงามของไทยเริ่มเสื่อมถอย สังคมไทยมีแนวโน้มเป็นสังคมพหุวัฒนธรรมมากขึ้น อันเป็นผลกระทบจากกระแสโลกาภิวัตน์ที่มีการเคลื่อนไหวของกระแสวัฒนธรรมที่หลากหลายผ่านสื่อและเทคโนโลยีไร้พรมแดน ก่อให้เกิดการผสมผสานเข้ากับวัฒนธรรมท้องถิ่น ซึ่งส่งผลทั้งในเชิงบวกและเชิงลบต่อการเปลี่ยนแปลงสภาพแวดล้อมวิถีชีวิต และพฤติกรรมของคนในสังคมไทยในแง่มุมต่าง ๆ อย่างรวดเร็วและรุนแรง ทำให้คนไทยเห็นคุณค่าของวัฒนธรรมไทยและวัฒนธรรมท้องถิ่นลดลง และวัฒนธรรมเหล่านี้อาจสูญหายไปตามกาลเวลา อันเนื่องจากการขาดวิจารณญาณในการเลือกรับวัฒนธรรมที่ดีที่เหมาะสมกับวัฒนธรรมและวิถีชีวิตดั้งเดิมของคนไทย การรับวัฒนธรรมอื่นมักอยู่ในลักษณะของการลอกเลียนแบบ ค่านิยม รวมทั้งความพยายามที่จะก้าวให้ทันกระแสโลกาภิวัตน์ เกิดวัฒนธรรมบริโภคนิยมเพิ่มขึ้น อาทิ การให้คุณค่ากับความสนุกสนานและความสะดวกสบาย ละเลยเรื่องวินัย มีความเห็นแก่ตัว ไม่รู้จักเสียสละ ไม่เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ และขาดความรับผิดชอบ การเปลี่ยนแปลงรูปแบบครอบครัวจากเดิมที่เป็นสังคมแบบระบบเครือญาติ มีความใกล้ชิดกัน อยู่กันเป็นครอบครัวใหญ่ เปรียบเสมือนญาติพี่น้องกันทั้งหมู่บ้านและชุมชน การเปลี่ยนแปลงการอยู่ร่วมกันของคนในสังคมที่เดิมเต็มไปด้วยความช่วยเหลือเกื้อกูลกันในด้านต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นเรื่องเล็กน้อยหรือเรื่องใหญ่ มีความใกล้ชิดกับวัดและโรงเรียน วัฒนธรรมไทยที่เคยได้รับอิทธิพลจากครอบครัวเป็นหลัก โดยเฉพาะด้านขนบธรรมเนียมประเพณีที่สืบทอดต่อกันมาตั้งแต่อดีตกำลังจางหายไป

๒. เด็กและเยาวชนขาดองค์ความรู้ด้านศาสนา ศิลปะและวัฒนธรรม จากผลการศึกษา (หัตยา ตันป่าเหียง, ๒๕๕๓) พบปัญหาของเด็กและเยาวชนด้านวัฒนธรรม ดังนี้

๑) ไม่สามารถนำองค์ความรู้และหลักธรรมคำสอนทางพระพุทธศาสนาไปปรับใช้ในชีวิตประจำวัน และแก้ไขปัญหาได้ สาเหตุเกิดจากการไม่ใส่ใจ การไม่ให้ความสำคัญ การห่างไกลวัดและศาสนา การพึ่งบทธวดไม่เข้าใจเพราะเป็นภาษาบาลี ความเสื่อมศรัทธาในพระสงฆ์ที่ปฏิบัติตนไม่เหมาะสม หลักสูตรการศึกษา ด้านศาสนาที่เน้นในเรื่องของทฤษฎีมากกว่าการปฏิบัติ ครอบครัวขาดการบ่มเพาะ ส่งเสริม หรือเป็นแบบอย่างที่ดีในการนำหลักธรรมคำสอนทางพระพุทธศาสนาไปประพฤติปฏิบัติตนในชีวิตประจำวัน หรือแม้แต่ปัญหาของสื่อที่ไม่เหมาะสมต่าง ๆ ทำให้เด็กและเยาวชนซึมซับพฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์ต่าง ๆ มากขึ้นทุกวัน

๒) ขาดองค์ความรู้ด้านศิลปะและเข้าใจถึงคุณค่า ช่างซึ่งในความสุนทรีย์ของศิลปะ ขาดการนำศิลปะมาหล่อหลอมเด็กและเยาวชนให้มีจิตใจที่ละเอียดอ่อน มีคุณธรรม จริยธรรม และเอื้ออาทรต่อผู้อื่น ขาดการส่งเสริม สนับสนุน ให้เด็กและเยาวชนได้เรียนรู้ ทำกิจกรรม หรือแลกเปลี่ยนเรียนรู้ แสดงออก แข่งขัน จัดแหล่งเรียนรู้ สนับสนุนทุนการศึกษาด้านศิลปะให้เด็กและเยาวชนได้มีโอกาสเรียนรู้ เกิดทักษะ ได้แสดงออก เกิดความภาคภูมิใจในตนเอง และเกิดจิตวิญญาณ เห็นคุณค่าด้านศิลปะอย่างแท้จริง และนำมาปรับใช้ในชีวิตประจำวันได้อย่างเหมาะสม

๓) เด็กและเยาวชนไทยส่วนหนึ่งขาดทักษะในการฟัง พูด อ่าน เขียน และการใช้ภาษาที่ถูกต้อง ซึ่งต้องอาศัยการสอนและเป็นแบบอย่างที่ดีจากผู้ใหญ่ พ่อ แม่ ครู อาจารย์ และบุคคลสาธารณะต่าง ๆ ที่สำคัญคือ สื่อมวลชน โดยเฉพาะโทรทัศน์ วิทยุ และอินเทอร์เน็ต วัยรุ่นมักจะเลียนแบบออกเสียงการพูดของดารา ศิลปินนักร้อง พิธีกร ดีเจ เป็นต้น

๔) ปัญหาวิถีวัฒนธรรมการบริโภคและการอบรมเลี้ยงดูเด็กยุคใหม่ ที่ทำให้เด็กและเยาวชนนิยมดื่มเครื่องดื่ม อาหารฟาสต์ฟู้ด หรืออาหารจานด่วนประเภทต่าง ๆ ขนมขบเคี้ยว ฯลฯ ส่งผลต่อปัญหาสุขภาพ อีกปัญหาหนึ่ง คือ สื่อโฆษณาให้ใช้จ่ายอย่างฟุ่มเฟือย นิยมแฟชั่นราคาแพง หรือสินค้ามีชื่อเสียง อาทิ โทรศัพท์มือถือ นาฬิกา น้ำหอม กระเป๋าถือ เป็นต้น

๓. ขาดกลไกที่มีประสิทธิภาพในการสร้างการมีส่วนร่วมของสังคมและชุมชน โดยการกำหนดแนวทางการทำงานที่ก่อให้เกิดการมีส่วนร่วมของประชาชนในทุก ๆ ด้าน นับตั้งแต่การมีส่วนร่วมในการกำหนด วิสัยทัศน์และวิถีชีวิตของตนเองให้เป็นไปในทิศทางที่พึงปรารถนา โดยยึดหลักการการพึ่งตนเอง และการสร้างความเข้มแข็งซึ่งเป็นการพัฒนาอย่างยั่งยืน เพื่อที่จะก่อให้เกิดพลังที่จะร่วมกันพัฒนาการกระจายอำนาจผ่านกระบวนการเรียนรู้จากการปฏิบัติที่ต่อเนื่องและมั่นคง (วรรณะ รัตนพงษ์ และคณะ, ๒๕๕๔)

๔. การจัดการศึกษาด้านวัฒนธรรม เป็นเพียงส่วนหนึ่งในกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ซึ่งมีส่วนสำคัญในการดำรงชีวิตและสร้างสรรค์สังคมเป็นอย่างดี แต่ก็มีรายวิชาบรรจุอยู่เป็นจำนวนมาก ประกอบกับสังคมและระบบการศึกษาไทย ยังไม่มุ่งเน้นการศึกษาด้านวัฒนธรรมเพื่อการรักษา สืบสาน และต่อยอดอย่างเป็นระบบในทุกมิติ

๓.๒ ผลการวิเคราะห์ด้านวัฒนธรรม

อนาคตทางวัฒนธรรมมีแนวโน้มสู่การเปลี่ยนแปลงอย่างมาก เพราะบริบททางสังคมเปลี่ยนแปลงไป แต่การที่วัฒนธรรมจะเปลี่ยนแปลงไปในทิศทางใด วัฒนธรรมบางส่วนหรือส่วนใดจะยังคงอยู่แบบดั้งเดิมหรือไม่นั้น ขึ้นอยู่กับปัจจัยสำคัญ ๓ ประการ คือ

๑. การเปลี่ยนแปลงทางสังคมในยุคปัจจุบัน หากสังคมไทยมีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว และมีพลังแห่งการเปลี่ยนแปลงสูงด้วยปัจจัยด้านโลกาภิวัตน์หรือโลกไร้พรมแดน ความเป็นอยู่ วิถีชีวิต แขนงอิงอยู่กับเทคโนโลยี การสื่อสาร และความทันสมัยในเรื่องต่าง ๆ อย่างเต็มรูปแบบ วิถีแห่งวัฒนธรรมย่อมจะต้อง

เปลี่ยนแปลงทั้งในลักษณะปรับตัวให้เข้ากับสังคมรูปแบบใหม่ และเปลี่ยนรูปแบบแตกต่างออกไปจากเดิมโดยมีรากฐานจากวัฒนธรรมดั้งเดิม ซึ่งจากสถานการณ์ปัจจุบันจะเห็นได้จากข้อมูลข้างต้นว่า วัฒนธรรมต่าง ๆ ได้เปลี่ยนแปลงแล้ว เพราะปัจจัยทางสังคมดังกล่าวมา

๒. การขับเคลื่อนแนวคิดด้านการอนุรักษ์วัฒนธรรม หากสังคมไทยมีกระบวนการคัดกรองทางวัฒนธรรม จนสามารถแยกแยะประเด็นทางวัฒนธรรม โดยกำหนดนโยบาย ยุทธศาสตร์ และกลไกระดับชาติที่ชัดเจน มีศักยภาพ และมีความเข้มแข็งเพียงพอ เพื่อให้เกิดความตระหนักรู้ร่วมกันในการธำรงรักษาวัฒนธรรมดั้งเดิมที่ทรงคุณค่าไว้ให้มั่นคง ยั่งยืน และมีการเผยแพร่แนวนโยบายนั้นลงสู่การปฏิบัติ รวมทั้งได้รับความร่วมมืออย่างจริงจังจากทุกภาคส่วนก็จะเป็นพลังการขับเคลื่อนที่สร้างความเข้มแข็งให้วัฒนธรรมของไทยดำรงอยู่ต่อไป แม้บริบทต่าง ๆ ภายนอกจะเปลี่ยนแปลง

ตัวอย่างการให้การศึกษาด้านวัฒนธรรมในสถานศึกษา

วัฒนธรรมแสดงถึงจารีตประเพณีและวิถีปฏิบัติ จึงมีการจัดการเรียนการสอนในการศึกษาทุกระดับ ประเภท ยกตัวอย่างได้ดังนี้

แผนการจัดการเรียนรู้กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม วิชาหน้าที่พลเมือง เรื่อง มารยาทไทย ระดับชั้นมัธยมศึกษาชั้นปีที่ ๑ โรงเรียนบ้านสำนักกอ ตำบลปันแต อำเภอควนขนุน จังหวัดพัทลุง สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา พัทลุงเขต ๑

๑. หน่วยการเรียนรู้ที่ ๑ ชื่อหน่วยการเรียนรู้ ความเป็นไทย

๒. ผลการเรียนรู้

๒.๑ นักเรียนมีความรู้เกี่ยวกับมารยาทไทย

๒.๒ นักเรียนสามารถแสดงความเคารพ เช่น การไหว้ การกราบแบบเบญจางคประดิษฐ์ได้อย่างถูกต้อง

๒.๓ นักเรียนสามารถนำเอาความรู้ที่ได้ฝึกฝนไปใช้ในชีวิตประจำวันได้

๓. สาระสำคัญ มารยาทไทย เป็นเอกลักษณ์ที่โดดเด่นอย่างหนึ่งของคนไทย ที่แสดงถึงความเป็นอัตลักษณ์ประจำชาติที่สมควรจะถ่ายทอดให้คงอยู่สืบต่อไป มารยาทไทยเป็นกิริยามารยาทที่คนไทยได้สร้างสรรค์ให้เหมาะสมกับลักษณะนิสัยของคนไทยโดยเฉพาะการไหว้ การกราบแบบเบญจางคประดิษฐ์ได้ถูกต้อง

๔. สาระการเรียนรู้การฝึกปฏิบัติมารยาทชาวพุทธการไหว้การกราบ

๕. สมรรถนะสำคัญของผู้เรียน

๕. ๑ ความสามารถในการสื่อสาร

๕. ๒ ความสามารถในการคิด

๑) ทักษะการวิเคราะห์ ๒) ทักษะการนำความรู้ไปใช้

๕.๓ ความสามารถในการใช้ทักษะชีวิต

๖. คุณลักษณะอันพึงประสงค์ มีวินัยใฝ่เรียนรู้ มุ่งมั่นในการทำงานรักความเป็นไทยอยู่อย่างพอเพียง เสียสละ มีน้ำใจ มีจิตสาธารณะเห็นอกเห็นใจผู้อื่น

๗. ชิ้นงาน/ภาระงาน

๗.๑ นักเรียนฝึกปฏิบัติไหว้บุคคล ระดับต่าง ๆ และการกราบแบบเบญจางคประดิษฐ์

๗.๒ การบันทึกแผนผังความคิด

๗.๓ การเขียนความประทับใจ

๘. การวัดและการประเมินผล

วิธีวัดผล	เครื่องมือ	เกณฑ์
๑. การสังเกตการร่วมกิจกรรม ๒. สังเกตการพฤติกรรมการเรียนรู้รายบุคคล ๓. ตรวจสมุดบันทึก	๑. แบบสังเกตพฤติกรรม ๒. แบบสังเกตพฤติกรรมการเรียนรู้รายบุคคล ๓. สมุดบันทึก	เกณฑ์การให้คะแนน - ปฏิบัติได้ถูกต้อง ได้ ๓ คะแนน - ปฏิบัติได้ และมีบางส่วนที่ไม่ถูกต้อง ได้ ๒ คะแนน - ปฏิบัติได้บ้างเล็กน้อย เป็นบางส่วน หรือไม่ปฏิบัติได้ ๐-๑ คะแนน

๙. กิจกรรมการเรียนรู้

ชั่วโมงที่ ๑

กิจกรรมการจัดการเรียนรู้

๑. ครูและนักเรียนสนทนาถึงมารยาทไทยที่เป็นเอกลักษณ์ของคนไทยคือการไหว้ในชีวิตประจำวันของนักเรียน แล้วแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับความสำคัญและประโยชน์ของการไหว้ที่ถูกต้อง ซึ่งการไหว้สามารถแบ่งเป็น ๓ ระดับคือ บุคคลเสมอกันบุคคลมีอาวุโสสูงกว่าและการไหว้พระสงฆ์

๒. นักเรียนศึกษาการไหว้แบบต่าง ๆ จาก Youtube

๓. นักเรียนดูครูสาธิตวิธีการไหว้แต่ละระดับเป็นแบบอย่าง

๔. นักเรียนฝึกไหว้บุคคลระดับต่าง ๆ โดยครูและนักเรียนรุ่นพี่แกนนำจิตอาสาและนักเรียนอาสาสมัครในห้องที่ครูคัดเลือกเป็นนักเรียนต้นแบบช่วยกันสอนเพื่อนให้ไหว้ให้ถูกต้องสวยงาม

๕. นักเรียนแต่ละคนไหว้บุคคลระดับต่าง ๆ ที่ละทำให้ครูดูเพื่อประเมินผล

๖. ครูและนักเรียนร่วมกันสรุปถึงการไหว้ที่ถูกต้องและแนะนำให้นักเรียนนำวิธีการไหว้ที่ถูกต้องไปใช้ในชีวิตประจำวันในโอกาสต่าง ๆ

ชั่วโมงที่ ๒

๑. ครูพุดคุยถามนักเรียนเกี่ยวกับการทำความเคารพพระรัตนตรัยว่าใช้วิธีใดแล้วสอบถามนักเรียนว่านักเรียนรู้หรือไม่ว่าการกราบเบญจางคประดิษฐ์คืออะไร แล้วร่วมกันแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับประโยชน์และความสำคัญของการปฏิบัติที่ถูกต้อง

๒. นักเรียนอ่านใบความรู้ที่ ๒ เนื้อหาเกี่ยวกับการกราบพระรัตนตรัย ครูอธิบายเพิ่มเติมให้นักเรียนเข้าใจยิ่งขึ้น ในการกราบ หรือการไหว้ จะต้องเริ่มที่จังหวะที่ ๑ “อัญชลี” ถ้าเป็นการไหว้ จะหยุดที่จังหวะที่ ๒ “วันทา” แต่ถ้าเป็นการกราบจะไปจังหวะที่ ๓ “อภิวาท” จึงสรุปได้ว่า การไหว้จะมี ๒ จังหวะ คือ อัญชลี กับวันทา ส่วนการกราบจะมี ๓ จังหวะ คือ อัญชลี วันทา อภิวาท

๓. ครูให้นักเรียนดูครูสาธิตวิธีการกราบเบญจางคประดิษฐ์โดยเริ่มจากจังหวะที่ ๑ อัญชลี จังหวะที่ ๒ วันทาจังหวะที่ ๓ อภิวาท โดยฝึกการกราบแบบเบญจางคประดิษฐ์ ซึ่งประกอบด้วยองค์ ๕ คือ หัวเข่า ๒ ฝ่ามือ ๒ หน้าผาก ๑ ให้จรดลงแนบกับพื้น และกราบ ๓ ครั้ง เป็นการกราบพระสงฆ์

๔. นักเรียนฝึกกราบเบญจางคประดิษฐ์รายบุคคลมีนักเรียนรุ่นพี่แกนนำจิตอาสาและนักเรียนอาสาสมัครในหอกราบเบญจางคประดิษฐ์ ที่ครูคัดเลือกเป็นต้นแบบช่วยกันสอนเพื่อนให้โดยกราบอวัยวะทั้ง ๕ สัมผัสพื้นได้อย่างถูกต้องสวยงาม

๕. นักเรียนทดสอบการปฏิบัติรายบุคคล โดยออกมาหน้าห้อง ครูทดสอบรายบุคคล และครูจะให้คำแนะนำเมื่อนักเรียนกราบเสร็จ

๖. ครูและนักเรียนร่วมกันสรุปแนวทางการนำไปปฏิบัติเกี่ยวกับการปฏิบัติตามขั้นตอนที่ถูกต้องของการไหว้พระและกราบพระรัตนตรัย ประโยชน์ที่ได้รับจากการฝึกปฏิบัติตามขั้นตอนและเขียนความภาคภูมิใจในวัฒนธรรมไทยเป็นแผนผังความคิดลงบนกระดานและนักเรียนบันทึกสรุปเป็นความรู้ของตนเองลงในสมุดและตกแต่งชิ้นงานให้สวยงาม

ชั่วโมงที่ ๓

๑. นักเรียนทุกคนเข้าวัดเวฬุวันในวันพระ เพื่อไหว้พระสวดมนต์ร่วมกัน

๒. นักเรียนทุกคนร่วมกันไหว้พระสวดมนต์ นักเรียนควรไหว้และกราบพระให้ถูกต้องตามที่ได้เรียนมารวมทั้งทำสมาธิและแผ่เมตตาพร้อมกัน

๓. สนทนาทบทวนเกี่ยวกับมารยาททั้งดงามของเด็กไทยและคนไทย ที่ปฏิบัติต่อพระสงฆ์ และแสดงความคิดเห็นร่วมกัน

๔. เปิดโอกาสให้นักเรียนทุกคนสนทนาซักถาม และครูย้ำเตือนให้นักเรียนฝึกมารยาทในการปฏิบัติตนต่อบุคคลอื่นๆ ด้วยความอ่อนน้อมถ่อมตนจนเกิดนิสัยที่ดีมีมารยาททั้งดงาม

๑๐. แหล่งเรียนรู้ / สื่อ

๑๐.๑ วิดีโอจากยูทูป Youtube

๑๐.๒ ใบความรู้

๑๐.๓ วัดเวฬุวัน

๑๑. บันทึกหลังการจัดกิจกรรมการเรียนรู้

ผลการจัดกิจกรรมการเรียนรู้

ตัวอย่างใบงาน

การประนมมือให้นิ้วมือแนบชิดกัน ฝ่ามือราบปลายนิ้วตั้งขึ้น

๑. ไหว้พระ ยกมือที่ประนมขึ้นจรดหน้าผากให้ปลายนิ้วหัวแม่มือจรดระหว่างคิ้ว ให้ปลายนิ้วชี้จรดตีนผม

๒. การกราบ (อภิวาท) เป็นการแสดงความเคารพด้วยวิธีนั่งประนมมือขึ้นเสมอหน้าผากแล้วน้อมศีรษะลงจรดพื้นหรือจรดมือ ณ ที่ใดที่หนึ่งแล้วน้อมศีรษะลงบนมือนั้น เช่น กราบลงบน ตักก็อนุโลมถือว่าเป็นกราบ

ถ้าหมอบแล้วน้อมศีรษะจรดมือที่ประนมถึงพื้นเรียกว่า หมอบกราบการกราบพระรัตนตรัยต้องกราบแบบเบญจางคประดิษฐ์

การกราบแบบเบญจางคประดิษฐ์ใช้กราบพระรัตนตรัย ได้แก่ พระพุทฺธ พระธรรม พระสงฆ์ การกราบแบบเบญจางคประดิษฐ์ หมายถึง การที่ให้อวัยวะทั้ง ๕ คือ เข่าทั้ง ๒ มือทั้ง ๒ และหน้าผากจรดพื้น การกราบจะมี ๓ จังหวะและจะต้องนั่งอยู่ในท่าเตรียมกราบ

ท่าเตรียมกราบ

ชาย นั่งคุกเข่าปลายเท้าตั้ง นั่ง บนส้นเท้า มือทั้งสองวางบนหน้าขาทั้งสองข้าง (ท่าเทพบุตร)

หญิง นั่งคุกเข่าปลายเท้าราบ นั่งบนส้นเท้า มือทั้งสองวางบน หน้าขาทั้งสองข้าง (ท่าเทพธิดา)

จังหวะที่ ๑ (อัญชลี) ยกมือขึ้นประนมระหว่างอกปลายนิ้วชิดกันตั้งขึ้นแนบตัวไม่กางศอก

จังหวะที่ ๒ (วันทา) ยกมือขึ้น พร้อมกับก้มศีรษะ โดยให้ปลายนิ้วชี้จรดหน้าผาก

จังหวะที่ ๓ (อภิวาท) ทอดมือลงกราบ ให้มือและแขนทั้งสองข้างลงพร้อมกันมือคว่ำห่างกันเล็กน้อยพอให้หน้าผากจรด พื้นระหว่างมือได้

ชาย ให้แกสอกทั้งสอง ข้างลง ต่อจากเข่าขนานไปกับพื้น หลังไม่ โกง

หญิง ให้ศอกทั้งสองข้างคร่อมเข่าเล็กน้อย

ท่าสามจังหวะให้ครบสามครั้ง แล้วยกมือขึ้นจบโดยให้ปลายนิ้วชี้จรดหน้าผากแล้วปล่อยมือลง การกราบไม่ควรให้ช้าหรือเร็วเกินไป (คู่มือการเสริมสร้างวินัยนักเรียนในสถานศึกษาระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน ด้านการมี จิตอาสา เสียสละ เห็นอกเห็นใจผู้อื่น สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา หน้า ๗๗-๘๙ , ๒๕๖๒)

๓. การเป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมอาเซียน การที่ประเทศไทยเข้าสู่ประชาคมอาเซียน (ASEAN Community) ตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๕๕๘ ทำให้ประเทศไทยต้องมีการปรับเปลี่ยนกรอบแนวคิดเกี่ยวกับวัฒนธรรมให้กว้างขึ้น และเน้นการสร้างอัตลักษณ์อาเซียนอันเป็นเป้าหมายสำคัญในการสร้างประชาคมอาเซียน โดยเฉพาะในด้านการส่งเสริม การตระหนักรู้ร่วมกันในการเป็นประชาคมอาเซียน เพื่อผลักดันให้เกิด “การสร้างอัตลักษณ์อาเซียน” ทั้งในแง่ของการสร้างความรู้สึกร่วมของการเป็นประชาคมอาเซียน และการเตรียมความพร้อมรับมือต่อผลกระทบที่เกิดจากการเข้าสู่ประชาคมอาเซียน โดยมีกรอบคิดหลัก ๓ ด้าน คือ

๑) กรอบความเข้าใจในเชิงความหมายของวัฒนธรรม ซึ่งไม่ได้จำกัดอยู่เฉพาะแต่ในความหมายของการเป็นจารีตหรือการคัดกรองสิ่งดีงาม สิ่งที่ควรอนุรักษ์เท่านั้น หากในปัจจุบันความหมายของวัฒนธรรมยังขยายวงกว้างไปสู่การเป็นครรลองหรือวิถีแห่งการทำงานและการใช้ชีวิต ดังนั้นวัฒนธรรมจึงมีความหมายที่ซับซ้อนและกว้างไกลมากกว่าการอนุรักษ์และการสงวนรักษาเท่านั้น

๒) กรอบของความเป็นไทย ซึ่งแฝงไว้ด้วยกระแสของความเป็นชาตินิยม ซึ่งเป็นแกนหลักการค้าทุนหรือการดำรงอยู่ของวัฒนธรรมไทย หากแต่ในปัจจุบันวัฒนธรรมไทยได้ถูกหลอมกลืนหรือกำลังจะหลอมรวมเข้า

เป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมภูมิภาคและวัฒนธรรมโลก และเทคโนโลยีสารสนเทศยังมีบทบาทที่สำคัญในการปรับเปลี่ยนรูปแบบของวัฒนธรรมบันเทิงและวัฒนธรรมการเรียนรู้ด้วย

๓) กรอบของประชาคมอาเซียน ซึ่งการแบ่งกรอบการทำงานตามเสาหลักกระจายไปตามกระทรวงต่าง ๆ ได้กลายเป็นข้อจำกัดสำคัญในการวางแผนและขับเคลื่อน เนื่องจากลักษณะการทำงานแบบการบูรณาการร่วมกันระหว่างหน่วยงานที่รับผิดชอบงานอาเซียนด้านต่าง ๆ

๓.๓ ข้อเสนอการดำเนินงานสู่การปฏิบัติ

ด้วยความสำคัญของวัฒนธรรม จึงขอเสนอแนะการดำเนินงานด้านนโยบาย ยุทธศาสตร์ และการบูรณาการวัฒนธรรมในระบบการศึกษารวมทั้งแนวทางการพัฒนาและเสริมสร้างความเข้มแข็งในการจัดการศึกษาไว้ ดังนี้

๓.๓.๑ นโยบาย ยุทธศาสตร์ และการบูรณาการกับการศึกษา

๑. การกำหนดนโยบายของหน่วยงานระดับนโยบาย ควรเป็นนโยบายการดำเนินงานที่เป็นรูปธรรม สามารถปฏิบัติได้จริงและสอดคล้องกับยุทธศาสตร์ชาติ

๒. กระทรวงศึกษาธิการควรนำนโยบายความร่วมมือตามบันทึกความเข้าใจ (Memorandum of Understanding - MOU) ด้านวัฒนธรรมระหว่างกระทรวงหลาย ๆ กระทรวงมาหลอมรวมกัน จากนั้นแจ้งลงไปในระดับจังหวัดให้รับทราบและร่วมมือกันดำเนินการอย่างเป็นรูปธรรม ต่อเนื่องสอดคล้องกับยุทธศาสตร์ที่กำหนดไว้ การสร้างความเข้าใจกับทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง จะช่วยแก้ปัญหาการหยุดชะงักของงาน โดยเฉพาะในกรณีที่มีการเปลี่ยนตัวผู้บริหารระดับสูงของกระทรวง

๓. กระทรวงศึกษาธิการควรระดมทรัพยากรจากทุกภาคส่วนมาเป็นพลังสำคัญในการจัดการศึกษาด้านวัฒนธรรม และบูรณาการความร่วมมือกับหน่วยงานภายนอกทั้งภาครัฐและเอกชนอย่างเป็นรูปธรรม เพื่อสร้างความเข้มแข็งให้แก่ประชาสังคมและประเทศชาติ โดยมีข้อเสนอแนะจากการดำเนินงานที่ผ่านมาเพื่อให้การทำงานด้านวัฒนธรรมมีประสิทธิภาพเพิ่มมากขึ้น ดังนี้

๑) กระทรวงวัฒนธรรมมีแผนแม่บทส่งเสริมการอ่าน ซึ่งได้ขับเคลื่อนไปแล้วในหน่วยงานของกระทรวงวัฒนธรรม เพื่อแก้ปัญหาการอ่านหนังสือน้อยของคนไทย ดังนั้นกระทรวงศึกษาธิการควรนำแผนแม่บทนี้ไปขับเคลื่อนกับเด็กไทยในระบบการศึกษา ให้เด็กไทยรักการอ่านซึ่งมีทั้งการอ่านจากหนังสือในระบบเก่าและการอ่านผ่านเทคโนโลยี

๒) กระทรวงวัฒนธรรมมีแผนบูรณาการการรู้เท่าทันสื่อ และได้ทำค่ายเยาวชนร่วมกับโรงเรียนในจังหวัดต่าง ๆ จังหวัดละ ๕ โรงเรียน มีเด็กเข้าร่วมประมาณ ๑๐๐ - ๑๒๐ คน โดยกระทรวงวัฒนธรรมเป็นเจ้าของโครงการและงบประมาณ กระทรวงศึกษาธิการส่งคนเข้าร่วมกิจกรรม เพื่อให้โครงการนี้มีความยั่งยืนและเด็กได้รับประโยชน์มากขึ้น ควรมีการบูรณาการทั้งโครงการและงบประมาณร่วมกันระหว่างกระทรวงวัฒนธรรมและกระทรวงศึกษาธิการ เพื่อให้โครงการมีความยั่งยืนและมีนักเรียนได้เข้าร่วมโครงการมากขึ้น

๓) การจัดการศึกษาตามอัธยาศัยหรือการศึกษาเพื่อการดำรงชีวิตในด้านวัฒนธรรม หน่วยงานที่มีบทบาทสำคัญคือ สำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย (กศน.) และมหาวิทยาลัยต่าง ๆ ในพื้นที่จะสามารถทำหน้าที่เป็นหน่วยให้บริการเชิงวิชาการได้อย่างแพร่หลายกว้างขวาง

๔) การสร้างเครือข่ายความร่วมมือ การระดมทรัพยากรจากทุกภาคส่วนของสังคมมาร่วมจัดการศึกษา โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ชุมชน พ่อแม่ผู้ปกครองซึ่งมีบทบาทสำคัญในการเลี้ยงดูอบรมบ่มเพาะบุตรหลานตน ให้เป็นพลังสำคัญของสังคม โดยอาจดำเนินการดังตัวอย่าง เช่น

(๑) เชิญชวนผู้ปกครองเข้ามามีส่วนในการจัดการศึกษา และให้ความร่วมมือในการตรวจสอบดูแลเด็กและเยาวชนเมื่อกลับถึงบ้าน

(๒) ความรู้เรื่องวัฒนธรรมและภูมิปัญญา รวมถึงวิชาเฉพาะสาขาต่าง ๆ ที่น่าสนใจหรืออาชีพต่าง ๆ ของผู้ปกครอง อาทิ ทำนา ทำไร่ และการเกษตรกรรม ที่สามารถนำมาสอดแทรกในสาระวิชาสังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรมได้ โดยจัดให้ผู้ปกครองมาถ่ายทอดในชั่วโมงพิเศษ หรือช่วงเช้าหลังเคารพธงชาติ เพื่อให้ผู้ปกครองมีส่วนรับผิดชอบและภาคภูมิใจที่ได้มีส่วนช่วยโรงเรียนและสังคม ในกรณีที่ผู้ปกครองไม่มั่นใจ หรือยังไม่เคยถ่ายทอดความรู้ ให้มีครูประจำวิชา เป็นผู้อำนวยความสะดวกให้เกิดการถ่ายทอดความรู้ขึ้น เช่น การถามที่ละประเด็น และเปิดโอกาสให้เด็กและเยาวชนสอบถามได้ด้วย เป็นต้น

๕) สนับสนุนงบประมาณสถานศึกษาในการทำวิจัย เรื่องการบูรณาการการจัดการเรียนการสอน เพื่อกระตุ้นให้เกิดนวัตกรรมทางการเรียนการสอนแบบบูรณาการ ให้เพื่อนครูได้นำไปใช้เป็นแนวทางในการจัดการเรียนการสอนต่อไป

๖) กระทรวงศึกษาธิการควรจัดทำตัวอย่างแหล่งการเรียนรู้และฐานข้อมูลแหล่งการเรียนรู้เหล่านี้ให้เผยแพร่หลายกว้างขวาง รวมทั้งให้การส่งเสริม สนับสนุนสถานศึกษาจัดหาแหล่งการเรียนรู้ และคัดเลือกแหล่งการเรียนรู้ดีเด่นในแต่ละสาขามาไว้ในศูนย์ข้อมูลของกระทรวงศึกษาธิการ เพื่อให้โรงเรียนที่สนใจไปศึกษาเรียนรู้นำมาประยุกต์ใช้ในการจัดการเรียนการสอนในสถานศึกษาของตน

๗) กระทรวงศึกษาธิการควรแนะแนวทางให้แต่ละโรงเรียนบ่มเพาะคุณธรรม จริยธรรม และเรียนรู้การเท่าทันสื่อทุกวัน โดยยกกรณีตัวอย่างจากข่าว หรือให้นักเรียนคัดเลือกข่าวในประเด็นดังกล่าว ผลัดเปลี่ยนกันนำมาเล่าขณะเคารพธงชาติ โดยมีครูประจำชั้นเป็นผู้แนะแนวทางและสอนให้ตรวจสอบข้อมูลให้ดีก่อนทุกครั้ง รวมทั้งการให้เกียรติแหล่งที่มาของข้อมูล

๓.๓.๒ แนวทางการพัฒนาและเสริมสร้างความเข้มแข็งในการจัดการศึกษา

๑. ด้านหลักสูตร

๑) กระทรวงศึกษาธิการควรปรับปรุงการจัดการศึกษา ให้สถานศึกษาสามารถจัดหลักสูตรของตนเองได้อย่างอิสระ โดยอยู่บนพื้นฐานความร่วมมือของโรงเรียน รัฐบาล ชุมชน และครอบครัว เพื่อให้การจัดการศึกษาเป็นไปตามความต้องการของชุมชนและสังคม โดยมีการทดสอบระดับชาติเป็นแนวทางในการควบคุมคุณภาพการศึกษาของแต่ละพื้นที่

๒) การจัดทำหลักสูตรด้านวัฒนธรรมควรเน้นการมีปฏิสัมพันธ์ในสังคมพหุวัฒนธรรม คุณค่าความเป็นมนุษย์ การอยู่ร่วมกันในสังคม การอยู่ร่วมกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

๓) เพิ่มหลักสูตรวัฒนธรรมในประเทศกลุ่มอาเซียนอย่างเข้มข้น เพื่อสร้างความเข้าใจและเตรียมความพร้อมของเด็กและเยาวชน รวมทั้งผู้ปกครองให้ยอมรับ และเข้าถึงความหลากหลายทางวัฒนธรรมของกลุ่มประเทศสมาชิก

๔) การปรับปรุงหลักสูตรแกนกลางของกระทรวงศึกษาธิการควรมีภาคประชาสังคมในแต่ละพื้นที่ร่วมแสดงความคิดเห็น เพื่อให้เป็นหลักสูตรที่มีกระบวนการเชื่อมโยงความคิดของเนื้อหา สัมพันธ์สอดคล้องกับบริบท สภาพแวดล้อม สิ่งรอบตัวกับชีวิตจริงของผู้เรียนในสถานศึกษาของแต่ละพื้นที่

๕) การเพิ่มเวลารู้ให้ผู้เรียน (ทดลองการเรียนรู้ตามความชอบและความถนัดของเด็ก) แต่ละสถานศึกษา ควรจัดกิจกรรมที่หลากหลาย ให้ผู้เรียนสามารถเรียนอย่างสนุกเพลิดเพลิน ทั้งความรู้ด้านนาฏศิลป์ ดนตรี การท่องเที่ยว การเรียนศิลปะหัตถกรรม การเกษตร และอื่น ๆ สามารถนำสิ่งที่เรียนรู้มาสร้างมูลค่าเป็นอาชีพได้

๖) การศึกษาเพื่อการดำรงชีวิต ควรเน้นการส่งเสริมอาชีพเพื่อสร้างรายได้ และพัฒนาให้ได้คุณภาพมาตรฐาน เพื่อต่อยอดสู่เศรษฐกิจสร้างสรรค์

๗) ให้สถานศึกษาจัดทำคู่มือและหลักสูตรบูรณาการความรู้ระหว่างวัฒนธรรมให้เข้ากับกลุ่มสาระการเรียนรู้อื่น ๆ ทุกระดับ เพื่อเป็นต้นแบบให้นำไปปฏิบัติจริง

๒. ด้านผู้บริหารสถานศึกษาควรมีคุณสมบัติ ดังนี้

๑) มีความรู้และความเข้าใจในศาสตร์และศิลป์ด้านวัฒนธรรมอย่างแท้จริง

๒) มีทักษะในการบริหารจัดการแผนการเรียนรู้แบบบูรณาการ และสร้างความร่วมมือกับเครือข่ายการศึกษาได้อย่างกว้างขวาง

๓) มีวิสัยทัศน์กว้างไกล มีเจตคติที่ดี เห็นความสำคัญของการศึกษาด้านวัฒนธรรม เท้าเทียมกับสาระการเรียนรู้ทุกสาระ

๔) มีความรักในวิชาชีพและพร้อมพัฒนาทุกด้านตามความก้าวหน้าของโลก

๕) ความเป็นผู้นำสูง และพร้อมรับฟังความคิดเห็น

๓. ด้านครูผู้สอนและบุคลากรทางการศึกษา

๑) ครูและสถานศึกษาต้องเพิ่มสาระวิชาการปรับตัวในรูปแบบชีวิตของคนรุ่นใหม่ เนื่องจากสภาพแวดล้อมและสังคมรอบตัวเปลี่ยนแปลงไป วัฒนธรรมการอยู่อาศัยในแพลตฟอร์มดิจิทัลจัดสรร ดังนั้นจึงต้องรู้จักการอยู่ร่วมกับผู้อื่น ด้วยการเคารพสิทธิซึ่งกันและกัน การมีระเบียบวินัยและการยับยั้งชั่งใจไม่ให้เกิดความรุนแรงในสังคม

๒) ครูและสถานศึกษาต้องจัดกิจกรรมเพื่อสร้างวัฒนธรรมการรับฟังคำวิพากษ์วิจารณ์และการตอบโต้อย่างมีเหตุผล ทั้งในสังคมโรงเรียน ครอบครัว และโลกออนไลน์

๓) ครูและสถานศึกษาควรปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรมความถูกต้องดีงามตามหลักธรรมทางศาสนาให้เด็กและเยาวชนเข้าใจอย่างถูกต้อง พร้อมทั้งต้องทำตนเองเป็นแบบอย่าง โดยเน้นตัวอย่างเรื่องความตั้งใจมั่น และการใส่ใจในการสร้างสรรค์ผลงานของบรรพชน จึงได้เห็นผลงานที่มีคุณค่าอันเป็นเอกลักษณ์งดงามเหล่านั้นคงอยู่คู่สังคมไทยเป็นจำนวนมาก เป็นสาธารณะสมบัติและความภาคภูมิใจร่วมของคนในชาติ

๔) สถานศึกษาและครูควรเชื่อมโยงการเรียนรู้ให้สามารถนำไปใช้ในชีวิตจริงได้ จึงควรสอดแทรกความเป็นไทยของแต่ละท้องถิ่นไว้ในกิจกรรมการศึกษา ทั้งการเรียนด้านตัวอักษร ภาษา ประเพณี ความเชื่อ คติธรรมคำสอนต่าง ๆ หากโรงเรียนและครูไม่มีความรู้ความเชี่ยวชาญเพียงพอ ควรเชิญครูภูมิปัญญาหรือปราชญ์ท้องถิ่น หรือผู้ปกครองเด็กที่มีความรู้ ความสามารถมาเป็นวิทยากร โดยมีครูประจำชั้นหรือครูประจำวิชาเป็นพี่เลี้ยงนักเรียน เพื่อช่วยตั้งคำถามและแปลงข้อความอันเป็นภูมิปัญญาที่มีความยากให้เด็กสามารถเข้าใจได้อย่างถูกต้อง

๕) สถานศึกษาต้องจัดทำสื่อที่เป็นแหล่งการเรียนรู้ที่ถูกต้องให้เด็กและเยาวชน สามารถค้นคว้าข้อมูลได้ตลอดเวลา

๖) สนับสนุนงบประมาณสถานศึกษาในการทำวิจัย เรื่องการบูรณาการการจัดการเรียนการสอน เพื่อกระตุ้นให้เกิดนวัตกรรมทางการเรียนการสอนแบบบูรณาการ ให้เพื่อนครูได้นำไปใช้เป็นแนวทางในการจัดการเรียนการสอนต่อไป

๗) จัดเงินพิเศษ (โบนัส) ให้แก่ครูและสถานศึกษาที่มีผลจัดการเรียนอยู่ในเกณฑ์ดีเพื่อเป็นแรงจูงใจคัดเลือกคนดีมีความรู้มาเป็นครู

๘) ครูและสถานศึกษาควรสอดแทรกความรู้เรื่องพระราชบัญญัติคอมพิวเตอร์ให้เด็กและเยาวชนได้เรียนรู้ข้อกฎหมาย ข้อห้าม สิ่งที่ไม่พึงทำได้และทำไม่ได้จะได้มีความเข้าใจและตระหนักตามตัวบทกฎหมาย

๙) ครูและสถานศึกษาควรบรรจุกิจกรรมการใช้สื่อและการใช้โทรศัพท์ค้นหาข้อมูล ที่ถูกต้องและน่าเชื่อถือ ในขณะเดียวกันโรงเรียนและครูควรมีกติกาการใช้โทรศัพท์มือถืออัจฉริยะในเวลา ที่ถูกต้องเหมาะสม เพราะโทรศัพท์มือถือเป็นเครื่องมือที่ทำให้เด็กกลุ่มหลง จมอยู่ในคลังข้อมูลที่มีทั้งถูกและผิด

๑๐) ครูและสถานศึกษาควรจัดกิจกรรมการใช้ภาษาบกร่องในสื่อมาเป็นตัวอย่าง เพื่อเสนอแนะการใช้ภาษาไทยที่ถูกต้องและการเรียนรู้ภาษาแต่ละท้องถิ่นของสังคมไทย เพื่อเปิดโอกาสทางการ ศึกษาและเรียนรู้เพื่อนบ้านหรือเพื่อนร่วมชุมชนจากสื่อที่เผยแพร่ในโลกออนไลน์ต่าง ๆ อย่างกว้างขวาง

๑๑) สถานศึกษาควรสอดแทรกวิชาเพศศึกษาเข้าไปในหลักสูตร โดยอาจเชิญแพทย์หรือ พยาบาลในชุมชน ตลอดจนนักจิตวิทยา หรือนักสังคมสงเคราะห์ในชุมชนมาให้ความรู้เป็นครั้งคราว เพื่อสร้าง ความเข้าใจที่ถูกต้องจากผู้รู้จริง ทั้งยังได้เปลี่ยนบรรยากาศการเรียนจากวิทยาการภายนอกหรือได้ศึกษา ในสถานที่จริงด้วย

๔. ด้านการบูรณาการความเข้มแข็งในการจัดการศึกษาด้านวัฒนธรรม

ประเทศไทยมีหน่วยงานที่ดำเนินงานด้านการศึกษาและวัฒนธรรมแยกออกเป็น สองหน่วยงาน คือ กระทรวงศึกษาธิการและกระทรวงวัฒนธรรม อีกทั้งยังมีสื่อสร้างสรรค์ด้านวัฒนธรรมอยู่ใน สังคมเป็นจำนวนมาก ดังนั้นการจัดการศึกษาด้านวัฒนธรรมเพื่อสร้างความเข้มแข็งให้แก่สังคมและ ประเทศชาติอย่างแท้จริง จึงมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

๑) สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดและสภาวัฒนธรรมในทุกจังหวัดมีข้อมูลเรื่องแหล่งการ เรียนรู้ในพื้นที่เป็นจำนวนมาก สถานศึกษาควรใช้แหล่งความรู้จากหน่วยงานเหล่านี้เข้ามาสนับสนุนการจัดการ เรียนการสอนของสถานศึกษาในทุกพื้นที่

๒) บูรณาการความร่วมมือกับหน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชนอย่างเป็นรูปธรรม ทั้งการระดม ทุนและสนับสนุนทรัพยากรบุคคลที่มีความรู้ รวมถึงสร้างโอกาส โดยจัดการพัฒนาบุคลากร ให้การฝึกอบรม แก่ผู้บริหาร ผู้สอน บุคลากรทางการศึกษาและผู้เรียนได้เรียนรู้และฝึกปฏิบัติด้านวัฒนธรรมในสถานประกอบการ จริง

๕. ด้านเครือข่ายความร่วมมือ

กระทรวง ทบวง กรมของภาครัฐ ร่วมมือกับภาคเอกชน ภาคประชาสังคมเข้ามาร่วมมือ จัดการศึกษาอย่างจริงจัง เช่น

๑) เชิญผู้ปกครองมาให้ความรู้เรื่องวัฒนธรรมและภูมิปัญญา รวมถึงวิชาเฉพาะสาขา ต่าง ๆ ที่น่าสนใจ เพื่อให้ผู้ปกครองมีส่วนรับผิดชอบและภาคภูมิใจที่ได้มีส่วนช่วยโรงเรียนและสังคม

๒) สร้างเครือข่ายความร่วมมือระหว่างสถานศึกษาและแหล่งการเรียนรู้ต่าง ๆ ในจังหวัด อาทิ พิพิธภัณฑ์พื้นบ้าน พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ ศูนย์ศิลปะและวัฒนธรรมของสถาบันการศึกษา ซึ่งมีวิทยาการ ที่มีความรู้ความเชี่ยวชาญประจำอยู่ เมื่อผู้เรียนไปทัศนศึกษาจะเกิดการเรียนรู้ทั้งด้านวิชาการ การบริหาร จัดการ รวมทั้งมารยาท วิถีประเพณีปฏิบัติอย่างถูกต้องในการเยี่ยมชมแหล่งการเรียนรู้ในสถานที่เหล่านี้

๓) สถานศึกษาจัดให้มีผู้รู้ในภูมิปัญญาด้านต่าง ๆ เช่น ครูภูมิปัญญาไทย ศิลปินแห่งชาติ ผู้มีผลงานดีเด่นทางด้านวัฒนธรรม เป็นต้น เข้าร่วมเป็นเครือข่ายความร่วมมือของสถานศึกษา เพื่อเป็นผู้สอน/ ผู้สอนพิเศษเพิ่มเติม นอกเหนือจากวิชาตามหลักสูตร เช่น การเรียน เขียนอ่าน อักษรโบราณ ภาษาโบราณ

การฝึกอาชีพต่าง ๆ อาทิ เป็นมัคคุเทศก์ การนำภูมิปัญญาโบราณมาทำขนมหรืออาหาร เพื่อให้ผู้เรียนได้เพิ่มพูนทักษะ และความสามารถพิเศษมากขึ้น

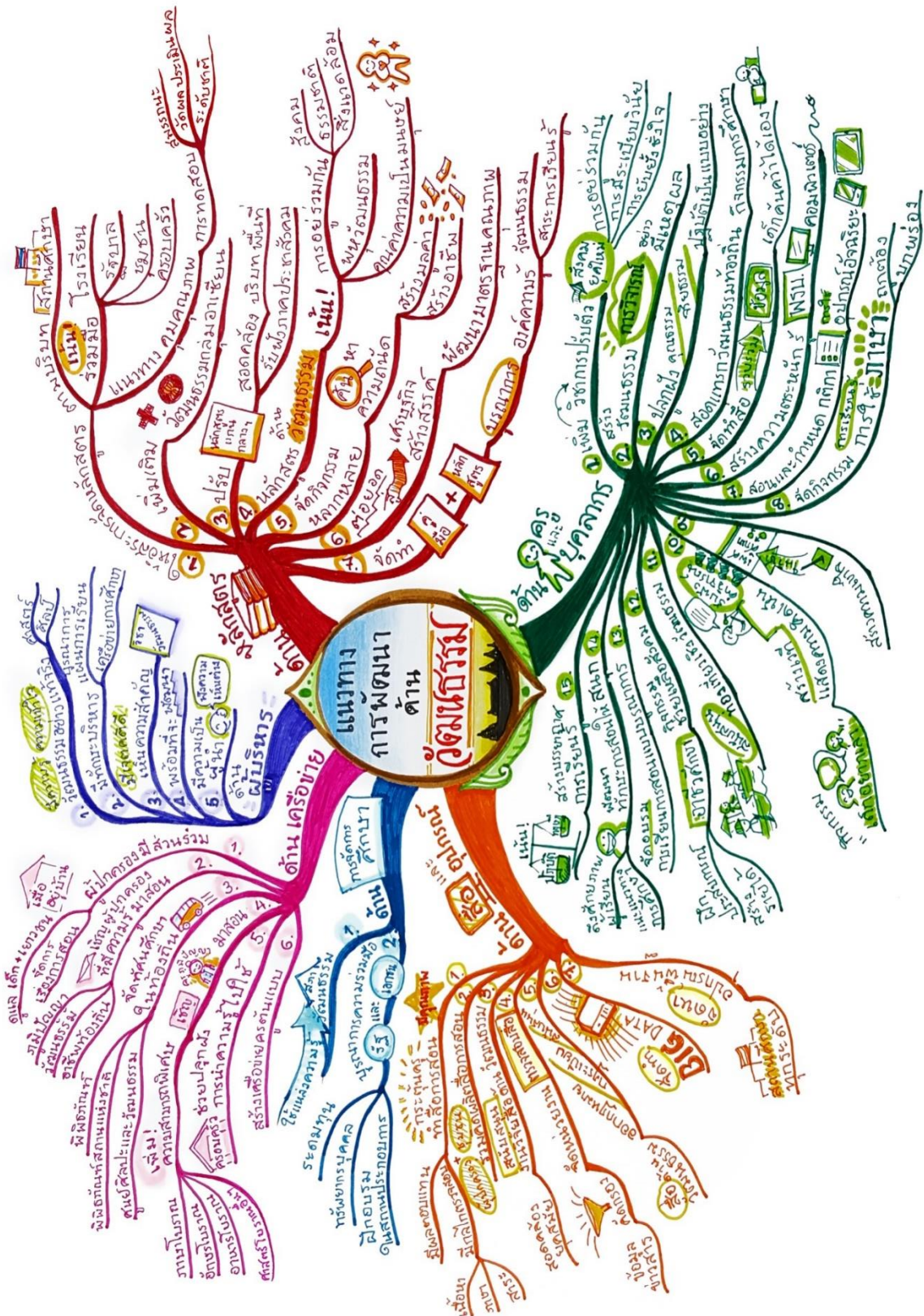
๔) สร้างเครือข่ายครูต้นแบบในการถ่ายทอดเทคนิคการสอนแบบบูรณาการความรู้ด้านวัฒนธรรมกับกลุ่มสาระวิชาอื่น ๆ ทั้งแบบการสอนโดยตรงและการสอนออนไลน์

บทสรุปและวิเคราะห์ด้านวัฒนธรรม

วัฒนธรรม นับว่ามีความสำคัญและมีคุณค่ายิ่งแก่ทุกสังคม เพราะเป็นเครื่องแสดงถึงเอกลักษณ์ของชาติ สังคมที่มีวัฒนธรรมเดียวกันย่อมมีความรู้สึกผูกพันกัน เกิดความเชื่อมโยงสร้างความเป็นปึกแผ่นมั่นคง ด้วยความจงรักภักดี การมีวัฒนธรรมที่ดีงามเหมาะสม เช่น การมีระเบียบวินัย ขยัน ประหยัด ซื่อสัตย์ อดทน เห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวมมากกว่าประโยชน์ส่วนตน ฯลฯ ย่อมทำให้สังคมเจริญก้าวหน้า วัฒนธรรมจึงเป็นเครื่องมือในการสร้างระเบียบของสังคม ตลอดจนเป็นเครื่องกำหนดพฤติกรรมของสังคม รวมทั้งสามารถสร้างแบบแผนของความคิด ความเชื่อ และค่านิยมของสังคมให้อยู่ในรูปแบบเดียวกัน แม้ว่าวัฒนธรรมจะมีวิวัฒนาการ มีความคลี่คลาย เปลี่ยนแปลง ปรับปรุง และแลกเปลี่ยนกันในระหว่างสังคม ระหว่างประเทศ

การสร้างความรู้ความเข้าใจในวัฒนธรรมอันดีงามมีเอกลักษณ์ของสังคมไทยให้แก่เด็กและเยาวชนอย่างถูกต้องและสม่ำเสมอ ย่อมเป็นการเตรียมความพร้อมให้แก่อนุชนในการเลือกรับวัฒนธรรมตามกระแสอย่างมีวิจารณญาณ ในขณะเดียวกันก็เป็นการสร้างความตระหนักรู้ร่วมกันในการธำรงรักษาวัฒนธรรมดั้งเดิมอันทรงคุณค่าไว้เพื่อสร้างมูลค่าเพิ่มแก่สังคม และการอยู่ร่วมกับประชาชนโลกอย่างมีสันติสุข รวมถึงรู้จักวิธีธำรงรักษาสิ่งแวดล้อมของโลกนี้ให้ยั่งยืนสืบไป

สำหรับแนวทางการพัฒนาการศึกษากับวัฒนธรรมสามารถสรุปโดยใช้แผนผังความคิด
แนวทางการพัฒนาการศึกษาด้านวัฒนธรรม (Mindmap) ดังต่อไปนี้

๔. ด้านกีฬา

๔.๑ สถานการณ์/สภาพปัจจุบัน และความสำคัญของพลศึกษาและกีฬา

พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร ได้มีพระราชดำรัสในพิธีเปิดการประชุมใหญ่สมมนาเรื่องการออกกำลังกายเพื่อสุขภาพ วันที่ ๑๗ ธันวาคม ๒๕๒๓ ว่า

“...ร่างกายของเรานั้น ธรรมชาติสร้างมาสำหรับให้ออกแรงใช้งาน มิใช่ให้อยู่เฉย ๆ ถ้าใช้แรงให้พอเหมาะ พอดีโดยสม่ำเสมอ ร่างกายก็เจริญแข็งแรง คล่องแคล่ว ดังนั้น ผู้ที่ปกติทำงานโดยไม่ใช้กำลังหรือใช้กำลังแต่น้อย จึงจำเป็นต้องหาเวลาออกกำลังกายให้พอเพียงกับความต้องการตามธรรมชาติเสมอทุกวัน...” (สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ: ออนไลน์)

พลศึกษาและกีฬานั้น ถือเป็นกิจกรรมส่วนหนึ่งของการดำเนินชีวิตของประชาชนทั่วโลกมาช้านาน มีพัฒนาการในหลากหลายมิติ มีการเจริญเติบโตอย่างต่อเนื่อง ความรู้ในเชิงวิทยาศาสตร์หลายสาขาได้รับการพัฒนาเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตประชากรทั่วโลกให้มีสุขภาพที่ดีจากการออกกำลังกาย จากการเล่นกีฬาและจากการเข้าร่วมกิจกรรมนันทนาการ หลายประเทศนำสิ่งเหล่านี้มาใช้เป็นเครื่องมือสำคัญในการแก้ไขปัญหาความมั่นคงของมนุษย์ ความมั่นคงทางสังคม จนเป็นที่ยอมรับอย่างกว้างขวางว่า ศาสตร์ทางด้านพลศึกษาโดยใช้กิจกรรมการเล่นกีฬาเป็นวิธีที่มีประสิทธิภาพวิธีหนึ่งซึ่งช่วยให้ประชากรทั่วโลกมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น สามารถเพิ่มประสบการณ์ชีวิตด้านสังคมและอยู่ร่วมกันได้อย่างเป็นสุข

๑. ความหมายของคำว่า “พลศึกษาและกีฬา”

ก. **พลศึกษา (Physical Education)** หมายถึง สาระการเรียนรู้แขนงหนึ่งที่ว่าด้วยการเรียนรู้เรื่องการเคลื่อนไหวที่ต้องบังคับร่างกายและควบคุมจิตใจ เพื่อก่อให้เกิดการใช้พลังงานอย่างถูกวิธีและมีประสิทธิภาพ ตลอดจนมีความรู้เกี่ยวกับการออกกำลังกาย และใช้กีฬาเป็นสื่อในการเรียนรู้

ข. **กีฬา (Sport)** หมายถึง กิจกรรมการเคลื่อนไหวร่างกายที่อยู่ภายใต้กติกา ซึ่งถูกกำหนดโดยความเห็นที่ตรงกัน โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อการพักผ่อน การแข่งขัน ความเพลิดเพลิน ความสำเร็จ การพัฒนาของทักษะ หรือหลายสิ่งรวมกัน

๒. สถานการณ์และแนวโน้มด้านพลศึกษาและกีฬาของโลก

๒.๑ **สถานการณ์ด้านพลศึกษา** แผนพัฒนาการกีฬาแห่งชาติฉบับที่ ๕ (พ.ศ. ๒๕๖๐ – ๒๕๖๔) ได้กำหนดประเด็นยุทธศาสตร์และแนวทางการพัฒนาตามกลุ่มเป้าหมายด้านกีฬาไว้ ๔ ด้าน ได้แก่ (๑) กีฬาขั้นพื้นฐาน (๒) กีฬาเพื่อมวลชน (๓) กีฬาเพื่อความเป็นเลิศ และ (๔) กีฬาเพื่อการอาชีพ ปัจจุบันการพัฒนาการกีฬายังไม่เป็นไปตามเป้าหมายการพัฒนาหลักของระบบการศึกษาไทย สาเหตุเนื่องจากขาดการวางพื้นฐานการเล่นกีฬาที่ครอบคลุมให้แก่เด็กและเยาวชน ขาดความเหมาะสมในการจัดเวลาสำหรับการออกกำลังกายในสถานศึกษา ตลอดจนขาดแคลนบุคลากรด้านพลศึกษาหรือครูพลศึกษาที่มีความรู้และทักษะด้านนี้อย่างแท้จริง เมื่อกรมพลศึกษาได้ถูกโอนย้ายจากกระทรวงศึกษาธิการไปอยู่ในสังกัดกระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา ผลที่ตามมาก็คือ ผู้เกี่ยวข้องขาดความตระหนักถึงความสำคัญของการส่งเสริมการออกกำลังกายและเล่นกีฬาของเด็กและเยาวชนตั้งแต่เยาว์วัย อันจะส่งผลเสียระยะยาวทางด้านพลานามัยของคนในประเทศ

๒.๒ **สถานการณ์ด้านกีฬา** กระแสโลกาภิวัตน์และวิวัฒนาการทางด้านอุตสาหกรรมที่แปรเปลี่ยนไปตามยุคสมัย ก่อให้เกิดค่านิยมใหม่ วิถีชีวิตใหม่ การประกอบอาชีพที่หลากหลาย การสร้างมูลค่าในเชิงสังคมและเศรษฐกิจในแต่ละประเทศก็แตกต่างกันออกไป ในเรื่องของกีฬาที่เช่นกัน การพัฒนากีฬาทั่วโลกในอดีตที่ผ่านมา มีปรากฏการณ์ที่เป็นแรงผลักดันให้เกิดการพัฒนาการกีฬาใน ๒ มิติ ได้แก่

๒.๒.๑ การพัฒนาการทางการกีฬาในภาพรวม (Megatrends) ปัจจัยสำคัญที่ขับเคลื่อนการเติบโตของการกีฬาและอุตสาหกรรมการกีฬาจำแนกออกเป็น ๕ ประเภทหลัก ดังนี้

- (๑) ความตื่นตัวในการดูแลสุขภาพและการออกกำลังกายเพิ่มมากขึ้น
- (๒) การผลักดันและส่งเสริมการกีฬามวลชนโดยภาครัฐ เนื่องจากการเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุ กลุ่มที่ต้องการมีชีวิตหลังเกษียณอายุที่ดี มีคุณภาพ มีอายุขัยโดยเฉลี่ยยาวนานขึ้น การตื่นตัวและการเอาใจใส่สุขภาพในกลุ่มประชาชนโดยทั่วไป และการเรียกร้องความเสมอภาคของกลุ่มผู้ด้อยโอกาสและคนพิการ
- (๓) โลกาภิวัตน์กับเศรษฐกิจทางการกีฬาที่เปลี่ยนไป เช่น นักกีฬาอาชีพนิยมเลือกเล่นชนิด ประเภทกีฬาหรือแข่งขันกีฬาในประเทศที่ให้ค่าตอบแทนสูงกว่า เป็นต้น
- (๔) การปรับเปลี่ยนวิถีชีวิตของประชากร อาทิ การออกกำลังกายกลุ่มเล็ก การเล่นโยคะ และการออกกำลังกายในฟิตเนสที่ให้บริการหลายรูปแบบ รวมไปถึงการวางแผนการออกกำลังกายหรือการเล่นกีฬาที่เหมาะสมกับความชอบของตัวเอง (Personalized Sports) เพื่อให้สามารถจัดการเวลาการใช้ชีวิตของตนในแต่ละวัน
- (๕) ความก้าวหน้าของเทคโนโลยีดิจิทัล วิทยาศาสตร์การกีฬาเทคโนโลยีสารสนเทศ และการสื่อสารในยุคสังคมดิจิทัลปัจจุบัน

๒.๒.๒ พัฒนาการทางการกีฬาเฉพาะกลุ่ม (Segment - specific trends) สามารถจำแนกแนวโน้มของการพัฒนาการกีฬาเฉพาะกลุ่มในภาพรวมของโลกและภูมิภาคออกเป็น ๒ กลุ่ม ดังนี้

- (๑) กีฬาอาชีพ (Professional Sports) แบ่งออกเป็น ๓ มิติ ได้แก่ (๑) ผู้ชมกีฬาทั่วโลกนิยมรับชมกีฬาฟุตบอลเป็นอันดับหนึ่ง (๒) ผลผลิตทางทางการกีฬาห่วงโซ่แห่งคุณค่า (Value Chain) ของอุตสาหกรรมการกีฬา และ (๓) รายได้จากการกีฬามีอัตราการเจริญเติบโตขึ้น
- (๒) กีฬาเพื่อความบันเทิงและนันทนาการ (Recreational Sports) แบ่งออกเป็น ๓ มิติ ได้แก่ (มิติที่ ๑) ผู้เล่นกีฬา ความนิยมของการรักษาสภาพทั่วโลกส่งผลให้รายได้โดยรวมของสถานที่ออกกำลังกายทั่วโลกเติบโตขึ้น (มิติที่ ๒) ผลผลิตทางทางการกีฬา รัฐบาลในหลายประเทศจัดสรรเงินทุนด้านการกีฬาเพื่อส่งเสริมการเข้าถึงกีฬาสำหรับประชากรทุกกลุ่มในประเทศ และ (มิติที่ ๓) รายได้จากการกีฬา ผู้ผลิตอุปกรณ์ทางการกีฬาทั่วโลก มีอัตราการเติบโตของรายได้จำแนกได้ ๒ กลุ่มหลัก ประกอบด้วย ๑) รายได้จากกีฬาเพื่อการอาชีพ (Professional Sports Revenue) และ ๒) รายได้จากกีฬาเพื่อความบันเทิงและนันทนาการ (Recreational Sports Revenue) เมื่อเทียบกับรายได้รวมของอุตสาหกรรมทั้งหมดโดยมีอัตราเติบโตขึ้นตามประเภทของรายได้ ได้แก่ ชุดกีฬารองเท้ากีฬา สถานที่ออกกำลังกาย อุปกรณ์กีฬาอาหารบำรุงสุขภาพ และ เครื่องดื่มบำรุงสุขภาพ

๒.๓ แนวโน้มด้านพลศึกษา

พลศึกษาโดยใช้กิจกรรมการออกกำลังกายและกีฬาทำให้เกิดการพัฒนาในบุคคล ๕ ด้าน ประกอบด้วย ร่างกาย จิตใจ สังคม อารมณ์ และสติปัญญา สู่การเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์แข็งแรง ดำรงชีวิตได้อย่างมีคุณภาพจากการศึกษาการออกกำลังกายของประชาชน พบว่า

- ๑) ปัจจุบันเทคโนโลยีทันสมัยมากขึ้น คนไทยเคลื่อนไหวร่างกายน้อยลงจะอยู่ในอิริยาบถนั่งและนอนมากขึ้น นำมาซึ่งการเสี่ยงต่อการเป็นโรคหัวใจ ความดันโลหิตและเบาหวาน
- ๒) คนไทยออกกำลังกายน้อยมาก การไม่เคลื่อนไหว นั่งนานเกินกว่า ๔ ชั่วโมง จะทำให้ยีนส์ที่ควบคุมน้ำตาลและไขมันในร่างกายเริ่มหยุดการทำงาน

๒.๔ แนวโน้มด้านกีฬา

แนวโน้มของการกีฬาทั้งในภาพรวมของโลกมีการเปลี่ยนแปลงไปในเชิงบวกโดยมีพัฒนาการที่เป็นรูปธรรมและเป็นไปอย่างต่อเนื่อง สามารถสรุปแนวโน้มการกีฬาที่สำคัญในอนาคตได้ ๗ ประการ ดังนี้

๑. การเอาใจใส่ต่อสุขภาพและการออกกำลังกาย เกิดจากค่านิยมการยอมรับว่า การมีรูปร่างและบุคลิกภาพที่ดีอันเกิดจากการมีสุขภาพร่างกายที่แข็งแรงว่า เป็นส่วนสำคัญทำให้ตัวเองดูดีและน่าดึงดูด ทำให้ประชาชนหันมาสนใจ และตระหนักว่า พลานามัยเป็นเรื่องที่จำเป็นต้องใส่ใจเพื่อทำให้ตนเองดูดีอยู่เสมอ และหันมาให้ความสนใจในการดูแลสุขภาพและใช้ประโยชน์จากการบริการทางด้านสุขภาพและการออกกำลังกายมากขึ้น

๒. การผลักดันการกีฬาเพื่อมวลชนอย่างต่อเนื่อง รัฐบาลในหลายประเทศต่างมีนโยบายส่งเสริมการกีฬาให้กับประชากรทุกกลุ่มทุกพื้นที่และทุกมิติภายในประเทศ โดยการกระตุ้นให้เกิดการพัฒนาการกีฬาเพื่อมวลชนผ่านกิจกรรมที่หลากหลายง่ายต่อการเข้าถึงสำหรับประชาชนทั่วไป การเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุ อันเป็นปัจจัยสำคัญที่ผลักดันให้เกิดนโยบายและกิจกรรมส่งเสริมการกีฬาเพื่อมวลชนอย่างต่อเนื่องจนเกิดเป็นความตื่นตัวและการเอาใจใส่สุขภาพของประชาชนทุกกลุ่ม ทุกเพศ ทุกวัยรวมถึงคนพิการและผู้ด้อยโอกาส

๓. ความนิยมกีฬาผาดโผน (X - treme Sport) นับเป็นกีฬารูปแบบใหม่สำหรับประชาชนที่ชื่นชอบความท้าทาย ความตื่นเต้นและการผจญภัยซึ่งกำลังได้รับความนิยมและแพร่หลายในหลายประเทศทั่วโลกและเป็นกีฬาที่สร้างมูลค่าหรือรายได้ทางเศรษฐกิจได้สูง อาทิ ปีนผาและดิ่งพสุธา

๔. การแข่งขันทางการค้าที่ทวีความรุนแรงมากขึ้น สืบเนื่องจากปัจจุบันมีการเปิดเสรีทางการค้า (Free Trade) ในระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยม ส่งผลให้เกิดบรรยากาศการแข่งขันทางการค้าที่เข้มข้นมากขึ้น กีฬาก็เช่นเดียวกัน มีการพัฒนาการกีฬาในเชิงพาณิชย์ด้วยการนำกลยุทธ์ทางการตลาดสมัยใหม่มาใช้ประโยชน์ เกิดสถานะการแข่งขันในวงการธุรกิจการกีฬารุนแรงอย่างต่อเนื่อง

๕. การกีฬากับวิถีชีวิตสมัยใหม่ ด้วยวิถีชีวิตของคนปัจจุบันเปลี่ยนแปลงไปจากอดีต ที่เดิมใช้ชีวิตส่วนใหญ่ในที่พำนักอาศัย ชีวิตเรียบง่ายไม่เร่งรีบ ปัจจุบันคนส่วนใหญ่มีความจำเป็นต้องประกอบอาชีพ ใช้ชีวิตนอกบ้านที่เต็มไปด้วยความเร่งรีบ ภายใต้อาณัติที่จำกัด กิจกรรมการออกกำลังกายชนิดใหม่ ๆ จึงถูกออกแบบขึ้นให้เหมาะสมกับการใช้ชีวิตของคนรุ่นใหม่

๖. อาสาสมัครการกีฬา การเป็นอาสาสมัครทางกีฬา เช่น การเป็นผู้นำออกกำลังกาย อาสาสมัครในการจัดการแข่งขันกีฬา การเป็นอาสาสมัครช่วยพัฒนาระบบการกีฬาของประเทศ เป็นต้น อาสาสมัครที่มาจากประชาชนหลากหลายระดับ หลากหลายหน่วยงานนี้นับเป็นส่วนสำคัญช่วยพัฒนาการกีฬาของประเทศให้กระจายไปในทุกกลุ่มของสังคม

๗. การใช้เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารรูปแบบใหม่เพื่อประโยชน์ต่อวงการกีฬา จากการพัฒนาเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารที่ก้าวหน้าไม่หยุดนิ่งโดยเฉพาะพัฒนาการของสื่อออนไลน์ อาทิ social media gadget และ application สำหรับโทรศัพท์มือถืออัจฉริยะ (smart phone) มีผลอย่างมากต่อวงการกีฬาอาชีพในฐานะเป็นสื่อกลางเชื่อมต่อระหว่างผู้ชมกีฬาในทุกพื้นที่กับนักกีฬาที่ชื่นชอบการติดตามผลการแข่งขันแบบทันต่อสถานการณ์ปัจจุบัน (real time) และการทำกิจกรรมออนไลน์ร่วมกัน ในขณะที่วงการกีฬาเพื่อนันทนาการสามารถใช้ประโยชน์ผ่าน application ในการออกกำลังกาย ในการวิเคราะห์สรีระของร่างกาย การเก็บประวัติสุขภาพและการออกกำลังกายในรูปแบบที่เหมาะสมของแต่ละบุคคล

๔.๒ ผลการวิเคราะห์ด้านพลศึกษาและกีฬาในประเทศไทย

๔.๒.๑ ภาพรวมการกีฬาในประเทศไทย

การกีฬามีส่วนเกี่ยวข้องกับประชากรทุกกลุ่ม ทุกเพศ ทุกวัย ทั้งประชาชนทั่วไป กลุ่มนักกีฬาและผู้เล่นเพื่อการอาชีพ กลุ่มคนพิการและกลุ่มนักท่องเที่ยว ขึ้นอยู่กับวัตถุประสงค์ในการเล่นกีฬาของแต่ละกลุ่มบุคคล ปัจจุบันคนไทยมีแนวโน้มการออกกำลังกายและเล่นกีฬาลดลงในทุกกลุ่มอายุโดยเฉพาะในกลุ่มเยาวชนช่วงอายุ ๑๑ – ๑๔ ปี ซึ่งมีอัตราการลดลงถึงร้อยละ ๑๕ ในช่วงเวลา ๕ ปีที่ผ่านมา (ระหว่างปี พ.ศ. ๒๕๕๐ – ๒๕๕๔) รวมถึงประชากรเพศชายที่มีส่วนร่วมในกิจกรรมทางการกีฬาลดลงโดยเฉลี่ยร้อยละ ๒.๕ ต่อปีโดยลดลงจากร้อยละ ๓๓ ของประชากรเพศชายทั้งประเทศในปี ๒๕๔๗ เหลือเพียงร้อยละ ๒๗ ในปี ๒๕๕๔ ในขณะที่ประชากรเพศหญิงยังมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางการกีฬาอย่างต่อเนื่องและสม่ำเสมออยู่ที่ประมาณร้อยละ ๒๕ ของประชากรเพศหญิงทั้งประเทศ เมื่อพิจารณาตามประเภทของกิจกรรมการออกกำลังกาย

กลุ่มนักกีฬามีประมาณ ๒๖๐,๐๐๐ รายที่จดทะเบียนกับทางกีฬาแห่งประเทศไทยโดยหากจำแนกตามประเภทกีฬาพบว่า มีนักกีฬาฟุตบอล (ร้อยละ ๑๖) และนักกีฬาประเภทลู่/ลาน (ร้อยละ ๑๐) นับว่ามีจำนวนมากที่สุดในขณะที่กีฬาประเภทเดี่ยว อาทิ แบดมินตันและเทนนิสก็ได้รับความนิยมอย่างสูงเช่นกัน นอกจากนี้ยังพบว่า มีกลุ่มคนพิการประมาณ ๒,๗๐๐ รายต่อปี ที่เข้าร่วมการแข่งขันระดับชาติและนานาชาติประจำปีซึ่งได้รับการสนับสนุนอย่างต่อเนื่องจากสมาคมกีฬาคนพิการแห่งประเทศไทยในพระบรมราชูปถัมภ์ (ส.ก.พ.ท.)

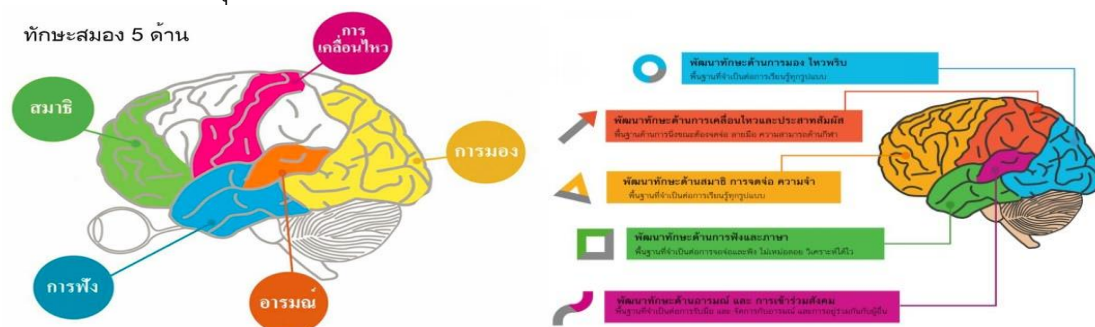
๔.๒.๒ การเรียนการสอนพลศึกษาและกีฬา

หลักการพลศึกษา การออกกำลังกายและเล่นกีฬา สามารถพัฒนาบุคคลทั้งด้านร่างกาย จิตใจ อารมณ์ สังคม และสติปัญญา จากพุทธสุภาษิตที่ว่า “อโรคยา ปรมาลาภา” หรือ “การไม่มีโรคเป็นลาภอันประเสริฐ” สอดคล้องกับประโยคที่ว่า “กีฬาเป็นยาวิเศษ” การออกกำลังกายและเล่นกีฬา เปรียบเสมือนยาอายุวัฒนะที่ทำให้ร่างกายสมบูรณ์ แข็งแรง และแก่ช้าลงกว่าคนทั่วไปที่ไม่ได้ออกกำลังกาย

ประโยชน์การออกกำลังกายและเล่นกีฬา ได้ถูกนำมาแต่งเป็นบทประพันธ์ในเพลง “กราวกีฬา” โดย ครูเทพ (สนั่น เทพหัสดิน ณ อยุธยา) หรือ เจ้าพระยาธรรมศักดิ์มนตรี จากแนวคิดเกี่ยวกับการพลศึกษาและการกีฬาที่ได้ถ่ายทอดลงสู่บทเพลงกราวกีฬานั้น เนื้อหาของบทเพลงได้กล่าวถึงคุณค่าของการเล่นกีฬาไว้อย่างครบถ้วน กล่าวคือ การเล่นกีฬาช่วยให้ผู้เล่นมีความมานะอดทนพยายาม ทั้งในยามแพ้และชนะ การกีฬาสร้างให้ผู้เล่นมีสมรรถภาพทางกายสมบูรณ์แข็งแรง มีจิตใจเข้มแข็งกล้าหาญ มีความซื่อสัตย์ รู้จักการใช้ไหวพริบสติปัญญา มีน้ำใจ เอื้ออาทรต่อผู้อื่น มีความยุติธรรม ไม่เอาเปรียบผู้อื่น และมีความรักสามัคคีในหมู่คณะ จากที่กล่าวทั้งหมดเป็นคุณประโยชน์ของการเล่นกีฬา สรุปได้ว่า “กีฬา กีฬา เป็นยาวิเศษแก้กองกิเลส ทำคนให้เป็นคน”

การใช้กิจกรรมการเคลื่อนไหว และกีฬาที่มีกติกาเป็นสื่อ ช่วยพัฒนาสติปัญญาและความจำซึ่งมีงานวิจัยของไทยและต่างประเทศได้ทำการศึกษาไว้ การเคลื่อนไหวร่างกายช่วยพัฒนาความจำ เป็นการพัฒนาโครงสร้างทั้งระบบของร่างกายที่ใช้ในการควบคุมสั่งการตัวเอง และการรับรู้ข้อมูลจากสิ่งแวดล้อม เพื่อให้ร่างกายทุกส่วนได้แก่ ระบบโครงร่าง-กล้ามเนื้อ ระบบประสาท ให้ทำงานอย่างมีประสิทธิภาพการเคลื่อนไหวของเด็กเป็นการเตรียมสมรรถภาพของร่างกายทุกส่วน และเป็นการพัฒนาความสามารถของสมอง อันเป็นเครื่องมือของการเรียนรู้ด้วย ในช่วงวัยเด็กสมองกำลังได้รับการพัฒนาในส่วนควบคุมการเคลื่อนไหวซึ่งก็คือสมองน้อยหรือซีรีเบลลัม (Cerebellum) ซึ่งมีหน้าที่รับผิดชอบในการจัดสมดุลร่างกาย การกระตุ้นสมรรถนะของสมองส่วนนี้จะส่งผลต่อการพัฒนาความสามารถในด้านการรับรู้

ข้อมูลจากสิ่งแวดล้อม การเคลื่อนไหวโดยการเล่นเป็นสิ่งที่ช่วยพัฒนาการเรียนรู้ การเจริญเติบโต และช่วยลดความเครียด ซึ่งเป็นอุปสรรคต่อการจำ

แผนภาพกิจกรรมการเคลื่อนไหวและกีฬาช่วยพัฒนาสมอง

บรูสเชสท์ (Brushett, ๑๙๙๖) ได้ศึกษาวิจัยเรื่องเจตคติของนักเรียนและเปรียบเทียบพฤติกรรมที่มีผลต่อการอยู่ดีกินดีของบุคคลในโรงเรียนมัธยมศึกษาในบัลติมอร์ เพื่อประเมินด้านศักยภาพหลักสูตรพลศึกษา ผลการวิจัย พบว่า มีการเปลี่ยนแปลงในเจตคติและพฤติกรรมที่มีต่อวิถีชีวิตของตนเองในทางที่เพิ่มขึ้น โปรแกรมการจัดการสอนมีส่วนเกี่ยวข้องกับการเปลี่ยนแปลงในทางบวกของนักเรียน นักเรียนต้องใช้วิธีการต่าง ๆ ที่สำคัญเพื่อพัฒนาปรับปรุงความเป็นอยู่ของตนเองให้ดีขึ้น ข้อมูลทั้งหมดชี้ให้เห็นว่าการเพิ่มกิจกรรมทางพลศึกษาและการเพิ่มความสามารถทางบวกจะช่วยให้นักเรียนเผชิญกับความเครียดได้อย่างมีประสิทธิภาพและทำให้นักเรียนมีความเชื่อมั่นในตนเองเพิ่มมากขึ้น

สไมล์ (Smiley) และกูลด์ (Gould) อ้างถึงใน วรศักดิ์ เพียรชอบ ปี พ.ศ. ๒๕๕๔ จัดระดับการออกกำลังกายของบุคคลในวัยต่าง ๆ ดังนี้

อายุ ๑ – ๔ ปี ร่างกายต้องการเคลื่อนไหวและการออกกำลังกายตลอดเวลา ที่ไม่มีการกินและการนอน

อายุ ๕ – ๘ ปี ร่างกายต้องการการออกกำลังกายด้วยการวิ่ง การกระโดด การปีนป่าย การขว้าง การปาและอื่น ๆ อย่างน้อยวันละ ๔ ชั่วโมง

อายุ ๙ – ๑๑ ปี ร่างกายต้องการการออกกำลังกายอย่างน้อยวันละ ๓ ชั่วโมง

อายุ ๑๒ – ๑๔ ปี ร่างกายต้องการการออกกำลังกายอย่างน้อยวันละ ๒ ชั่วโมง

อายุ ๑๕ – ๑๗ ปี ร่างกายต้องการการออกกำลังกายอย่างน้อยวันละ ๑ ชั่วโมง

อายุ ๑๘ – ๓๐ ปี ร่างกายต้องการการออกกำลังกายอย่างน้อยวันละ ๑ ชั่วโมง

อายุ ๓๑ – ๕๐ ปี ร่างกายต้องการการออกกำลังกายที่หนักปานกลางอย่างน้อยวันละ ๑ ชั่วโมง

อายุ ๕๑ ปีขึ้นไป ร่างกายต้องการการออกกำลังกายในกิจกรรมการออกกำลังกายที่เบา ๆ อย่างน้อยวันละ ๑ ชั่วโมง

ศาสตราจารย์ ดร.เดวิด ซี เนียแมน (David C.Nieman) ผู้เชี่ยวชาญทางวิทยาศาสตร์การกีฬาของมหาวิทยาลัยแอปพาเลเชียนสเตท (Appalachian State University) แห่งประเทศสหรัฐอเมริกา ปี ค.ศ. 2010 ได้จัดระดับคุณค่าและประโยชน์ของการออกกำลังกาย ดังนี้

การจัดระดับคุณค่าและประโยชน์ของการออกกำลังกาย

ระดับ ๔	หมายความว่า	“มีคุณค่ามาก”
ระดับ ๓	หมายความว่า	“มีคุณค่าค่อนข้างมาก”
ระดับ ๒	หมายความว่า	“มีคุณค่าปานกลาง”
ระดับ ๑	หมายความว่า	“มีคุณค่าพอสมควร”

คุณค่าและประโยชน์การออกกำลังกาย	ระดับคุณค่า
ด้านสมรรถภาพทางร่างกาย	
-ช่วยให้หัวใจและปอดมีสมรรถภาพดีขึ้นและทำงานได้มากขึ้น	๔
-ช่วยให้กล้ามเนื้อมีขนาดโตขึ้นและมีความแข็งแรงมากขึ้น	๔
ด้านที่เกี่ยวกับโรคระบบไหลเวียนโลหิต	
-ช่วยป้องกันโรคหัวใจและที่เกี่ยวข้องกับเส้นโลหิตหัวใจหรือที่เรียกว่า Coronary heart disease	๔
-ช่วยป้องกันไขมันเกาะด้านในของเส้นโลหิต (Atherosclerosis) ให้น้อยและช้าลง	๒
-ช่วยรักษาโรคหัวใจให้หัวใจดีขึ้น	๓
-ช่วยป้องกันมิให้มีโลหิตไปเลี้ยงสมองไม่เพียงพอ (Stroke)	๒
ด้านที่เกี่ยวกับโรคเมร็ง	
-ช่วยป้องกันโรคเมร็งที่อาจจะเกิดขึ้นที่ลำไส้ใหญ่	๔
-ช่วยป้องกันโรคเมร็งที่อาจจะเกิดขึ้นที่เต้านม	๒
-ช่วยป้องกันโรคเมร็งที่อาจจะเกิดขึ้นที่กระเพาะปัสสาวะ	๒
-ช่วยป้องกันโรคเมร็งที่อาจจะเกิดขึ้นที่ต่อมลูกหมาก	๒
-ช่วยป้องกันโรคเมร็งที่อาจจะเกิดขึ้นที่ส่วนอื่นๆ ของร่างกาย	๑
-ช่วยรักษาโรคเมร็งให้ดีขึ้น	๑
ด้านที่เกี่ยวกับโรคเบาหวาน	
-ช่วยป้องกันโรคเบาหวานแบบที่ ๒ ที่มีน้ำตาลและสารอินซูลินในโลหิตมากเกินไป	๔
-ช่วยรักษาโรคเบาหวานแบบที่ ๒ ที่มีน้ำตาลและสารอินซูลินในโลหิตมากเกินไป	๓
-ช่วยรักษาโรคเบาหวานแบบที่ ๑ ที่ขาดสารอินซูลินในโลหิต	๑
-ช่วยให้ผู้เป็นโรคเบาหวานมีคุณภาพชีวิตดีขึ้น	๓
ด้านที่เกี่ยวกับโรคกระดูกพรุน เปราะ ไม่แข็งแรง และหักง่าย	
-ช่วยให้เนื้อกระดูกมีความหนาแน่นและมีความแข็งแรงขึ้น	๔
-ช่วยป้องกันโรคที่ทำให้เกิดการพรุน การเปราะ การบอบบางและการหักง่ายของกระดูก	๓
-ช่วยรักษาโรคกระดูกเปราะ กระดูกพรุน และหักง่าย	๒

คุณค่าและประโยชน์การออกกำลังกาย	ระดับคุณค่า
ด้านที่เกี่ยวกับโรคที่ปวดตามข้อต่อต่างๆ ของร่างกาย	
- ช่วยป้องกันโรคปวดตามข้อต่อต่างๆ ของร่างกายที่อาจเกิดขึ้น	๑
- ช่วยรักษาโรคปวดตามข้อต่อต่างๆ ของร่างกายให้ดีขึ้น	๒
- ช่วยให้ผู้ที่เป็โรคปวดตามข้อต่อมีความแข็งแรงและคุณภาพชีวิตดีขึ้น	๓
ด้านที่เกี่ยวกับโรคปวดหลังด้านล่าง (ปวดเอว)	
- ช่วยป้องกันการปวดหลังด้านล่าง (ปวดเอว) ที่อาจจะเกิดขึ้น	๒
- ช่วยรักษาโรคปวดหลังด้านล่าง (ปวดเอว) ให้ดีขึ้น	๒
ด้านที่เกี่ยวกับโรคหอบหืด	
- ช่วยป้องกันและรักษาโรคหอบหืดที่อาจจะเกิดขึ้น	๑
- ช่วยให้ผู้ที่เป็โรคหอบหืดมีคุณภาพชีวิตดีขึ้น	๔
ด้านที่เกี่ยวกับโรคติดเชื้อและการมีภูมิต้านทานโรค	
- ช่วยป้องกันการเป็นโรคหัดธรรมดาทั่วๆ ไปที่อาจจะเกิดขึ้น	๒
- ช่วยให้ร่างกายมีภูมิต้านทานโรคได้ดีขึ้น	๒
- ช่วยชะลอเชื้อเอชไอวี ที่อาจจะได้รับมา ไปสู่การเป็นโรคเอดส์ให้ช้าลง	๑
- ช่วยชะลอเชื้อเอชไอวี มีคุณภาพชีวิตดีขึ้น	๓
ด้านที่เกี่ยวกับการติดบุหรี่	
- ช่วยให้ผู้ที่ติดบุหรี่สามารถเลิกสูบบุหรี่ได้	๒
ด้านที่เกี่ยวกับการมีไขมันในโลหิตสูง	
- ช่วยทำให้ระดับไขมันในโลหิตโดยรวมต่ำลง	๑
- ช่วยลดสาร แอลดีแอล หรือสารที่ทำให้ไขมันเกาะผนังด้านในของหลอดเลือดให้ น้อยลง	๑
- ช่วยเพิ่มสาร เอชดีแอล หรือสารที่ช่วยลดระดับไขมันในโลหิตได้มากขึ้น	๓
- ช่วยลดสถานะภาพของไขมันในโลหิตหรือ Triglycerides ในให้น้อยลง	๓
ด้านที่เกี่ยวกับโรคความดันโลหิตสูง	
- ช่วยป้องกันมิให้เกิดความดันโลหิตสูง	๔
- ช่วยรักษาโรคที่เกี่ยวกับความดันโลหิตสูง	๔
ด้านที่เกี่ยวกับคุณภาพของอาหารและการรับประทาน	
- ช่วยเพิ่มคุณภาพการรับประทานอาหารให้ได้สัดส่วนมากขึ้น	๒
- ช่วยให้มีการรับประทานอาหารที่เป็นพลังงานมากขึ้น	๓

๔.๒.๓ หลักสูตรพลศึกษาและกีฬาในระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานและอุดมศึกษา

๑) หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐานพุทธศักราช ๒๕๕๑ เปรียบเสมือนกรอบแนวทางการศึกษาซึ่งได้มีการกำหนดวิสัยทัศน์ จุดหมาย มาตรฐานการเรียนรู้และตัวชี้วัดสมรรถนะสำคัญของผู้เรียน และคุณลักษณะอันพึงประสงค์เพื่อใช้เป็นทิศทางในการจัดทำหลักสูตรการจัดเรียนการสอนในแต่ละระดับ เปิดโอกาสให้สถานศึกษาเพิ่มเติมเวลาเรียนได้ตามความเหมาะสม ตามจุดเน้นของสถานศึกษาและได้ปรับ

กระบวนการวัดและประเมินผลการเรียนรู้ จากหลักสูตรสาระการเรียนรู้สุขศึกษาและพลศึกษากำหนดในสาระที่ ๓ มาตรฐาน พ ๓.๑ เข้าใจ มีทักษะการเคลื่อนไหว กิจกรรมทางกาย การเล่นเกม และกีฬา พ ๓.๒ รักการออกกำลังกาย การเล่นเกม การเล่นกีฬา ปฏิบัติเป็นประจำ มีวินัยเคารพสิทธิ กฎ กติกา มีน้ำใจเป็นนักกีฬามีจิตวิญญาณในการแข่งขันและชื่นชมในสุนทรียภาพของนักกีฬา และสาระที่ ๔ มาตรฐาน พ ๔.๑ การสร้างเสริมสมรรถภาพทางกายเพื่อสุขภาพ แบ่งระดับตามช่วงชั้น ตัวชี้วัด และสาระการเรียนรู้

การจัดแผนการเรียนรู้พลศึกษาและกีฬาในสถานศึกษา มีปัญหาที่พบว่า ครูผู้สอนเน้นการสอนแบบทักษะกีฬา แต่ขาดการนำผลการทดสอบสมรรถภาพทางกายมาสร้างเสริมและปรับปรุงสมรรถภาพทางกายตามผลการทดสอบ หากครูผู้สอนเห็นความสำคัญของกิจกรรมทางพลศึกษาและกีฬา โดยให้ความรู้และการปฏิบัติด้านสุขภาพและสมรรถภาพทางกายที่ถูกต้องในวัยเด็กแล้ว จะนำไปสู่การดูแลสุขภาพและสมรรถภาพทางกายเมื่อถึงวัยผู้ใหญ่ได้อย่างยั่งยืน

๒) หลักสูตรในระดับอุดมศึกษา ในระดับนี้ นักศึกษา นักกีฬาและผู้ฝึกสอนกีฬาโดยทั่วไปควรเข้าใจถึง เรื่องร่างกายกับการออกกำลังกาย ความสมบูรณ์ทางกายและการทดสอบ การฝึกซ้อมและปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับสมรรถภาพและการบาดเจ็บจากการเล่นกีฬา

การจัดแผนการเรียนรู้ในพลศึกษาและกีฬาในอุดมศึกษา สมรรถภาพทางกายเพื่อสุขภาพ เป็นความสามารถของร่างกายในการปฏิบัติงานในชีวิตประจำวัน และกิจกรรมอื่นๆ ได้อย่างเหมาะสม นอกจากนี้เพิ่มเติมว่า **บุคคลใดมีสมรรถภาพทางกายดี มีพลังจะสามารถทำงานได้อย่างสมบูรณ์ แต่จะต้องรวมไปถึงมีความสามารถในการเข้าร่วมกิจกรรมนอกบ้านหรือที่ทำงานด้วย**

กิจกรรมการสร้างเสริมสมรรถภาพทางกายมีความสำคัญ ดังนี้

๑) เป็นการเตรียมตัวให้มีร่างกายสมบูรณ์ เพื่อการเข้าร่วมในกิจกรรมหนัก ๆ และกิจกรรมที่มีการแข่งขันอื่น ๆ

๒) เป็นกิจกรรมที่สามารถช่วยแก้ไขความผิดปกติทางด้านร่างกาย และป้องกันมิให้ทรุดทร่วงเสียไป

๓) เป็นกิจกรรมที่สามารถช่วยให้อวัยวะทุกส่วน ได้รับการบริการได้อย่างทั่วถึงในระยะเวลาอันสั้น

๔) เป็นโปรแกรมทางพลศึกษา ที่สามารถเลือกทำที่เหมาะสมกับความต้องการของแต่ละบุคคล

๕) เป็นกิจกรรมที่เปิดโอกาสให้บุคคลที่มีทักษะน้อยในเกมกีฬาประเภทอื่น ๆ สามารถเข้าร่วมได้

๖) เป็นกิจกรรมที่ช่วยปรับปรุงระบบไหลเวียนของโลหิตและหลอดเลือด

ตัวอย่างการจัดการเรียนการสอนพลศึกษา

จากเนื้อหาของหลักสูตรในระดับพื้นฐานและอุดมศึกษาได้มีการจัดการเรียนการสอนพลศึกษาด้วยเทคนิควิธีที่หลากหลายรูปแบบให้เหมาะสมกับการพัฒนาสุขภาพ สมรรถนะทางร่างกายของผู้เรียน มีการเตรียมบทเรียนและโปรแกรมการฝึกล่วงหน้า ผู้สอนและผู้เรียนมีความสัมพันธ์มากขึ้นได้เห็นทักษะของผู้เรียนเห็นความสัมพันธ์ระหว่างผู้เรียนในการคิด ค้นคว้า ประดิษฐ์ ตัดสินใจ แก้ปัญหาต่าง ๆ ที่จะทำให้เกิดกิจกรรมหรือกีฬาสชนิดใหม่ขึ้นมา

ขอยกตัวอย่างการจัดการเรียนการสอนในระดับอุดมศึกษาด้วยรูปแบบ Active Learning ดังนี้ (ธันช ยอดดำเนิน สาขาวิชาพลศึกษา คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์)

ประสบการณ์การเรียนรู้การฝึกอบรม Active Learning ณ ประเทศ สิงคโปร์ ทำให้ได้แนวคิดเกี่ยวกับการจัดการศึกษาใหม่ ๆ ที่สามารถนำมาใช้ในทางการจัดการเรียนการสอนพลศึกษาในประเทศไทย การเรียนการสอนโดยทั่วไปแล้วยังคงนิยมการสอนแบบเปิดตำราแล้วท่องจำเอามาสอนต่อให้กับผู้เรียน โดยไม่ให้ผู้เรียน

ได้มีส่วนร่วม ได้มีบทบาทในการเรียน การสอนของผู้สอน บางครั้งสอนแบบเน้นทฤษฎีท่องจำมากกว่าลงมือปฏิบัติทำให้ผู้เรียนขาดทักษะในความรู้ันั้นๆ จนไม่สามารถที่จะนำไปถ่ายทอดหรือสอนต่อให้กับผู้อื่นได้ การจัดการเรียนการสอนที่กำหนดให้ผู้สอนเน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง ส่งผลสำคัญต่อรูปแบบการจัดการเรียน การสอนพลศึกษาที่แตกต่างกันออกไปโดยครูผู้สอนต้องมีวิธีการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงวิธีสอนให้สอดคล้องกับ แนวทางปฏิรูปการศึกษา ผู้สอนต้องใช้เทคนิคและวิธีการสอนที่หลากหลาย ต้องมีวิธีการสอนพลศึกษา ในรูปแบบต่าง ๆ

ผู้สอนชาวสิงคโปร์ได้ให้ฝึกฝนทางด้านการกิจกรรมกลุ่ม โดยใช้วิธีการให้จับกลุ่มด้วยกันประมาณ ๕ - ๖ คน ให้ฝึกการทำงานเป็นทีม แลกเปลี่ยนความรู้ ฝึกวิเคราะห์ และรวบรวมข้อมูลเพื่อนำมาเสนอหน้าห้องเรียน แล้วให้ ผู้เข้าเรียนร่วมแสดงความคิดเห็น การได้มีส่วนร่วมซึ่งกันและกัน นอกจากนี้ผู้สอนได้สอนให้ผู้เรียนฝึกการโต้วาที โดยผู้สอนได้ให้หัวข้อ แล้วให้ผู้เรียนแบ่งกลุ่มเป็นสองกลุ่ม และให้แสดงความคิดเห็นตอบโต้กันไปมา โดยต้องใช้ ภาษาอังกฤษในการสื่อสารทั้งหมด ทำให้เกิดทักษะกระบวนการความคิดแบบตอบสนองอย่างรวดเร็ว และทำให้เกิด ความสนุกสนาน

การอบรม Active Learning ผู้สอนได้ให้ผู้เรียนคิดออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้ โดยให้ผู้เรียนจัดเข้า กลุ่มที่อยู่ขณะเดียวกัน คิดออกแบบเนื้อหาที่จะสอน โดยใช้วิธีการสอนที่ได้อบรมมา รวบรวมวิเคราะห์แล้ว ออกไปทดสอบสอนหน้าชั้นเรียน โดยให้ทุกคนในกลุ่มได้มีส่วนร่วมในการสอน ทำให้ได้เกิดทักษะในการพูด ภาษาอังกฤษ วิธีการนำเสนอ ได้รู้สึกว่าคุณเองอยู่ในสถานการณ์ผู้สอนนั้นจริง ๆ

รูปแบบการสอนพลศึกษามีดังต่อไปนี้

๑. การสอนแบบสั่งการ (Teaching by command) การสอนแบบสั่งการ เป็นแบบที่ใช้มากที่สุด ในการสอนวิชาพลศึกษาในปัจจุบัน เนื่องจากห้องเรียนหนึ่ง ๆ มีนักเรียนมากเกินไป วิธีนี้ผู้สอนมักใช้กันอยู่เป็นประจำ

๒. การสอนแบบมอบงานให้ทำ (Teaching by Task) การสอนแบบมอบงานให้ทำ เป็นการเปิดโอกาส ให้ผู้เรียนกับผู้สอนมีความสัมพันธ์กันมากยิ่งขึ้น ผู้เรียนมีโอกาสจะพัฒนาตัวเองอย่างมีอิสระมากขึ้นกว่าการ สอนแบบสั่งการ

๓. การสอนแบบจับคู่ (Reciprocal Teaching) การสอนแบบนี้ผู้สอนจะมีบทบาทเป็นอย่างมาก เกี่ยวกับเรื่องการวัดผล สามารถมองเห็นทักษะในตัวผู้เรียนและความสัมพันธ์ระหว่างผู้สอนกับผู้เรียนก็มีมาก ขึ้นด้วย ทำให้เกิดความรู้สึกที่ดีต่อกันและกัน

๔. การสอนแบบแบ่งเป็นกลุ่มย่อย (Use of Small Group) การสอนแบบแบ่งเป็นกลุ่มย่อย มีประโยชน์ มากในกรณีที่อุปกรณ์ทางกีฬา และเครื่องมือทางกีฬา มีจำนวนจำกัด การแบ่งกลุ่มย่อยก็จะทำให้ผู้เรียนสามารถ ที่จะได้ใช้อุปกรณ์อย่างทั่วถึง

๕. การสอนเป็นรายบุคคล (The Individual program) การเรียนเป็นรายบุคคล ผู้เรียนบางคนอาจทำแบบเพื่อนในชั้นเรียนส่วนใหญ่ไม่ได้ ผู้สอนจึงจำเป็นต้องเน้นรายบุคคลให้ผู้เรียนได้เกิดทักษะด้านกิจกรรมให้มากขึ้นเพื่อที่จะให้ทันกับเพื่อน ๆ ในชั้นเรียน

๖. การสอนโดยวิธีแนะแนวให้ค้นคว้า (Guide Discovery) การสอนแบบแนะแนวให้เกิดการค้นคว้าเป็นวิธีที่จะทำให้ผู้เรียนได้ประกอบพิจารณาอันจะก่อให้เกิดความงอกงามทางด้านสติปัญญา ผู้เรียนมีอิสระในการคิด ค้นคว้า ประดิษฐ์ และความสามารถในการตัดสินใจแก้ไขปัญหาต่างๆ อาจทำให้เกิดกิจกรรม หรือ ชนิดกีฬาขึ้นมาใหม่ ๆ ได้

ในการศึกษา Active learning ถ้านำมาใช้ในวิชาพลศึกษาได้อย่างถูกวิธีก็จะมีส่วนช่วยในการพัฒนาผู้เรียนในทุก ๆ ด้าน โดยเฉพาะอย่างยิ่งในด้านสุขภาพและสมรรถภาพของร่างกายได้เป็นอย่างดี ผู้เรียนทุก ๆ คนได้รับประโยชน์จากการพลศึกษาทั้งนั้น แต่กิจกรรมต่าง ๆ สำหรับผู้เรียนแต่ละคนอาจจะไม่เหมือนกัน ผู้สอนต้องเลือกกิจกรรมหรือกีฬาให้เหมาะสมกับผู้เรียน ผู้เรียนส่วนใหญ่อาจจะสามารถมีส่วนร่วมได้ทุกกิจกรรม แต่บางคนอาจจะต้องการเฉพาะกิจกรรมหรือกีฬาที่ง่าย ๆ และเบา ๆ โปรแกรมการสอนพลศึกษาจะต้องวางตามลำดับจากง่ายไปยาก หรือสอนให้มีความคืบหน้าไปตามลำดับ การสอนวิชาพลศึกษาก็เช่นเดียวกับวิชาอื่น ๆ คือ จะต้องมีความรู้ความเข้าใจในตัวผู้เรียนมีความรัก และได้มีการเตรียมบทเรียนโปรแกรมการฝึกตามความเหมาะสมกับผู้เรียนไว้ล่วงหน้าจะทำให้ผู้เรียนมีประสิทธิภาพในการเรียนที่ดีมากขึ้นต่อไป

๔.๒.๔ อุตสาหกรรมการกีฬา

อุตสาหกรรมการกีฬาของประเทศไทยในปัจจุบันประกอบด้วย ๒ สาขาหลักคือ (๑) ภาคการผลิตสินค้าประกอบด้วยอุปกรณ์กีฬา เสื้อผ้ากีฬา อุปกรณ์วิทยาศาสตร์การกีฬา การก่อสร้างสนามกีฬา (๒) ภาคบริการการกีฬา ประกอบด้วย การศึกษาเกี่ยวกับการกีฬา สโมสรกีฬาอาชีพ สโมสรกีฬาเพื่อบริการบุคคลทั่วไป นักวิทยาศาสตร์การกีฬา นักกายภาพบำบัด นักกีฬาอาชีพผู้บริหารทางการตลาดการกีฬา เป็นต้น จากการคาดการณ์ พบว่า อุตสาหกรรมการกีฬาไทยนั้นมีการขยายตัวของการจัดตั้งธุรกิจอย่างต่อเนื่องตั้งแต่ปี ๒๕๕๗ และในปี ๒๕๖๑ (ม.ค. - ก.ย.) มีการขยายตัวของจำนวนและทุนจดทะเบียน ๕.๘๕ % และ ๖.๙๔ % ตามลำดับ สอดคล้องกับมูลค่าการเติบโตของตลาดสินค้าเพื่อสุขภาพ การกีฬา และการออกกำลังกาย และมูลค่าการนำเข้าสินค้าเครื่องกีฬาที่ขยายตัวเพิ่มขึ้น ตลาดในประเทศขยายตัวจากมูลค่าการนำเข้าเครื่องกีฬาและรองเท้ากีฬามีแนวโน้มเพิ่มขึ้นในปี ๒๕๖๑ โดยมูลค่าการนำเข้าเติบโตสูงถึง ๑๘.๔๐ % และ ๓๙.๒๘ % ตามลำดับ สะท้อนให้เห็นเทรนด์ตลาดคนรักสุขภาพมีการขยายตัวเพิ่มสูงขึ้น (ข้อมูล : กรมพัฒนาธุรกิจการค้า, กันยายน ๒๕๖๑)

๔.๒.๕ E-sports หรือกีฬาอิเล็กทรอนิกส์ (electronic sports) คือ กีฬาประเภทบุคคลหรือทีมชนิดหนึ่งที่เกี่ยวข้องกับการแข่งขันวิดีโอเกม โดยมีการแข่งตามประเภทของวิดีโอเกม เช่น เกมวางแผนการรบ, เกมต่อสู้, เกมยิงมุมมองบุคคลที่หนึ่ง, โมบา แบ่งการแข่งขันออกเป็นระดับสมัครเล่น กึ่งอาชีพ และระดับมืออาชีพ รวมถึงมีรายการแข่งขันและลีกต่าง ๆ เช่นเดียวกับกีฬาทั่วไป

เล่นเกมอย่างไรให้เป็นกีฬา E-Sport หากแปลความหมายตรงตัวของคำว่า “กีฬา” จะได้ว่า หมายความว่า เป็นกิจกรรมการเคลื่อนไหวที่อยู่ภายใต้กติกา สภาโอลิมปิกแห่งเอเชีย (The Olympic Council of Asia (OCA)) ให้คำยืนยันมาแล้วว่า กีฬา E-Sport นั้นจะถูกบรรจุให้เป็นการแข่งขันกีฬาเอเชียนเกมส์ ปี ค.ศ. 2018 ที่จะจัดขึ้นที่กรุงจาการ์ตา ประเทศอินโดนีเซีย และ 2022 Asian Games ที่เมืองหางโจว ประเทศจีน ดังนั้น ในประเด็นนี้ จึงควรแยกให้ออกระหว่างเด็กติดเกมส์และผู้ที่เล่นเกมเป็นอาชีพ

เด็กติดเกม : อาจส่งผลเสียต่อสุขภาพของตนเอง อาทิ อาการปวดหลัง ปวดหัว อ่อนเพลีย และมีผลกระทบต่อพัฒนาการ อีกทั้งการปฏิสัมพันธ์ในครอบครัวลดลง

นักกีฬาอีสปอร์ต : มีกระบวนการควบคุมตัวเองในการฝึกซ้อม มีวินัย มีความเป็นมืออาชีพในการบริหารเวลา แยกเวลาเรียน/ทำงานเด็ดขาด หากเล่นเกมที่เป็นทีม จะต้องมีการวางแผนอย่างมีวินัย

๔.๓ ข้อเสนอการดำเนินงานสู่การปฏิบัติ

จากที่ได้กล่าวมาแล้วจะเห็นได้ว่า พลศึกษาและกีฬาเป็นสาระจำเป็นที่ต้องถูกกำหนดไว้ในการจัดการศึกษาทุกระดับ เพราะนอกจากจะทำให้ประชากรทั่วโลกมีคุณภาพชีวิตที่ดีแล้ว พลศึกษาและกีฬายังมีส่วนสำคัญในการเพิ่มประสบการณ์ชีวิตด้านสังคม แสดงอัตลักษณ์ความเป็นชาติและการอยู่ร่วมกันอย่างสันสุขของมวลมนุษยชาติอีกด้วย ดังนั้น เพื่อให้การดำเนินงานด้านพลศึกษาและกีฬาเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ จึงขอเสนอข้อเสนอแนะการทำงานสู่การปฏิบัติ ดังนี้

๔.๓.๑ นโยบาย ยุทธศาสตร์ และการบูรณาการพลศึกษาและกีฬากับการศึกษา

๑. รัฐให้ความสำคัญของการจัดการศึกษาด้านพลศึกษาและกีฬา โดยแบ่งตามประเภทการจัดการศึกษาทั้งการศึกษาเพื่อคุณวุฒิตามระดับ การศึกษาเพื่อการดำรงชีวิต และการศึกษาตามอัธยาศัยให้สอดคล้องตามยุทธศาสตร์ชาติ ๒๐ปี และแผนการศึกษาแห่งชาติ

๒. รัฐส่งเสริม/เพิ่มการจัดการศึกษาด้านพลศึกษาและกีฬาในระดับอุดมศึกษามากขึ้น

๓. รัฐส่งเสริม สนับสนุนงบประมาณในการศึกษาวิจัยเรื่องการส่งเสริมคุณภาพการศึกษาและพัฒนาสุขภาพเพิ่มมากขึ้น

๔. การแต่งตั้ง บรรลุผู้บริหารดำเนินการหาบุคคลให้เหมาะสมกับโรงเรียนเฉพาะทาง

๕. หน่วยงานภาครัฐและเอกชนร่วมกันพัฒนา/ยกระดับความสามารถการบริการประชาชนด้านสื่่อมวลชนทางการกีฬา

๖. หน่วยงานภาครัฐและเอกชน ร่วมกันสร้างกลไกและจัดระบบการออกกำลังกายและเล่นกีฬาในชุมชน (ทุกช่วงวัย) โดยให้การสนับสนุนและจัดหา/จัดทำอัตราค่าจ้างให้มีผู้เชี่ยวชาญด้านพลศึกษา และกีฬาและวิทยาศาสตร์การกีฬามาดำเนินการ

๗. ส่งเสริมให้มีการจัดตั้งคลังสมองด้านกีฬา สนับสนุนให้มีแหล่งการเรียนรู้/ศูนย์การเรียนรู้ด้านกีฬาเพื่อจัดการเรื่องการออกกำลังกายและกีฬาในชุมชนรวมทั้ง จัดทำฐานข้อมูลแหล่งการเรียนรู้ด้านกีฬาและคัดเลือกแหล่งการเรียนรู้ดีเด่นด้านกีฬา

๘. พัฒนาสถานที่ออกกำลังกายสาธารณะ ขยายเวลาการให้บริการสนามกีฬาในชุมชนหรือท้องถิ่น

๙. จัดให้มีหน่วยงานกลาง ทำหน้าที่รวบรวม ระดม และถ่ายทอดความรู้ด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีกีฬา

๑๐. เพิ่มจำนวนศูนย์บริการที่มีเครื่องมือและบุคลากรด้านวิทยาศาสตร์การกีฬาที่ได้มาตรฐาน

๑๑. ปรับปรุงกฎ ระเบียบ ประกาศกระทรวง เพื่อเปิดโอกาสให้ครูภูมิปัญญาที่มีความรู้ถ่องแท้ในสาขาพลศึกษา/กีฬาเข้ามาถ่ายทอด สืบสาน และมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาตามหลักสูตรท้องถิ่นของแต่ละสถานศึกษาอย่างเป็นรูปธรรม

๑๒. นำมาตรการภาษีมาใช้สนับสนุนการบริจาคเงิน เพื่อการดำเนินงาน เพื่อให้ผู้บริจาคสามารถนำไปลดหย่อนหรือยกเว้นภาษีเงินได้ เป็นการกระตุ้นและจูงใจให้มีการบริจาคมมากขึ้น

๑๓. ระดมทรัพยากรจากทุกภาคส่วนร่วมจัดการศึกษาที่บูรณาการด้านศาสนา ศิลปะ วัฒนธรรม กีฬา และภูมิปัญญา

๔.๓.๒ แนวทางการพัฒนาและเสริมสร้างความเข้มแข็งในการจัดการศึกษา (การศึกษาทั้งสามระบบ)

๑. ด้านหลักสูตร/อุปกรณ์และสื่อการสอน

๑) ปรับหลักสูตรเน้นลดเวลาเรียน เพิ่มเวลาลอง ให้ผู้เรียนได้ลงเรียนรู้ในสิ่งที่ตนสนใจ ตามความพร้อม ตามสมรรถภาพทางกายของผู้เรียนแต่ละบุคคล

๒) สนับสนุนเครื่องแต่งกายและอุปกรณ์กีฬาของผู้เรียนให้เหมาะสมถูกสุขลักษณะ (ชุดกีฬา รองเท้ากีฬา)

๓) สนับสนุนองค์ความรู้ ตำราพื้นฐานทางด้านวิทยาศาสตร์การกีฬา เพื่อสร้างเสริมและพัฒนาสมรรถภาพทางกายได้อย่างถูกต้อง เพื่อให้ผู้เรียนสามารถประกอบกิจกรรมในการดำเนินชีวิตประจำวัน

๔) จัดให้มีเวทีส่งเสริมนวัตกรรมและสื่อการสอนที่หลากหลายในระดับประเทศ

๕) บรรจุกีฬาพื้นบ้านเข้าในหลักสูตรของทุกระดับชั้น เพื่อการสร้างเสริมความสามัคคีและอนุรักษ์ความเป็นไทย

๖) ปรับปรุงเกณฑ์เกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอนพลศึกษาทุกระดับชั้น อาทิเกณฑ์เกี่ยวกับความมากน้อยของคุณค่าและประโยชน์ที่จะได้รับในแต่ละกิจกรรมตามความสนใจของผู้เรียน โดยคำนึงถึงประโยชน์ที่สามารถนำไปใช้และวุฒิภาวะของผู้เรียนความปลอดภัยของผู้เรียน การส่งเสริมอาชีพเพื่อสร้างรายได้ด้านการกีฬา

๗) สถานศึกษาจัดทำคู่มือการบูรณาการด้านพลศึกษาและกีฬากับรายวิชาอื่น

๘) การวัดและประเมินผล ต้องวัดตามผลการพัฒนาการทางด้านร่างกาย และทักษะการเคลื่อนไหว ควบคู่กับการประเมินผลจากทักษะกีฬา

๙) การผลิตครูปฐมวัยและประถมศึกษา โดยเพิ่มหน่วยกิตรายวิชาพลศึกษาหรือปรับหน่วยกิตเพื่อเรียนพื้นฐานในการเสริมสร้างการออกกำลังกาย เพื่อให้ครูมีความรู้ ความเข้าใจ ปรับเปลี่ยนเทคนิคและวิธีการสอน และมีความรู้พื้นฐาน เพื่อแก้ปัญหาในโรงเรียนขนาดเล็กที่ขาดครูพลศึกษา

๑๐) จัดทำคู่มือการฝึกอบรมวิชาพลศึกษาสำหรับครูประจำการที่รับผิดชอบการสอนวิชาพลศึกษา

ภาพการเล่นกีฬาพื้นบ้าน

๒. ด้านครูและบุคลากรทางการศึกษา

๑) ผลิตและพัฒนาครูให้มีความรู้เรื่องศาสตร์การสอนเฉพาะทาง/การจัดการเรียนการสอนแบบบูรณาการ มีความคิดสร้างสรรค์ในการต่อยอด เชื่อมโยงสิ่งต่างๆ

๒) ผลิตและพัฒนาครูให้มีทักษะ ประกอบด้วย การสอนที่สร้างบรรยากาศการเรียนรู้ที่น่าสนใจ/การสอนแบบบูรณาการ/การสร้างศรัทธา ให้เด็กให้เชื่อมั่นในตัวครู/การสร้างประสบการณ์ที่ดี สร้างแรงบันดาลใจ/การสืบค้นข้อมูลใหม่ๆ เพื่อนำมาประยุกต์ในการเรียนการสอน/ความสามารถเฉพาะทางด้านต่างๆ ที่ตนถนัด/การเรียนรู้และสร้างสรรค์/นวัตกรรมเพื่อการบูรณาการอย่างสร้างสรรค์/เชื่อมโยงการเรียนรู้ให้สามารถนำไปใช้ได้ในชีวิตจริง/การต่อยอดองค์ความรู้ และออกแบบกระบวนการเรียนรู้โดยเน้นการปฏิบัติมากกว่าทฤษฎี

๓) ผลิตและพัฒนาครูให้มีเจตคติมุ่งมั่นพัฒนาตนเอง/มีเจตคติที่ดีและเห็นความสำคัญของการจัดการศึกษาที่บูรณาการกับศาสนา ศิลปะ วัฒนธรรม กีฬา และภูมิปัญญา และมีเจตคติที่เน้นการเรียนรู้ของผู้เรียนมากกว่าการสอนของตนเอง

๓. ด้านผู้บริหารสถานศึกษา

๑) มีความรู้ในการประยุกต์ศาสตร์การจัดการเรียนรู้แบบบูรณาการ

๒) ช่วยเหลือ สนับสนุนเพื่อนครูให้เพิ่มพูนความรู้เห็นความสำคัญด้านพลศึกษาและกีฬา มีความชำนาญในการจัดการเรียนการสอนแบบบูรณาการสาระอื่นกับพลศึกษาและกีฬาแก่ผู้เรียนในทุกระดับชั้น

๓) มีวิสัยทัศน์กว้างไกล ใฝ่หาความรู้ เห็นความสำคัญของพลศึกษาและกีฬา พัฒนาหลักสูตร จัดกิจกรรมการเรียนการสอนภายในและภายนอกสถานศึกษาที่เอื้อต่อการเรียนรู้ของผู้เรียน เพราะศาสตร์ทุกศาสตร์ไม่อาจแยกกันได้โดยเด็ดขาด การจัดให้ผู้เรียนได้เรียนรู้หลายเนื้อหา ผักหลายทักษะอย่างเชื่อมโยง จะทำให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตจริง

๔) แสวงหาความร่วมมือในการสร้างเครือข่ายเพื่อสนับสนุนการกิจกรรมแบบบูรณาการ

๔. ด้านการบริหารจัดการ

๑) จัดพื้นที่ในการแสดงศักยภาพอย่างสร้างสรรค์ในทุกระดับ ประเภทของการศึกษา เช่น ระดับประถมศึกษาให้เพิ่มกิจกรรม ร้อง รำทำเพลงเพื่อความสุขของเด็ก ให้สมองได้เรียนรู้ได้เร็ว ได้พัฒนาความคิดสร้างสรรค์อย่างมีประสิทธิภาพ

๒) สร้างแหล่งการเรียนรู้ด้านกีฬา ในลักษณะองค์กรเพื่อสังคม (Social Enterprise)

๕. ด้านสื่อและเทคโนโลยี

- ๑) ส่งเสริมให้มีการจัดทำสื่อ เทคโนโลยี และนวัตกรรมการเรียนรู้
- ๒) ส่งเสริม สนับสนุนให้เด็ก เยาวชน ผู้เรียน ผู้ปกครอง และชุมชน ร่วมคิดสร้างสรรค์ในการผลิตสื่อเพื่อสุขภาพ
 - ๓) การปลูกฝังค่านิยมที่ดีทางด้านพลศึกษาและกีฬา เพื่อให้สามารถแยกแยะและรู้เท่าทันสื่อ (การพนันทางด้านกีฬา)
 - ๔) การจัดทำแหล่งข้อมูล องค์ความรู้ในโลกออนไลน์ที่ถูกต้อง เพื่อการสืบค้น
 - ๕) การจัดการเรียนการสอนด้านพลศึกษาและกีฬาในระบบออนไลน์

๖. ด้านเครือข่าย

- ๑) ส่งเสริมให้ทุกภาคส่วนเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมด้านพลศึกษาและกีฬาในการดูแล รักษาสุขภาพของตน หรือรวมกลุ่มเพื่อทำกิจกรรมที่สร้างสรรค์
- ๒) ทำข้อตกลงร่วมกับภาคเอกชนในการจัดหาอุปกรณ์ที่เหมาะสมตามบริบทของสถานศึกษาหรือแหล่งการเรียนรู้ด้านพลศึกษาและกีฬา
- ๓) การจัดการเรียนการสอนผ่านเครือข่ายอินเทอร์เน็ต เพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ด้วยตนเอง

๕. ด้านภูมิปัญญา

๕.๑ สถานการณ์/สภาพปัจจุบัน และความสำคัญของภูมิปัญญา

ภูมิปัญญาไทยเป็นมรดกล้ำค่า เป็นทุนทางปัญญาของชาติที่บรรพบุรุษไทยได้คิดค้น พัฒนา ปรับประยุกต์ใช้ให้เหมาะสมกับสภาพ และสภาวะแวดล้อมที่แตกต่างกันไปในแต่ละบริบทของสังคม ความรู้ที่คนไทยได้คิดค้นจนตกผลึกเหล่านี้ได้ถูกใช้ในการแก้ไขปัญหาและพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนในสังคมมา ช้านาน ได้มีการสืบทอดต่อเนื่องกันมาจากอดีตจนถึงปัจจุบัน ช่วยสร้างคนให้เกิดการเรียนรู้ มีทักษะ ประสพการณ์ มีการงานอาชีพส่งผลให้เกิดสังคมที่เข้มแข็งพึ่งตนเองได้ สร้างชาติเป็นปึกแผ่น มั่นคง ยั่งยืน นำมาซึ่งความภาคภูมิใจและศักดิ์ศรีเกียรติภูมิแก่คนไทย

ด้วยความสำคัญของภูมิปัญญาไทย หลายหน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชน จึงได้ดำเนินการในเรื่องต่าง ๆ ได้แก่ การให้ความหมายของภูมิปัญญาไทย การกำหนดประเภท ด้านและ/หรือสาขา การยกย่อง สนับสนุนผู้มีความรู้อย่างถ่องแท้ในภูมิปัญญาแต่ละด้าน การกำหนดกฎหมายคุ้มครองพิทักษ์องค์ความรู้ บุคคล องค์กรด้าน ภูมิปัญญา รวมทั้งการถ่ายทอดภูมิปัญญาผ่านกระบวนการการจัดการศึกษาทุกระดับ/ประเภท เพื่อให้ภูมิปัญญาไทยอันเป็นมรดกล้ำค่าของชาติได้รับการดูแลพิทักษ์ปกป้องรักษา อนุรักษ์ พัฒนา ต่อยอด สืบทอดมิให้สูญหาย

๕.๑.๑ ภูมิปัญญาไทยกับการดำเนินงานที่ผ่านมา

๑) การกำหนดความหมาย ประเภท บุคคลและขอบข่ายภูมิปัญญาไทย

(๑) ภูมิปัญญาไทย หมายถึง องค์ความรู้ความสามารถและทักษะของคนไทยในด้านต่าง ๆ อันเกิดจากการสั่งสมประสบการณ์ที่ผ่านกระบวนการเรียนรู้เลือกสรร ปรับแต่ง พัฒนาและถ่ายทอดสืบทอดกันมา เพื่อใช้แก้ปัญหาและพัฒนาวิถีชีวิตของคนไทยให้สอดคล้องกับบริบทของสังคมในแต่ละยุคสมัย ภูมิปัญญาไทยจึงมี ลักษณะเป็นองค์รวมและมีคุณค่าทางวัฒนธรรม เกิดขึ้นในวิถีชีวิตไทย ซึ่งภูมิปัญญาท้องถิ่นอาจเป็นที่มาขององค์ความรู้ที่องกวมขึ้นใหม่ที่จะช่วยในการเรียนรู้การแก้ปัญหา การจัดการ และการปรับตัวในการดำเนินวิถีชีวิตของคนไทย

(๒) ประเภทของภูมิปัญญาไทย แบ่งเป็น ๓ ประเภท ได้แก่

(ก) ภูมิปัญญาพื้นบ้าน หมายถึง องค์ความรู้ความชำนาญและประสบการณ์ที่สั่งสม สืบทอดกันมาเพื่อใช้แก้ปัญหาในการปรับตัวโดยมีการเรียนรู้และสืบทอดต่อกันมาจากคนรุ่นหนึ่งไปสู่คนอีกรุ่นหนึ่ง จึงเป็นมรดกทางวัฒนธรรมของคนพื้นบ้านนั้น ๆ หรือเป็นวิถีชีวิตที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะของชาวบ้านในพื้นที่

(ข) ภูมิปัญญาชาวบ้าน หมายถึง ความรู้ ทักษะ และวิถีปฏิบัติของชาวบ้านที่ได้มาจาก ประสบการณ์แต่ละเรื่อง แต่ละสภาพแวดล้อม โดยมีเงื่อนไขของปัจจัยเฉพาะแตกต่างกันไปสำหรับนำมาใช้ แก้ไขปัญหา ทั้งนี้ต้องอาศัยศักยภาพที่มีอยู่โดยชาวบ้านคิดเองเป็นความรู้ที่สร้างสรรค์และมีส่วนเสริมสร้างการผลิต รวมทั้งเป็นความรู้ของชาวบ้านที่สั่งสมมา ส่งผลให้มีโครงสร้างความรู้ที่มีหลักการ มีเหตุผลในตัวเอง จนกระทั่งเป็นส่วนหนึ่งของมรดกทางวัฒนธรรม และเป็นความรู้ที่ปฏิบัติได้ มีพลังและสำคัญยิ่ง เหล่านี้ช่วยให้ชาวบ้านมีชีวิตอยู่รอด สร้างสรรค์การผลิตและช่วยในด้านการทำงาน

(ค) ภูมิปัญญาท้องถิ่น หมายถึง ความรู้ที่มีอยู่ทั่วไปในสังคมชุมชนและในตัวผู้รู้เอง เป็นความรู้ที่เกิดจากประสบการณ์ในชีวิตของคนนั้น ๆ สิ่งทีเรียนรู้อย่างกระบวนการศึกษา สังเกต คิดวิเคราะห์และลงมือปฏิบัติจนเกิดปัญญาในแต่ละท้องถิ่นนั้น ๆ จนกระทั่งสิ่งที่เรียนรู้มาจากหลาย ๆ เรื่องได้ถูกประกอบกันขึ้น แล้วตกผลึกเป็นองค์ความรู้ ซึ่งจัดว่าเป็นพื้นฐานขององค์ความรู้สมัยใหม่ที่จะช่วยในการเรียนรู้เพื่อการแก้ปัญหาช่วย การจัดการ และการปรับตัวในการดำเนินชีวิตของคนเรา จึงควรมีการสืบค้น รวบรวมศึกษา ถ่ายทอด พัฒนา และนำไปใช้ประโยชน์ได้อย่างกว้างขวาง

(๓) บุคคลที่ทรงภูมิปัญญา : ครูภูมิปัญญาไทย

สำหรับบุคคลที่ทรงภูมิปัญญาในแต่ละด้าน/สาขา และมีบทบาทสำคัญในการนำภูมิปัญญาเข้าสู่การศึกษาทุกระบบ/ประเภทและพัฒนาระบบการถ่ายทอดอย่างต่อเนื่อง ซึ่งสำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ กำหนดค่านิยามไว้ดังนี้

“ครูภูมิปัญญาไทย” หมายถึง บุคคลผู้ทรงภูมิรู้ด้านหนึ่งด้านใดเป็นผู้สร้างสรรค์และสืบสานภูมิปัญญาดังกล่าวมาอย่างต่อเนื่อง จนเป็นที่ยอมรับในสังคมและชุมชน เพื่อทำหน้าที่ถ่ายทอดภูมิปัญญาในการจัดการศึกษาทั้งในระบบโรงเรียน นอกโรงเรียน และการศึกษาตามอัธยาศัย ตามนัยพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๔๒ และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๔๕ และ (ฉบับที่ ๓) พ.ศ. ๒๕๕๓

(๔) ขอบข่ายภูมิปัญญาไทย

สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา ได้กำหนดขอบข่ายภูมิปัญญาไทยไว้ในนโยบายส่งเสริมภูมิปัญญาไทยในการจัดการศึกษา เมื่อปี พ.ศ. ๒๕๔๒ ไว้ ๙ ด้าน ประกอบด้วย

๑. ด้านเกษตรกรรม ได้แก่ความสามารถในการผสมผสานองค์ความรู้ทักษะและเทคนิคด้านการเกษตรกับเทคโนโลยี โดยการพัฒนาบนพื้นฐานคุณค่าดั้งเดิม ซึ่งคนสามารถพึ่งพาตนเองในสภาวะการณ์ต่างๆได้ เช่น การทำการเกษตรแบบผสมผสาน การแก้ปัญหาการเกษตรด้านการตลาด การแก้ปัญหาด้านการผลิตและการรู้จักปรับใช้เทคโนโลยีที่เหมาะสมกับการเกษตร เป็นต้น

๒. ด้านอุตสาหกรรมและหัตถกรรม ได้แก่การรู้จักประยุกต์ใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่ในการแปรรูปผลิตภัณฑ์เพื่อการบริโภคอย่างปลอดภัยประหยัดและเป็นธรรม อันเป็นกระบวนการให้ชุมชนท้องถิ่นสามารถพึ่งพาตนเองทางเศรษฐกิจได้ตลอดทั้งการผลิตและการจำหน่ายผลผลิตทางหัตถกรรม เช่น การรวมกลุ่มของกลุ่มโรงงานยางพารา กลุ่มโรงสี กลุ่มหัตถกรรม เป็นต้น

๓. ด้านการแพทย์แผนไทย ได้แก่ความสามารถในการจัดการป้องกันและรักษาสุขภาพของคนในชุมชน โดยเน้นให้ชุมชนสามารถพึ่งพาตนเองทางด้านสุขภาพและอนามัยได้ เช่น ยาจากสมุนไพร อันมีอยู่หลากหลาย การนวดแผนโบราณ การดูแลและรักษาสุขภาพแบบพื้นบ้าน เป็นต้น

๔. ด้านการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ได้แก่ความสามารถเกี่ยวกับการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมทั้งการอนุรักษ์การพัฒนาและการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างสมดุลและยั่งยืน เช่น การบวชป่า การสืบชะตาแม่น้ำ การทำแนวปะการังเทียม การอนุรักษ์ป่าชายเลน การจัดการป่าต้นน้ำและป่าชุมชน เป็นต้น

๕. ด้านกองทุนและธุรกิจชุมชน ได้แก่ ความสามารถในการด้านการสะสมและบริหารกองทุนและสวัสดิการชุมชนทั้งที่เป็นเงินตราและโภคทรัพย์เพื่อเสริมสร้างความมั่นคงให้แก่ชีวิตความเป็นอยู่ของสมาชิกในกลุ่ม เช่น การจัดการกองทุนของชุมชนในรูปของสหกรณ์ออมทรัพย์รวมถึงความสามารถในการจัดสวัสดิการในการประกันคุณภาพชีวิตของคนให้เกิดความมั่นคงทางเศรษฐกิจสังคมและวัฒนธรรมโดยการจัดตั้งกองทุนสวัสดิการรักษายาบาลของชุมชนและการจัดระบบสวัสดิการบริการชุมชน

๖. ด้านศิลปกรรม ได้แก่ ความสามารถในการสร้างสรรค์ผลงานทางด้านศิลปะสาขาต่าง ๆ เช่น จิตรกรรมประติมากรรม นาฏศิลป์ ดนตรี ทัศนศิลป์ คีตศิลป์ การละเล่นพื้นบ้านและนันทนาการ เป็นต้น

๗. ด้านภาษาและวรรณกรรม ได้แก่ ความสามารถในการอนุรักษ์และสร้างสรรค์ผลงานด้านภาษาคือภาษาถิ่นภาษาไทยในภูมิภาคต่าง ๆ รวมถึงด้านวรรณกรรมท้องถิ่นและการจัดทำสารานุกรมภาษาถิ่น การปริวรรตหนังสือโบราณ การฟื้นฟูการเรียนการสอนภาษาถิ่นของท้องถิ่นต่าง ๆ

๘. ด้านปรัชญาศาสนาและประเพณี ได้แก่ ความสามารถประยุกต์และปรับใช้ หลักธรรมคำสอนทางศาสนา ปรัชญา ความเชื่อและประเพณีที่มีคุณค่าให้เหมาะสมต่อบริบททางเศรษฐกิจ สังคม เช่น การถ่ายทอดวรรณกรรมคำสอน การบวชป่า การประยุกต์ประเพณีบุญประเพณีชาวลาว เป็นต้น

๙. ด้านโภชนาการ ได้แก่ ความสามารถในการเลือกสรรประดิษฐ์และปรุงแต่งอาหาร และยาที่เหมาะสมกับความต้องการของร่างกายในสภาวะการณต่าง ๆ ตลอดจนผลิตเป็นสินค้าและบริการ ส่งออกที่ได้รับความนิยมแพร่หลายมาก รวมถึงการขยายคุณค่าเพิ่มของทรัพยากรด้วย

๒) คุณค่าภูมิปัญญาไทยกับการสืบสาน รักษา ต่อยอด

นอกจากกระทรวงศึกษาธิการที่ให้ความสำคัญกับภูมิปัญญาไทยแล้วยังมีอีกหลายหน่วยงาน อาทิ กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ กระทรวงสาธารณสุข กระทรวงมหาดไทย กระทรวงพาณิชย์ กระทรวงวัฒนธรรม กระทรวงการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์และนวัตกรรมที่เห็นคุณค่าของความรู้ วิถีทักษะและแนวปฏิบัติที่ผ่านการกลั่นกรองจนตกผลึกสามารถนำความรู้มาแก้ไขปัญหาและพัฒนาคุณภาพชีวิตให้ชุมชนท้องถิ่น จึงได้ส่งเสริม สนับสนุนงานภูมิปัญญาไทยในรูปแบบที่หลากหลาย สรุปพอสังเขปได้ดังนี้

(๑) กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ มีการดำเนินงานดังนี้

๑) จัดทำระเบียบกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ว่าด้วยการส่งเสริมและการจัดสวัสดิการสำหรับปราชญ์เกษตรของแผ่นดิน พ.ศ. ๒๕๕๑ ดำเนินการยกย่องและเชิดชูเกียรติแก่ผู้ทรงภูมิปัญญา ด้านการเกษตร เป็นปราชญ์เกษตรของแผ่นดินใน ๔ สาขา ได้แก่ (ก) ปราชญ์เกษตรผู้ทรงภูมิปัญญาและมีคุณูปการต่อภาคการเกษตรไทย (ข) ปราชญ์เกษตรเศรษฐกิจพอเพียง (ค) ปราชญ์เกษตรดีเด่น (ง) ปราชญ์เกษตรผู้นำชุมชนและเครือข่าย โดยสนับสนุนให้มีการถ่ายทอดองค์ความรู้ ประสบการณ์ และจัดทำองค์ความรู้ ของปราชญ์เกษตรของแผ่นดินเพื่อเผยแพร่สู่สังคม พร้อมทั้งจัดสวัสดิการให้ในรูปแบบต่าง ๆ

๒) ออกระเบียบกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ว่าด้วยการใช้จ่ายเงินอุดหนุนโครงการพัฒนาศูนย์เครือข่ายปราชญ์ชาวบ้าน พ.ศ. ๒๕๕๐ และระเบียบกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ว่าด้วยการส่งเสริมและการจัดสวัสดิการสำหรับปราชญ์เกษตรของแผ่นดินพ.ศ. ๒๕๕๑

(๒) กระทรวงสาธารณสุข

กระทรวงสาธารณสุขได้จัดทำพระราชบัญญัติคุ้มครองและส่งเสริมภูมิปัญญา การแพทย์แผนไทย พ.ศ.๒๕๔๒ และกำหนดให้มีการดำเนินการที่สำคัญ ดังนี้

๑) จัดตั้งกองทุนภูมิปัญญาการแพทย์แผนไทย

๒) จัดทำแผนยุทธศาสตร์กองทุนภูมิปัญญาการแพทย์แผนไทย พ.ศ. ๒๕๖๑ – ๒๕๖๔

๓) จัดทำแผนยุทธศาสตร์กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือกระยะ ๕ ปี (พ.ศ. ๒๕๖๐ – ๒๕๖๔) ภายใต้แผนยุทธศาสตร์ชาติระยะ ๒๐ ปีด้านสาธารณสุข ๕ ยุทธศาสตร์ โดยเฉพาะ ยุทธศาสตร์ที่ ๕ ภูมิปัญญาเป็นเลิศ ได้กำหนดเป้าประสงค์ไว้ว่า “ภูมิปัญญาการแพทย์แผนไทย การแพทย์พื้นบ้าน และสมุนไพรไทย ได้รับการคุ้มครองและส่งเสริมให้เป็นศาสตร์ของแผ่นดิน เพื่อใช้ประโยชน์ในระบบ สุขภาพและสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับประเทศชาติ” มีระบบสารสนเทศองค์ความรู้ดิจิทัลภูมิปัญญาการแพทย์แผน ไทยฯ ที่สามารถเข้าถึงได้อย่างรวดเร็ว สืบหาผู้คิดค้นหรือผู้สืบทอดภูมิปัญญาการแพทย์แผนไทย และจัดทำ ชุดความรู้และตำรา เป็นต้น

(๓) กระทรวงพาณิชย์

กรมทรัพย์สินทางปัญญา กระทรวงพาณิชย์เป็นหน่วยงานที่มีภารกิจหลักด้านการ จัดทะเบียนคุ้มครองทรัพย์สินทางปัญญา โดยระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วยคณะกรรมการนโยบาย ทรัพย์สินทางปัญญาแห่งชาติ (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๕๖ ได้จัดตั้ง “คณะกรรมการนโยบายทรัพย์สินทางปัญญา

แห่งชาติ (คทป.)” เพื่อกำหนดนโยบายและขับเคลื่อนยุทธศาสตร์การพัฒนาระบบทรัพย์สินทางปัญญาด้านการส่งเสริม คุ่มครอง ป้องกัน และปราบปรามการละเมิดทรัพย์สินทางปัญญาทั้งในและต่างประเทศ และพัฒนา แผนยุทธศาสตร์ทรัพย์สินทางปัญญาตั้งแต่ปีพ.ศ. ๒๕๕๖ สำหรับแผนยุทธศาสตร์กรมทรัพย์สินทางปัญญา ระยะ ๕ ปี (ปี ๒๕๖๑ - ๒๕๖๕) กำหนดพันธกิจไว้ดังนี้ ๑) เพื่อให้ความและส่งเสริมการปกป้องสิทธิ ในทรัพย์สินทางปัญญาทั้งในประเทศและต่างประเทศ ๒) ส่งเสริมให้เกิดการสร้างสรรค์ การบริหารจัดการและ การใช้ประโยชน์ทรัพย์สินทางปัญญาในเชิงพาณิชย์

(๔) กระทรวงมหาดไทย

กรมการพัฒนาชุมชนมีนโยบายในการสนับสนุนการดำเนินงานภูมิปัญญาไทย โดยสำนักส่งเสริมภูมิปัญญาท้องถิ่นได้จัดทำโครงการศิลปิน OTOP เพื่อคัดเลือกผลงานจากผู้ผลิต ผู้ประกอบการ OTOP ทั่วประเทศที่มีการสืบทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านการแสดง ศิลปหัตถกรรม ประติมากรรม ที่สามารถสร้างมูลค่าเพิ่มของผลิตภัณฑ์ด้วยภูมิปัญญา ยกย่องเชิดชูเกียรติ เป็น “ศิลปิน OTOP” เริ่มดำเนินงานนับแต่ปี พ.ศ. ๒๕๕๙ จนถึงปี พ.ศ. ๒๕๖๑ มี “ศิลปิน OTOP” แล้ว จำนวน ๑๕๙ คน นอกจากนั้น ยังจัดให้มีโครงการต่าง ๆ เพื่อส่งเสริมการใช้นวัตกรรมเพื่อเสริมสร้างศักยภาพในการผลิตและสนับสนุนช่องทางการตลาดสมัยใหม่ เพื่อให้เกิดการแลกเปลี่ยนองค์ความรู้ระหว่างกัน เช่น โครงการหมู่บ้าน OTOP เพื่อการท่องเที่ยว : OTOP Village ๘ เส้นทาง ในพื้นที่ ๓๑ จังหวัดเพื่อการท่องเที่ยวและสร้างการรับรู้ของดีจากภูมิปัญญาในวงกว้าง ผ่านสื่อออนไลน์และสื่อทุกแขนง เป็นต้น

(๕) กระทรวงวัฒนธรรม

กรมส่งเสริมวัฒนธรรม กระทรวงวัฒนธรรมดำเนินงานโครงการศิลปินแห่งชาติ มาตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๕๒๘ เพื่อสรรหา ยกย่องเชิดชูเกียรติบุคคลที่ได้สืบสานงานศิลปะของชาติ เป็นศิลปินแห่งชาติ สาขาศิลปะ ๓ สาขาหลัก ได้แก่ สาขาศิลปะการแสดง และสาขาวรรณศิลป์ โดยส่งเสริมสนับสนุน และช่วยเหลือศิลปินผู้สร้างสรรค์ผลงาน ศิลปะล้ำค่า จัดทำทำเนียบศิลปินทุกแขนงทั่วประเทศ จัดตั้งกองทุนส่งเสริมงานวัฒนธรรม เพื่อเป็นทุนใช้จ่ายเกี่ยวกับการส่งเสริมและสนับสนุนงาน วัฒนธรรมตามพระราชบัญญัติวัฒนธรรมแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๕๓ นอกจากนี้ คณะรัฐมนตรีได้มีมติเห็นชอบ ให้วันที่ ๒๔ กุมภาพันธ์ ของทุกปีเป็น “วันศิลปินแห่งชาติ” อีกด้วย

สำหรับผู้ที่ได้รับการยกย่องเป็นศิลปินแห่งชาติจะได้รับสิทธิประโยชน์จากกองทุนส่งเสริมงานวัฒนธรรม ดังนี้

- เงินตอบแทนรายเดือนตลอดระยะเวลาที่มีชีวิตอยู่ ๒๕,๐๐๐ บาทต่อเดือน
- ค่ารักษาพยาบาลเฉพาะตัวตามระเบียบราชการ ไม่เกิน ๑๐๐,๐๐๐ บาทต่อปี
- เงินช่วยเหลือประสบสาธารณภัยเท่าที่เสียหายจริง ไม่เกิน ๕๐,๐๐๐ บาทต่อครั้ง
- ค่าของเยี่ยมผู้ป่วย (เฉพาะผู้ป่วยที่เป็นศิลปินแห่งชาติ) หรือในโอกาสสำคัญ เท่าที่จ่ายจริง ไม่เกิน ๓,๐๐๐ บาทต่อครั้ง
- เงินช่วยเหลือเมื่อเสียชีวิตเพื่อร่วมบำเพ็ญกุศลศพ ๒๐,๐๐๐ บาท
- ค่าเครื่องเคารพศพตามประเพณีที่เหมาะสมเท่าที่จ่ายจริง ไม่เกิน ๓,๐๐๐ บาท
- เงินช่วยเหลือค่าจัดทำหนังสือเผยแพร่ผลงานเมื่อเสียชีวิตเท่าที่จ่ายจริง ไม่เกิน ๑๕๐,๐๐๐ บาท

(๖) กระทรวงการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม

กระทรวงการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม (อว.) ได้ตรา พระราชบัญญัติการอุดมศึกษา พ.ศ. ๒๕๖๒ สาระบัญญัติเกี่ยวกับภูมิปัญญาไทยระบุไว้ในมาตรา ๑๓

สถาบันอุดมศึกษาพึงเป็นแบบอย่างให้แก่สังคมในการอนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม การใช้ทรัพยากรอย่างคุ้มค่าและมีประสิทธิภาพ และมาตรา ๔๑ ให้สถาบันอุดมศึกษามีหน้าที่ในการทะนุบำรุง ศิลปะและวัฒนธรรม โดยการอนุรักษ์ฟื้นฟู สืบสาน และเผยแพร่ภูมิปัญญาท้องถิ่นและของชาติ รวมทั้งส่งเสริม ให้มีการวิเคราะห์ สังเคราะห์และบูรณาการการทะนุบำรุงศิลปะและวัฒนธรรมกับการเรียนการสอนและ กิจกรรมของผู้เรียน

ยกตัวอย่างการดำเนินงานในระดับอุดมศึกษา พอสังเขปได้ ดังนี้

๑. มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่ได้สรรหาและคัดเลือกบุคลากรผู้มีผลงานดีเด่น ด้านวัฒนธรรมใน ๘ จังหวัดภาคเหนือตอนบน ตั้งแต่ปี ๒๕๔๕ เพื่อประกาศยกย่องเชิดชูเกียรติผู้มีผลงานดีเด่น และภูมิปัญญาท้องถิ่นสาขาทางด้านวัฒนธรรม ได้แก่ ๑) สาขามนุษยศาสตร์ ๒) สาขาภูมิปัญญา ๓) สื่อสารมวลชน ๔) ศิลปะ ๕) การจัดการพิพิธภัณฑสถาน ๖) สาขาส่งเสริมศิลปวัฒนธรรม ๗) สาขากีฬาและ นันทนาการ ๘) สาขาคหกรรมศาสตร์ ๙) การเฝ้าระวังทางวัฒนธรรมและสร้างภูมิคุ้มกันทางสังคมเป็น “เพชรราชภัฏ – เพชรล้านนา” เพื่อสืบสานองค์ความรู้ภูมิปัญญาพื้นบ้านล้านนาและให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการ อนุรักษ์ สืบสานและสืบทอดศิลปวัฒนธรรม

๒. วิทยาลัยภูมิปัญญาชุมชน มหาวิทยาลัยทักษิณ ได้เปิดสอนหลักสูตรการอบรม วิชาชีพภูมิปัญญาตามอัธยาศัย เพื่อเป็นการบริการวิชาการให้กับนักเรียน นักศึกษา และประชาชนที่สนใจ เรียนรู้และฝึกวิชาชีพภูมิปัญญาตามอัธยาศัยในกลุ่มภูมิปัญญาศิลปการ กลุ่มภูมิปัญญาโภชนาการและเวชการ กลุ่มภูมิปัญญาการบริหารจัดการชุมชน กลุ่มภูมิปัญญาการสร้างพลังงานทดแทน กลุ่มภูมิปัญญาการถ่ายทอด ภูมิปัญญาและเทคโนโลยีชุมชน เป็นต้น

จากข้อมูลการดำเนินงานของกระทรวงที่เกี่ยวข้องกับภูมิปัญญาไทย จะเห็นได้ว่า หน่วยงานดังกล่าวข้างต้นได้ผลักดันให้มีกฎหมาย พระราชบัญญัติ ประกาศกระทรวง กฎระเบียบต่าง ๆ เพื่อ ยกย่องเชิดชูเกียรติ คุ้มครองให้ครูภูมิปัญญาได้รับการดูแลด้านสวัสดิการและสิทธิประโยชน์ ที่สำคัญคือ ส่งเสริมให้มีการถ่ายทอดความรู้ภูมิปัญญาไทยให้คนไทยตระหนักถึงความสำคัญ คุณค่าของภูมิปัญญาไทย ร่วมสืบสาน อนุรักษ์ ถ่ายทอดให้เป็นมรดกของชาติสืบไป

๕.๑.๒ ภูมิปัญญาไทยกับการจัดการศึกษา

สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ ได้จัดทำ “นโยบายส่งเสริม ภูมิปัญญาไทยในการจัดการศึกษา” เสนอคณะรัฐมนตรีและคณะรัฐมนตรีมีมติให้ความเห็นชอบเมื่อวันที่ ๑๖ พฤศจิกายน ๒๕๔๒ เป็นนโยบายเพื่อให้ภูมิปัญญาเป็นฐานรากและเป็นพลังขับเคลื่อนสำคัญส่วนหนึ่งในการพัฒนาคนและการพัฒนาเศรษฐกิจ การเมือง สังคม วัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อม โดยได้กำหนดวิสัยทัศน์ของ นโยบายไว้ว่า “ภูมิปัญญาไทยจะได้รับการฟื้นฟูและนำมาปรับใช้อย่างเหมาะสมกับสถานการณ์และบริบท ทางเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรมที่เปลี่ยนแปลงไป โดยถือเป็นส่วนสำคัญยิ่งส่วนหนึ่งของกระบวนการทาง การศึกษาสำหรับคนทั้งชาติ และเป็นไปเพื่อเน้นคู่มือการสรรหาและคัดเลือกครูภูมิปัญญาไทยคุณค่าทางจิต พินัยเพื่อนำไปสู่คุณภาพอย่างยั่งยืนจนเกิดเป็นพลังขับเคลื่อนสู่การแก้ปัญหาและพัฒนาคนและสังคมตาม แนวทางที่เหมาะสมกับประเทศไทย”

นับแต่นโยบายส่งเสริมภูมิปัญญาไทยในการจัดการศึกษาได้ประกาศใช้ในปีพ.ศ. ๒๕๔๒ สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษาได้ให้ความสำคัญและดำเนินการส่งเสริม สนับสนุนภูมิปัญญาไทยตาม แผนงานในเรื่องต่างๆ ได้ดำเนินการสรรหา คัดเลือกและยกย่องเชิดชูเกียรติครูภูมิปัญญาไทยใน ๔ ด้าน ได้แก่ ๑) ด้านเกษตรกรรม ๒) ด้านอุตสาหกรรมและหัตถกรรม ๓) ด้านการแพทย์แผนไทย ๔) ด้านการจัดการ ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ๕) การกองทุนและธุรกิจชุมชน ๖) ด้านศิลปกรรม ๗) ด้านภาษาและ

วรรณกรรม ๘) ด้านปรัชญา ศาสนา และประเพณีและ ๙) ด้านโภชนาการ ตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๕๔๔ – ๒๕๖๑ รวม ๙ รุ่น กระจายอยู่ทุกภูมิภาคทั่วประเทศ จำนวน ๕๐๓ คน เสียชีวิตไปแล้ว ๖๖ คน บุคคลเหล่านี้ล้วนเป็นผู้มีผลงานปรากฏเป็นที่ยอมรับของสังคม และได้นำสาระความรู้ คุณค่าของภูมิปัญญาไทยไปพัฒนาประเทศ ในหลากหลายมิติ สำหรับชีวิตประวัติ การประกาศเกียรติคุณและผลงาน สำนักงานฯ ได้จัดพิมพ์เอกสารเผยแพร่ เพื่อให้สาธารณชนได้นำความรู้ไปใช้ประโยชน์

(๑) ภูมิปัญญาไทยกับการจัดการศึกษาในระดับต่าง ๆ

สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษาได้ส่งเสริมและผลักดันภูมิปัญญาไทยเข้าเป็นส่วนหนึ่งของการจัดการศึกษา ทั้งการศึกษาในระบบ นอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย ด้วยการสนับสนุนให้ครูภูมิปัญญาไทยทำหน้าที่ถ่ายทอดองค์ความรู้แก่ผู้เรียนทุกระดับ/ประเภทการศึกษา และสนับสนุนครูภูมิปัญญาไทยที่มีความพร้อม มีศักยภาพจัดเป็น “ศูนย์การเรียนรู้ภูมิปัญญาไทย” ซึ่งถือเป็นหน่วยงานด้านการศึกษาที่สำคัญตามนโยบายแห่งพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ การให้การศึกษาด้านภูมิปัญญา ประกอบด้วย

๑) กระบวนการถ่ายทอดความรู้ ครูภูมิปัญญาไทยทั้ง ๙ ด้าน อุทิศตนเพื่อถ่ายทอดองค์ความรู้แก่ผู้เรียน ด้วยวิธีการที่หลากหลายเหมาะสมกับสาขาความเชี่ยวชาญ ได้แก่ การบรรยาย สาธิต ทดลอง การฝึกปฏิบัติจริง (ทั้งฝึกเป็นกลุ่มและฝึกตัวต่อตัว) จัดนิทรรศการ สื่อและอุปกรณ์ของจริง/วัสดุจริง แผ่นพับ ใบปลิว ฯ ลฯ เป็นต้น

๒) หลักสูตรประกอบการเรียนรู้ ครูภูมิปัญญาไทยส่วนใหญ่ไม่มีตำราหรือหลักสูตรเป็นการถ่ายทอดองค์ความรู้และประสบการณ์ที่มีในตนเอง กระบวนการถ่ายทอดจึงขึ้นอยู่กับเนื้อหาความรู้ของภูมิปัญญาไทยด้านนั้น ๆ สาระความรู้ที่ครูภูมิปัญญาไทยสอนสามารถบูรณาการเข้าในสาระต่าง ๆ ตามหลักสูตรการศึกษานอกระบบโรงเรียนคือ ทักษะการเรียนรู้ความรู้พื้นฐาน การประกอบอาชีพ ทักษะการดำเนินชีวิต และการพัฒนาชุมชนและสังคม

สำหรับครูภูมิปัญญาไทยบางท่านที่สามารถเขียนหลักสูตรของความรู้ภูมิปัญญาไทยที่ท่านมีความเชี่ยวชาญเพื่อประกอบการเรียน การสอน การฝึกปฏิบัติได้นั้น ในรายละเอียดของหลักสูตรจะระบุหัวข้อ ประกอบด้วย ชื่อหลักสูตร หลักการ จุดมุ่งหมาย กลุ่มเป้าหมาย โครงสร้างของหลักสูตร สื่ออุปกรณ์ การวัดและประเมินผล เป็นต้น ยกตัวอย่างเช่น

๑ หลักสูตร “วนเกษตร” ของนายวิบูลย์ เข็มเฉลิม ครูภูมิปัญญาไทยรุ่นที่ ๑ ด้านเกษตรกรรม

๑ หลักสูตร “การจัดการด้านกองทุนและธุรกิจชุมชน” ของพระสุบิน ปณีโต ครูภูมิปัญญาไทยรุ่นที่ ๒ ด้านกองทุนและธุรกิจชุมชน

๑ หลักสูตร “การทำเกษตรทฤษฎีใหม่ตามแนวพระราชดำริการทำไร่นาสผสมผสานและผักปลอดสารพิษ” ของนายสมบัติ กาญจนา ครูภูมิปัญญาไทยรุ่นที่ ๒ ด้านเกษตรกรรม

๓) การเทียบโอนความรู้และประสบการณ์

ระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน สำนักงานฯ ได้ผลักดันการเรียนรู้ภูมิปัญญาไทยให้เป็นส่วนหนึ่งของหลักสูตรการศึกษานอกระบบระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช ๒๕๕๑ โดยร่วมกับสำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย (กศน.) ทำการวิเคราะห์องค์ความรู้ของครูภูมิปัญญาไทยและจัดทำรายวิชาเกี่ยวกับภูมิปัญญาไทยให้ผู้เรียนหรือบุคคลทั่วไปได้เลือกเรียนรู้เพื่อการเทียบโอนความรู้ ทักษะ และประสบการณ์ เป็นการเพิ่มโอกาสทางการศึกษาให้กับผู้เรียน

ดังกรณีตัวอย่างครูบุญเลิศ ไทยตฤณกุล ครูภูมิปัญญาไทย รุ่นที่ ๓ ด้านเกษตรกรรม (การเพาะเห็ดแบบครบวงจร) ได้ร่วมจัดทำรายวิชาเกี่ยวกับ กศน. บางพลี จังหวัดสมุทรปราการ มีรายละเอียด ดังนี้

๑ รายวิชา อช ๓๒๐๔ การเพาะเห็ดแบบครบวงจรเป็นอาชีพเสริม จำนวน ๑ หน่วยกิต
ระดับประถมศึกษา/มัธยมศึกษาตอนต้น/มัธยมศึกษาตอนปลาย

๑ รายวิชา อช ๓๒๐๕ การเพาะเห็ดแบบครบวงจรเป็นอาชีพหลัก จำนวน ๓ หน่วยกิต
ระดับประถมศึกษา/มัธยมศึกษาตอนต้น/มัธยมศึกษาตอนปลาย

๑ รายวิชา อช ๓๒๐๖ การเพาะเห็ดฟางอุตสาหกรรมและเห็ดฟางในตะกร้า จำนวน
๓ หน่วยกิต ระดับประถมศึกษา/มัธยมศึกษาตอนต้น/มัธยมศึกษาตอนปลาย

๑ รายวิชา อช ๐๓๒๐๗ การแปรรูปอาหารจากเห็ดจำนวน ๓ หน่วยกิต ระดับ
ประถมศึกษา/มัธยมศึกษาตอนต้น/มัธยมศึกษาตอนปลาย

ภาพกิจกรรมการเรียนการสอนของครูบุญเลิศ ไทยทัตกุล ครูภูมิปัญญาไทย รุ่นที่ ๓ ด้านเกษตรกรรม

(๒) การส่งเสริม การสำรวจ และการวิจัยเรื่องภูมิปัญญาไทยในการจัดการศึกษา

สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษาดำเนินการส่งเสริมให้เกิดงานวิจัยภูมิปัญญาทั้งของไทยและต่างประเทศ เพื่อใช้ข้อมูลเป็นฐานคิด เป็นเอกสารอ้างอิง/ข้อค้นพบ เป็นเอกสารองค์ความรู้ที่เผยแพร่ต่อหน่วยงานและบุคคลที่เกี่ยวข้อง ได้ใช้เป็นแนวทางในการส่งเสริมภูมิปัญญาไทยในรูปแบบต่าง ๆ มากกว่า ๕๐ เรื่อง อาทิ เรื่องภูมิปัญญาไทยกับการส่งเสริมการเรียนรู้และการสร้างอาชีพ แนวทางการนำภูมิปัญญาไทยเข้าสู่กระบวนการเรียนรู้ในระบบโรงเรียน การเรียนรู้ตามอัธยาศัย ครูภูมิปัญญาไทย รุ่น ๑ – ๙ จัดพิมพ์รายภาค (ภาคเหนือ ภาคกลางและตะวันออก ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และภาคใต้) เป็นต้น

(๓) การบริหารและการจัดการในการนำภูมิปัญญาไทยเข้าสู่การจัดการศึกษา

เครือข่ายภูมิปัญญาไทย การสนับสนุนและการจัดหางบประมาณเป็นองค์ประกอบสำคัญสำหรับขับเคลื่อนการทำงาน การจัดให้มีกองทุนส่งเสริมงานภูมิปัญญาไทยจึงนับเป็นกลไกสำคัญที่สามารถช่วยให้การบริหารจัดการภูมิปัญญาไทยมีประสิทธิภาพและเข้าสู่การจัดการศึกษาได้อย่างเป็นรูปธรรม สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษาจึงสนับสนุนให้เกิดเครือข่ายภูมิปัญญาในทุกภูมิภาค ด้วยการจัดประชุม/สัมมนา ระดับชาติ/ระดับท้องถิ่น และเชิญครูภูมิปัญญาไทยเข้าร่วมงาน รวมถึงดำเนินการให้ครูภูมิปัญญาไทยมีศักดิ์ศรีและสิทธิเทียบเท่ากับข้าราชการ เช่น ค่าใช้จ่ายในการเดินทาง ค่าตอบแทนการเป็นวิทยากร เป็นต้น

อย่างไรก็ดี สำหรับเรื่องการบริหารจัดการ และการได้รับการสนับสนุนงบประมาณในการขับเคลื่อน ถ้ายทอดความรู้แก่ผู้เรียนที่สนใจจะนำความรู้ไปประกอบอาชีพ เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของตนเองและชุมชนที่ตนอาศัยอยู่นั้นยังประสบปัญหา ครูภูมิปัญญาซึ่งส่วนใหญ่ใช้ที่พำนักของตนเป็น “ศูนย์การเรียนรู้” บางคนไม่มีกำลังเพียงพอที่จะจัดการ จัดหาวัสดุฝึกปฏิบัติ จัดทำสื่อการเรียนรู้ ดูแลรับรองผู้มาเยี่ยมชม/ศึกษาดูงาน และในกรณีที่เครือข่ายบุคคลหรือประชาชนที่สนใจมาเรียนรู้กับ ครูภูมิปัญญาประสงค์จะบริจาคเงินสนับสนุนแก่ศูนย์การเรียนรู้ภูมิปัญญาไทยเพื่อนำไปลดหย่อนภาษีด้วยแล้ว ก็ไม่สามารถกระทำได้นี้เนื่องจากศูนย์การเรียนรู้ภูมิปัญญาไทยเหล่านี้ไม่มีอำนาจตามกฎหมายให้สามารถออกใบรับบริจาคได้

๕.๒ ผลการวิเคราะห์สถานการณ์ภูมิปัญญาไทย

จากการศึกษาข้อมูล เอกสาร และข้อเสนอของผู้ทรงคุณวุฒิ สามารถสรุปผลการศึกษาได้ ดังนี้

๕.๒.๑ ประเด็นกฎหมายและนโยบาย

จากการศึกษาสาระบัญญัติที่กำหนดกฎหมายของประเทศและนโยบายรัฐบาล พบว่า สาระบัญญัติที่ระบุไว้ในกฎหมาย ตามกล่าวข้างต้นต่างให้ความสำคัญกับภูมิปัญญาไทย ภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นอย่างมาก หากแต่การดำเนินงานที่ผ่านมา พบว่า หน่วยงานที่เกี่ยวข้องยังขาดการติดตาม ประเมินผลการดำเนินงาน ตามนโยบายส่งเสริมภูมิปัญญาไทยในการจัดการศึกษาอย่างจริงจัง ไม่มีข้อมูลเชิงประจักษ์ว่าการดำเนินงาน ส่งเสริมภูมิปัญญาไทยเป็นไปตามเป้าหมาย/มาตรการหรือไม่เพียงใด มีปัญหา อุปสรรคหรือไม่ และประสบผลสำเร็จมากน้อยเพียงใด สิ่งเหล่านี้ล้วนเป็นข้อมูลสำคัญของการจัดทำแผนพัฒนาหาแนวทางสนับสนุนในเรื่องงบประมาณ บุคลากรและทรัพยากรอื่นที่จำเป็นแก่การทำงานภูมิปัญญาซึ่งนับเป็นมรดกอันล้ำค่าของชาติ ทั้งสิ้นหากได้รับการเหลียวแลอย่างต่อเนื่อง

๕.๒.๒ ประเด็นการส่งเสริมภูมิปัญญาไทยในการจัดการศึกษา

ครูภูมิปัญญาไทยมีความสำคัญต่อประเทศและความเป็นชาติ ช่วยส่งเสริมการเรียนรู้เป็น แหล่งการเรียนรู้ การศึกษาดูงาน แหล่งฝึกงาน ฝึกอบรมอาชีพด้านต่าง ๆ ให้กับผู้เรียนที่อยู่ในการศึกษา ทุกระดับ/ประเภท การศึกษานำไปสู่การพัฒนาการเรียนรู้ การสร้างอาชีพ การพัฒนาครอบครัว ท้องถิ่น และ สืบสานมรดกของประเทศชาติ แต่พบว่ามีปัญหา ดังนี้

(๑) หลักสูตรและการเรียนรู้ภูมิปัญญาไทย

หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช ๒๕๕๑ สาระการเรียนรู้แกนกลาง กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ได้กำหนดเนื้อหาการเรียนรู้เกี่ยวกับภูมิปัญญาไทย มีสัดส่วนน้อยมากเมื่อเทียบกับสาระวิชาอื่นๆโดยแทรกไว้ในสาระที่ ๔ ประวัติศาสตร์มาตรฐาน ส ๔.๓ “เข้าใจความเป็นมาของชาติไทยวัฒนธรรม ภูมิปัญญาไทย มีความรักความภูมิใจและธำรงความเป็นไทย” ซึ่งส่วนใหญ่เป็นการเรียนรู้ภูมิปัญญาและผลงานของบุคคลสำคัญสมัยสุโขทัย อยุธยา ธนบุรี สมัยรัตนโกสินทร์ เป็นต้น

ในภาพรวม ครูภูมิปัญญาไทยได้ถ่ายทอดและเผยแพร่องค์ความรู้อย่างต่อเนื่อง แต่สาระความรู้ของครูภูมิปัญญาไทยแต่ละด้านยังไม่สามารถดำเนินการโดยลำพังได้ จำเป็นต้องได้รับความร่วมมือจาก หน่วยงานที่จัดการศึกษาที่เกี่ยวข้อง อาทิ สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา สำนักงานกศน. สถาบันอุดมศึกษา เช่น มหาวิทยาลัยราชภัฏ มาช่วยเหลือร่วมจัดทำหลักสูตรการเรียนการสอนเกี่ยวกับภูมิปัญญาไทยเพื่อให้ผู้เรียน หรือบุคคล/ประชาชนทั่วไปเลือกศึกษาเรียนรู้และนำผลการเรียนไปเทียบโอนความรู้ ทักษะ และประสบการณ์ต่อไปได้อย่างแท้จริง

สถานศึกษา ครู และผู้บริหารบางส่วนยังขาดความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษา ไม่มีการรวบรวมข้อมูลภูมิปัญญาในท้องถิ่นของตน ขาดการ ประสานงานกับผู้รู้ทำให้ครูผู้สอนไม่สามารถนำองค์ความรู้ภูมิปัญญามาสอนได้อย่างชัดเจนถูกต้อง นอกจากนี้ สถานศึกษายังไม่มีการจัดให้มีหน่วยรับผิดชอบเรื่องภูมิปัญญาไทยโดยตรงเพื่อทำหน้าที่สนับสนุนเชื่อมโยง ภูมิปัญญาไทยเข้าสู่ระบบการศึกษาในสถาบันการศึกษาตั้งแต่ระดับชั้นอนุบาลถึงอุดมศึกษา รวมทั้งยังขาด ความเชื่อมั่น ไม่ยอมรับในการถ่ายทอดของบุคคลซึ่งได้รับการยกย่องเป็นครูภูมิปัญญาไทยอีกด้วย

(๒) เครือข่ายความร่วมมือสนับสนุนงานภูมิปัญญาไทย

ครุภูมิปัญญาไทยพยายามสร้างเครือข่ายด้วยตนเอง แสวงหาเครือข่ายจากหน่วยงานท้องถิ่น จากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องที่มีบทบาทสำคัญต่อการเสริมสร้าง อารงรักษาให้ความช่วยเหลือทั้งด้านความรู้วิชาการ บุคลากร และงบประมาณ ตลอดจนความร่วมมืออื่นๆ แต่เครือข่ายส่วนใหญ่เป็นหน่วยงาน/บุคคลในระดับพื้นที่ ในท้องถิ่นเท่านั้น ยังขาดหน่วยงานระดับจังหวัด ระดับชาติที่มีบทบาทสำคัญสามารถนำพาขับเคลื่อนไปสู่การพัฒนางานภูมิปัญญาไทยอย่างต่อเนื่อง และจริงจัง

(๓) ฐานข้อมูลภูมิปัญญาไทย

ฐานข้อมูลภูมิปัญญาไทย ยังกระจัดกระจาย ไม่เป็นภาพรวม ไม่มีเอกภาพ แต่ละหน่วยงานจัดเก็บเฉพาะข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับบทบาทภารกิจของตน เช่น สำนักงานปลัดกระทรวงเกษตรและสหกรณ์เก็บข้อมูลเรื่องปราชญ์เกษตรของแผ่นดิน เป็นต้น แต่ยังไม่มีความหมายหลักที่จัดทำฐานข้อมูลในภาพรวมในระดับท้องถิ่น ระดับจังหวัด และระดับชาติ ทำให้ยากแก่การสืบค้นข้อมูลภูมิปัญญาเพื่อการเรียนรู้ของผู้เรียนในทุกระดับ

(๔) การสนับสนุนงบประมาณเพื่อส่งเสริมครุภูมิปัญญาไทย

การสนับสนุนเรื่องรายได้แก่ผู้ได้รับการยกย่องเป็นครุภูมิปัญญาไทย จะเห็นว่ากระทรวงที่เกี่ยวข้อง เช่น กระทรวงวัฒนธรรมได้ผลักดันให้รัฐสนับสนุนงบประมาณสำหรับใช้ในการบริหารจัดการ ออกระเบียบ มีการจัดตั้งกองทุนส่งเสริมงานวัฒนธรรม การจัดสวัสดิการ สิทธิประโยชน์ต่าง ๆ ให้แก่ ศิลปิน/ผู้ทำคุณประโยชน์แก่ชาติทางด้านวัฒนธรรม สำหรับครุภูมิปัญญาไทยยังมิได้มีการจัดตั้งกองทุนในลักษณะดังกล่าวเพื่อดูแลในเรื่องการสร้างผลงานและการจัดสวัสดิการ ปัจจุบันยังมีครุภูมิปัญญาไทยอีกเป็นจำนวนมากที่ยังคงต้องการความช่วยเหลือ ดังนั้น การสนับสนุนครุภูมิปัญญาไทยในรูปแบบต่างๆ จึงต้องเร่งดำเนินการให้เกิดมีกองทุนขึ้น เพื่อช่วยให้เขาเหล่านั้นสามารถทำหน้าที่รักษา สืบสาน อนุรักษ์ พัฒนาและต่อยอดความรู้ภูมิปัญญาไทยที่สำคัญของชาติไว้มิให้ถูกทำลายและสูญหายในที่สุด

๕.๓ ข้อเสนอการดำเนินงานสู่การปฏิบัติ

คณะอนุกรรมการสภาการศึกษาด้านศาสนา ศิลปะ วัฒนธรรม กีฬา และภูมิปัญญา ได้ประชุมร่วมกับผู้ทรงคุณวุฒิด้านภูมิปัญญามีข้อเสนอในประเด็นสำคัญว่า หากไม่มีการดำเนินงานอย่างเข้มแข็ง ปลดปล่อยให้ผู้รู้หรือครุภูมิปัญญาไทยต้องดิ้นรนกระเสือกกระสนตามอัตภาพ อาจไม่เหลือครุภูมิปัญญาไทยหรือผู้ทำงานสืบสานงานภูมิปัญญาไทยของชาติอีกต่อไป จึงมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

๕.๓.๑ นโยบายยุทธศาสตร์ และการบูรณาการกับการศึกษา

๑. ทบทวนนโยบายส่งเสริมภูมิปัญญาไทยในการจัดการศึกษา พ.ศ. ๒๕๔๒ ให้สอดคล้องกับยุทธศาสตร์ชาติ ๒๐ ปี (พ.ศ. ๒๕๖๑ – ๒๕๘๐) แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (ฉบับที่ ๑๒) พ.ศ. ๒๕๖๐ – ๒๕๖๔ และแผนการศึกษาแห่งชาติ ๒๐ ปี พ.ศ. ๒๕๖๐ – ๒๕๗๙ โดยจัดตั้งคณะกรรมการวางระบบกลไกการติดตาม ประเมินผล เพื่อนำสิ่งที่ค้นพบมาแก้ไข ปรับปรุง พัฒนาหาแนวทางช่วยเหลืออย่างเป็นรูปธรรมเป็นไปตามเป้าหมายในระดับจังหวัด ระดับภาค และระดับชาติ ให้เกิดความเข้มแข็ง ความต่อเนื่อง และความอยู่รอด

๒. ปรับปรุง กฎ ระเบียบ ประกาศกระทรวง เพื่อเปิดโอกาสให้ครุภูมิปัญญาไทยที่มีความรู้ถ่องแท้ในแต่ละสาขาได้เข้ามาถ่ายทอดสืบสาน สร้างสรรค์ พัฒนาองค์ความรู้และมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาตามหลักสูตรท้องถิ่นของแต่ละสถานศึกษาอย่างเป็นรูปธรรม

๓. จัดทำกฎ ระเบียบ ประกาศกระทรวง ว่าด้วยเรื่องค่าตอบแทนและสิทธิประโยชน์ของครุภูมิปัญญาไทย

๔. บูรณาการความร่วมมือระหว่างภาครัฐและเอกชน อาทิ สำนักงานปร. กระทรวงพาณิชย์ สถานประกอบการ สถาบันอุดมศึกษา วิทยาลัยขนาดกลางและขนาดย่อม (SME) เพื่อให้เห็นประโยชน์และร่วมขับเคลื่อนการใช้ความรู้ภูมิปัญญา ในการยกระดับคุณภาพชีวิตของคนในชุมชนอย่างเป็นรูปธรรม รวมทั้งปกป้องสิทธิภูมิปัญญาเหล่านี้ไว้

๕. เร่งดำเนินการจัดการศึกษาเพื่อคุณวุฒิตามระดับ การศึกษาเพื่อการพัฒนาตนเอง การศึกษาเพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิตที่เชื่อมโยงกับความรู้ภูมิปัญญาในแต่ละท้องถิ่น เพื่อการสืบสานและการถ่ายทอด โดยการเทียบเคียงหรือเทียบโอนผลการเรียนรู้ ทักษะ ความรู้ ความสามารถ สมรรถนะและประสบการณ์

๖. จัดตั้งองค์กรสมัชชาภูมิปัญญาไทยระดับจังหวัด โดยกำหนดให้แต่ละจังหวัดมีการจัดตั้งองค์กรสมัชชาภูมิปัญญาไทยระดับจังหวัด ด้วยการมีส่วนร่วมจากภาคประชาชน ภาคเอกชน ภาคประชาสังคม หน่วยงานของรัฐและเอกชน เพื่อส่งเสริม อนุรักษ์ พัฒนาภูมิปัญญา ขนบธรรมเนียม จารีตประเพณีอันดีงาม ทั้งของท้องถิ่นและของชาติ รวมทั้งรับฟังความคิดเห็นเกี่ยวกับการจัดการศึกษาในพื้นที่ เป็นสื่อกลางในการเชื่อมโยงข้อมูล แลกเปลี่ยนเรียนรู้ ประสานการดำเนินการเกี่ยวกับการศึกษาระหว่างภาครัฐ ภาคเอกชน ภาคประชาสังคม และเสนอแนวทางการพัฒนาการศึกษาของจังหวัดต่อหน่วยงานที่เกี่ยวข้องภายในจังหวัด โดยประสานสัมพันธ์สอดคล้องกับระดับชาติ

๗. จัดตั้งกองทุนส่งเสริมภูมิปัญญาในการจัดการศึกษา เพื่อส่งเสริมการจัดการเรียนรู้การถ่ายทอดงานด้านภูมิปัญญาไทยทั้งการศึกษาในระบบ นอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย ส่งเสริมให้มีการวิจัย การพัฒนาเพิ่มพูนความรู้ใหม่ที่เกี่ยวข้องกับภูมิปัญญา การช่วยเหลือความเป็นอยู่และสวัสดิการด้านต่าง ๆ แก่ครูภูมิปัญญาไทย เป็นต้น

๘. นำมาตรการลดหย่อนภาษีจากการบริจาคเงินมาใช้สนับสนุนการดำเนินงานด้านภูมิปัญญาไทย/ศูนย์การเรียนรู้ภูมิปัญญาไทย เพื่อให้ผู้บริจาคสามารถนำไปลดหย่อนหรือยกเว้นภาษีเงินได้สำหรับเงินได้พึงประเมินหลังจากหักค่าใช้จ่ายและหักค่าลดหย่อนเป็นจำนวนสองเท่าของจำนวนที่บริจาค เพื่อกระตุ้นและจูงใจให้มีการบริจาคมากขึ้น เช่นเดียวกับการบริจาคประเภทอื่น

๙. พัฒนา “ศูนย์การเรียนรู้ภูมิปัญญาไทย” ให้มีศักยภาพจัดการเรียนรู้ในด้านทฤษฎี ความรู้ด้านการปฏิบัติ และความรู้ด้านคุณค่าที่เกี่ยวข้องกับความประเพณี และสาระความรู้ ที่สอดคล้องกับการศึกษาเพื่อคุณวุฒิตามระดับ การศึกษาเพื่อการดำรงชีวิต และการศึกษาตามอัธยาศัย เพื่อนำไปสู่การรับรองตามกฎหมาย การเทียบโอนผลการเรียนรู้ได้ตามระบบสะสมหน่วยการเรียนรู้ (Credit Bank System)

๑๐. จัดให้มีหน่วยงานกลางรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับความรู้ภูมิปัญญาทุกด้านในประเทศไทย โดยแต่ละด้านให้มีความเชื่อมโยงฐานข้อมูลกับหน่วยงานต่าง ๆ ได้อย่างมีประสิทธิภาพเพื่อทำหน้าที่เป็นศูนย์ข้อมูลและแหล่งการเรียนรู้ภูมิปัญญาทุกประเภทที่ทันสมัย เอื้อต่อการเรียนรู้และการนำไปใช้ให้เกิดประโยชน์แก่ประเทศชาติ

๕.๓.๒ แนวทางการพัฒนาและการเสริมสร้างความเข้มแข็งในการจัดการศึกษา

๑. ด้านหลักสูตร

๑) จัดทำสาระการเรียนรู้รายวิชาในสาขาภูมิปัญญาไทย ๙ ด้าน ให้เป็นส่วนหนึ่งของหลักสูตรสถานศึกษาในแต่ละท้องถิ่น เพื่อตอบสนองแนวคิดการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นสู่การพัฒนาชาติและเผยแพร่ให้รู้จักกว้างขวางในระดับสากล โดยการดำเนินงานให้มีการบูรณาการความร่วมมือกับทุกหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

๒) ให้สถานศึกษาจัดทำคู่มือหลักสูตรบูรณาการภูมิปัญญาไทยกับกลุ่มสาระการเรียนรู้อื่น เพื่อให้สัดส่วนสาระการเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในแต่ละระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานเป็นไปอย่างสมดุล ผู้เรียน

เกิดการเรียนรู้ว่า ทุกสิ่งมีความสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน ได้เรียนรู้เนื้อหา ฝึกทักษะที่เชื่อมโยงสอดคล้องกับชีวิตจริง มีความเข้าใจ เกิดการเรียนรู้ในสาระนั้น ๆ ได้อย่างลึกซึ้ง

๒. ด้านการส่งเสริมคุณภาพการจัดการเรียนรู้

๑) จัดทำมาตรฐานภูมิปัญญาไทยโดยประกอบด้วยตัวชี้วัดที่ครอบคลุมทั้งในเรื่อง คุณลักษณะของครูภูมิปัญญาไทย ปัจจัยความสำเร็จของการเป็นศูนย์การเรียนรู้ฯ ที่มีศักยภาพ หลักสูตรและการจัดการเรียนรู้ การประเมินผลการเรียนรู้ประกอบเป็นแนวทางการส่งเสริมให้เกิดการพัฒนาภูมิปัญญาไทย ให้เข้มแข็งมีคุณภาพและมาตรฐานเป็นที่ยอมรับ และใช้เป็นข้อมูลในการสนับสนุนทรัพยากรด้านต่าง ๆ จากหน่วยงานภาครัฐ เอกชนและกลุ่มบุคคลจากทุกภาคส่วนของสังคม

๒) สนับสนุนให้เกิดความร่วมมือและเสริมสร้างความสัมพันธ์อันดีระหว่างครูภูมิปัญญา ในทุกภูมิภาคกับผู้ที่ได้รับการยกย่องจากกระทรวง ทบวง กรมต่าง ๆ ในประเทศและต่างประเทศให้แลกเปลี่ยน เรียนรู้ นำความรู้มาพัฒนาประยุกต์ใช้ให้ทันสมัย จัดการเรียนรู้ได้อย่างมีคุณภาพ

๓. ด้านครูและบุคลากรทางการศึกษา

๑) ครูในระบบ

(๑) จัดอบรมผู้บริหาร ครู และบุคลากรในสถานศึกษา ให้มีความรู้และเข้าใจลึกซึ้ง เกี่ยวกับความรู้ภูมิปัญญาไทย/ภูมิปัญญาท้องถิ่น เพื่อให้สามารถนำมาบูรณาการในการจัดการศึกษาได้อย่างมีประสิทธิภาพ

(๒) ประสานความร่วมมือจากบุคคลที่เป็นครูภูมิปัญญาไทยมาช่วยในการจัดทำหลักสูตร จัดกิจกรรมส่งเสริมพัฒนาผู้เรียนในสถานศึกษา โดยแทรกองค์ความรู้ในเนื้อหา รวมถึงการนำผลงานภูมิปัญญาไทย ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านต่าง ๆ มาแสดงให้ผู้เรียนได้ฝึก ค้นหาการได้มาซึ่งองค์ความรู้ ได้ฝึกปฏิบัติจริง สามารถสร้างเสริมทักษะความรู้ภูมิปัญญากับสาระวิชาอื่นๆ ได้อย่างเหมาะสม ผู้เรียนรักและภูมิใจในคุณค่าภูมิปัญญาของชาติ สืบสาน รักษาและต่อยอดองค์ความรู้เหล่านี้ไว้จากรุ่นสู่รุ่น และสู่เยาวชนยุคดิจิทัลแบบไร้รอยต่อ

(๓) เชื่อมโยงการจัดการเรียนรู้ภูมิปัญญาให้สามารถนำไปใช้ได้ในชีวิตจริง โดยใช้ แหล่งการเรียนรู้ที่มีอยู่ในแต่ละท้องถิ่น เน้นการพัฒนาทักษะการดำรงชีวิตและพัฒนาคุณภาพชีวิต ตามสภาพท้องถิ่น

๒) ครูภูมิปัญญา

(๑) กระตุ้นและส่งเสริมให้ครูภูมิปัญญาไทยได้พัฒนาทักษะและต่อยอดองค์ความรู้ โดยใช้งานวิจัยและพัฒนา (Research and Development) เป็นส่วนหนึ่งที่สำคัญในการยกระดับผลงานให้เกิดคุณค่าและสร้างมูลค่าเพิ่ม สร้างรายได้แก่ชุมชน ท้องถิ่นและเศรษฐกิจโดยรวมของประเทศ

(๒) ส่งเสริมสนับสนุน/ระดมทรัพยากรจากทุกภาคส่วนเพื่อให้ครูภูมิปัญญาไทย มีปัจจัยอย่างเพียงพอในการรักษา พัฒนาทักษะ ต่อยอดองค์ความรู้ สร้างสรรค์นวัตกรรมในการจัดการเรียนรู้ ในทุกระบบการศึกษา มีการบริหารจัดการพื้นที่การให้ความรู้ การบริการความรู้ภูมิปัญญาของตนอย่างมีประสิทธิภาพ

(๓) ส่งเสริมให้มีเวที บรรยายภาคและสภาพแวดล้อมที่เอื้อให้เกิดความร่วมมือกัน ระหว่างครูภูมิปัญญาและกลุ่มนักการศึกษา นักวิจัยพัฒนา นักลงทุน นักการตลาด เพื่อประโยชน์ของการ ขับเคลื่อนงานภูมิปัญญาสู่สาธารณชนและสู่สากล

๔. ด้านสื่อและอุปกรณ์การเรียนรู้

๑) ส่งเสริมให้มีการจัดผลิตสื่อ เทคโนโลยี และนวัตกรรมการเรียนรู้ ในรูปแบบที่หลากหลาย เป็นไปตามบริบทของภูมิปัญญาไทยในแต่ละด้าน และมีการเผยแพร่ด้วยรูปแบบที่หลากหลายในวงกว้าง

๒) สนับสนุนสื่อ อุปกรณ์ประกอบการสอน การสาธิตเพื่อการเรียนรู้ภูมิปัญญาไทย แต่ละด้าน และอนุรักษ์ พื้นฟู พัฒนาแหล่งวัสดุจากธรรมชาติที่ใช้สำหรับการผลิตสื่อการเรียนรู้ เช่น แหล่งวัสดุ ในการผลิตเกลือ การผลิตอุปกรณ์ดนตรี การทำเครื่องเงิน เครื่องถม เครื่องมุก ฯลฯ เป็นต้น

๓) ส่งเสริมการผลิตสื่อออนไลน์ด้านภูมิปัญญาเพื่อการเรียนรู้ โดยใช้แพลตฟอร์มการเรียนรู้ กลางที่ได้รับการออกแบบเพื่อการเชื่อมโยงการเรียนรู้และเป็นศูนย์ข้อมูลกลางที่เกี่ยวกับภูมิปัญญาในระดับชาติ

๕. ด้านเครือข่าย

๑) แสวงหาเครือข่ายความร่วมมือระหว่างหน่วยงานของรัฐและเอกชนที่เกี่ยวข้อง เพื่อการ อนุรักษ์ สืบสาน พัฒนาและต่อยอดภูมิปัญญาของชาติ

๒) รัฐสนับสนุน เสริมสร้างการมีส่วนร่วม การระดมทรัพยากรและการลงทุนด้าน งบประมาณการเงินและทรัพย์สินจากทุกภาคส่วน ครอบคลุม สถานศึกษา ชุมชน สังคมร่วมให้ความสำคัญและ ร่วมระดมบริจาคทรัพย์สิน ความชำนาญการและทรัพยากรอื่น ๆ เพื่อการศึกษา

๓) สนับสนุนให้มีหน่วยงานรับผิดชอบในการบริหารจัดการเครือข่ายภูมิปัญญาไทยและ ครูภูมิปัญญาไทย สร้างระบบการประสานงานกับทุกเครือข่าย ทั้งภาครัฐและเอกชน เพื่อให้เกิดความสะดวกและ คล่องตัวในการปฏิบัติ

๔) ส่งเสริม สนับสนุนการจัดกิจกรรมเพื่อให้เกิดเครือข่ายทั้งในระดับท้องถิ่น ระดับภาค และระดับชาติ ร่วมพัฒนาภูมิปัญญาไทยอย่างต่อเนื่อง

๖. บทบาทของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

๑) การสรรหา คัดเลือก ยกย่อง เชิดชูเกียรติครูภูมิปัญญาไทย ควรเป็นความร่วมมือ ของหลายหน่วยงาน อาทิสำนักเลขาธิการสภาการศึกษา ร่วมกับ กศน. และสมาคมครูภูมิปัญญาไทย เป็นต้น เพื่อให้มีข้อมูลของบุคคลที่สมควรได้รับการพิจารณาในวงกว้างหลากหลายทั่วประเทศเป็นบุคคลคุณภาพ ผลการ ยกย่องเป็นที่ยอมรับ รวมทั้งมีการดำเนินงานร่วมกันสนับสนุนครูภูมิปัญญาไทยหลังจากได้รับการยกย่องแล้ว

๒) การจัดทำมาตรฐานภูมิปัญญาไทย สำนักเลขาธิการสภาการศึกษาควรเป็น หน่วยงานหลักในการจัดทำและพัฒนามาตรฐานดังกล่าว

๓) การสนับสนุนงบประมาณการทำงานด้านภูมิปัญญา โดยเฉพาะในรูปแบบของเงินบริจาค กระทรวงการคลังควรจัดทำมาตรการทางภาษีเพื่อสร้างแรงจูงใจให้เกิดการมีส่วนร่วมส่งเสริมภูมิปัญญาไทย ให้เข้มแข็ง

๔) สถานศึกษาในสังกัดกระทรวงศึกษาธิการทั้งในส่วนกลางและส่วนภูมิภาคจัดเนื้อหาสาระ การเรียนรู้ภูมิปัญญาไทยในสัดส่วนเพิ่มขึ้นเท่ากับกลุ่มสาระวิชาอื่น เพื่อส่งเสริมให้เกิดการเรียนรู้ สืบสาน ต่อยอด งานภูมิปัญญาไทยได้จริง

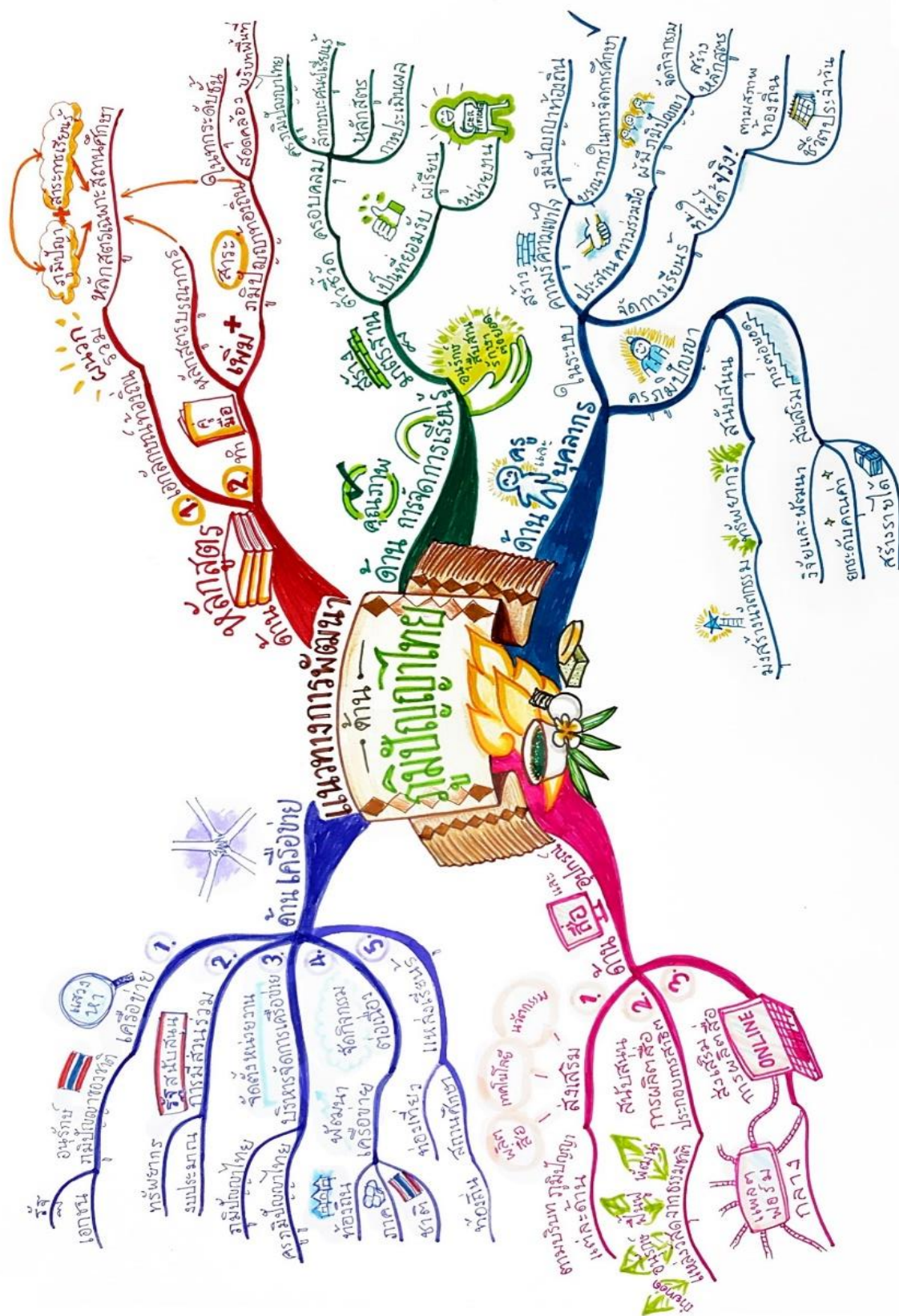
๕) กระทรวงศึกษาธิการร่วมกับกระทรวงดิจิทัลเพื่อเศรษฐกิจและสังคมจัดทำฐานข้อมูล กลางของภูมิปัญญาไทย เพื่อประโยชน์ต่อการสืบค้นข้อมูลที่เป็นระบบ

๕.๓.๓ เจือนไขสู่ความสำเร็จ

๑. รัฐบาลเห็นความสำคัญและให้การสนับสนุนอย่างจริงจัง ในการนำภูมิปัญญาไทยเข้าสู่ การจัดการศึกษาให้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาเพื่อคุณวุฒิตามระดับการศึกษาเพื่อการพัฒนาตนเอง และ การศึกษาเพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิต

๒. องค์ความรู้ ความเชี่ยวชาญทุกด้านของผู้เป็นครูภูมิปัญญาไทย ได้รับการพัฒนา ส่งเสริม สืบสานอย่างต่อเนื่องจากทุกภาคส่วนของสังคม

สำหรับแนวทางการพัฒนาการศึกษากับภูมิปัญญาสามารถสรุปโดยใช้แผนผังความคิด
แนวทางการพัฒนาการศึกษาด้านภูมิปัญญา (Mindmap) ดังต่อไปนี้

เงื่อนไข/ปัจจัยสู่ความสำเร็จ

การจัดการเรียนการสอนที่บูรณาการด้านศาสนา ศิลปะ วัฒนธรรม กีฬา และภูมิปัญญาเพื่อให้ผู้เรียนป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์นี้จะสามารถดำเนินการได้โดยมีปัจจัยเอื้อต่อความสำเร็จ ดังนี้

๑. รัฐบาลเห็นความสำคัญ เป็นนโยบายหลักของกระทรวงศึกษาธิการ ผลักดันให้เกิดการดำเนินงานร่วมกันระหว่างหน่วยงานที่เกี่ยวข้องอย่างเป็นรูปธรรม

๒. รัฐบาลให้การสนับสนุนจริงจังและต่อเนื่องในเรื่อง งบประมาณ บุคลากร วัสดุอุปกรณ์ เทคโนโลยี นวัตกรรม การเรียนรู้ที่จำเป็นและทันสมัย รวมทั้งการบริหารจัดการที่เอื้อต่อการพัฒนาศักยภาพของสถานศึกษา

๓. กระทรวงศึกษาธิการแต่งตั้งคณะกรรมการติดตาม ประเมินผลการดำเนินการบูรณาการ การศึกษากับศาสนา ศิลปะ วัฒนธรรม กีฬาและภูมิปัญญา เพื่อสร้างความรู้ ความเข้าใจ พัฒนาเทคนิคการ จัดการเรียนการสอนในสถานศึกษาทุกระดับ

๔. กระทรวงศึกษาธิการและกระทรวง ทบวง กรม ที่เกี่ยวข้องร่วมมือกันเป็นเครือข่ายพัฒนาต่อยอด และสร้างมูลค่าเพิ่มในภาคสังคม ธุรกิจและอุตสาหกรรมอย่างเหมาะสมในงานทั้ง ๕ ด้านต่อไป

บรรณานุกรม

- กรณีวิการ์ พรหมภา (๒๕๕๓) การพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษากลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม หน่วยการเรียนรู้เรื่องแหล่งโบราณคดีบ้านปราสาท ชั้นประถมศึกษาปีที่ ๔ โรงเรียนบ้านถนนแก้ว (กองทัพบกประชาสามัคคี) วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาหลักสูตรการเรียนการสอน มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา
- กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก (๒๕๖๑) แผนยุทธศาสตร์กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก ระยะ ๕ ปี (พ.ศ. ๒๕๖๐ – ๒๕๖๔) นนทบุรี
- กรมการศาสนา กระทรวงวัฒนธรรม ใน www.dra.go.th
- กรมการศาสนา (๒๕๖๐) คู่มือการขับเคลื่อนแผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ ฉบับที่ ๑ (พ.ศ.๒๕๕๙ – ๒๕๖๔) กรุงเทพฯ
- กระทรวงวัฒนธรรม (๒๕๖๑) ร่างแผนแม่บทวัฒนธรรมแห่งชาติ ระยะที่ ๒ พ.ศ. ๒๕๖๐ - ๒๕๖๙ ฉบับปรับปรุง ตุลาคม ๒๕๖๑ กรุงเทพฯ สำนักงานปลัดกระทรวงวัฒนธรรม (เอกสารอัดสำเนา)
- กระทรวงศึกษาธิการ(๒๕๕๑). หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช ๒๕๕๑. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย.
- กฤษมนันต์ วัฒนารักษ์ การนำศาสนาเข้าสู่สถาบันการศึกษา ใน <https://www.thairath.co.th/content/๑๖๔๖๘๓>
- กัญฐาภรณ์ ทานเงิน (๒๕๕๙) “การพัฒนาชุดกิจกรรมการเรียนรู้เพื่อพัฒนาความสามารถในการใช้ชีวิตแบบพอเพียงอย่างมีวิจารณญาณ เรื่อง ชุมชนริมน้ำจันทบูร กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๒ โรงเรียนสตรีมารดาพิทักษ์”วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาหลักสูตรและการสอน มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี
- กิริติ บุญเจือ (๒๕๕๗) เริ่มรู้จักปรัชญา ชุดปรัชญาและศาสนาเซนต์จอห์น กรุงเทพฯ. มหาวิทยาลัยเซนต์จอห์น
- คำพ่อสอน : ประมวลพระบรมราโชวาทและพระราชดำรัสเกี่ยวกับเด็กและเยาวชน, พิมพ์ครั้งที่ ๖ กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์กรุงเทพมหานคร, ๒๕๕๒)
- จตุรงค์ บุญยรัตนสุนทร (๒๕๔๐) สวัสดิการสังคมทางแก่วิกฤตสังคมไทย. กรุงเทพฯ : บริษัทฟ้าอภัย ,
- จิตรดารมย์ รัตนวุฒิ (๒๕๖๐) “มาตรการทางกฎหมายในการส่งเสริมการอนุรักษ์และการคุ้มครองมรดกทางวัฒนธรรม กรณีศึกษาการแสดงออกซึ่งศิลปวัฒนธรรมพื้นบ้าน ” วารสารนิติศาสตร์และสังคมศาสตร์ ๑ (มกราคม-มิถุนายน ๒๕๖๐).๑๓๕-๑๖๙
- ชาคริต สิทธิฤทธิ์, “จับต้องได้-จับต้องไม่ได้: ความไม่หลากหลายในความหลากหลายของมรดกทางวัฒนธรรม” วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ ๘ /๒ (๒๕๕๙) ๑๔๑ - ๑๖๐.
- ถนอมวงศ์ ฤกษ์พันธ์. ๒๕๕๘). แนวคิดและทิศทางของวิทยาศาสตร์การกีฬาในประเทศไทย. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- _____ (๒๕๕๘) ประวัติการพลศึกษาไทย. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- (๒๕๕๓). วิทยาศาสตร์การกีฬาที่นำมาใช้กับการกีฬาในปัจจุบัน. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

นิคม มูลิกะคามะ (๒๕๔๕) วัฒนธรรม: บทบาทใหม่ในยุคโลกาภิวัตน์ กรุงเทพฯ: กรมศิลปากร, ๒๕๔๕.

_____ (๒๕๔๗) สุนทรียศาสตร์ : ทัศนียภาพแห่งจิตศิลปากร เล่ม ๑ - ๒ กรุงเทพฯ: กรมศิลปากร

บรรจง โสตาดี : พระพุทธศาสนาในยุโรป-อเมริกา ใน www.elearning.mcu.ac.th

แผนปฏิบัติการส่งเสริมคุณธรรมประจำปีงบประมาณ ๒๕๖๑ ใน <http://www.acc.moe.go.th>

พระธรรมปิฎก (ป. อ. ปยุตฺโต), ๒๕๓๘ การศึกษากับการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ กรุงเทพฯ

----- ๒๕๔๑ การศึกษา เครื่องมือพัฒนาที่ยังต้องพัฒนา กรุงเทพฯ

----- ๒๕๓๘ การศึกษาเพื่ออารยธรรมที่ยั่งยืน, พิมพ์ครั้งที่ ๓, กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์สหธรรมิก,

----- ๒๕๕๗ ถึงเวลามารื้อปรับระบบพัฒนาคนกันใหม่ กรุงเทพฯ

----- ๒๕๕๗ ทางสายอิสราภาพของการศึกษาไทย กรุงเทพฯ

----- ๒๕๓๙ ธรรมกับการพัฒนาชีวิต กรุงเทพฯ : มูลนิธิพุทธธรรม

----- ๒๕๔๐. ธรรมบุญชีวิต. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์กรมการศาสนา,

----- ๒๕๔๒ พระพุทธศาสนาพัฒนาคนและสังคม, กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์กรมการศาสนา

----- ๒๕๔๔ พัฒนาการแบบองค์รวมของเด็กไทย กรุงเทพฯ

----- ๒๕๓๙ พุทธวิธีแก้ปัญหา เพื่อศตวรรษที่ ๒๑ . กรุงเทพฯ : มูลนิธิพุทธธรรม

----- ๒๕๓๑ เพื่ออนาคตของการศึกษาไทย, กรุงเทพฯ

----- ๒๕๓๒, ศาสนาและเยาวชน กรุงเทพฯ

----- ๒๕๔๔ สารัตถธรรม กรุงเทพฯ

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), ๒๕๕๙ พุทธธรรมกับการฝึกหัดครู กรุงเทพฯ

----- ๒๕๒๗ รู้หลักก่อนแล้วศึกษาและสอนให้ได้ผล กรุงเทพฯ

----- ๒๕๕๙ หลักแม่บทของการพัฒนาตน กรุงเทพฯ

----- ๒๕๖๑ สามไตร, พิมพ์ครั้งที่ ๓ กรุงเทพฯ

พระพุทธโฆสเถระ ๒๕๕๔ คัมภีร์วิสุทธิมรรค, แปลโดย สมเด็จพระพุทธาจารย์ (อาจ อาสภมหาเถร), พิมพ์ครั้งที่ ๑๐ กรุงเทพฯ : ธนาเพรส

พระมหาสาธิต มหาลาภญ ๒๕๕๔ พระพุทธศาสนากับปัญหาที่ท้าทายในปัจจุบัน กรุงเทพฯ

มะลิฉัตร เอื้ออนันท์. (๒๕๔๕). ศิลปศึกษาแนวปฏิรูปฯ กรุงเทพฯ คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย,

รวีช ตาแก้ว. (๒๕๕๘). อะไรคือบรรดาศิลปะ, เอกสารถ่ายสำเนา

รังสินันท์ โชติรังสิยากุล (๒๕๔๙) ผลการใช้หนังสือภาพกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และ วัฒนธรรม ที่ส่งผลต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ ๕

วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต (เทคโนโลยีการศึกษา) มหาวิทยาลัยรามคำแหง

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๖๐ กรุงเทพฯ : สำนักงานเลขาธิการวุฒิสภา

รุ่ง แก้วแดง (๒๕๔๒) ปฏิวัติการศึกษาไทย, พิมพ์ครั้งที่ ๖, กรุงเทพมหานคร:สำนักพิมพ์มติชน

โรงเรียนวิถืพุทธ ใน : <https://www.vitheeabuddha.com/main.php?url=about&id=๓๒>

วรศักดิ์ เพียรชอบ.(๒๕๓๔). บทบาทของจิตวิทยาการศึกษาที่มีต่อการสอนพลศึกษา. วารสารสุขศึกษา พลศึกษา สันทนการ, ๑๗ (๑-๓), ๑๙-๒๓.

_____. (๒๕๓๕). วิทยาศาสตร์การศึกษา : การนำมาใช้เพื่อพัฒนากีฬาเพื่อมวลชนและกีฬา เพื่อความเป็นเลิศ. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

----- (๒๕๓๓) วิทยาศาสตร์การศึกษา : ทิศทางใหม่ของพลศึกษา.วารสารสุขศึกษาพลศึกษา สันทนการ, ๑๖ (กรกฎาคม-กันยายน ๒๕๓๓), ๗๙.

วรศักดิ์ เพียรชอบ ๒๕๕๘. **หลักการพลศึกษา**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์คุรุสภา ลาดพร้าว.

วิจิตร วงศ์ทิพย์ (๒๕๕๖) **หลักการแห่งสิทธิและแนวทางในการคุ้มครองภูมิปัญญาท้องถิ่น** ใน การคุ้มครองภูมิปัญญาท้องถิ่น. นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมิกราช

ศูนย์ข้อมูลกลางด้านศาสนา ใน <http://e-service.dra.go.th/buddha.php?p=stat>

ศูนย์ปฏิบัติการปฏิรูปการศึกษา (๒๕๔๔) **ปฏิรูปการศึกษา: ก้าวหน้าอย่างมั่นใจ**, กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์การศาสนา,

สถาบันวิจัยสันติวิธี มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

,เอกสารประกอบการสัมมนาโรงเรียนวิถีพุทธชั้นนำ รุ่นที่ ๘ พระนครศรีอยุธยา : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย (๒๕๔๗) **สภาพและปัญหาการดำเนินงานวัฒนธรรมในจังหวัดลพบุรี**. วิทยานิพนธ์หลักสูตรครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร

สมพร สุขเกษม (๒๕๔๒) **ความจริงของชีวิต**. กรุงเทพฯ : สถาบันราชภัฏบ้านสมเด็จเจ้าพระยา, ๒๕๔๒.

สารานุกรมไทยสำหรับเยาวชน โดยพระราชประสงค์ในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว (๒๕๓๘) เล่มที่ ๑๙ เรื่องที่ ๘ “ภูมิปัญญาชาวบ้าน” กรุงเทพฯ

----- (๒๕๔๑) เล่มที่ ๒๓ เรื่องที่ ๑ “ภูมิปัญญาชาวบ้าน” กรุงเทพฯ

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (๒๕๖๐) **แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ ๑๒ (พ.ศ.๒๕๖๐ - ๒๕๖๔)** กรุงเทพฯ

----- (๒๕๖๑) ยุทธศาสตร์ชาติ ๒๐ ปี พ.ศ. ๒๕๖๑-๒๕๘๐ กรุงเทพฯ.

สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ. (๒๕๓๐) **สังคมวิทยาตามแนวพุทธศาสตร์**. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์กรมศาสนา,

สำนักงานปลัดกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ (๒๕๖๒) **คู่มือการสรรหาปราชญ์เกษตรของแผ่นดิน ปี๒๕๖๒** กรุงเทพฯ

สำนักงานปลัดกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ (๒๕๕๒) **ระเบียบกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ว่า**

ด้วยการส่งเสริมและการจัดสวัสดิการสำหรับปราชญ์เกษตรของแผ่นดินพ.ศ. ๒๕๕๑ กรุงเทพฯ

สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา (๒๕๕๑) **คู่มือการสรรหาและคัดเลือกครูภูมิปัญญาไทย**“กรุงเทพฯ

----- (๒๕๕๑) **นโยบายส่งเสริมภูมิปัญญาไทยในการจัดการศึกษา**” กรุงเทพฯ

----- (๒๕๕๓) **แนวทางการนำภูมิปัญญาไทยเข้าสู่กระบวนการเรียนรู้**นอก

ระบบโรงเรียนและการเรียนรู้ตามอัธยาศัย. กรุงเทพฯ

----- (๒๕๖๐) **แผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.๒๕๖๐ -๒๕๗๙** : กรุงเทพฯ

----- (๒๕๕๖) **พัฒนาการหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานของไทย**, กรุงเทพฯ: เจริญผลกราฟฟิค.

----- (๒๕๕๐). **ภูมิปัญญาไทยกับการส่งเสริมการเรียนรู้และการสร้างอาชีพ**. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย.

----- **ร่างพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.... (เอกสารอัดสำเนา)**

สุชาติ สุทธิ. (๒๕๔๓). **คู่มือการสอนสุนทรียภาพของชีวิต**, กรุงเทพฯ : สถาบันราชภัฏสวนดุสิต,

_____. (๒๕๔๖). **เอกสารประกอบแนวทางการออกแบบหลักสูตรศิลปกรรมศาสตร์ การประชุมเรื่องการออกแบบหลักสูตรดุสิตบัณฑิตสาขาศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา**, กรุงเทพฯ.

สุรไกร นันทบุรณย์, “ระบบการศึกษาและบทบาทห้องสมุดประชาชนในประเทศเนเธอร์แลนด์”

วารสารห้องสมุด ปีที่ ๖๑ ๑ (ม.ค. - มิ.ย. ๒๕๖๐), หน้า ๑๙-๓๒

American College of Sports Medicine. (၂၀၀၈) **ACSM Fitness Book** third edition Hong Kong: Creative Printing.

Ted honderich. (၂၀၀၆). **The Oxford Companion of Philosophy**, second edition, Oxford University Press.

คำสั่งสภาการศึกษา

ที่ ๒ /๒๕๖๑

เรื่อง การแต่งตั้งคณะอนุกรรมการสภาการศึกษา

อนุสนธิคำสั่งสภาการศึกษา ที่ ๑/๒๕๖๑ ลงวันที่ ๑๗ มกราคม พ.ศ. ๒๕๖๑ ได้แต่งตั้งคณะอนุกรรมการสภาการศึกษา จำนวน ๙ คณะ ตั้งแต่วันที่ ๑๗ มกราคม พ.ศ. ๒๕๖๑ นั้น

เนื่องด้วยเกิดความคลาดเคลื่อนในรายชื่อคณะอนุกรรมการสภาการศึกษา และให้เป็นไปตามมติที่ประชุมสภาการศึกษา ครั้งที่ ๑/๒๕๖๑ เมื่อวันที่ ๑๕ มกราคม ๒๕๖๑ เพื่อให้การพิจารณาให้ข้อเสนอแนะ และคำแนะนำที่เกี่ยวกับการพัฒนาคุณภาพการศึกษาด้านต่าง ๆ และการดำเนินงานของสภาศึกษามีประสิทธิภาพ สามารถผลักดันนโยบาย แผน กฎหมาย และยุทธศาสตร์การศึกษาสู่การปฏิบัติเป็นไปด้วยความเรียบร้อย

อาศัยอำนาจตามความในมาตรา ๑๘ แห่งพระราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการกระทรวงศึกษาธิการ พ.ศ. ๒๕๔๖ จึงยกเลิกคำสั่งสภาการศึกษาที่ ๑/๒๕๖๑ เรื่อง การแต่งตั้งคณะอนุกรรมการสภาการศึกษา และแต่งตั้งคณะอนุกรรมการสภาการศึกษาใหม่ จำนวน ๙ คณะ ดังนี้

คณะที่ ๑ คณะอนุกรรมการสภาศึกษาด้านนโยบายการศึกษาและกลไกการขับเคลื่อนแผนสู่การปฏิบัติ

๑.๑ องค์ประกอบ

๑.๑.๑	พลเอก พหล สง่าเนตร	ประธาน
๑.๑.๒	ศาสตราจารย์สุพจน์ หารหนองบัว	รองประธาน
๑.๑.๓	พระราชวรมนี (พล อาภากรโร)	อนุกรรมการ
๑.๑.๔	รองศาสตราจารย์จิรเดช อู่สวัสดิ์	อนุกรรมการ
๑.๑.๕	นายณนทวัฒน์ สุขผล	อนุกรรมการ
๑.๑.๖	นายบัณฑิต เศรษฐศิริโรตม์	อนุกรรมการ
๑.๑.๗	คุณหญิงเกษมา วรรณณ ญ อยุธยา	อนุกรรมการ
๑.๑.๘	นางสาวเจือจันทร์ จงสถิตอยู่	อนุกรรมการ
๑.๑.๙	นายสุเมธ แยมุ่น	อนุกรรมการ
๑.๑.๑๐	ผู้อำนวยการสำนักนโยบายและยุทธศาสตร์ สำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ	อนุกรรมการ
๑.๑.๑๑	ผู้อำนวยการสำนักนโยบายและแผนการศึกษาขั้นพื้นฐาน สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน หรือผู้แทน	อนุกรรมการ
๑.๑.๑๒	ผู้อำนวยการสำนักนโยบายและแผนการอาชีวศึกษา สำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา หรือผู้แทน	อนุกรรมการ
๑.๑.๑๓	ผู้อำนวยการสำนักนโยบายและแผนการอุดมศึกษา สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา หรือผู้แทน	อนุกรรมการ

- ๗ -

๘.๑.๑๐	นายบัณฑิต ทองตัน	อนุกรรมการ
๘.๑.๑๑	นายมนต์เพียร บุญตัน	อนุกรรมการ
๘.๑.๑๒	นายโรจนะ กฤษเจริญ	อนุกรรมการ
๘.๑.๑๓	นายสมศักดิ์ ดลประสิทธิ์	อนุกรรมการ
๘.๑.๑๔	ผู้อำนวยการสำนักมาตรฐานการศึกษาและพัฒนาการเรียนรู้ สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา	อนุกรรมการและ เลขานุการ
๘.๑.๑๕	เจ้าหน้าที่สำนักมาตรฐานการศึกษาและพัฒนาการเรียนรู้ สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา	อนุกรรมการและ ผู้ช่วยเลขานุการ
๘.๑.๑๖	เจ้าหน้าที่สำนักมาตรฐานการศึกษาและพัฒนาการเรียนรู้ สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา	อนุกรรมการและ ผู้ช่วยเลขานุการ

๘.๒ อำนาจหน้าที่

- ๘.๒.๑ พิจารณาเสนอความเห็นหรือให้คำแนะนำเกี่ยวกับบทบาทของภาคประชาสังคม
เพื่อการศึกษา
- ๘.๒.๒ ดำเนินการอื่นๆ ตามที่สภาการศึกษาหรือประธานสภาศึกษามอบหมาย
- ๘.๒.๓ มอบหมายบุคคลหรือคณะบุคคลเพื่อดำเนินการตามที่เห็นสมควร
- ๘.๒.๔ แต่งตั้งคณะทำงานเพื่อดำเนินงานตามที่คณะอนุกรรมการมอบหมาย

คณะที่ ๙ คณะอนุกรรมการสภาการศึกษาด้านศาสนา ศิลปะ วัฒนธรรม กีฬาและภูมิปัญญา

๙.๑ องค์ประกอบ

๙.๑.๑	นางจรรยาพร ธรณินทร์	ประธาน
๙.๑.๒	นายอำนาจ บัวศิริ	รองประธาน
๙.๑.๓	พระพรหมมุนี (สุมิน อคฺคชิโน)	อนุกรรมการ
๙.๑.๔	ศาสตราจารย์เกียรติคุณ เอนก ทิรัชรักษ์	อนุกรรมการ
๙.๑.๕	รองศาสตราจารย์สมศักดิ์ บุญปู	อนุกรรมการ
๙.๑.๖	รองศาสตราจารย์สุรพล สุธะพรหม	อนุกรรมการ
๙.๑.๗	พลเอกธวัชวาท ทิพยจันทร์	อนุกรรมการ
๙.๑.๘	นายกฤษณ์ ฤทธิ์เดช	อนุกรรมการ
๙.๑.๙	นายจุมพล ทองตัน	อนุกรรมการ
๙.๑.๑๐	นางเรืองรัตน์ วงศ์ปราโมทย์	อนุกรรมการ
๙.๑.๑๑	นางวรพิมพ์สุข ผ่องสมัย	อนุกรรมการ
๙.๑.๑๒	ผู้แทนกรมศาสนา	อนุกรรมการ
๙.๑.๑๓	ผู้แทนกระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา	อนุกรรมการ
๙.๑.๑๔	ผู้แทนกระทรวงวัฒนธรรม	อนุกรรมการ
๙.๑.๑๕	ผู้แทนสำนักงานพระพุทธศาสนา	อนุกรรมการ
๙.๑.๑๖	ผู้อำนวยการสำนักมาตรฐานการศึกษาและพัฒนาการเรียนรู้ สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา	อนุกรรมการและ เลขานุการ

- ๘ -

๙.๑.๑๗	เจ้าหน้าที่สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา
ที่ได้รับมอบหมาย	อนุกรรมการและ
ผู้ช่วยเลขานุการ
๙.๑.๑๘	เจ้าหน้าที่สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา
ที่ได้รับมอบหมาย	อนุกรรมการและ
ผู้ช่วยเลขานุการ

๙.๒ อำนาจหน้าที่

- ๙.๒.๑ พิจารณาเสนอความเห็นหรือให้คำแนะนำเกี่ยวกับแผนและนโยบายการศึกษาที่
บูรณาการศาสนา ศิลปะ วัฒนธรรม กีฬาและภูมิปัญญา
- ๙.๒.๒ พิจารณาเสนอความเห็นหรือให้คำแนะนำในการส่งเสริม สนับสนุน หน่วยงาน
สถานศึกษา ในการจัดการศึกษาที่เกี่ยวข้องกับศาสนา ศิลปะ วัฒนธรรม และ
ภูมิปัญญา
- ๙.๒.๓ ดำเนินการอื่นๆ ตามที่สภาการศึกษาหรือประธานสภาการศึกษามอบหมาย
- ๙.๒.๔ มอบหมายบุคคลหรือคณะบุคคลเพื่อดำเนินการตามความเห็นสมควร
- ๙.๒.๕ แต่งตั้งคณะทำงานเพื่อดำเนินงานตามที่คณะอนุกรรมการมอบหมาย

ทั้งนี้ ตั้งแต่บัดนี้เป็นต้นไป

สั่ง ณ วันที่ ๒๔ เมษายน พ.ศ. ๒๕๖๑

(นายธีระเกียรติ เจริญเศรษฐศิลป์)
รัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการ

คำสั่งคณะกรรมการสภาการศึกษาด้านศาสนา ศิลปะ วัฒนธรรม กีฬา และภูมิปัญญา

ที่ ๑ / ๒๕๖๑

เรื่อง แต่งตั้งคณะทำงานจัดทำข้อเสนอการบูรณาการการศึกษากับศาสนา ศิลปะ วัฒนธรรม กีฬา และภูมิปัญญา

.....

ตามคำสั่งสภาการศึกษา ที่ ๒/๒๕๖๑ ลงวันที่ ๒๔ เมษายน ๒๕๖๑ เรื่อง แต่งตั้ง คณะอนุกรรมการสภาการศึกษา จำนวน ๙ คณะ โดยคณะที่ ๙ คณะอนุกรรมการสภาการศึกษา ด้านศาสนา ศิลปะ วัฒนธรรม กีฬา และภูมิปัญญา มีอำนาจหน้าที่พิจารณาเสนอความเห็นหรือ ให้คำแนะนำเกี่ยวกับแผนและนโยบายการศึกษาที่บูรณาการด้านศาสนา ศิลปะ วัฒนธรรม กีฬา และ ภูมิปัญญา เสนอความเห็นหรือให้คำแนะนำในการส่งเสริม สนับสนุน หน่วยงาน สถานศึกษา ในการ จัดการศึกษาที่เกี่ยวข้องกับศาสนา ศิลปะ วัฒนธรรม กีฬา และภูมิปัญญา ดำเนินการอื่นๆ ตามที่ สภาการศึกษามอบหมาย รวมถึงการมอบหมายบุคคลหรือคณะบุคคลดำเนินการตามที่เห็นสมควรและ แต่งตั้งคณะทำงานเพื่อดำเนินงานตามที่คณะอนุกรรมการฯ มอบหมาย นั้น

จากการประชุมคณะอนุกรรมการสภาการศึกษาด้านศาสนา ศิลปะ วัฒนธรรม กีฬา และ ภูมิปัญญา ครั้งที่ ๔/๒๕๖๑ เมื่อวันที่ ๒๑ สิงหาคม ๒๕๖๑ ณ ห้องประชุมสลิปบนนท์ เกตุทัต สำนักงาน เลขาธิการสภาการศึกษา ที่ประชุมได้มีมติแต่งตั้งคณะทำงานเพื่อรวบรวม วิเคราะห์ สังเคราะห์ข้อมูล จัดทำข้อเสนอการบูรณาการด้านศาสนา ศิลปะ วัฒนธรรม กีฬา และภูมิปัญญา เข้าสู่ระบบการศึกษา ดังนั้น เพื่อให้การดำเนินงานของคณะอนุกรรมการสภาการศึกษาฯ บรรลุตามวัตถุประสงค์และบังเกิด ผลงานที่เป็นรูปธรรม จึงแต่งตั้งคณะทำงานจัดทำข้อเสนอการบูรณาการการศึกษากับศาสนา ศิลปะ วัฒนธรรม กีฬา และภูมิปัญญา โดยมีองค์ประกอบ ดังนี้

๑. ที่ปรึกษา

๑.๑ พลเอกฉันทวาท ทิพย์จันทร์

๒. คณะทำงาน

๒.๑ นางสาวสุทธาสินี วัชรบูล

ประธานคณะทำงาน

๒.๒ ผู้ช่วยศาสตราจารย์อุทัย สติมัน

รองประธานคณะทำงาน

๒.๓ ว่าที่ร้อยตรีเอกชัย ไชยดา

คณะทำงานด้านศาสนา

๒.๔ นายอุทัย แก้วเพชร

คณะทำงานด้านศาสนา

๒.๕ ร้อยเอกสมนึก แสงอรุณ

คณะทำงานด้านศิลปะ

๒.๖ นายสุขสันติ แวงวรรณ

คณะทำงานด้านศิลปะ

๒.๗ นางสาวพิมพ์พรรณ ไพบุลย์หวังเจริญ

คณะทำงานด้านวัฒนธรรม

/๒.๘ ผู้ช่วย...

๒

๒.๘ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ นรินทร์ สุทธิศักดิ์	คณะทำงานด้านกีฬา
๒.๙ ผู้ช่วยศาสตราจารย์อนุชิต แท้สูงเนิน	คณะทำงานด้านกีฬา
๒.๑๐ ผู้ช่วยศาสตราจารย์เพ็ญพิศ พิระพฤกษ์	คณะทำงานด้านกีฬา
๒.๑๑ นายสรณพงษ์ บัวโรย	คณะทำงานด้านภูมิปัญญา
๒.๑๒ นางสาวสมปอง สมญาติ	คณะทำงานด้านภูมิปัญญา
๒.๑๓ นางสาวณุตตรา แทนขำ	คณะทำงานและเลขานุการ
๒.๑๔ นายสุภสิทธิ์ ภูักดี	คณะทำงานและผู้ช่วยเลขานุการ
๒.๑๕ นางสาวจริยา สืบแก้ว	คณะทำงานและผู้ช่วยเลขานุการ
๒.๑๖ นางสาวปภัสสร อยู่ชา	คณะทำงานและผู้ช่วยเลขานุการ

๓. อำนาจหน้าที่

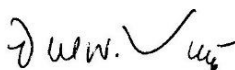
๓.๑ รวบรวม วิเคราะห์ สังเคราะห์ข้อมูล เกี่ยวกับสภาพปัจจุบัน ปัญหาด้านศาสนา ศิลปะ วัฒนธรรม กีฬา และภูมิปัญญา และข้อมูลจากข้อเสนอของผู้ทรงคุณวุฒิเกี่ยวกับนโยบาย ยุทธศาสตร์ และแผนการบูรณาการแนวทางการพัฒนาและการเสริมสร้างความเข้มแข็งในการจัดการศึกษาด้านศาสนา ศิลปะ วัฒนธรรม กีฬา และภูมิปัญญา

๓.๒ จัดทำรายงานข้อเสนอการบูรณาการด้านศาสนา ศิลปะ วัฒนธรรม กีฬา และภูมิปัญญา เข้าสู่ระบบการศึกษา และนำเสนอรายงานต่อคณะอนุกรรมการสภาการศึกษาด้านศาสนา ศิลปะ วัฒนธรรม กีฬา และภูมิปัญญา

๓.๓ ดำเนินการอื่นๆ ตามที่คณะอนุกรรมการสภาการศึกษาด้านศาสนา ศิลปะ วัฒนธรรม กีฬา และภูมิปัญญา มอบหมาย

ทั้งนี้ ตั้งแต่บัดนี้ เป็นต้นไป

สั่ง ณ วันที่ ๙ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๖๑

(นางจรรยพร ธรณินทร์)

ประธานคณะอนุกรรมการสภาการศึกษา
ด้านศาสนา ศิลปะ วัฒนธรรม กีฬา และภูมิปัญญา

คำสั่งคณะกรรมการสภาการศึกษาด้านศาสนา ศิลปะ วัฒนธรรม กีฬาและภูมิปัญญา

ที่ ๒ / ๒๕๖๑

เรื่อง แต่งตั้งคณะทำงานจัดทำข้อเสนอการบูรณาการการศึกษากับศาสนา ศิลปะ วัฒนธรรม กีฬา
และภูมิปัญญา (เพิ่มเติม)

.....

ตามคำสั่งสภาการศึกษา ที่ ๒/๒๕๖๑ เรื่อง การแต่งตั้งคณะกรรมการสภาการศึกษา
ลงวันที่ ๒๔ เมษายน ๒๕๖๑ โดยคณะที่ ๙ คณะอนุกรรมการสภาการศึกษาด้านศาสนา ศิลปะ
วัฒนธรรม กีฬาและภูมิปัญญา มีอำนาจหน้าที่พิจารณาเสนอความเห็นหรือให้คำแนะนำเกี่ยวกับแผนและ
นโยบายการศึกษาที่บูรณาการด้านศาสนา ศิลปะ วัฒนธรรม กีฬาและภูมิปัญญา เสนอความเห็นหรือให้
คำแนะนำในการส่งเสริม สนับสนุน หน่วยงาน สถานศึกษา ในการจัดการศึกษาที่เกี่ยวข้องกับศาสนา
ศิลปะ วัฒนธรรม กีฬาและภูมิปัญญา ดำเนินการอื่นๆ ตามที่สภาการศึกษามอบหมาย รวมถึงการ
มอบหมายบุคคลหรือคณะบุคคลดำเนินการตามที่เห็นสมควรและแต่งตั้งคณะทำงานเพื่อดำเนินงานตามที่
คณะอนุกรรมการฯ มอบหมาย นั้น

เพื่อให้การดำเนินการดังกล่าวเป็นไปด้วยความเรียบร้อยและบรรลุวัตถุประสงค์ อาศัย
อำนาจตามคำสั่งสภาการศึกษาที่ ๒/๒๕๖๑ จึงแต่งตั้งนายปรามศึก หวลประไพ เป็นคณะทำงานด้านศาสนา
เพิ่มเติม นอกนั้นให้เป็นไปตามคำสั่งเดิม

ทั้งนี้ ตั้งแต่บัดนี้ เป็นต้นไป

สั่ง ณ วันที่ ๓๑ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๖๑

(นางจรรยาพร ธงนิษฐ์)

ประธานคณะกรรมการสภาการศึกษา
ด้านศาสนา ศิลปะ วัฒนธรรม กีฬาและภูมิปัญญา

คณะผู้จัดทำรายงาน

ที่ปรึกษา

ดร.สุภัทร จำปาทอง	เลขาธิการสภาการศึกษา
ดร.วัฒนาพร ระงับทุกข์	รองเลขาธิการสภาการศึกษา
ดร.สมศักดิ์ ดลประสิทธิ์	รองเลขาธิการสภาการศึกษา
คณะอนุกรรมการสภาการศึกษาด้านศาสนา ศิลปะ วัฒนธรรม กีฬา และภูมิปัญญา	
นางสาวสุทธาสินี วัชรบูล	ประธานคณะทำงานฯ
นายสำเนา เนื่อทอง	ผู้อำนวยการสำนักมาตรฐานการศึกษาและพัฒนาการเรียนรู้

ผู้ทรงคุณวุฒิด้านศาสนา

ผู้ช่วยศาสตราจารย์อุทัย สติมัน
 ว่าที่ร้อยตรีเอกชัย ไชยดา
 นายอุทัย แก้วเพชร

ผู้ทรงคุณวุฒิด้านศิลปะ

นายวิช ตาแก้ว
 ร้อยเอกสมนึก แสงอรุณ
 นายสุขสันติ แวงวรรณ

ผู้ทรงคุณวุฒิด้านวัฒนธรรม

นางสาวพิมพ์พรรณ ไพบุลย์หวังเจริญ

ผู้ทรงคุณวุฒิด้านกีฬา

ผู้ช่วยศาสตราจารย์เพ็ญพิศ พิระพฤกษ์
 ผู้ช่วยศาสตราจารย์ นรินทร์ สุทธิศักดิ์
 ผู้ช่วยศาสตราจารย์อนุชิต แท้สูงเนิน

ผู้ทรงคุณวุฒิด้านภูมิปัญญา

นางสาวสมปอง สมญาติ
 นายสรณพงษ์ บัวโรย

ผู้ทรงคุณวุฒิจัดทำผังความคิด (Mindmap)

นายปรมศักดิ์ หวลประไพ

บรรณาธิการ/รวบรวม/สังเคราะห์ข้อมูล

นายสุภสิทธิ์ ภูักดี นักวิชาการศึกษาชำนาญการ

ออกแบบ จัดหน้า

นายสุภสิทธิ์ ภูักดี นักวิชาการศึกษาชำนาญการ

ผู้รับผิดชอบ

นางสาวอุษา คงสาย
นางสาวณัฐตรา แทนขำ
นายสมชาย นัยเนตร
นายสุภสิทธิ์ ภูักดี
นางสาวแววดาว อุทิศ
นางสาวจริยา สืบแก้ว
นางสาวปภัสสร อยู่ชา

ผู้อำนวยการกลุ่มพัฒนานโยบายด้านการเรียนรู้
นักวิชาการศึกษาชำนาญการพิเศษ
นักวิชาการศึกษาชำนาญการ
นักวิชาการศึกษา ชำนาญการ
นักวิชาการศึกษาปฏิบัติการ
นักวิชาการศึกษาปฏิบัติการ
นักวิชาการศึกษาปฏิบัติการ

รูปภาพปกหน้า-หลัง

นายกุลธวัช เจริญผล

หน่วยงานรับผิดชอบ

กลุ่มพัฒนานโยบายด้านการเรียนรู้ สำนักมาตรฐานการศึกษาและพัฒนาการเรียนรู้
สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ
โทร. ๐๒ ๖๖๘ ๗๑๒๓ ต่อ ๒๕๑๖ และ ๒๕๖๐ โทรสาร ๐๒ ๒๔๓ ๑๑๒๙

ISBN 978-616-564-021-3